

ZELLIGER ERZSÉBET

A MAGYAR NYELV
HASZNÁLATA
A FELSŐ-AUSZTRIAI MAGYAR
DIASZPÓRA KÖRÉBEN

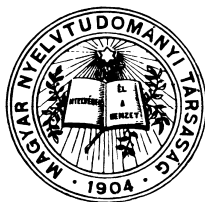
Magyar Nyelvtudományi Társaság

Cím: **A magyar nyelv használata a felső-ausztriai magyar diaszpóra körében**
Írta: Zelliger Erzsébet
Lektorálta: Prof. Kiss Jenő, az MTA tagja
Kiadó: Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest
Nyomtatva: Budapest
Copyright © 2012. Zelliger Erzsébet. Minden jog fenntartva.
ISBN 978 615 5061 01 1

A kutatást az OTKA a T 013745, T 029064 és T 46174. sz. pályázatokkal támogatta

A MAGYAR NYELV HASZNÁLATA A FELSŐ-AUSZTRIAI MAGYAR DIASZPÓRA KÖRÉBEN

ZELLIGER ERZSÉBET

MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI TÁRSASÁG

BUDAPEST

Bátyám, Zelliger Aladár emlékére

TARTALOM

Bevezetés.....	6
Az Ausztriába irányuló magyar migrációk története.....	7
Magyarok Ausztriában, magyarok Felső-Ausztriában.....	7
A II. világháborút követő magyar emigrációs hullámok.....	8
A felső-ausztriai magyarok jogállása.....	10
Az emigráns nyelvhasználat kutatásának története.....	16
A felső-ausztriai magyarokra vonatkozó kutatások.....	20
Az anyaggyűjtés.....	21
A feldolgozás módszere.....	23
Az adatközlők.....	25
A felső-ausztriai magyarok nyelvhasználatát befolyásoló tényezők.....	26
Iskolázás, nevelés.....	26
Művelődés, egyesületi élet.....	29
Vallási élet.....	31
Az identitástudat.....	34
Identitás és névadás.....	43
A keresztnévek tanúsága.....	43
A családnevek.....	47
Az emigrációk tükröződése a névadásban.....	48
Az adatközlők a szociolingvisztikai változók tükrében.....	51
A felső-ausztriai magyarok nyelvhasználatát.....	54
A második generációs gyermekek nyelvhasználatát.....	77
Nyelvi változatok, változások.....	82
A német interferencia következményei.....	83
Hangtan.....	83
A kérdő mondatok dallama.....	84
Hangpercepció vizsgálatok.....	91
Morfológia.....	94
Mondattan.....	94
Szókincs.....	95
Hatások a magyar nyelv oldaláról.....	98
A szókincs terén jelentkező sajátosságok.....	99
Esettanulmányok.....	108
Összegzés.....	116
Irodalom.....	120
Név- és tárgymutató.....	126
Mellékletek.....	129
XIX. századi magyar migráció nyomai.....	129
A magyarokkal kapcsolatba hozhatók köre.....	130
Akik már nem tudnak magyarul.....	132
Vélekedés a magyar nyelvhasználatról.....	133
Az emigráció kulturális hatása.....	134
Dokumentumok.....	135
A nyelvhasználati kérdőívek.....	140
A hangpercepció vizsgálatát célzó kérdőív.....	150
Szókincstani kérdőívek.....	151
A képek alapján várható szókincs.....	154

Adattár: Keresztnevek	159
Fényképek.....	180

Bevezetés

A felső-ausztriai magyarokkal való kapcsolatomnak hosszú története van. Első találkozásom velük egyetemista koromra esik, amikor a 60-as évek közepén a nyugati utazások lehetővé váltak. Az akkor Welsben élő bátyám meghívására több nyarat is nála töltöttem. Nyelvészeti érdeklődésű magyar szakos egyetemi hallgató lévén már akkor feltűnt az ottani magyarok beszédének néhány sajátossága. A beszélgetésekből elraktározódott bennem a nyelvelsajátításra, nyelvtudásra, nyelvhasználatra vonatkozó több megjegyzés. Bepillantást nyerhettem az emigráns családok életébe, szokásaiba.

Különösen tanulságos volt számomra az a háromszor két hét, amelyet a későbbiekben még említésre kerülő, a magyar gyermekek számára szervezett ternbergi táborban tölthettem mint „Jugendleiterin”, és részt vehettem a magyar nyelv oktatásában. Ezek a táborok keresztmetszetet nyújtottak elsősorban az 56-os menekültek gyermekeinek akkori anyanyelvi ismereteiről (illetőleg ennek hiányáról). Mindezek az ismeretek akkoriban nemhogy publicitást nem kaphattak (erre kísérletet sem tettem), de az ilyen kapcsolatok is az eltitkolni való dolgok közé tartoztak, hiszen jó okkal lehetett feltételezni, hogy ismertté válásuk a további látogatások ellehetetlenülésével jártak volna.

Az egykori tapasztalatok és az akkori ismeretségek a rendszerváltozás után hozhatták meg gyümölcsüket.

Gyűjtőútjaim sikeréhez a felső-ausztriai magyarok vezető személyiségei nyújtottak segítséget. Mindenek előtt köszönettel tartozom az időközben elhunyt Msgr. Dr. Kerny Gézának, az ausztriai magyarok egykori főlelkipásztorának, Simonffy Erikának, a Felső-ausztriai Magyarok Kultúregyesülete akkori elnök asszonyának, az Isteni Megváltó leányai szerzetesrend tartományfőnöknőjének, Balogh M. Rita nővérnek és a Bad Ischlben élő Balogh Ádám tanár úrnak. A gyűjtés egyes fázisaiban segítségemre volt Msgr. Balogh Vince plébános úr, aki azóta szintén nincs az élők sorában, továbbá Máthé Attila mérnök úr, református presbiter, és feleségével együtt az azóta ugyancsak elhunyt Pajzs Gyula Welsben. Nekik és minden adatközlőmnek köszönet jár, amiért több-kevesebb, néhányuk igen jelentős időt áldozott munkám elősegítésére. Hálával tartozom egyúttal családomnak is, akik elviselték a munkámmal járó távolléteimet.

Az Ausztriába irányuló magyar migrációk története

Magyarok Ausztriában, magyarok Felső-Ausztriában

A magyar emigráció korai hullámai Amerikából, legfőképpen az Egyesült Államokból ismertek. Itt a magyar megtelepülések a XIX. század végétől folyamatosak, majd újabb megújabb hullámokkal bővültek. Európán belül is megindult a dualizmus korában egy kifele irányuló magyar migráció, abban az időben a szomszédos országokba. A Dunántúl és a Felvidék nyugati megyéiből Ausztriába, a Dél-Dunántúlról és a Duna–Tisza közéről Horvátországba és Szlavóniába, Erdélyből pedig Romániába.

A ma Ausztriában található magyarok gyökerei – eltekintve a burgenlandi, bécsi és grazi magyarságtól – a II. világháborúig nyúlnak vissza. A burgenlandi, örvidéki magyarság egyértelműen és köztudottan őshonos lakosságnak tekinthető. A magyarság folytonos bécsi jelenlétét a mohácsi vésztől, illetőleg Buda törökök által történt elfoglalásától tartják számon (Deák 2000: 14). Nemcsak az arisztokrácia képviselte a magyarokat a Habsburg birodalom fővárosában, hanem a kereskedők, marhahajcsárok ugyanúgy hozzátartoztak Bécs utcaképéhez, mint az egyetem hallgatói. 1550 körül írta a szász humanista, Wolfgang Schmelzl azt a verset, amelyben a birodalmi főváros soknyelvűségét, azon belül a magyar nyelv használatát is előszámlálja:

*Ich dacht, ich wär gen Babel kommen,
wo alle Sprach ein Anfang genommen,
Und hörte ein seltsam Tratsch und Geschrei
Von schönen Sprachen mancherlei;
Hebräisch, Griechisch und Lateinisch,.
Deutsch, Französisch, Türkisch, Spanisch,
Böhmisch, Windisch, Italienisch,
Ungarisch, gut Niederländisch,
Natürlich Syrisch, Kroatisch,
Serbisch, Polnisch und Chaldäisch.*

(idézi Deák 2000: 14).

Magyarország és Ausztria földrajzi fekvésének köszönhetően egyrészt, másrészt a két ország történelme összefonódásának következtében az osztrák–magyar érintkezések sora évszázados múltra tekinthet vissza. Ezek színtere sokáig a császárváros volt – éppen ennek a ténynek, valamint a középkortól fennálló egyetemének köszönhetően. Grazban ugyancsak sok

magyar megfordult, miután 1585-ben Károly főherceg megalapította és a katolikus megújulás szolgálatába állította egyetemét.

Az Ausztriába irányuló magyar migráció első jelentős hullámával alighanem a dualizmus korában kell számolnunk, mégpedig a Dunántúlról és a Felvidék nyugati megyéiből. A migráció mértékét mutatja, hogy Ausztriában 1857-ben 50 ezer, 1869-ben 88 ezer, 1880-ban 167 ezer, 1890-ben 213 ezer magyarországi illetőségűt írtak össze (Katus 1979: 1132). Ezek a kivándorlók azonban beleolvadtak az osztrák népességbe, mára már csak a családnevek és az emlékezet őrzi nyomukat

Felső-Ausztria és 1490 óta székhelye, Linz ilyen élénk magyar kapcsolatokat nem mondhat a magáénak. Az első magyar személyiség, akinek itteni tartózkodását számon tartjuk, Faludi Ferenc volt, aki a freinbergi jezsuita kolostorban tanított 1739-1740-ben. Csaknem száz év telt el addig, amíg a következő ismert magyar, Batsányi János megjelent Linzben. A költő, aki a Martinovics-féle összeesküvés kapcsán Kufstein várbörtönében raboskodott egy évig, majd Napóleon híveként 1815 után Dijonban és Brünmben raboskodott, osztrák felesége közbenjárására szabadult a Spielberg börtönéből. Száműzöttként került a felső-ausztriai városba (l. Fényképek). Ez a tény arra utal, hogy a XIX. század második negyedében aligha lehetett errefelé rajta kívül magyar. 1845. május 12-én „idegen, messze földön” magányosan halt meg. Nem látszik annak semmi nyoma sem, hogy kapcsolatba került volna a magyar születésű Mayer Ignáccal, aki 1840-ben megalapította a linzi hajógyárat. (Balogh–Lauringer 2000: 9).

A XIX. század végi Ausztriába irányuló magyar migráció tagjai közül előbb-utóbb Felső-Ausztriába is kerültek családok. Nyomokban még ma is fellelhetők ők, amennyiben a nevükben viselik eredetüket, illetőleg a családi hagyomány számon tartja a magyarországi származást. Ilyen családokra az adatgyűjtés első fázisában volt módomban találni (1. sz. melléklet).

A XX. század világszerte ismert neves magyarja Felső-Ausztria földjén Lehár Ferenc és Kálmán Imre. Lehár Bad Ischlben élt és alkotott, majd 1948-ban ott is halt meg. Noha Kálmán Imre életében csak epizód volt ez a vidék, családjának egyes tagjai ma is megtalálhatók ebben az osztrák tartományban. Ők azonban ma már nem beszélnek magyarul.

A II. világháborút követő magyar emigrációs hullámok

A magyarok jelentősebb megtelepedése Felső-Ausztriában csak a II. világháború idején és főként utána következett be. 1945. május 8-án, amikor a fegyverek elhallgattak Európában,

Ausztriában és Németországban több mint egymillió kitelepített és elhurcolt magyar tartózkodott. Hamarosan csatlakoztak hozzájuk azok, akik a szovjet megszálló csapatok elől menekültek. Az ő soraikból került ki a jelenlegi nyugati magyar emigráció első jelentős csoportja (l. részletesen: Borbándi 1989²: 13–48). Az 50-es évek elején is gyarapodott a menekültek száma évente néhány fővel, menekülthullámról azonban nem lehet beszélni. Erről gondoskodtak az Ausztria felé hermetikusan lezárt határok. Ha valaki mégis megkísérelt áthatolni rajta, az osztrák államszerződés megkötéséig a szovjet zóna állta útját. A menekülőket nem egyszer az osztrák kommunisták juttatták szovjet kézre (Oral History. Simonffy Ferenc visszaemlékezése).

A magyarok az Ausztrián belüli letelepülésük arányait tekintve azokban a tartományokban jelentkeznek még a 70-es években is az országos átlagot meghaladó mértékben, amelyek nem (vagy csak részben) tartoztak 1945 és 1955 között a szovjet megszállási övezetbe. A legnagyobb arányszámot Karintia, majd csökkenő sorrendben Tirol, Salzburg, Steiermark, Felső-Ausztria és Vorarlberg mutatja, az országos átlag alatt van Bécs, Alsó-Ausztria és Burgenland (vö. Szépfalusi 1992²: 50).

A felső-ausztriai magyarok számára különleges jelentőségű volt, hogy az 1952-ben szlovákiai börtönéből hívei által kiszabadított Mácsady István (l. Fényképek) katolikus lelkészt kalandos menekülése után a szovjet zónából az amerikaiak átcsempészték Welsbe. A kiváló szervezőképességű templomépítő papnak máig ható érdemei vannak – felekezeti különbségre való tekintet nélkül – a magyarok életének megszervezésében (Hetényi Varga 1992: 165–5).

1956–57-ben újabb, igen jelentős magyar menekülthullám érte el Ausztriát. Közülük sokan kerültek a – háború óta folyamatosan működő – felső-ausztriai menekülttáborokba. Ezeknek a felszámolása (már a 60-as években) azáltal vált lehetővé, hogy a maradni szándékozók számára az ENSZ támogatásával több városban lakóházak épültek (Welsben Mácsady István lelkész közbenjárására a Caritas és az Ostpriesterhilfe segítségével családi házakból álló lakónegyed épült a város nyugati szélén: a Szent István telep és mellette a Szent István római katolikus templom; l. Fényképek), a túlnyomó többség azonban továbbvándorolt más európai országokba és a tengeren túlra. A felső-ausztriai magyarság később, a 70-es években a jugoszláviai vendégmunkások sorában odakerült vajdasági és szlovéniai magyarokkal, a 80-as évektől elsősorban erdélyi menekültekkel egészült ki. Ők bekapcsolódtak az emigráció korábbi csoportjainak az életébe. A 70-es, 80-as években a TESCO közvetítésével kikerült

magyarországi műszaki értelmiségi réteg jobbára tőlük elszigetelten él – ebben a tekintetben hasonlóak a munkásszállásokon lakó magyarországi vendégmunkásokhoz.

A felső-ausztriai magyarok jogállása

Az Ausztriába került személyek első csoportja, akik között menekültek és kitelepítettek egyaránt voltak, az ENSZ terminológiája alapján a „régi magyarok” elnevezést kapta az 1956-os „új magyaroktól” való megkülönböztetés végett. Egy 1956. július 1-jei statisztikai adat szerint létszámuk ekkor 9841 fő volt, ebből magyar anyanyelvű 5466 személy; 1066 személy ekkor még valamelyik táborban élt (Szépfalusi 1992: 57). Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni, hogy mellettük a szomszédos államokból, valamint állampolgárság nélküli magyar nemzetiségű kérelmezők is menedéket találtak Ausztriában.

A menekültek jogállását a genfi egyezmény szabályozta. Ez sok tekintetben kedvezőbb helyzetet jelentett számukra a burgenlandi őshonos magyarokénál. Az osztrák államszerződés ugyanis előírta az osztrák államnak, hogy biztosítsa a területén élő kisebbségeknek az őket megillető jogokat, a kisebbségek felsorolásából azonban kifejezték a magyarokat és a cigányokat. Mindazonáltal hosszú távon a menekültek számára is az integrációnak nevezett, de asszimilációnak gondolt sorsot szánták.

Az 1956-os forradalom leverésével kapcsolatos emigrációs hullám a maga szempontjából igen kedvező történelmi pillanatban született. Egy évvel a szovjet megszállás megszűnése, a független osztrák állam létrejötte után az osztrák nép segítőkészségét a „szabadok az elnyomottakért” mámore sarkallta. És persze megmozdult az egész világ. Így magyar nyelvű iskolák nyíltak, amelyek lehetővé tették, hogy a még iskoláskorú gyerekek középiskoláikat anyanyelvükön fejezhessék be. A támogatások lendülete a 70-es évek elejéig tartott. Ausztria jóléti állammá válása következtében részint a vendégmunkások, részint a menekültek révén megnőtt az „idegenek” száma és aránya. Mire a 80-as években megjelentek a romániai magyar menekültek, ők már nem számolhattak olyan fogadtatással, mint amilyenben az 56-osok részesültek. A 90-es években az osztrákok segítőkészsége leginkább a „Nachbar in Not”-típusú segélyakciókban nyilvánul meg, amelyeknek célja a bajbajutottak megsegítése úgy, hogy azok lehetőleg ne hagyják el szülőföldjüket. A befogadó ország és a migránsok közötti viszony az elmondottak értelmében nem egységes. Pontosabban egy közösség viszonyulása különbözik lényegesen a többitől: az 56-osoké, akik a befogadásuk, beilleszkedésük körülményeiért a mai napig hálásak. Ennek a hálának a kifejezése a forradalom 50.

évfordulóján elhatározott és azóta megvalósított emléktábla elkészíttetése és felavatása a Tartományi Székház (Landhaus) árkádos udvarának falán (l. Fényképek). Számukra ebből következik a kettős identitásuk természetes megélése, azaz magyar voltukhoz való ragaszkodásuk mellett a lojalitás Ausztriához.

Ahhoz, hogy a migráns magyarok érdekeit érvényesíthessék (és ez mutatis mutandis más, mindenképp a több tekintetben hasonló horvát migráns közösségre is érvényes), népcsoportként való elismertetésük volt szükséges. A legnagyobb létszámú magyar bevándorló csoport, a bécsieké a magyarság évszázados ottani jelenlétére hivatkozva szeretne volna, ha a burgenlandiakkal együtt népcsoportként fogadják el őket. A Magyar Népköztársaság többszöri beavatkozása és más okok miatt erre csak a magyarországi rendszerváltozás után kerülhetett sor. A Magyar Népköztársaság azonban nemcsak a népcsoportkénti elismerést akadályozta meg, hanem ellentétet szított az őshonos ausztriai magyarok és az emigráció között, továbbá az emigráción belül is. A helyzet a 70-es évek végére kritikussá vált, a magukat magyarnak vallók száma drasztikusan csökkent. Igen sokan az osztrák társadalomba való teljes beolvadást választották. Az akkori fiatalabb generáció több tagja azonban úgy gondolta, hogy az ausztriai társadalomba való integrálódással egyidejűleg kell megoldani a magyarságuk megőrzését. Kezdeményezésükre az addig egymástól elkülönülten működő különféle magyar szervezetek több mint kétharmadának összefogásaként 1980-ban megalakult az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége. A 21 alapító egyesület magában foglalta az Ausztriában működő összes magyar katolikus lelkészséget is (Deák 2000: 41).

Az osztrák kisebbségpolitika négy törvényen alapul: az Osztrák-Magyar Monarchia alkotmányának 19. cikkelyén, a Saint-Germain-i osztrák államszerződésben meghatározott kisebbségpolitikai irányelveken, az osztrák alkotmány 8. cikkelyén és az 1955-ös államszerződés 7. cikkelyén. Mindennek a jogi hálónak a megléte ellenére csupán 1976-ban született meg a kisebbségvédelmi törvény, a Volksgruppengesetz, azaz a népcsoporttörvény. Bár ez utóbbi is több tekintetben idejét múlttá vált azóta, rendelkezéseinek egy része a mai napig nem vált valósággá. Hatósugarát tekintve eredetileg az államszerződések által meghatározott népcsoportokra, tehát lényegében az Ausztriában őshonos kisebbségekre vonatkozott.

A 2004-ben bekövetkezett bővítés előtti Európai Unió szerkezetében semmi sem garantálta a nyelvi és nemzeti kisebbségek jogait. A maastrichti és amsterdami szerződésben figyelmen kívül hagyták a nyelvi és nemzeti kisebbségeket annak ellenére, hogy a maastrichti uniós

szerződésben két cikkely (a 126. és a 128.) szól az Unió nyelvi és kulturális sokszínűségének tiszteletben tartásáról. A sokszínűség azonban definiálatlan maradt: nem tisztázták, hogy a hivatalos nyelvek sokszínűségéről vagy a kisebbségek sokféleségéről van-e szó. Az „euromosaic” 1996-os felméréséből kiderül, hogy az (akkori) EU-térség 48 kisebbségi nyelvéből 23 csak korlátozottan, vagy egyáltalán nem életképes. További 12 nyelv fenyegetett helyzetben van (Euromosaic 2000).

Az egyes országokban használatos kisebbségi nyelvek közül veszélyeztetett helyzetben van, illetőleg életképtelennek minősül például Spanyolországban a portugál, Navarra tartományban a baszk, Aragóniában a katalán. Franciaországban a baszk, breton, korzikai, holland és az okcitán életképtelen. A német Franciaországban „viszonylag” életképes, Belgium Montzen tartományában életképtelen. Figyelemre méltó, hogy ahol e nyelvek némelyike számára területi autonómiát biztosítanak, ott viszonylag vagy teljesen életképesnek bizonyulnak. Viszonylagosan életképes a baszk az autonóm Baszkföldön, a katalán tökéletesen életképes Katalóniában. Ebben a tartományban az okcitán is viszonylag életképesnek minősül.

Olaszországban az albán, a görög, a katalán, a horvát, az okcitán és a szárd korlátozottan életképes, illetőleg életképtelen, a francia, a friuli és a szlovén veszélyeztetett, a ladin viszonylag életképesnek minősül, a német viszont Dél-Tirolban tökéletesen életképes. Ezek az észrevételek egyértelműen figyelmeztetnek az autonómia fontosságára a nyelvek megmaradása érdekében. Nem hagyható figyelmen kívül a kétségtelenül pozitív példaként felfogható dél-tiroli autonómiamodell működése. A kedvező tapasztalatok alapját képezi, hogy valamennyi érdekelt népcsoport képviselőjét bevonták az autonómia-csomag megalkotásába. Eszerint a közhivatalok betöltésénél a népcsoportok részarányuknak megfelelően vannak képviselve. Itt figyelembe vették, hogy újabb sérelmek ne történjenek, ezért az aránytalanságok felszámolása hosszú időt, mintegy harminc évet vett igénybe: csak a nyugdíjkorba került régi tisztviselők helyére felvett személyek révén lehetett közelíteni a nemzetiségi arányok megkövetelte összetételt. A dél-tiroli autonómia a három (területi, kulturális és helyi) autonómia elemeinek vegyítésével jött létre. A helyi autonómia lényegében a 8 ladin községet érinti: itt háromnyelvűség van, azaz ezekben a ladin a két másik, a német és az olasz nyelvvel egyenjogú. A kétnyelvűség intézményes, tehát minden közintézmény kötelezve van a kétnyelvűsége, a ladin településeken a háromnyelvűsége. Ezt megfelelő nyelvpótlékokkal támogatják. Ebben a rendszerben a résztvevő népcsoportok kettős szerepet töltenek be: a kisebbség nem élhet vissza jogaival. Az államon belüli kisebbség az autonóm

területen többség, itt tehát neki kell „nagylelkűnek” lenni az autonóm területen levő kisebbséggel, azaz az állambeli többséggel szemben. Ez a követelmény kettős magatartást tesz szükségessé, de nem járhat a kisebbség jogainak föladásával.

A dél-tiroli autonómia sikerességét bizonyítja, hogy mind a németajkú, mind a ladín népcsoport meg tudta őrizni identitását, nyelvét, kultúráját anélkül, hogy az ott élő olaszok szabadságjogaik gyakorlásában hátrányt szenvedtek volna. Mindemellett Olaszország megtartotta területi integritását, Ausztria pedig kulturális és nyelvi befolyását az országhatárokon túl is képes volt megtartani (Pan 2003: 3, 4).

A magyar kisebbség létszámának alakulását tekintve az 1981-es mélypont (12.043 fő) után – a vezető értelmiség felhívásának hatására 1991-ben 19.638 fő vallotta, hogy magyar: azaz osztrák terminológiával élve magyar köznyelvű (Umgangssprache). Ez a létszám 2001-ben tovább nőtt: 25.844 osztrák és 14.699 külföldi állampolgár, összesen 40.583 személy mondta magát magyar köznyelvűnek, ami az előző népszámlálás adataihoz képest 21,29 %-os növekedésnek felel meg (H. L. 2002 1, 3). A növekedésben szerepet játszott az értelmiségiek felhívása, de az utóbbi évtized szabadabb migrációjának a hatása is megmutatkozik benne. Ez a létszám mindenesetre azt jelenti, hogy a magyar lett a legnagyobb létszámú kisebbség Ausztriában. A kedvező statisztikai adat reménnyel töltötte el az ausztriai magyarokat, hogy a népcsoportokat megillető állami támogatásból nagyobb arányban fognak részesülni. Ám az osztrák kormány – takarékosági megfontolásokkal a háttérben – nem szándékozott a kisebbségeknek nominálisan többet adni, így a magyarok csak a többi népcsoport kárára juthatnának a létszámarányuknak megfelelő eszközökhöz. Ezzel megvalósul a *divide et impera* klasszikus elve. A népcsoportoknak folyósított támogatáshoz végül az „őshonosság” kritériumát vették figyelembe. A magyar nyelvű osztrák állampolgárok jelentős része nem Ausztriában született, tehát nem őshonos –, őket tehát nem illeti meg támogatás. Ugyanebben az elbánásban részesültek a horvátok is, miután burgenlandi és nem burgenlandi horvátokra osztották őket, de érinti a cseh, szlovák, szlovén és cigány népcsoportot is.

Ausztriában a szabadságpárt kormányra kerülése után (2000-ben) az ország demokratikus berendezkedésének állapotát az EU-bölcsek voltak hivatottak felülvizsgálni. Országjelentésükben arról számoltak be, hogy az alkotmány és a törvények alapján a nyelvi kisebbségek védelme biztosítva van. Mindezek ellenére a kisebbségi szervezetek azt hangsúlyozzák, hogy a kisebbségek tagjai közül egyre kevesebben vallják magukat valamely nyelvcsoporthoz tartozónak, amiből erős asszimilációs nyomásra lehet következtetni. Egyértelműen erre utal, hogy a kisebbségeket bevándorló és őshonos csoportra bontották,

majd a támogatásukat ennek alapján állapították meg. Ez az elv gyökeresen ellenkezik az Európai Unióval kapcsolatban oly szívesen emlegetett egyenlő elbánás elvével, hiszen osztrák állampolgárok között kizárólag születési helyük alapján tesznek különbséget.

A kisebbségek nyelvmegtartását illetően nyelvvesztését a többségi állam mellett az anyaországuknak a velük kapcsolatban folytatott politikája is befolyásolja. Ennek pozitív példáját Ausztria Dél-Tirollal kapcsolatos politikája, negatív ellenpéldáját a Magyar Népköztársaságnak az ausztriai magyarokkal, a 2000-es évek első évtizedének közepén, második felében a Magyar Köztársaságnak a határon túli magyarsággal szembeni magatartása mutatja.

A kisebbségek és anyaországuk kapcsolatában napjainkra kialakult helyzetet elemezte a Felsőpulyán 2004. szeptember 4-én és 5-én megtartott tanácskozás. A konferencia szervezője az Ausztriai Magyar Szervezetek és Egyesületek Központi Szövetsége volt. A téma az Ausztriában elismert (a magyar mellett a horvát, szlovén, cigány, cseh és szlovák) népcsoportok és anyaországuk kapcsolata volt. Mindamellet Ausztriának a kisebbségekhez való viszonyát sem lehetett megkerülni.

Ebben a viszonyban markáns különbségek mutatkoztak meg az egyes országok képvisellete tekintetében. Magyarországról 9 főből álló igen magas szintű küldöttség jelent meg a tanácskozáson, akik részint a kormány, részint az ellenzék részéről mondták el véleményüket. Az anyaországgal nem rendelkező ausztriai cigány kisebbséghez kapcsolódóan ugyancsak a magyarországi Esélyegyenlőségi Kormányhivatal képviselője mondta el a hazai kisebbségeket érintő intézkedéseket. A horvát kormányt 3, a szlovént egy fő (a bécsi Szlovén Tudományos Intézet igazgatója) képviselte. Mind a cseh, mind a szlovák kormány részéről egyéb elfoglaltságukra hivatkozva nem jelent meg senki sem. Nem lehet említetlenül hagyni, hogy az osztrák kormány, illetőleg a politikai pártok képviselői is távol maradtak a tanácskozástól, ami kétségtelenül részükről az érdeklődés hiányáról tanúskodik.

A tanácskozás végén elfogadott zárónyilatkozat (amelyet a mintegy 250 résztvevő egy tartózkodás mellett elfogadott) minimálprogramot fogalmaz meg. Megállapításai – noha az ausztriai népcsoportok helyzetének elemzésén alapulnak – általánosabb érvényűnek tekinthetők. Gondolatai a lojalitás és az európai integráció szellemében fogantak, éppen ezért az Ausztriára megfogalmazott alaptételei bármely uniós ország és a belépés előtt álló állam nevével behelyettesíthetők:

„I. A népcsoportok gazdaságilag és kulturálisan, de állampolitikai szempontból is gyarapodást jelentenek Ausztria számára.

II. ...mindenekelőtt az Osztrák Köztársaságnak kell gondoskodnia a népcsoportok fennmaradásának és fejlődésének biztosításáról.

III. Fennmaradásukhoz és fejlődésükhöz a népcsoportoknak maguknak továbbra is hozzá kell járulniuk.” ([Szerk.] 2004. 2).

Ezen elveknek alapján a népcsoportok helyzetét a tanácskozás nem tartotta megnyugtatónak. Elérendő célként jelölték meg, hogy a készülő új osztrák alkotmányban a népcsoportok jogait a népcsoportok képviselőivel való szoros együttműködésben tételesen le kell fektetni. A népcsoportoknak joguk van arra, hogy „anyanépük” kormányánál elvárásaikat és kívánságaikat kinyilvánítsák. Hivatalos látogatások alkalmával a népcsoportok képviselőinek a részvételét is biztosítani kell. Az EU bővítéssel kapcsolatban az államközi kapcsolatok újragondolásának szükségességét fogalmazták meg: a régiók együttműködését szabályozó bilaterális szerződésekben a népcsoportok érdekeit is figyelembe kell venni (uo.).

Az Ausztriában élő magyarok számbeli felmérését a statisztikák is megnehezítik, amennyiben azok nem a nemzetiség iránt érdeklődnek, hanem a lakosság köznyelve, az „Umgangssprache” szerepel a kérdésekben. A mindennapi magyarnyelvhasználat ugyanakkor éppen a szórványhelyzet, ezen kívül pedig még a vegyes házasságok révén is sok esetben kérdéses lehet.

Politikai szempontból figyelemre méltó, hogy a különböző menekülthullámok világnézeti kérdésekben jelentősen különböztek egymástól. Ez magától értetődően bizonyos feszültségekhez vezetett közöttük. A befogadó országnak is voltak elvárásai velük szemben: 1955-ig ez elsősorban a megszálló hatalmak, különösen pedig a Vörös Hadsereg részéről (Bécsben, Alsó-Ausztriában, Felső-Ausztria Dunától északra fekvő részén és Burgenlandban) volt tapasztalható. Az államszerződés utáni Ausztria elvárta, hogy a vállalt „örökös semlegesség” a menekültek részéről is tiszteletben tartassék, így semmiféle politikai aktivitást sem engedélyeztek. A magyarországi kommunista berendezkedés tevékenysége ugyanakkor következetesen arra irányult, hogy befolyást gyakoroljon az Ausztriában élő magyarokra. Ez a kettős törekvés nyilvánult meg a Magyar Harcosok Bajtársi Szövetsége felszámolásának, majd később a Magyarok Világszövetsége támogatásával működtetett kultúregyesületeknek a háttérében (Deák 2000: 22–25.)

Az emigráns nyelvhasználat kutatásának története

Az emigráns nyelvhasználatnak és kutatásának kérdéseit nagyobb összefüggésben, a kisebbségi nyelvhasználat többi esetével együtt érdemes vizsgálni. A kisebbségnek tekintett csoportok a történelem folyamán keletkeztek, háttérükben migráció, hódítások vagy a határok módosulása áll. Mindazok a tulajdonságok, amelyek a modern szociológia szempontrendszerében a kisebbségeket jellemzik (vö. pl. Giddens 1997: 257-258, Csepeli 1997: 509 – idézi Bartha 1999: 75-77, vö. még Kiss: 1995: 176-181) keletkezésükkor vagy későbbi történetük során eltérő mértékben voltak jellemzőek. A nyelvi kisebbségekre összpontosítva a kérdést úgy vethető fel a probléma, hogy pl. nem volt feltétlenül létszámbeli kisebbség a bolgár-törökök által meghódított szláv népesség (vö. még Bartha 1999: 81-84). Elnyomott helyzet nem jellemezte a magyar királyság területére betelepült, kiváltságokkal, mai szóval autonómiával rendelkező jász, kun, szász népcsoportokat. Nem volt elnyomott helyzetben a Magyar Királyság területén az a szláv lakosság, amely ilyen körülmények között vált önálló szlovák nyelvvé és néppé, hiszen a két dolog kizárná egymást. A kora újkori Magyarország népi-nyelvi viszonyait jól jellemzi Péter Katalin: „A 16. századi Magyarország nemcsak magyarok, hanem sok más nép hazája is volt. Az itt élő németek, románok, szlovákok, horvátok és más szláv népek természetesen tudatában voltak a magyarokétól eltérő sajátosságaiknak, ellentétek is merülhettek fel közöttük. A lényeget tekintve azonban a magyarokkal azonos jogú országlakosoknak tekintették magukat. Így néztek rájuk a magyarok is. Magyarország lakói az ország életében – nyelvi hovatartozásuktól függetlenül – társadalmi helyzetüknek megfelelően vettek részt. A román nemes például érzelmileg és szokásaiban nem a román jobbágyokkal, hanem az ország más nemeseivel azonosult” (Péter 1995: 16). Mindazok az ellentétek, amelyeket a mai kisebbségi problematika lefed, az egyes nemzetiségeknek az öntudatra ébredésével alakultak ki, és a másokkal való vetekedés különböző intenzitású megnyilatkozásaiban nyilvánulnak meg.

A kisebbségeket eredetük szerint őshonos (autochton) és bevándorló kisebbségekre szokás felosztani. Meg kell jegyezni, hogy Európában a szó szoros értelmében vett őshonos lakosság sehol sem él, autochton kisebbségnek a több száz éves múlttal rendelkező (Magyarországon a legalább száz éve itt élő) népcsoportokat tekintik. Az őshonos kisebbségeket annak alapján, hogy valahol máshol használják-e a nyelvüket hivatalos nyelvként, azaz van-e anyaországuk, vagy nincs, nevezzük nemzeti, illetőleg etnikai kisebbségnek. Ennek alapján a magyarországi

kisebbségek nemzeti kisebbségek – kivéve a cigányokat, akik etnikai kisebbségnek tekinthetők az egész világon. Az utóbbi körbe tartoznak hasonlóképpen többek között a baszkok, katalánok, bretonok, frízek, kurdok, ujbúrok – és még egy sor nép.

Az őshonos kisebbségek kutatásában – érthető módon – azok az országok járnak elől, amelyeknek jelentős kisebbségei vannak határaikon kívül. Autochton kisebbségek a 20. század folyamán bekövetkezett politikai események következtében ott is keletkeztek, ahol korábban az ott élő népesség anyaországa volt, akár Kelet-Poroszországra, akár a Magyarországot körülvevő részint új országokra gondolunk.

Az európai kisebbségi nyelvekkel, ezeken belül a némettel mint kisebbségi nyelvvel, továbbá az ebből fakadó nyelvpolitikai feladatokkal többen foglalkoztak (Nelde – Vandenmehren – Wölck 1991, Rosenberg 2002, Erb 2000, Helbling 2004, Eichinger, Plewnia, Riehl szerk. 2008). A német nyelvi kontaktusok másik aspektusa a némettel érintkező kisebbségek esete (Gal 1991, Hinderling – Eichinger szerk. 1996 – ez utóbbiból a burgenlandi magyarok kimaradtak). Különös figyelmet érdemel az Európai Unió nyelvi politikája – vagy éppen ennek hiánya (Euromosaic 2000, Schreiner 2006). Ausztria kisebbségi politikája hiányosságai miatt kerülhetett nem egyszer a kutatás középpontjába (Veiter 1971, Baumgartner 2000, Gesellschaft für bedrohte Völker 2003, Szoták 2004).

A határon túli magyar nyelvhasználat kérdésének kutatását itt csak megemlíteni lehet, hiszen messze túlmutat a jelen vizsgálat témakörén. Azt azonban nem lehet elhallgatni, hogy az emigráns közösségekre irányuló kutatások nagyobb arányú művelése csupán a 90-es évektől, a politikai fordulat bekövetkeztétől vált lehetővé. Ugyanez érvényes a hazai kisebbségek kutatására is. (A dialektológiai kutatásokra ez a megjegyzés természetesen nem vonatkozik.)

A bevándorló kisebbségek eredetüket tekintve nem egységesek. Ide tartoznak a vendégmunkások, a valamilyen okból kivándorlási dokumentumokkal hazájukat elhagyók, valamint gazdasági vagy politikai okokból hazájukból elmenekülő személyek, csoportok. Köztük az alapvető különbség az anyaországgal, korábbi szorosabb értelemben vett szülőföldjükkel való kapcsolat tartása, a kapcsolattartás lehetősége vagy kizárt volta tekintetében mutatkozik meg. A másik döntő különbség a menekültek jogállását illeti. Ebben a tekintetben különböznek az őshonos kisebbségektől.

A kutatások tematikáját illetően vezető szerepet tölt be a vendégmunkások, főként pedig a második generáció: a gyermekek nyelvhasználata, különös tekintettel az iskolai oktatásra. (Muñoz 1991, di Luzio 1991, Pfaff 1991, Jaspaert – Kroon 1991). A kérdés háttérében

nyilvánvalóan az évtizedek során jelentős létszámúra duzzadt, sokszor nemcsak nyelvében, de kultúrájában, vallásában is különböző népesség áll, amelynek helyzetét akár törvényhozással is rendezni kell (Achermann – Künzli 2008).

A gazdasági okokból kivándorló népcsoportok tipikus példája a 20. század elején Amerikába „kitántorgott” magyar, akik valóban csak az itthoni boldogulásuk anyagi alapjának megteremtéséért, korlátozott időre települtek át Amerikába. Hogy ebből hosszabb idő, azaz a véglegesség lett, az nem az ő szándékukon múlt. Hasonló sorsa volt az 1917-es orosz menekülteknek is (Golubeva-Monatkina 2003).

A gazdasági, politikai, vallási elnyomás elől kivándorló népesség példája az egykori Szovjetunióból eltávozott orosz anyanyelvű népesség. Ők valamelyest felkészülhettek az emigrációs életre. A nyugati világ arra kényszerítette a Szovjetuniót, hogy a 70-es évektől az emigrációnak nemzeti karaktert kell viselnie: megengedték a szovjet zsidóknak, hogy „repatriálhassanak” Izraelbe, noha az emigrációnak ebben a hullámban egyre kevesebb valóságos zsidó volt. Számukra az emigráció nem a kivándorlási kérelem beadásával vagy az emigráció tényleges megkezdésével kezdődött, hanem mindazokkal a beállítódásokkal, amelyek évekre, évtizedekre nyúlnak vissza (Pfandl 1995: 19-12). Ez a „lelki felkészülés” gyökeresen különbözik akár az 56-os magyarok, akár a 80-as évek erdélyi menekültjeinek úgyszólván egyik napról a másikra történt lépésétől. (Ez utóbbiról a későbbiekben lesz még szó.)

A 90-es években még magyarként tetten érhető menekülthullámok időbeli különbsége egyúttal különböző előtörténetű csoportokat is jelent. A két háború közötti, vagy azt megelőző bevándorlás részint Magyarországról, részint Burgenlandból már csak a családnevekben, esetleg még a családtörténetben hordozza az eredetének emlékezetét. Még valamikor a második világháború előtti időben többen is Felső-Ausztriába települtek Burgenlandból. *Horváth, Sárközi, Sulyok* nevű férfiak és *Károlyi* valamint *Rákóczy* nevű nők szerepelnek az anyakönyvekben mint apák, illetőleg anyák. Házastársuk minden esetben osztrák, gyermekeik így már legfeljebb csak a családjuk története révén kapcsolódhatnak a magyarsághoz.

A legkorábbi, a 40-es évekre visszamenő emigráns csoport az egész magyar nyelvterületet képviseli. Menekülésük, illetőleg Ausztria területén maradásuk oka a kommunizmustól, a szovjet hadsereg magyarországi jelenlététől való félelmük. Ez a csoport biológiai okokból mára már eltűnt. Az 56-osok a két világháború utáni békék által megcsonkított Magyarország területéről kerültek Nyugatra, igaz, közöttük is akadnak olyanok, akik a második világháborút követően az újra elcsatolt területekről települtek az anyaországba. A felső-ausztriai magyarság később, a 70-es években a jugoszláviai vendégmunkások sorában odakerült magyarokkal, a 80-as évektől elsősorban erdélyi menekültekkel egészült ki. Az

egykori Jugoszláviából származó magyarok nagyobb részben a Vajdaságból, kisebb arányban Szlovéniából valók. A Kárpátaljáról kivándorlók számára Ausztria nem volt célország (Csernicskó 1998: 49–47), a felvidékiek száma Felső-Ausztriában nem jelentős. Szlovákiából a felvidéki magyarok az 1968-as bársonyos forradalom leverése után Ausztria keleti részén települtek le, vagy Németországba, esetleg még tovább vándoroltak.) Mellettük Magyarországról munkaközvetítők révén műszaki értelmiségiek, a linzi színházba muzsikások kerültek. Ők, de kiváltképp a műszaki értelmiségiek csekély számban tartottak kapcsolatot az emigrációval, sőt voltak olyanok is, akik határozottan távol tartották magukat ettől a csoporttól.

A bevándorló hullámok sok tekintetben különböztek egymástól. A háború utáni és az 56-os emigráció túlnyomórészt magasan kvalifikált, nyelvismerettel rendelkező emberekből állt. Ezzel szemben a vendégmunkások csoportja az alacsonyan kvalifikált, illetőleg kvalifikálatlan emberekből került ki. Az erdélyi menekültek sorában ismét sok közép- és felsőfokú végzettségű személy található.

Különbség azonban nemcsak a képzettség terén mutatkozik. Az évek folyamán nagyot változott az osztrák társadalom (be)fogadókészsége. Az 56-osokat fogadó ismert eufória után „a jugoszláv vendégmunkás” kategóriát a gazdasági szükségszerűség hozta létre. Megítélése bizonyára nem különbözött a „török vendégmunkásától”, összetétele, tehát hogy szerb, horvát, szlovén vagy éppen magyar, az a statisztika szempontjából sem volt érdekes. A 80-as évek közepére Ausztriában már „túl sok” volt az „idegen”, a „menekült”. A Romániából a Ceaușescu-rezsim elől menekülők menedékjogot kaptak, de a beilleszkedésük már minden korábbi csoportnál nehezebb volt.

Lényeges különbség mutatkozott a szülőfölddel való kapcsolattartásuk tekintetében. A háború utáni menekültek nem készültek hosszú emigrációra, azonban hamar rá kellett jönniük, hogy egyhamar nem juthatnak haza. Az 56-osoknak mindenképpen hosszú (végleges) kintmaradásra kellett berendezkedniük, míg a vendégmunkások számára a hazalátogatás lehetősége évente akár többször is adva volt. Az erdélyi menekültek esetében a hazatérés/hazalátogatás hosszú időre szóló előfeltevését a történelem megoldotta.

A magyar emigrációk nyelvi-nyelvhasználati kérdéseivel foglalkozó kutatások közül meg kell említeni Kontra (1990), Bartha (1995b) és Tátrai-Infanger (2003) munkáit. Kontra és Bartha két amerikai magyar közösség nyelvhasználatát vizsgálja, olyan állam területén élő migráns csoportokét, amely államban a bevándorlás fennállása óta jellemző tényező. Svájc, Tátrai-Infanger kutatási területe, ezzel szemben egyrészt közismerten többnemzetiségű állam,

másrészt nem befogadó országgént ismert. Ilyen szempontból összehasonlítási alapul is szolgálnak. Svájc újabkori befogadó szerepköréből adódó problémákra és feladatokra vö. Achermann – Künzli 2008.

A franciaországi magyarok nyelvhasználatában mutatkozó francia interferenciának a beszéd zeneiségére gyakorolt hatásával Gergely János (Jean) foglalkozott (1968, 1988).

A felső-ausztriai magyarok beszélőközössége – mint a fentiekből is kiderült – származását, jellegét tekintve nem mondható egységesnek. Az eredendően valódi emigráns közösség viszonylag korán kiegészült, más jellegű migránsokkal. Az évtizedek múlásával egyrészt maga az emigráns közösség a természetes biológiai folyamatok következtében egyre fogy, másrészt elsősorban az ezredforduló körüli gazdasági és politikai folyamatok okafogyottá teszik az emigráns megjelölést. Maguk az egykori emigránsok saját helyzetük értékelésében sem tekintik önmagukat már emigránsnak, hiszen magyarországi, erdélyi stb. rokonaikkal együtt ugyanannak az Európai Uniónak a polgárai. Az egyes csoportok külön-külön tárgyalása már a kutatás kezdetén sem látszott megvalósítandónak, az utóbbi másfél-két évtized fejleményei az emigráns jelző használatát is elsöpörték.

A felső-ausztriai magyarokra vonatkozó kutatások

A magyaroknak Felső-Ausztriában való megjelenésével, ennek kapcsán Felső-Ausztria és Magyarország történelmének összefonódásával saját gyökereik keresése során maguk a Linzbe emigráltak foglalkoztak. (Kiss M.: 1990). Ebben az összeállításban helyet kaptak az 1945 utáni és az 1956-os emigrációs hullámokra vonatkozó adatok is. A szakirodalom további nagy része ugyancsak inkább az emigráció történetére vonatkozik, zömében azonban nem korlátozódik erre az egyetlen tartományra, hanem egész Ausztriát tekinti át. Ilyen Smuk András tanulmánya (1995), amely főként a magyarok több évszázados bécsi jelenlétét tárgyalja. Az 1956 után létesített magyar iskolák, pontosabban a gimnáziumok történetét Deák Ernő foglalta össze (1997, 2006²). A 80-as években Erdélyből kiáramló jelentős menekülthullám kitermelte a maga oktatási formáját. Erről számolt be Hegedűs János (1995).

Több évtizedes, az evangélikus vallású magyarok pasztorizációjával kapcsolatos családlátogatások során végzett sokoldalú szociológiai kutatásainak eredményét írta le Szépfalusi István (1991, 1992²). Szépfalusi elemzései az élet minden területére kiterjednek,

megállapítási, statisztikai összehasonlításra sarkallóak. Az identitástudat alakulásával foglalkozott Cserján Károly (1995). Gereben Ferenc több munkájának témája a Kárpát-medencei magyarság és az ausztriai magyarok identitástudatának különféle aspektusai. (1996, 1998, 1999).

A kutatás megkezdésekor kialakult munkakapcsolat Gereben Ferencsel az ő olvasásszociológiai indíttatású felmérését illetően egymást kiegészítő észrevételeket tesz lehetővé. (Gereben 1999-es munkájában csak a magyar anyanyelvű adatközlőim adatait dolgozta fel, így a második generációsok egy részének a válasza ott nem szerepel. Tekintettel ugyanakkor arra, hogy a jelen vizsgálat hatóköre Felső-Ausztriára korlátozódik, a Bécsi Napló kéréseire adott válaszokat nem vettem figyelembe. A két adatsor eltérése a felmérésben résztvevők ebből adódó különbségére utal.)

Az anyaggyűjtés

A kutatást az addig megjelent szakirodalom számbavételével kezdtem meg. Az anyaggyűjtést az OTKA támogatásával 1994 és 2000 között végeztem, de a kapcsolatom a vizsgált közösséggel azóta is fennáll, így az események alakulásáról továbbra is naprakész ismereteim vannak.

A kutatás megkezdésekor, a 90-es évek közepe táján az amerikai magyarok nyelvhasználati kérdéseivel foglalkozó könyvek (Kontra 1990, Bartha 1993) mint úttörő munkák a kérdéskörben már ismertek voltak. Ugyancsak abban az időben jelent meg a belga kutatócsoport könyve a Pécs környéki németek nyelvhasználatáról (Nelde, Vandenmeeren, Wölck 1991). Ezek, valamint Susan Gal nyelvcsereivel foglalkozó tanulmányai (1991, 1991b) ösztönöztek arra, hogy egy olyan körben végezzek kutatást, amely a vizsgált közösségekkel részint rokon vonásokat mutat, de mindegyiktől jellegzetesen eltérő tulajdonságai is vannak. Szándékom tehát az volt, hogy a helyzeti rokonságok és eltérések, valamint a kulturális környezet különbségeiből fakadó sajátosságokat bemutassam – lehetőséget biztosítva az összehasonlításra is. A felső-ausztriai magyarok nyelvvel kapcsolatban a kontaktusnyelv a német lévén, amellyel a magyar nyelv, különösen pedig egyes magyar nyelvjárások történelmileg is kapcsolatban voltak, a magyar nyelvjárási problematika alaposabb figyelembe vételét tette szükségessé. A kétnyelvűséggel kapcsolatos szociolingvisztikai és a

szociolingvisztikától megtermékenyített dialektológia szempontrendszerével fordultam a témám felé.

A munka alapja az a nyelvhasználati kérdőív (l. Melléklet), amelyet két nyelven, magyarul és németül külön a felnőtt és külön a középiskolás korosztály számára fogalmaztam meg. A kérdések megfogalmazásában Kontra Miklós (1990) nyelvi, Nelde, P. H. – Vandenmehren, S. – Wölck, W. (1991) nyelvhasználati és Gereben Ferenc olvasásszociológiai kérdőíveit tekintettem mintának. Lehetséges adatközlőim felkutatásához a felső-ausztriai telefonkönyveket használtam fel. Ez az adatbázis igen jelentős név- és címanyagot szolgáltatott, de a korlátai is nyilvánvalóak. Az így szerzett adatok ugyanis csak a magyar családnévű személyekhez vezetnek el, kimaradnak azok a magyarok, akiknek más eredetű vezetéknevük van. Ezen a gondon segített, hogy a magyar nyelvű újságok előfizetői névsorai is rendelkezésemre álltak. Az így talált címekre kiküldött közel 800 levélre kapott válaszok alapján szeveztem meg a gyűjtést. (Viszonylag igen sok levél érkezett vissza „a címzett meghalt”, illetőleg „a címzett ismeretlen” megjelöléssel.) A kérdőíveket 208 Felső-Ausztriában élő magyartól kérdeztem ki: 176 felnőttől és 32 középiskolástól. Ez az adatközlőszám Szépfalusi Istvánnak a budapesti könyvbemutatóján (Szépfalusi 1992) 1993-ban kiosztott statisztikai összesítése szerint a megelőző, 1991-es népszámlálás korrigált adatai szerint 3218 felső-ausztriai magyar köznyelvűt (Umgangssprache) képvisel. Mellettük a gyűjtés hatósugarába került néhány első generációs nem magyar anyanyelvű személy is. Az általuk közölt adatoknak a figyelembe vételéről azonban a későbbiek során lemondtam, amint erről a továbbiakban még szó lesz. A gyűjtésnek ebben a fázisában interjúkat készítettem az emigráció prominens személyiségeivel a magyar megtelepülés történetéről, a magyar nyelvű iskolázásról, az egyesületi és az egyházi életről (vö. Oral History). – A gyűjtés második fordulójában hangfelvételeket készítettem, amelyeken irányított beszélgetés során előre meghatározott modulok (vö. Labov 1988) váltakoznak. Elvégeztem a kétnyelvűség kutatásában bevált hangpercepciós vizsgálatot és az eldöntendő kérdés beszédhallyamának megfigyelésére alkalmas kísérletet. Az adatközlők három kép közül egy általuk kiválasztottaknak a leírását is megadták. Kikérdeztem tőlük a Magyar Nyelvjárások Atlaszának közel 100 kérdését, amelyeknek a segítségével az egész magyar nyelvterületet képviselő adatközlőim magyar nyelvváltozat-választásának a sajátosságait lehet tanulmányozni. (A kérdőíveket l. a Mellékletben.) A kérdéstípusokat több részletben kérdeztem, hogy az adatközlők figyelmét kevésbé terheljem meg. Ennek megfelelően az irányított beszélgetés moduljait a szókincstani kérdőív első része követte, majd a hangpercepciós vizsgálat következett. Ezt újabb

szókincstani rész, majd a barkochba, szókincstan, hangpercepció és végül a kiválasztott képen látottak elmondása követte.

A gyűjtésnek ebben a szakaszában 45 személy működött közre, valamennyien azok közül valók, akik az első fordulóban már adatközlőim voltak, így a tőlük nyert adatok egész nyelvi életrajzuk tükrében válnak értékelhetővé. A gyűjtést a névadási szokásokra irányuló, a keresztelési anyakönyvek anyagaira támaszkodó kutatás egészíti ki.

A kutatás egész időtartama alatt és azóta is számtalan lehetőségem volt a résztvevői megfigyelésre, melynek révén adataimat kiegészíthettem, pontosíthattam.

A nyelvi anyag feldolgozása összetett feladat. A szakirodalom leginkább valamely bevándorló közösségnek az idegen nyelvi közegben bekövetkező nyelvi sorsáról szól (vö. pl. Gal 1987, magyarul in: Kontra szerk. 1991; Kontra 1990; di Luzio 1991; Pfaff 1991; Bartha 1995b; Tátrai Inganger 2003).

A bevándorló közösségek által használt anyanyelvi változat belső nyelvi fejlődésének a nemzetközi szakirodalomban lényegesen kevesebb figyelmet szenteltek. Ilyen vizsgálatokról számoltak be mégis az ICDG 2. kongresszusán, 1997-ben Amszterdamban holland kutatók (vö. van Reenen, Pieter: On the dialectal provenance of Iowa Dutch; Smits (2002). A feldolgozás során mindkét szempontra tekintettel voltam.

A feldolgozás módszere

A bevezető történeti áttekintésre (l. fent) alapozva a földolgozás során bemutatom azokat a hatásokat, amelyek a kutatást megelőző évtizedekben a vizsgált közösséget érték. Ennek megfelelően esik szó az iskolázás és művelődés szervezeti keretéről, a vallási életről.

Az identitástudattal mint a közösség további sorsát erősen befolyásoló tényezővel részletesen, több szempontot figyelembe véve foglalkozom. Egyrészt a nyelvhasználati kérdőívem ide vonatkozó kérdéseire adott válaszokat elemzem, amelyben figyelembe vettem Gereben Ferenc (1999: 56-165) szempontrendszerét. A névadás, névválasztás identitást tükröző szerepét a környező államok magyar lakosságának névválasztási szokásai világosan mutatják. Ez indokolja, hogy a jelentős számú névanyagot ebből a szempontból is vallatóra fogjam. A keresztelésben adott neveket „eredetük”, azaz a magyarhoz és más nyelvekhez való kapcsolatuk alapján, valamint a név szerkezetében elfoglalt helyük szerint is vizsgáltam. (Az eredet szerinti vizsgálat ebben az esetben nem etimológiai jellegű elemzést jelent.) Az egyén

és a közösség önazonosságának a kérdését illetően a vallásosság, a vallás megőrző szerepe nem hanyagolható el. Nemcsak Reményik Sándor figyelmeztetése („Ne hagyjátok a templomot, / A templomot s az iskolát!”), hanem a szociológiai felmérések is igazolják a vallásosság és a nemzeti öntudat összefüggéseit (Gereben 2000).

A névtani jellegű vizsgálatokat kiterjesztettem a névválasztók felderíthető szociológiai jellegű vizsgálatára. Így kerül sor a szülők származási országának, vallásának, házasságuk jellegének és a névöröklés lehetőségének a vizsgálatára.

A nyelvhasználatot az iskolázottság, nyelvtudás, a beszéd színtereinek, a beszédpartnerek különbözőségének tükrében vizsgáltam. Ennek keretében esik szó a családi nyelvhasználatról, a gyerekek nyelvtudásáról és – a szülők megítélése szerint – a gyerekek nyelvhasználati jellemzőiről. Hasonló, de az életkori sajátosságokat figyelembe véve némileg más kérdőívet középiskolás gyerekekkel is kitölttettem, így az ő szemszögükből is választ kaptam ezekre a kérdésekre. Mindkét korcsoportot vizsgáltam a (magyar nyelven történő) olvasási, rádiózási és televíziónézési szokásaikról. A nyelvhasználatra vonatkozó adatokat statisztikai táblázatokkal szemléltettem. A számításokat SPSS programmal Halász Ferenc végezte.

A kutatás során nemcsak a nyelvhasználat szociológiai kérdéseire, hanem a nyelvi produktumokra is figyelemmel voltam. Ebben a tekintetben Kontra Miklós munkáját (1990) vettem alapul, de az elemzés során a nyelvi anyagot nemcsak a helyi beszélőközösségre jellemző nyelvi korpuszként fogtam fel, hanem a kibocsátó nyelvi változat továbbélésének, illetőleg módosulásának megnyilvánulásaként is. A szókincstani vizsgálatokat felhasználtam a különböző nyelvjárások egymás közötti és a standarddal való találkozásuk következtében létrejövő változat alakulásának szemléltetésére. Ennek megfelelően a feldolgozás során a magyar nyelvjárási vonatkozások megfelelő, a hasonló munkákhoz képest megkülönböztetett figyelemmel szerepelnek, amit a pontos, az egyezményes hangjelölésnek megfelelő szöveglejegyzéssel is igyekeztem alátámasztani. A hangfelvételek digitalizálását és a kérdő mondatok dallamának ábráit Pető Szabina készítette. A digitalizált hangfelvételek további kutatásokat tesznek lehetővé.

A vizsgált közösség nyelvhasználatának bemutatása akkor lehetne teljeskörű, ha a német nyelvhasználatuk kompetenciája is a kutatás tárgyát képezné. Annak a mondásnak az érvényét, hogy „az emigránst holtáig elkíséri az akcentusa” tapasztalataim alapján meg tudom erősíteni. Ennél lényegesen mélyrehatóbb kutatást azonban csupán anyanyelvi, vagy legalább azt megközelítő nyelvismeret birtokában lehet vállalni, ezért már a vizsgálatok kezdetén sem gondoltam a téma ilyen irányú kiterjesztésére.

A kutatást a következő hipotézisekkel kezdtem meg: 1. Az iskolázottság, illetőleg az iskola nyelve befolyásolja a magyar nyelvtudást és a nyelvhasználatot; 2. A névválasztás, névadás jellege a generációkkal változik; 3. A névadás, névválasztás összefügg az identitástudattal; 4. A magyar nyelvhasználat a 2. generáció körében mennyiségileg és minőségileg is visszaszorul; 5. A magyar nyelvre a német és a vernakuláris magyar nyelvjárás is hatással van.

Az adatközlők

A szociológiai felmérések alapvető követelménye, hogy a vizsgálandó csoport minden rétege arányosan képviselve legyen benne. Az adatközlők kiválasztásának ismertetett módszere lehetővé tette, hogy az emigrációk rétegződése minden tekintetben bemutatható legyen, sőt az eddigi eredményeket is szükség esetén korrigálni lehessen.

Az emigrációs hullámok csúcsait jól érzékeltetik azok az évszámok, amelyekben adatközlőim elhagyták Magyarországot, illetőleg szülőföldjüket: A 40-es években 10-en, az 50-es években 40, a 60-as években 4, a 70-es években 24, a 80-as években 67, 1990-től 1992-ig 20 fő érkezett Ausztriába. Kiemelkedik az 1956-os év, amelyet 30 fő (1957-ben még további 5 személy) képvisel, és 1986 valamint 1988 12–12 fővel, továbbá 1990 15 fővel. Az első kiemelkedő csúcs egyértelműen a magyarországi forradalom leverése utáni közismert menekülthullám jelentkezése, a 80-as éveket Felső-Ausztriában az erdélyi menekültek jellemzik. Közöttük olyanok is vannak, akik Magyarországon akartak letelepedni, de a kádári politika ezt nem tette lehetővé a számukra, s mivel visszamenni semmiképpen nem akartak, csak a továbbvándorlás maradt a számukra. Ezt a szándékukat – adatközlőim elbeszélése szerint – a határőrizeti szervek magatartása is támogatta. A 90-es évek elején jelentkező csúcst a jugoszláviai háború magyarázza. Adatközlőim születési hely (ország) szerinti megoszlását az alábbi táblázat mutatja:

Származási ország	Felnőtt	Iskolás	Összesen
Magyarország	87	9	96
Románia (Erdély)	44	9	53
Szlovákia	6	–	6
(Nagy) Jugoszlávia	18	–	18
Ausztria	21	13	34
NDK	–	1	1
Összesen	176	32	208

1. táblázat. Az adatközlők származási hely szerinti megoszlása

A felnőtt adatközlőknek az állampolgárságra vonatkozó adatai a származási ország mellett, sőt elsősorban az osztrák társadalomba való integrálódására utalnak.

Állampolgárság	Fő	%
Osztrák	119	67,6
Magyar	19	10,8
Magyar-osztrák	18	10,2
Román	7	4,0
Jugoszláv	7	4,0
Szlovén	2	1,1
Szlovák	1	0,6
Német	1	0,6
Román-osztrák	1	0,6
Német-osztrák	1	0,6
Összesen	176	100,0

2. táblázat. A felnőtt adatközlők állampolgárság szerinti megoszlása

A további feldolgozás során figyelembe vett adatközlőim között minden korosztály képviselve van.

Életkor	Fő	%
Középiskolás	32	15,4
Fiatal (18–41 év)	63	30,3
Középkorú (42–65 év)	84	40,4
Idős (66–90 év)	29	13,9
Összesen	208	100,0

3. táblázat. Az adatközlők életkor szerinti megoszlása

A felső-ausztriai magyarok nyelvhasználatát befolyásoló tényezők

Iskolázás, nevelés

Ausztriában 1945-ben Innsbruckban létesült magyar nyelvű iskola. Ez folyamatosan működött 1956-ban is, ám a hirtelen megnövekedett igény kielégítésére egymagában nem volt elegendő. 1956 novemberében az éppen Ausztriában tartózkodó Szőke János szaléziánus atya felismerte, hogy az igen nagy számú gyermek és fiatalok iskolázásával foglalkozni kell. A

traiskircheni lágerben összegyűjtötte mindazokat, akik a megkezdett tanulmányaikat folytatni kívánták. Nem telt bele egy hónap, és az Oktatási Minisztérium irányításával Obertraunban létrehozta a magyar nyelvű reálgimnáziumot. Az iskola még abban a hónapban megkezdte a rendszeres munkát (Deák 1997: 52). Ugyancsak 1956 novemberében kezdődött meg az Innsbruck melletti Wiesenhofban egy magyar középiskola működése, amely egy menekülteket segélyező norvég szervezet támogatásával vált lehetővé.

1957 januárjában az ENSZ menekültügyekkel foglalkozó főbiztosa értekezletet hívott össze Bécsbe magyar nyelvű középiskolák ausztriai létesítésével kapcsolatban. Az itt született határozat értelmében a meglévő Innsbruck melletti gimnáziumon kívül Gränben (Tirol) alapítottak magyar iskolát. Ezeknek az iskoláknak a fenntartása norvég, illetőleg francia támogatással valósult meg. Az obertrauni gimnáziumot, amely a nagy érdeklődés miatt már 1957 februárjában hely szűke miatt több diákot nem volt képes felvenni, 1957. április 15-e és május 15-e között Iselsbergbe költöztették. Ennek a „Königin Juliana Schule” névre hallgató intézménynek a működéséhez szükséges anyagi feltételeket Hollandia biztosította. (Deák 1997: 7, 52–55).

A Felső-Ausztriában iskola és internátus tekintetében ellátatlanul maradt fiatalok összefogása Mácsady István főtisztelendő feladata lett. Az 1957 februárjában készített felmérése szerint Felső-Ausztriában nyolc menekülttáborban 447 iskolaköteles gyermek volt, akiknek az iskolai nevelése sürgető feladatként jelentkezett. Kezdeményezésére a Caritas és a linzi egyházmegye támogatásával jött létre Kammer am Attersee-ben a „Collegium Hungaricum” és „Magyar Reálgimnázium” (l. Fényképek). Az iskola vezetését Sümegh Lothár Ferenc bencés szerzetes, latin-magyar szakos tanárra bízta, az oktató-nevelő munkát egyidejűleg 13–14 tanár, illetőleg tanárnő végezte (16 tanár életrajzi adatai állnak rendelkezésre). A tanítás 1957. április 15-én kezdődött, a feljegyzések 351 tanuló adatait rögzítik. Az első tanév az áprilisi kezdés miatt egész nyáron át tartott, és csupán az 1957/58-as tanév kezdete után, októberben tartottak két hét szünetet. A tanítás a kisebbségi iskoláknak megfelelően történt, azaz a tanítási nyelv a magyar volt, az első kötelező idegen nyelv pedig a német. Bár a tanítás megfelelő színvonalon folyt, és 1958-ban három osztály sikeres érettségi vizsgát tett le, mégis felsőbb utasításra a magyar iskolák számát az 1958/59-es tanévre kettőre redukálták. Kammerből a hátramaradt osztályokat Innsbruck és Iselsberg között osztották el (Deák 1997: 334–48). A legtovább fennálló innsbrucki gimnázium 1965. június 26-án bekövetkezett feloszlata után azok a diákok, akik továbbra is magyarul kívántak tanulni,

Németországba, a 2006-ig működő Burg Kastl-i gimnáziumba mehettek, a többiek osztrák iskolákban folytatták tanulmányaikat (Deák 1997: 74).

A felső-ausztriai menekülttáborokban azoknak a szülők és hozzátartozók nélkül kallódó fiatakorúaknak a számára, akik a gimnáziumi elhelyezésből valamilyen oknál fogva kimaradtak, Mácsady István főtisztelendő, menekültügyi referens szervezése nyomán ugyancsak a Caritas és a Felső-ausztriai Tartományi Kormány fennhatóságával és anyagi támogatásával Welsben „Viribus unitis” néven ipari iskola és otthon létesült. Az intézet vezetésével Balogh Ádám pedagógusi képesítéssel is rendelkező katonatisztet bízták meg. Az iskola lágerekből verbuválódott tanári kara hat főből állt; az intézményt kétszáz diák befogadására tervezték, ennyit azonban a teljes létszám soha nem tett ki. A tanrendben az elméleti oktatás keretében magyar nyelv és irodalom, történelem, földrajz, mennyiségtan, német és angol nyelv szerepelt, a szakmai munka keretében fa- és vasmegmunkálást sajátítottak el a tanulók (l. Fényképek). Mind a különböző befogadó országok, mind a környékbeli iparosok érdeklődést mutattak a szakmai ismeretekkel rendelkező fiatalok iránt. A tanulók közül többen elszegődtek munkára, és voltak, akik kivándoroltak, illetőleg visszatértek Magyarországra, a tanulólétszám megcsappant. Ezen okokból 1958. június 30-ával az iskola működésének második éve után az intézményt megszüntették, a maradék diákságot az ország legnagyobb ipariskolájába, Mödlingbe telepítették – ahol már természetesen a magyar nyelvű oktatás nem folytatódott (Oral History: Balogh Ádám).

Arról később sem lehetett lemondani, hogy a menekültek gyermekei, kiváltképp az a túlnyomó többség, akik nem mentek a Burg Kastl-i gimnáziumba, ismereteket szerezhessenek magyar történelemből, földrajzból. Gondoskodni kellett azokról is, akik a szülői házban megtanultak magyarul, hogy a tudásukat elmélyíthessék, akik pedig már csak gyengén, vagy egyáltalán nem beszéltek magyarul, némi ismereteket szerezhessenek ezen a téren. Erre akkor került sor, amikor 1961-ben a már sokszor említett Mácsady István az átmenetileg katolikus lelkész nélkül maradt közösség számára közbenjárt Rómában, hogy az éppen Dél-Amerikába, missziós szolgálatra készülő fiatal magyar papnak, dr. Balogh Vincének a Linzbe helyezését kieszközölje. Balogh Vince linzi működésének kezdetétől (1961 szeptemberétől) 1971-ig szervezője volt azoknak a nyári gyermektáboroknak, amelyeket Ternbergben (majd az utolsó évben Gmundenban) rendeztek meg, és amelyekben a magyarságtudat kialakításához szükséges ismeretek átadására törekedtek (l. Fényképek). A táborok vezetését legtöbbször Balogh Ádám (akkor már Bad Ischl-ben gimnáziumi tanár) látta el, mellette a tanításban a döntő szerepet Mihály János, a kammeri majd az iselsbergi magyar gimnázium tanára

játszotta. Később a cserkészcsapat vette át a magyarságismeret átadásának a feladatát (Kiss M. 1990: 6, Oral History: Balogh Vince).

A háború utáni emigrációs hullám képviselői Ausztriaszerte alakítottak cserkészcsapatokat. Linzben a 7. sz. Attila cserkészcsapat 1950-ben alakult meg; 1951-ben a Bad Ischl-ben megrendezett 7. világ dzsemporin 45 fős létszámmal ez a csapat képviselte a magyar cserkészetet. A csapat 1956-ban, miután a vezetője kivándorolt, megszűnt (EncHung. 2: 351). A ma működő cserkészcsapat megalakulásában az 56-os emigrációból született gyermekek cserkészkorúakká cseperedése játszhatott döntő szerepet. A 80. sz. Árpád cserkészcsapat 1971-es megalapítása Kiss Mihály és Balla Sándor lelkész nevéhez fűződik (l. Dokumentumok). Ez a cserkészcsapat 1972-től az Osztrák Cserkészszövetség alapszabályait elfogadva törvényes védelemben részesült, 1983 decemberétől pedig mint önállóan bejegyzett egyesület működik az Osztrák Cserkészszövetség keretében (Kiss M. 1990: 6).

Művelődés, egyesületi élet

Az 1945, illetőleg az 1948 utáni emigráció összefogása elsődlegesen a menekültek lelki gondozását vállaló egyházak, illetőleg papok révén történt meg, de – részint az ő vezetésükkel, közreműködésükkel a kulturális tevékenység is megindult. Ennek szervezeti keretét a többi osztrák tartományhoz hasonlóan Felső-Ausztriában is a (katonai eszmények ápolására, katonai temetők, emlékművek gondozására létrehozott) Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének linzi szervezete adott, amely 1955-től Szent László Bajtársi Közösség néven működött. Ezt kezdetben Baán Jenő római katolikus lelkész, majd 1952-től az 1966-ban bekövetkezett feloszlataáig Simonffy Ferenc vezette. Ebben a körben baráti összejöveteleket, történelmi évfordulókról való megemlékezéseket is tartottak. (Kiss M. 1990: 6, Oral History: Simonffy Ferenc).

Az intézményi kiépülés alapjait az a Senefelderstraße 6. szám alatti épület vetette meg (l. Fényképek), amelyet Mácsady István a Caritas segítségével és más adományokból fiatal magyar menekültek elhelyezésére vásárolt meg. Később az épület egy részét az Isteni Megváltó Leányai szerzetesrend magyar tartományának a nővérei leányinternátusként hasznosították, és amikor az ő kezelésükbe került a ház, szolgalmi jogot biztosítottak a mindenkor magyar lelkésznek, aki az II. emeleten lakott, és ugyanitt működött a Magyar Otthon is. Itt nyílt lehetőség a gyerekekkel való foglalkozásra, játékokra, színdarabok betanítására. (A nővérek 2002 végén vettek végső búcsút a háztól, és hazatelepültek

Magyarországra. A lelkész és a Magyar Otthon pedig a Duna túlsó partjára, a Pöstlingberg lábához, a Petrinumstraße 12-be költözött. 2012-ben újabb költözködés várható.)

Az 1956-os forradalom 10. évfordulóján rendezett nagyszabású ünnepség volt az első lépés a Felső-ausztriai Magyarok Kultúregyesülete megalapításához, amelynek hivatalos indulási időpontja 1968. január 19. Az egyesület megalapításától kezdve a Magyar Otthonban működik. Bár az épület fenntartása a katolikus egyházhoz kapcsolódik, a kultúregyesület feladatának tekinti a Felső-Ausztriában élő valamennyi magyar művelődési igényének a kielégítését vallásfelekezetre való tekintet nélkül. Ez a törekvés a mindenkori vezetőség összeállításában is megmutatkozik. 1980. február 8-án a Kultúregyesület, a cserkészcsapat és a linzi magyar lelkészség képviselői részt vettek Bécsben az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetségének alakuló közgyűlésén, amelynek azóta is tagszervezeteként működnek.

1973-ban megalakult a Bécsi Magyar Kultúr- és Sportegyesület linzi és steiry csoportja. ezt a szervezetet a Magyarok Világszövetsége a bécsi magyar nagykövetség közvetítésével támogatta. Tagtoborzásuk alapja az volt, hogy az egyesület tagjainak magyarországi látogatásaikhoz rendkívüli kedvezményeket biztosítottak. Személyi ellentétek következtében az egyesület kettébomlott, és a kivált rész Pannonia 77 néven először Linzben, később Welsben működött ugyancsak a magyar nagykövetség támogatásával. Mindkét egyesület évenként 2–3 rendezvényt tartott, amelyeken neves magyar művészek, zenekarok léptek fel. Mindezzel gyengítették a már meglévő egyesületet, és megosztották a magyarságot. (Kiss M. 1990: 6). A magyarországi rendszerváltozás után a kedvezmények elmaradtak, és a két egyesület támogatás hiányában fokozatosan megszűnt.

A művelődési igények kielégítését, de a kapcsolattartást is szolgálják a hírközlés eszközei. Korábban a Hírnök c. lap töltötte be ezt a szerepet, később a Münchenben megjelenő Életünk című katolikus újság mellékleteként (l. Dokumentumok) jutnak el a kultúregyesület és a cserkészcsapat hírei a lap olvasóihoz. Bár katolikus újságról van szó, a lap előfizetési díj befizetése nélkül, függetlenül a felekezeti hovatartozástól jut el a magyar családokhoz.

Az identitástudattal szoros kapcsolatot mutat a különféle magyar egyesületekhez való kapcsolódás, hiszen egyrészt ezek adnak keretet a magyar nyelv használatának, magyar kapcsolatok ápolásának, másrészt a magyar nyelv formális helyzetben való alkalmazásának a templom mellett az egyetlen színtere. Felnőtt adatközlőim közül 110 fő (62,5 %) semmilyen magyar egyesülethez nem tartozik, illetőleg soha nem tartozott. Az egyesületi tagságról számot adó személyek 11 egyesületet neveztek meg. A Felső-ausztriai Magyarok

Kultúregyesületét 52, a 80. sz. Árpád cserkészcsapatot 15, a Pannonia 77 kört 15 fő említette. (Ide számítható alkalmasint a „Welsi Magyar Klub” egyszeri említése is.) 2–2 említést kapott az Ausztriai Magyar Egyesületek Központi Szövetsége, valamint a Sport- és Kultúregyesület. További 1–1 előfordulással szerepel a Bécsi Katolikus Szövetség, a Bornemissza Péter Társaság, a Magyar Lelkigondozó Szolgálat, a Grazi Magyar Egyesület és a Magyar Bajtársi Egyesület. (A Felső-ausztriai Magyarok Kultúregyesületének egy-egy irodalmi, történelmi előadásán 70–80 fő szokott megjelenni, a szüreti és farsangi bálakon 2–300-as létszám az átlag. Ez ausztriai viszonylatban nem rossz arány – még Bécshez viszonyítva sem, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy a közönség egy része 50–100 km-es körzetből jön össze.)

2000 óta működik a linzi Magyar Iskola, ahol önkéntes magyartanárok kéthetente, hétvégeken gondoskodnak a magyar nyelv ápolásáról, a magyar kultúra megőrzéséről.

Vallási élet

A vallás mint az önazonosság egyik fontos összetevője az identitástudat vizsgálatához szervesen hozzátartozik. Kisebbségi helyzetben emellett a közösséget összetartó ereje folytán kiemelt szerepet kap. A nemzeti nyelvű, azaz anyanyelvű istentiszteletek jelentősége a nyelvhasználat tekintetében sem elhanyagolható. A vallásosság és a nemzettudat összefüggésére vö. Gerben 2000: 70-77.

Az egykori menekülttáborok közelében levő plébániák látták el a táborlakók, köztük a magyarok lelki gondozását. A régi plébániák közül ilyen a Herz Jesu és a kleinmüncheni St. Quirinus plébánia, amelyekben a második világháború éveitől kezdve találtam magyar vonatkozású adatokat. Újabb közösségeket szolgál a Neue Heimat városrészben a Guter Hirte valamint a Neue Welt városrészben a St. Anton plébánia. Közülük az elsőben a kilencvenes évek közepéig rendszeresen voltak magyar szentmisék, az utóbbinak pedig magyar plébánosa van. Msgr. dr. Balogh Vince, aki a hatvanas években a magyar hívek lelki gondozását látta el, a magyar menekültek gyermekei számára rendszeresen szervezett nyári táborokat Ternbergben, tehát közismert és köztisztelőben álló személyiség volt 2007-ben bekövetkezett haláláig. Utóda is magyar pap, a magyarok lelki gondozását végző dr. Szabó Ernő. Balogh atyához a második generációs magyarok is szívesen vitték gyermekeiket keresztesítésre.

Felnőtt adatközlőim túlnyomó többsége, 152 fő valamilyen vallásfelekezethez tartozónak mondotta magát. Ez a Nyugaton, így Ausztriában is egyre gyakoribb egyházból való kilépések idején kedvező jelenséggént könyvelhető el. (A vallás gyakorlásának minőségére csak

közvetett adataim vannak – ezt a későbbiek során, a vallás gyakorlásának nyelvi vonatkozásaival kapcsolatban tárgyalom.) A menekültek vallásfelekezet szerinti megoszlására utalnak az adatközlőimtől felvett adatok:

Felekezet	Fő	%	Korrigált %
Római katolikus	122	69,3	80,3
Református	19	10,8	12,5
Evangelikus	9	5,1	5,9
Unitárius	1	0,6	0,7
Görög katolikus	1	0,6	0,7
Nem vallásos	24	13,6	–
Összesen	176	100	100,1

4. táblázat Vallásfelekezet szerinti megoszlás

Ezek az arányok alapvetően különböznek Szépfalusi István adataitól (1992²: 316). Mivel adataim a Kárpát-medencében élő magyarság vallási megoszlását megközelítik, és a származási hely szerinti megoszlásuk is – az emigrációs hullámok jellegének megfelelően – arányosnak mondható, ezért általánosabb értelemben az egész ausztriai magyar diaszpórára jellemzőnek tarthatjuk.

A kárpát-medencei magyarok vallásossága különböző mértékű országokként és településtípusokként. Erdélyben végzett kutatások eredményeként született a megállapítás, hogy „a vallásosság önbesoroló kategóriái ... erős kapcsolatot mutatnak az identitástípusok milyenségével, és ez elsősorban a nem vallásos emberek nagyobb identitásbeli közömbösségében, és a vallásos világnézőeknek az átlagnál sokkal pozitívabb érzelmi hangoltságában, és csak kevésbé a tudatosabb – kulturális és „vállalásos” – identitásformák választásában mutatkozik meg” (Gereben 2000: 74). „A Vajdaságban, Kárpátalján és az Erdélyben élő magyarok állnak legközelebb a valláshoz és az egyházakhoz. A szlovákiai és főleg a magyarországi csoport vallásossága kisebb mértékű: Magyarországon volt a legnagyobb a »nem vagyok vallásos« kategória aránya, Szlovákia e téren átmenetet képez Magyarország és a többi régió között” – állapítja meg Gereben Ferenc az egész régióra kiterjedő kutatásai alapján (Gereben 1999: 129). A magyar nyelven imádkozás és a születési hely (ország) összefüggését mutató táblázat arra keresi a választ, hogy az emigrációs helyzet változtat-e az arányokon.

Szül. hely M.imádkoz.	Magyaro.	Ausztria	Románia	Jugoszlávia	Szlovákia	Összesen
Igen	73 51,0 % 83,9 % 41,5 %	14 9,8 % 66,7 % 8,0 %	35 24,5 % 79,5 % 19,9 %	16 11,2 % 88,9 % 9,1 %	5 3,5 % 83,3 % 2,8 %	143 81,3 %
Nem	14 42,4 % 16,1 % 8,0 %	7 21,2 % 33,3 % 4,0 %	9 27,3 % 20,5 % 5,1 %	2 6,1 % 11,1 % 1,1 %	1 3,0 % 16,7 % 0,6 %	33 18,8 %
Összesen	87 49,4 %	21 11,9 %	44 25,0 %	18 10,2 %	6 3,4 %	176 100,0 %

1. keresztábra. A születési hely és a magyar nyelven való imádkozás összefüggése

A táblázatból kitűnik, hogy az adatközlők túlnyomó többsége magyar nyelven (is) imádkozik. A származási országok alapján a legjobb eredményt a magyarországiak mutatják, de ez a nagyobb létszámukból fakad. A saját sokasághoz viszonyított arány szerint a jugoszláviaiak állnak az élen, őket követik a magyarországiak, a felvidékiek, az erdélyiek és végül, tőlük igen elmaradva következnek az Ausztriában születettek. Igaz, a kis számú adatközlő alapján az értékek nem reprezentatívak, a tendencia reálisnak látszik. Magyarázatra a magyarországiak és a felvidékiek vártnál kedvezőbb eredménye, illetőleg hozzájuk képest az erdélyiek viszonylag gyengébb adatai szorúlnak. Ezekben a különböző (e)migrációs hullámok, és az őket megelőző kommunista/ateista propaganda időbeli és intenzitásbeli eltérő hatását lehet sejteni.

A magyar menekültek lelki gondozása a menekülttáborokban mindenkor biztosítva volt. Kezdetben a tábori lelkészek látták el ezt a feladatot, később menekült papok csatlakoztak hozzájuk. A pasztorizáció körülményei, lehetőségei azonban korábban vallásfelekezetek szerint eltérőek voltak, és ma sem egyenlőek. A katolikusok számára egy rövid időszakot leszámítva Linzben mindig volt magyar pap, aki nemcsak itt működött (Linzben a legutóbbi időkg rendszeresen, minden vasárnap volt magyar szentmise), hanem más felső-ausztriai településeken levő menekülttáborokban, illetőleg azokban a városokban, amelyekben jelentősebb számú magyar lakosság volt, ugyancsak tartott istentiszteletet. Így a hatvanas években a welsiek hetente, majd később, miként Steyr, Ried i. Innkreis, Vöcklabruck, Braunau magyarsága, havonta vehettek részt magyar nyelvű misén, de még Bad Ischl-t is háromhavonta meglátogatta a magyar pap. A 90-es évek elejéig Tallham bei St. Georgen, Traunkirchen és Bad Kreuzen menekülttáboraiban folyamatos volt a lelki gondozás. A linzi püspökség a magyarok anyanyelvű lelki gondozását a szívéen viseli, így ebben a tekintetben

Linz és Felső-Ausztria jobb helyzetben van, mint (Bécset leszámítva) a többi osztrák tartomány.

A protestánsok lelkészekkel való ellátottsága kevésbé volt folyamatos. Az istentiszteleti helyük a központtól távol van; a református lelkész nem egyszer más tartományokból (Vorarlbergből, Salzburgból) érkezett Linzbe. Az evangélikusok vallásos igényeinek kielégítésénél jóval nagyobb feladatot magára vállaló Szépfalusi István 2000-ben bekövetkezett haláláig Bécsből látogatta híveit. Mindez egyrészt azt eredményezte, hogy a protestánsok közül a magyar szó kedvéért többen eljárnak a katolikus istentiszteletekre, a katolikus lelkészek pedig a szorosan vett lelkipásztori tevékenységük mellett nagy gondot fordítanak az ökumenikus szellemiségre.

Az identitástudat

Az egyén és a közösség azonosságtudatának a kérdése társadalmi és lélektani szempontból egyaránt vizsgálható. Mindkét kiindulás szerteágazó elemzéseket tételez fel, amelyek külön monografikus feldolgozást igényelnek. (Ezekre vö. Gereben 1999: 56–60). A jelen vizsgálat természetesen nem tartotta céljának az identitástudat mélyreható analizisét, érintőleges felvetését azonban a témaválasztás indokolja. Az integrálódás, illetőleg asszimilálódás kérdése ugyanis minden kisebbségben élő közösség esetében annak fennmaradásával vagy megszűnésével kapcsolatos sarkalatos kérdés. A „nyelvében él a nemzet” mondás alapvető igazsága mellett az emigrációk rendszeres kutatása során egyre nyilvánvalóbb, hogy a téma alaposabb elemzése szükséges. A közösséghez tartozás érzése a nyelvvesztés bekövetkezte után is fennmaradhat, illetőleg a nyelvtudás (a felmenők nyelvének az ismerete) megléte esetén sem szükségszerű a közösség vállalása. Világosan igazolja ezt az állítást, hogy az egyébként magyarul is beszélő adatközlőim közül nyolcan *nem magyarnak* mondták magukat. A nyelv megtartását azonban támogathatja a közösséggel való identitás vállalása.

A vizsgált közösség – miként a származási országok sokfélesége is mutatja – nem egységes. A többség valóban emigráns, akár a még csekély számban jelenlevő 45-ös, akár az 56-os generációt nézzük. A 80-as évek erdélyi menekültjei ugyancsak ezt a csoportot gyarapítják, befogadásuk körülményei azonban jelentősen eltérnek a korábbi emigrációktól. Az egykori Jugoszláviából érkező, vendégmunkás-státusban levő magyarok azonban minden

tekintetben különböznek a többi csoporttól: őket kezdettől fogva sem lehet emigránsnak tekinteni (legfeljebb a 90-es évek balkáni háborúja folytán közelített a helyzetük az emigránsokhoz). Az emigráns elnevezés a Magyarországról hivatalos kiküldetésben lévő műszaki értelmiségre és a művészekre ugyancsak nem illik. Miután azonban valamennyi csoport tagjai a szóránymagyarság migrációval létrejött körének életét éli, részint kulturálisan is egyazon kapcsolatkörbe tartoznak, adataikat együtt vizsgálom. Meg kell azonban említeni, hogy az ezredforduló változásai, az Európai Unió több hullámban bekövetkezett bővítése következtében az Ausztiában, de általánosabban fogalmazva a Nyugaton élő magyarok már nem tekinthetők emigránsnak, miként magukat sem mondják annak.

Az alábbiakban a kérdőív „Mit jelent az Ön számára magyarnak lenni?” kérdésére adott válaszokat elemzem. A kérdésre az adatközlők legtöbbször a gyűjtés során a jelenlétemben az adatfelvételi kérdőív keretei között adott választ. Ennek következtében azt jegyeztem le, amit a súlyos kérdésre első megfogalmazásban mondtak. A statisztikai feldolgozás adatait tehát nem mélyinterjú során nyertem, a válaszok ezért sok esetben elnagyoltak. A feleletek első megközelítésében az esetlegesen megadott több szempont közül a leginkább pozitív választ vettem figyelembe (vö. Gereben: 1998, 1999).

Motívumok	Fő	%	Korrigált %
Büszkeség	75	42,6	45,5
Elfogadás	14	8,0	8,5
Nehézségek ellenére is elfogadás	26	14,8	15,8
Tartozni valahová	17	9,7	10,3
Természetes	8	4,5	4,8
Közömbös	6	3,4	3,6
Negatív érzés	10	5,7	6,1
Nem magyar	8	4,5	4,8
Nem értelmezhető	1	0,6	0,6
Nincs válasz	11	6,3	–
Összesen	176	100,0	100,0

5. táblázat. Mit jelent az Ön számára magyarnak lenni?

A táblázatban (és alkalmanként a későbbiekben is) kétféle százalékos megoszlás szerepel. Az egyik a megkérdezettek válaszainak a teljes létszámhoz viszonyított arányát mutatja, a korrigált százalék viszont a tényleges válaszok megoszlását prezentálja. Feltűnő, hogy a ezek csaknem felét a „büszkeség” kategóriája jellemzi – sok esetben további magyarázat nélkül. A

táblázatban ide kerültek azok a motívumok is, amelyek ez alá a fogalom alá vonhatónak látszottak.

A magyar identitás vállalásának, illetőleg a magyarsághoz való tartozás érzelmi hátterének generációnkénti változását figyelembe véve szinkrón adatok alapján is lemérhető az identitás elvesztésének a folyamata.

Annak a meghatározása, hogy kik sorolhatók az első, illetőleg kik a második generációba, különböző módon történhet. A kétnyelvűséggel és ezen belül az (e)migráns kétnyelvűséggel foglalkozó szakirodalom a vizsgált népességet első, második, (harmadik) generációs csoportokra szokta osztani. Természetes felosztásnak tűnik első generációsnak tekinteni azt, aki szülőföldjéről valamilyen (gazdasági, politikai) okból más országban, nyelvterületen telepedett le, az új hazában született utódait második, azok leszármazottait pedig harmadik generációnak számítani. Ezt a kategorizálást találjuk Fishmannél (1966: 16-7), amelyet Bartha mechnikusan átvett tőle (1993: 41, 1995: 35).

A generációk, nemzedékek értelmezésében az életkornak igen fontos szerepe van, hiszen egy nemzedéknek az azonos időben élő hasonló korú emberek összességét értjük. Az azonos időben élő különböző életkorú embereket társadalmi és pszichikai értelemben különböző magatartásformák követése jellemzi. Ezekre a szempontokra kiváltképp ügyelni kell a kétnyelvűség, nyelvcsere vizsgálatánál, hiszen a változás többnyire nem egy-egy ember életében, hanem generációk folyamatában meg végbe, vagyis egy adott szinkronián belül a generációk képviselik a diakroniát (Vö. Mattheier 1987: 81-81).

A felső-ausztriai magyarok az emigrációs hullámokat és az életkori szempontokat is figyelembe véve a következőképpen jellemezhetők: A mai felnőttek egy része felnőttként választott új hazát; más részük – általában az előző csoport gyermekei – gyermekkorban került Ausztriába, egy harmadik csoport pedig már Ausztriában született. (A második és harmadik csoport tagjai között nem egyszer testvéri viszony van.) Adatközlőim másik lényeges része a felmérés idején iskolás volt. Közülük is van, aki születése után került Ausztriába, mások pedig már ott születtek. Fishman idézett besorolását szó szerint értelmezve édestestvérek akár néhány év korkülönbséggel is különböző generációk képviselői lennének. Miután ez meglehetősen különösnek látszik, az anyakönyvi adatok egy részének az átértékelésére tettem kísérletet.

Mivel a nyelvválasztás, nyelvváltás is sokszor érzelmi tényezők függvénye, az identitástudatot vizsgáló kérdésekre adott válaszokat megpróbáltam az életkori adatok

tükrében vizsgálni. Az elemzéshez 101 felnőtt adatközlőtől származó adatokat vettem figyelembe.

Identitásmotívum	Felnőtteként (a) került Ausztriába		Fiatalon (b) került Ausztriába		Ausztriában született ©		b + c együtt	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%	Fő	%
Pozitív érzés	61	85,9	3	33,3	6	28,6	9	30,0
Kettős identitás	1	1,4	1	11,1	3	14,3	4	13,3
Közömbös	5	7,0	2	22,2	1	4,8	3	10,0
Negatív érzés	1	1,4	1	11,1	-	-	1	3,3
Osztály	1	1,4	1	11,1	7	33,3	8	26,7
Nincs válasz	2	2,8	1	11,1	4	19,0	5	16,7
Összesen	71	99,9	9	99,9	21	100,0	30	100,0

6. táblázat. Az identitástudat és az Ausztriába kerülés összefüggése N=101

A szülőföldjüket felnőtt korban elhagyók csoportja élesen elkülönül a többiekétől. Ez egyértelműen ennek a csoportnak az első, a másik kettőnek a második generációba való sorolása mellett szól, azaz a mechanikus tagolás torzító voltára hívja fel a figyelmet. Kérdésként az vethető fel, hogy a két generáció között hol húzzuk meg az életkorhatárt. Kontra (1990: 18-20) némi engedménnyel a 2-3 éves korban Amerikába került adatközlőit az „Amerikában születtek” kategóriába sorolta, ám azokat, akik 11-12 éves korban hagyták el Magyarországot, az első generációsok között szerepelteti. Ezzel szemben a fejlődéslélektant is segítségül hívva többféle megfogalmazásban lényegében ugyanaz az életszakasz körvonalazódik: a 18 éves korhatár, a szülőföldön befejezett iskolai tanulmányok (eltekintve a felsőoktatástól és a „rátanulástól”, azaz az azonos szintű, de más szakirányú képzéstől), az anyanyelven letett érettségi vizsga. A felsorolt szempontok a személyiség alakulásának, az egyén nyelvi szocializációjának lezárt szakaszát jelentik, ugyanakkor esetenkénti mérlegelést is lehetővé tesznek. Ennek megfelelően első generációsoknak számít az az 56-os magyar, aki iskolai tanulmányait valamelyik, akkor Ausztriában létesített magyar gimnáziumban fejezte be; aki iskoláit szülőföldjén – esetleg részben más: román vagy szerb nyelven – végezte stb.

A vázolt generációs csoportosítás több követelménynek is megfelel: nem szakít el egymástól (esetleg csupán egyetlen anyakönyvi adat alapján) azonos korúakat, akikre viszont a közös élményeken alapuló, más generációktól elkülönítő társadalmi magatartásformák

jellemzőek. Ez a tagolás ugyanakkor nem mossa össze a különböző emigrációs hullámok nemzedékeit, noha szükség szerinti együtt tárgyalásukat nem zárja ki.

A fentiek alapján a felnőtt korú adatközlőim teljességére vonatkozóan mutatja az alábbi táblázat a magyarságtudatra vonatkozó kérdésre adott válaszokat.

Motívumok	I. generáció			II. generáció		
	fő	%	Korr. %	fő	%	Korr. %
Pozitív érzés, vállalás	90	62,5	64,3	9	28,1	37,5
Természetes	28	19,4	20,0	1	3,1	4,2
Közömbös	8	5,5	5,7	1	3,1	4,2
Negatív érzés	8	5,5	5,7	1	3,1	4,2
Kettős identitás	5	3,5	3,6	5	15,6	20,8
Oszt rák	1	0,7	0,7	7	21,9	29,2
Nincs válasz	4	2,8	--	8	25,0	--
Összesen	144	99,9	100,0	32	99,9	100,1

7. táblázat. Az identitástudat főbb motívumainak generációnkénti jelentkezése N=176

Az identitástudat elemzését az adatközlőktől említett egyes összetevők alapján finomabb bontásban is elvégeztem. Ez a vizsgálat az egyes motívumok említése alapján történt, amelynek során egy-egy adatközlőtől minden általa említett motívumot figyelembe vettem. A „büszkeség” kategóriájának eltérő számadatai (de más motívumoké is, mint pl. a „természetes adottság” vagy a „közömbös” viszonyulás) az említett feldolgozási különbségekből fakadnak. A válaszadás sajátosságai folytán legtöbbször csak egy elem fordul elő a válaszokban, de négyenél többet senki sem említett.

Motívumok	Fő	%	Korrigált %
Küzdelem vállalása	11	6,3	6,7
Kötelesség átadni	2	1,1	1,2
Nemzetszolgálat	4	2,3	2,4
Nem tudnám elhagyni a nemzetiségemet	7	4,0	4,2
Büszkeség	41	23,3	24,8
Egyéb pozitív érzés	28	15,9	17,0
Kultúra, történelem	15	8,5	9,1
Irodalom, nemzeti szimbólumok.	6	3,4	3,6
Anyanyelv	22	12,5	13,3
Tágabb közösség	41	23,3	24,8
Szűkebb közösség	12	6,8	7,3
Jó, mert jó a magyarok megítélése a világban	6	3,4	3,6
Természetes adottság	29	16,5	17,6
Közömbös	8	4,5	4,8
Rossz érzés	9	5,1	5,5
Nincs válasz	11	6,3	–

8. táblázat. „Mit jelent Önnek magyarnak lenni?” motívumai

Az identitástudat összetevői közül kiemelkedő számú említést kapott a „büszkeség”, a „tágabb közösséghez tartozás”, a „természetes adottság”, az „egyéb pozitív érzés” és az „anyanyelv”. Ezek a motívumok a Kárpát-medence különböző vidékeiről származó adatközlők körében eltérő fontosságúnak látszanak. A „tágabb közösséghez tartozás”: a hazához, néphez, nemzethez tartozás fontosságát a magyarországi és az erdélyi származásúak emelték ki. Ugyanennél a két csoportnál volt karakterisztikus a „büszkeség” motívuma”. Az erdélyiek és a vajdaságiak körében jellemző az „egyéb pozitív érzés”: öröm, boldogság, az olyan fogalmazás, hogy a magyarság a „számomra minden”. Csak az erdélyiek körében volt kiugró az „anyanyelv”, valamint a „nemzeti kultúra, sors, történelem, a hagyományok, tudományos eredmények” motívumok fontos voltának az említése, identitást meghatározó jellege.

Az Ausztriában születettek sorai közül kerül ki túlnyomóan a magát „nem magyar”, illetőleg „osztrák” jelzővel illetők, illetőleg a kettős identitásúak (magyar és osztrák). Egy vajdasági származású adatközlő magát „jugoszláviai magyar”-nak mondta.

Az emigrálás, a menekült sors vállalása mindig valamilyen meghatározott körülmények okozta ellehetetlenülés következménye. Ezzel együtt jár, hogy a befogadó országtól a nehezen viselt körülmények megszüntetését várják. Ausztriának a menekültekkel szembeni magatartása 1956-hoz képest a 80-as, 90-es évekre jelentősen megváltozott. Ezt a 80-as évek erdélyi menekültjei is kénytelenek érezni. Reményeikben – hogy például gyermekeiket az új körülmények között jobb feltételekkel inkább tudják még magyarnak is megtartani – nem egyszer csalatkozniuk kellett. A gyerekek otthonról való kirepülése után pedig saját emigrálásukat is okafogyottnak találják. Többször is megesett, hogy a Magyarországon letelepedni szándékozók a Kádár-rendszer „tanácsolta el” még az osztrák határ átlépését is előmozdítva inkább, minthogy az anyaországban maradjanak. Ezzel is magyarázható az időnkénti kiábrándult, elkeseredett fogalmazás, amilyen egy érettségizett erdélyi származású adatközlő szájából hangzott el: „Jobb volna, ha német lennék. Erdélyben Magyarország neve olyan volt, mint Isten neve. Mindig visszaéltek vele, kihasználtak bennünket a magyarországiak.” Máskor egyéb események játszanak közre az identitástudat motívumainak negatív irányba történő elmozdulásában. Egy 56-os magyar erről így beszélt: „Magyarnak lenni annyi, mint a magyar történelmet elfogadni. A magyar nagyságokat (a magyar szenteket, Mátyás királyt) mindenkor szem előtt tartom, rájuk büszke vagyok. Az érettségikor nagy lelkesedéssel válaszoltam volna meg ezt a kérdést. Ma már a hibákat is látom: a káromkodást, durva beszédet. Ennek ellenére magyarnak vallom magam, futballmeccsen a magyaroknak drukkolok. Most már azonban fontosabb az, hogy keresztény vagyok, mint az, hogy magyar.” Előfordul, hogy a korszellem fogalmaztatja át a magyarsághoz való viszony kérdését. Egy második generációs egykori Burg Kastl-i diák szerint: „Valamikor magyarnak tartottam magam, most inkább európainak.” Mégis megesik, hogy Ausztriában ébred rá valaki – barátai, ismerősei hatására –, hogy magyar. Egy vajdasági születésű adatközlő így fogalmazott: „Csak pár éve, hogy rájöttem: a magyar, az minden.”

Kutatásaim egy további fázisában 45 adatközlővel irányított beszélgetést folytattam, amelynek során az ünnepek megülését a módjáról, illetőleg a történelmi eseményekkel kapcsolatos ünnepekről való megemlékezésről érdeklődtem. Ezekből a beszélgetésekből az derül ki, hogy a vallási ünnepek a hagyományoknak megfelelően zajlanak, az esetek túlnyomó többségében az étkezési szokásokban is a hagyományokat követik. Ebben nyilvánvalóan szerepet játszik az is, hogy vallás tekintetében rokon népesség veszi körül a kisebbséget kitevő magyar közösséget. Kisebb csoportok még a húsvéti locsolás szokását is őrzik, de a többség (a kezdeti próbálkozások után) ezzel előbb-utóbb felhagyott.

A magyar történelmi eseményekhez fűződő ünneplési, illetőleg megemlékezési szokásokat három ünnep: március 15-e, augusztus 20-a és október 23-a kapcsán kérdeztem. Szent István személye mondhatni a halála, de legalábbis szentté avatása óta nagy tiszteletnek örvend, amit a tiszteletére szentelt templomok és az ezt megörökítő településnevek is őriznek. Első szent királyunk ünnepét a szentté avatás 777. évfordulója, 1860 óta ünnepli az ország augusztus 20-án. Ebben ugyanúgy együtt van az ország (a protestánsok számára is, ha más hangsúllyal, de ünnep a nap), mint 1848 forradalma, amely az egész kárpát-medencei magyarság közös harca volt. Ezzel szemben 1956-ban csak az anyaországbeliek számára volt adva a cselekvés lehetősége. A három évfordulóhoz való viszony ezt tükrözi. Közülük kettő: március 15-e és augusztus 20-a kezdettől fogva ünnepi alkalom volt az emigránsok körében. Október 23-ának a megünneplése a forradalom 10. évfordulójáig nyúlik vissza; ehhez az ünnepséghez kapcsolódik a Felső-ausztriai Magyarok Kultúregyesületének a megalakítása. Sajátos módon éppen ennek az évfordulónak a megünneplése maradt el egy időben az őszi program zsúfoltságára hivatkozva. Valójában egy olyan vélemény húzódott meg a döntés mögött, hogy ez az alkalom „csak a magyarországiak számára” ünnep.

Interjúalanyaim közül 36 személy számolt be az évfordulókkal kapcsolatos beállítódottságáról. A válaszokból egyértelműen kiderül, hogy a minden kétségen felül álló évforduló: március 15-e: 10 fő számára kiemelkedő jelentőségű ünnep. Ezt a minősítést augusztus 20-a egy, október 23-a két „szavazattal” érte el (bár a szavak emocionális töltete az utóbbiak kapcsán meg sem közelítette a március 15-éhez fűződőket). Sokan „tudnak” e három ünnepről, illetőleg közülük valamelyikről, részt vesznek a kultúregyesület megemlékezésein. Meg kell jegyezni, hogy a beszélgetések egy tekintélyes része éppen a negyvenedik évforduló körüli napokban történt, amikor az osztrák televízió és a nyomtatott sajtó a magyarországiakat jóval felülmúló mértékben idézte fel történelmünknek ezt a kiemelkedő eseményét. Nem lehet elhanyagolni azonban, hogy 5 fő nyilatkozata szerint a három jeles dátum semmit nem mond a számukra, illetőleg ketten ezt augusztus 20-ával, öten október 23-ával kapcsolatban állították, egy személy számára pedig éppen negatív emlékeket idéz fel ez utóbbi dátum. Voltak, akik bizonytalanságuknak adtak hangot, mert itt mást hallanak, mint amit otthon az iskolában tanultak. Egy fő ma is április 4-ét és november 7-ét tartja ünnepnek; szavai szerint ugyan pozitív emlékei vannak 1956 októberével kapcsolatban, de „ideológiailag” nem tudja elfogadni, hogy ami eddig ünnep volt, az most „hirtelen” ne legyen az. Ez az adatközlő sem nem politikai, sem nem gazdasági okokból, hanem házasságkötés révén került Ausztriába.

A három kiemelten vizsgált ünnephez való viszony az egység, illetőleg megosztottság kérdését veti fel. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc az egész nemzet számára az együvértartozás szimbóluma, a szabadságért folytatott közös harc megjelenítése. A megosztottság első jelentkezése augusztus 20-ával kapcsolatban jelentkezik – elsősorban vallási alapon, hiszen a protestánsok számára nem Szent István ünnepe, hanem inkább az aratás befejezése, az új kenyér megünneplése. Az 1945 utáni magyarországi politika is efelé fordult inkább, ráadásul a középpontba egy maga kreálta eseményt, az alkotmány ünnepét helyezte. Az 1956-hoz fűződő viszonyban már a trianoni megosztottság következményét kell megtapasztalnunk. Ennek a sajnálatos másik oldali lecsapódása, amit az elcsatolt területek magyarjairól lehet időnként hallani: azok „nem igazi magyarok”. Ebben a tekintetben reményteli változás kezdete lehet a forradalom 50. évfordulójának a megünneplése, amelyhez egy nagyszabású kiállítás kapcsolódott a linzi Nordico Múzeumban a tartományfőnök Dr. Josef Pühringer védnöksége alatt (vö. Máthé Attila 2006). Az 56-os magyarok ebben az évben határozták el, hogy egy, a tartományi székház falán felavatandó emléktáblával mondanak köszönetet Felső-Ausztriának azért a szeretetteljes fogadtatásért, amelyben 50 évvel korábban menedéket adtak nekik. Az emléktábla felavatására 2 évvel később, 2008. október 25-én került sor ünnepélyes keretek között (l. Fényképek). Ugyanaznap a Kultúregyesület is tartott megemlékezést.

Adatközlőimnek a kérdéses ünnepekkel, eseményekkel kapcsolatos beállítódottsága a 90-es években markánsan különbözik Gereben főleg bécsi (a Bécsi Napló olvasói köréből származó) adataitól. Az ő felmérésében első helyen 1956, a másodikon 1848/49 szerepel. A bécsi adatközlők viszont az augusztus 20-ához kapcsolható semmiféle eseményt sem említettek (más országok magyarjaival ellentétben), és a pozitív személyiségek felsorolásában is öt közül a negyedik helyre került náluk Szent István (Gereben 1999: 161). Az sem tekinthető véletlennek, hogy egy másik felmérés során az 1956 után egy ideig működő innsbrucki magyar gimnázium egykori diákjai a forradalom 40. évfordulóján tartott találkozójuk alkalmával 56 jelentőségét igen sokoldalúan értékelték (Cserján 2001: 193–094).

Érdekes megfigyelést tett Szabó T. Annamária, doktori iskolánk egyik hallgatója a franciaországi magyar diaszpóra második generációjának a magyar ünnepekkel kapcsolatos nézeteiről. Eszerint – a közép-európaiktól eltérő kultúrával érintkezve – a Franciaországban nem „ünnepként” kezelt alkalmakat, a Mikulást és a névnapok megünneplését tartják magyar ünnepnek.

Identitás és névadás

A névadásnak, névváltoztatásnak társadalmi, kulturális és lélektani együttthatói vannak. Az amerikai magyarok névadásával, névváltoztatásával kapcsolatban Kontra (1990: 105-112) az amerikai társadalomba való beilleszkedés folyamatát mutatja be. Foglalkozik a családnevek angolra változtatásával, a keresztnévvel, szólító nevekkkel és azzal, hogy van-e az amerikai névrendszerben szokásos „középső” nevük. A névváltoztatás motivációjaként a gyerek iskolai beilleszkedését, a katonaságot, a munkahelyi karrier lehetőségét említi. Érzelmi motívumként jelentkezik a neveknek a kiejtésben való torzulása. Ez – megállapítása szerint – elsősorban az első generációsokat zavarja.

A keresztnév tanúsága

A névadásnak a valahova tartozást kifejező szerepe különösen kisebbségi helyzetben szembeszökő. A kisebbségi lét különféle formái (a kényszerű, a határok módosításával létrejött, illetőleg a vállalt, azaz migráció révén keletkezett kisebbségek között hosszabb távon bizonyára a névadásban is megmutatkozik bizonyos különbség. Ilyen jellegű összehasonlító vizsgálat mindeddig nem történt: valójában megfelelő mennyiségű névadat nem is áll ehhez rendelkezésre.

A felső-ausztriai magyarok névadását nem az adatközlőimtől való kérdezősködéssel gyűjtöttem, bár ez a módszer a névadási indítékok felderítésére alkalmas lett volna, ugyanakkor viszonylag csekély mennyiségű névadathoz juthattam volna. Ezért azt a módszert választottam, hogy az egyházi anyakönyvekből elérhető anyagot gyűjtöm össze, ami jóval gazdagabb névkincset ígért. Az anyaggyűjtés kezdettől fogva sok gonddal járt. Az adatgyűjtés idejének alsó határát 40-es évek elejénél lehetett meghúzni, ugyanis a legkorábbi előfordulások 1942-ből valók. Az anyakönyvekben a magyar adatok a helybeli lakosság német neveivel, sőt a menekülttáborokban jelentkező más nemzetiségű, kelet-közép-európai eredetű személyek adataival vegyesen fordulnak elő. Annak a kiküszöbölését, hogy magyarok kimaradjanak a vizsgálatból, úgy próbáltam megoldani, hogy mindazokat magyarnak tekintettem, akiknek valamelyik szülője, nagyszülője, illetőleg a keresztszülők valamelyike magyar nevet viselt. A magyar név viselése sem egyértelmű garancia a magyar nemzethez (mint nemzetiséghez) való tartozásra. A Monarchia migrációs viszonyai alapján magyarok leszármazottaival Ausztria bármely tartományában lehet számolni. Ők már csak nevükben viselik a magyar származás emlékét. Így támadhat kétely, hogy valóban magyar volt-e az az

Istwan családnevű anyja, aki Felső-Ausztriában született és a (nevelő)apja valószínűleg osztrák volt. Hasonló kérdést bármely második (harmadik) generációs apa, illetőleg anyja esetén föl lehet tenni. A lehetséges adatközlők felkutatása kapcsán keletkezett levelezésből lehet tudni (vö. 1. sz. melléklet), hogy egy *Kermendi* nevű jugoszláviai születésű apát dunai svábnak, ismeretségi körömből pedig egy *Gáspár* nevű anyát magyarországi vendnek mondhatok, noha a neve alapján bárki magyarnak mondhatná őket. Vajon felhasználhatom-e az ilyen, egyedi esetekre vonatkozó ismereteimet, amikor jónéhány hasonló esetben nincsen semmiféle támpontom? Tekintve a burgenlandi magyarok rohamos nyelvcserejét a 20. század második felében, nem tudhatom, hogy az alsóőri *Horvath* nevű anyja, vagy egy ugyancsak *Horvath* nevű apa Felsőőrből, a burgenlandi Schreibersdorfból, azaz Buglóból való *Sárközi* nevű apa vagy ugyanonnan egy *Károlyi* nevű anyja magyarnak tartotta-e magát. Minek vallhatta magát az a dávodi születésű, neve alapján német nemzetiségű házaspár, aki gyermekének az *Anna Rozika* nevet választotta. Számtalan olyan dolog, amelyről dönten kellett a cédulázás pillanatában. Anélkül, hogy a problémát egyértelműen és megnyugtató módon meg tudnám válaszolni valamikor is, gyakorlati okokból magyarként kezeltem ezeket a szülőket.

Kutatásomat négy linzi plébánián (Herz Jesu, St. Quirilin, St. Anton, Guter Hirte), Welsben az egykori tábori kápolnát felváltó, a magyar Szent István király tiszteletére szentelt plébániatemplom (1. Fényképek) irodájában, a linzi püspökség idegenajkúak lelki gondozását végző hivatalában és a leondingi evangélikus templomban végeztem. A linzi St. Anton plébániatemplomban vannak anyakönyvezve azok a gyermekek is, akiket a Senefelderstraßén évtizedeken keresztül működő Magyar Otthon kápolnájában kereszteltek meg. A 80-as évek végén létrehozott menekülttáborokban (Bad Kreuzenben, Traunkirchenben) történt keresztelésekről részint az *Életünk* című újság mellékletében az ausztriai magyarok fő lelki gondozójának, msgr. dr. Kerny Gézának – ő volt haláláig a Felső-Ausztriában élő magyarok lelkipásztora – a tudósításai alapján, részint a linzi püspökség idegenajkúakkal foglalkozó hivatalának feljegyzéseiből szereztem tudomást. Ez utóbbi két forrás nem tartalmazott minden olyan adatot, amelyeket a plébániákon az anyakönyvekből ki tudtam írni.

Az így rendelkezésemre álló adatmennyiség 665 személy 1004 nevét tartalmazza. További 15 személy 25 nevét a hiányos adatközlés miatt nem vettem figyelembe. A megkereszteltek között valamivel több a fiú mint a lány: a második, harmadik stb. neveket is figyelembe véve 528 férfi és 476 női névadat fordult elő. Második neve 300 személynek van, harmadik nevet 33, negyediket 5 személy kapott, és egyetlen gyermeknek 5 keresztnévet adtak (1. Adattár). Az elémm került névadatok viselői legtöbbszörre már nem a keresztelés helyén élnek, sokuk akár a

tengerentúlra vándorolhatott az évtizedek során. A mai felső-ausztriai magyar második generáció tekintélyes részét viszont nem ebben a tartományban keresztelték, az ő adataik tehát nem fordulnak elő gyűjtésemben.

A neveket „eredetük”, közösséghez való kapcsolhatóságuk alapján csoportosítottam. Így a magyar nevek közé részint a lefordíthatatlan nevek (*Attila, Csilla*), részint magyar alakú nevek (*István, László, Erzsébet*) tartoznak. Ez 251 névadat, közülük 25 név 66 előfordulása tartozik a lefordíthatatlan nevek közé. Vitatott lehet a *Gyula ~ Julius* „névpár”, ugyanis itt a kapcsolat ráértésen alapul, a két név között nincs etimológiai kapcsolat. Külön csoportba tartoznak a semleges 1. típusúak. Vannak ugyanis nevek, amelyek írásképeben nincs (*Anna*), vagy csak minimális, az ékezet meglétében vagy hiányában (*Maria, Eva, Adam*), esetleg más apró különbséggel térnek el (*Esther, Silvia*). Az ilyen nevek külön kezelését az tette szükségessé, hogy az anyakönyveket nem minden esetben a keresztelő (magyar) pap töltötte ki, a német anyanyelvű plébániai alkalmazott pedig az efféle „árnyalati” eltérésekre aligha ügyelt. Az ide tartozó nevek száma 236. A harmadik csoportba (semleges 2.) a magyar nevek német megfelelői kerültek (*Stefan, Julius, Elisabeth, Christine*). Ez 299 név. Az ilyen nevekkel kapcsolatban előfordul, hogy a *Julius, Georg, Franz* névre keresztelt személyt a családban *Gyuszi, Feri, Gyuri*-ként szólítják, nevezik (esetleg még akkor is, ha a család németül beszél). Hasonló szemléletű gyakorlat a magyarországi németek körében is ismert (Gerstner 2001: 34). Külön csoport a német neveké (*Günter, Helmut, Ingrid, Ulrike*) 54 név 75 előfordulásával. Az egyéb nevek csoportja igen tarka képet mutat. Vannak itt olyanok, amelyek divatnévként a német névadásnak is részét képezik (*Natascha, Sonja, Claudia, Wladimir*), mások talán a szülők továbbtelepülési szándékát, a célország nyelvét tükrözik (*John, William, Steven*), sok szláv név viszont arról árulkodik, hogy az egykori Jugoszláviából vendégmunkásként kikerült szülők gyermekei kapták. Bár a felmenők körében magyarok állnak, a gyerekek szláv nevet kaptak, és a horvát pap keresztelte őket, tehát alighanem egy korábbi identitásváltásról tanúskodnak. A nevek részint alakjukban (*Lidija, Marija*), részint egészükben szláv névként értékelhetők (*Slavko, Mato, Željko, Dunja, Snježana*). Ebbe a csoportba kerültek a más nyelvek névkincséből átvett nevek is (*Nicole, Patrik, Pia, Romeo* stb.). Összesen 143 név tartozik ebbe a csoportba.

Az egyes névtípusokba tartozó nevek (azaz a neveket viselő személyek) és a névtípusba tartozó névelőfordulások számát az alábbi táblázat mutatja:

	Magyar 1.	Magyar 2.	M. összes	Seml. 1.	Seml.2.	Seml. össz.	Német	Egyéb	Összesen
Név	130	25	155	153	192	345	54	111	665
Előford	185	66	251	236	299	535	75	143	1004
Gyak. %	18,4	6,6	25	23,5	29,8	53,3	7,4	14,2	99,9

9. táblázat. A nevek típusai és gyakoriságuk

A neveknek a használati gyakorisága több mindent elárul. A személyeknek több mint a fele csak egy nevet kapott a keresztségben. A magyar nevek a teljes névanyagnak a 25 %-át teszik ki, a semleges 2. típusú nevek a 29,8 %-át. Első névként azonban a magyar nevek 23,3 %-ot, a semleges 2. 28,9 %-ot, a semleges 1. 23 %-ot ér el (ez utóbbi csupán 0,5 %-kal kevesebbet, mint amennyivel a teljes névanyagból részesül). A névadás azonban nem csak az első generációsok: menekültek, vendégmunkások, kivándorlók „ügye”. Egy idő múltán – és a vizsgált közösség történetét figyelembe véve az adatgyűjtés idejéig eltelt több mint ötven év erre alkalmat ad – az ő leszármazottaik is szülővé, és így névadóvá válnak. Az eddig elemzett adatok a teljes közösség névadásán alapultak. A névanyag egy része, 166 név a második generáció névválasztásának dokumentuma.

Ha csak a második generáció névadását vizsgáljuk, akkor ebből a 166 névből mindössze 3 magyar: második névként az *Ilona* és *Zoltán*, harmadik névként a *Tibor* fordul elő; a *Zoltán* a keresztpáról öröklődött. Semleges 1. típusú nevet is csak 13,2 %-ban választottak. A második generáció névadására a névöröklés ugyanilyen csekély mértékben jellemző: első nevét 8, a másodikat 13, a harmadikat 1 személy örökölte.

A teljes névanyagból a protestánsok anyagát vizsgálva 107 személy 169 nevére összpontosíthatunk. A nevek száma és aránya itt: 86 magyar (50,9 %) – ez a katolikusoknál 33 %. A 86 névből mindössze 12 a lefordíthatatlan, amelyet 22 személy visel. A további nevek megoszlása: 4 német (2,4 %) – a katolikusoknál 14 %; semleges 1. 36 (21,3 %) – a katolikusoknál 40 %; semleges 2. 29 (17,1 %) – a katolikusoknál 54 %; egyéb 14 (8,3 %) – a katolikusoknál 26 %). Az is igaz azonban, hogy mindössze 2 gyermek 3 neve származik a második generáció névadásából: azok a semleges 1. típusba tartoznak.

A nevek gyakorisága alapján többféle csoportosítás lehetséges – névgyakorisági szempontból azonban sem a német, sem az egyéb nevek nem értékelhetők.

Összes előfordulás	Első névként	Névvariációkkal
Mária ~ Maria 38	Péter ~ Peter 16	Mária ~ Maria 38
Péter ~ Peter 24	Attila 14	Elisabeth ~ Erzsébet, Elizabeta, Lisa 31
Elisabeth 23	Elisabeth 11	Johann/János, Ivan, Jan John, Hans, Johannes, Jahn 29
Attila 18	Anna 11	Stefan ~ István, Steven 27
Johann 18	Christian 11	Péter ~ Peter 24
Anna 14	Roland 11	Josef ~ József 22
Stefan 14	Mária ~ Maria 10	Attila 18
Thomas 13		László ~ Ladislaus 16
Christian 12		
László 12		
István 12		

10. táblázat. A nevek gyakorisági sorrendje

A változó sorrendek közül a leginkább áruzkodó az első névként választott keresztnév: a személy általában ezt viseli, ezzel azonosul. Ezek között – mint láttuk – egyedül az *Attila* emelkedik ki a magyar nevek típusában.

A névadás, névválasztás identitásjelölő szerepéről összefoglalóan elmondható, hogy a lényegesen kisebb létszámú protestáns közösség első generációja nagyobb mértékben ad magyar nevet, mint a katolikus. A második generációnál azonban a magyar nevektől való radikális elfordulás tapasztalható, és a semleges 1. típusú nevek adása is csekély. A protestáns közösség elenyésző számú második generációs keresztelési adata azt sejteti, hogy ők már nem ragaszkodnak a magyar szertartású közösséghez.

A névadásban, névválasztásban hirtelen bekövetkezett változás magyarázatra szorul.

A családnevek

A családnevek körében változás, módosulás kisebb mértékben jellemző. A magyar nevek transliterálásából, majd a latin betűs írásrendszere való újabb átírásból fakadó névferdülésre ausztriai adatközlőim körében is lehet példát találni. A Vajdaságból származó *Törköly* család neve így változott az írásképet teintve *Terkelj*-re. Bár az osztrák törvények lehetővé tennék a névalak rekonstrukcióját, a család ezt nem igényelte, ami legalábbis ennek a kérdésnek a számukra kevésbé lényeges voltára utal. Más esetben – nyilván az eredeti kiejtés védelmében

– maga a név viselője változtatott neve helyesírásn. A *Lovász* család neve alighanem ezért szerepel a kapucsengőjük mellett *Lowas* formában. A „nevedről lehullik az ékezet” valósága a személynevek írásképeiben is megvalósul: generációk távolában így lesz a *Szabó* névből *Szabo*, de a név értelmetlenné válása az alak jelentős torzulásához is vezethet, mint a *Kocsis* név *Kocis* alakja mutatja.

A szülőknek a német környezetbe való beolvadási szándékát tükrözhetik azok az esetek, amikor a házasságon belül született gyermek nem a magyar családnévű apa, hanem a német családnévű anya vezetéknévét kapja (*Farkas* helyett *Schiffler*, *Gál* helyett *Haitzinger*, *Farkasházi* helyett *Hemetsberger*, *Pintér* helyett *Pirker*, *Féregyházy* helyett *Exl*).

Az osztrák névadás (a családnév – keresztnév sorrend eltérő voltán kívül) nem különbözik a magyar nevektől, tehát a „harmadik név”, „apai név” adásának lehetősége mint interferencia-forrás nem merül fel.

Az emigrációk tükröződése a névadásban

Az identitástudat alakulásának, de a nyelvhasználatban bekövetkező változásoknak is tükrö, hogy a szülők milyen nevet választanak gyermekük számára.

Minden, a magyarokkal kapcsolatba hozható adatot felvettem az adattáramba. Az egész gyűjtött anyagnak a felső-ausztriai magyarokkal való kapcsolata mégis több tekintetben csak részleges. Az itt megkereszteltek egy jelentős része ugyanis élete további során már messze szakadt attól az országtól, ahol megkeresztelték. Nem vettem viszont tekintetbe azokat, akiket ugyan itt kereszteltek, esetleg most is itt élnek, de a keresztelés nem csecsemőkorban történt, a születési hely a származási országban van (egyes esetekben felnőtt kereszteléséről van szó), így a választott név nincs kapcsolatban az emigrációs helyzettel.

A teljes névanyag 1004 névelőfordulásának megoszlását mutatja az alábbi táblázat abban a tekintetben, hogy valamelyik név első, második – vagy akár ötödik névként fordult elő. A táblázat egyúttal azt is mutatja, hogy az 1004 néven 665 személy osztozik.

Név sorszáma	Mennyiség	%	Kumulált %
1.	665	66,2	66,2
2.	301	30,0	96,2
3.	33	3,3	99,5
4.	4	0,4	99,9
5.	1	0,1	100,0
Összesen	1004	100,0	

11. táblázat. Keresztnevek és megkereszteltek

A névadást, névválasztást több tényező is befolyásolja. Ezeket a tényezőket vettem számba a soron következő táblázatokban.

A névadók különböző generációkhoz tartoznak. A generációk megállapítása ugyancsak több gondot vetett fel. Több olyan szülő is akad, akinek születési helye Burgenlandban van. Az ő szocializációjuk sok esetben a Trianon körüli időkben történt, tehát az első és a második generációba való sorolásuk mellett is lehetne érvelni. Végül úgy döntöttem, hogy mint névadókat az első generációba sorolom őket. 37 másik esetben azonban nem tudtam a generációba való sorolást elvégezni.

Generáció	Fő	%	Kumulált %
Ismeretlen	37	3,7	3,7
1.	798	79,5	79,5
2.	169	16,8	100,0
Összesen	1004	100,0	

12. táblázat. A szülők generációja

A nevek és a megkereszteltek neve közti összefüggéshez tudni kell, hogy az alábbi táblázat a gyerekek nemét tekinti alapnak. Erre a megszorításra azért van szükség, mert a német nyelvterület névadási szokásaival összhangban néhány esetben előfordul, hogy fiúgyerek nem első névként a *Mária* nevet kapta. (Ismert személyek például Karl Maria Weber, Rainer Maria Rilke.) A táblázat ezeket nem a „nő” kategóriába sorolja. A névadók az első generációba tartoznak.

Nem	Fő	%
Férfi	528	52,6
Nő	476	47,4
Összesen	1004	100,0

13. táblázat. A nevek megoszlása a megkereszteltek neme szerint

Az anyakönyvek alapján igen csekély a protestáns, azon belül is különösen az evangélikus keresztelesek száma és aránya. E mögött a jelenség mögött igen nagy valószínűséggel az állhat, hogy az evangélikus lakosság lelki gondozását 1956. október 28-tól (Szépfalusi 1992: 7) haláláig ellátó Szépfalusi István az általa végzett szertartásokról Bécsben vezette az anyakönyvet.

Felekezet	Fő	%	Kumulált %
Római katolikus	820	81,7	81,7
Református	95	9,5	91,1
Evangélikus	5	0,5	91,6
Ortodox	4	0,4	92,0
Vegyes	80	8,0	100,0
Összesen	1004	100,0	

14. táblázat. A névadó családok felekezet szerinti megoszlása

A kereszteleşkor adott név típusát befolyásoló tényezı a szülők eredeti lakóhelye (az az ország, ahonnan származnak), házastársának nemzetisége és családi állapota. A források egy részének nem teljesen kielégítı volta következtében, tehát amikor nem hivatalos anyakönyvből származnak az adatok, itt helyenként hiány mutatkozik.

Származási ország	Fő	%	Korrigált %	Kumulált %
Ismeretlen	1	0,1	0,1	0,1
Magyarország	322	32,1	35,2	35,3
Jugoszlávia	67	6,7	7,3	42,6
Bukovina	5	,5	,5	43,1
Románia	55	5,5	6,0	49,1
Ausztria	140	13,9	15,3	64,4
Vegyes	315	31,4	34,4	98,8
Szlovákia	5	0,5	0,5	99,3
Bizonytalan	6	0,6	0,7	100,0
Hiányzik	88	8,8		
Összesen	1004	100,0	100,0	

15. táblázat. A szülők származási országa

Házasság	Előfordulás	%	Korrigált %	Kumulált %
Ismeretlen	5	0,5	0,5	,5
Magyar	451	44,9	45,7	46,2
Magyar-német	350	34,9	35,5	81,7
Magyar-román	10	1,0	1,0	82,7
Magyar-szláv	38	3,8	3,9	86,5
Magyar-egyéb	21	2,1	2,1	88,7
Házasságon kívül	112	11,2	11,3	100,0
Hiányzik	17	1,7		
Összesen	1004	100,0	100,0	

16. táblázat. A szülők házassági kapcsolatai

Névörökítő	Fő	%	Korrigált %	Kumulált %
Szülő	179	17,8	17,9	17,9
Keresztszülő	72	7,2	7,2	25,1
Nincs örökítés	749	74,6	74,9	100,0
Hiányzik	4	0,4		
Összesen	1004	100,0	100,0	

17. táblázat. Névöröklődés

Az adatközlők a szociolingvisztikai változók tükrében

Az előzőekben tárgyalt lehetőségek, amelyek a vallási, művelődési életet mutatták be, azt a keretet járták körül, amellyel a migránsok élhetnek. Az igény, amely a vele való élest befolyásolja, igen nagymértékben az iskolázottság, lehetőség szerint az anyanyelvű iskolázottság függvénye.

Iskolai végzettség	Fő	%	Kumulált %
0–7 osztály	15	8,5	8,5
Általános iskola	22	12,5	21,0
Szakmunkásképző	48	27,3	48,3
Érettségi	57	32,4	80,7
Egyetem, főiskola	34	19,3	100,0
Összesen	176	100,0	

18. táblázat. Az adatközlők iskolai végzettség szerinti megoszlása

Az alacsony iskolai végzettségűek aránya szembeszökő. Ebben a tekintetben jelentős eltérés mutatkozik Gereben Ferencnek az ausztriai magyarok olvasásszociológiai, nyelvhasználati, valamint az identitástudatra irányuló vizsgálataiból származó adataitól, amelyeket a Bécsi Napló olvasóinak kérdőíves megkérdezéséből nyert. Ezek több okból – a gyűjtés eltérő módszere, a viszonylag kis számú válaszadó, – torzítanak, ezért publikációiban az ide vonatkozó adatait az én gyűjtésemmel korrigálta (vö. pl. Gereben 1996: 96; Gereben 1998: 125). Válaszadói elsősorban bécsi magyarok, akik valamennyien a lap olvasói. Közöttük olyan, akinek nincsen az általános iskola 8 osztályának megfelelő iskolai végzettsége, nem fordul elő. Egyetlen adatközlője rendelkezik csupán 8 osztályos iskolai végzettséggel. Szakmunkás képzettsége 15 adatközlőjének van. 14 adatközlője érettségizett, egyetemi, főiskolai végzettségű pedig 43 fő. Ha ezek az adatok a felsőfokú végzettségűek javára torzítanak is, valószínűsíthető, hogy az arányok eltolódásának több oka is van. A felső-ausztriai magyarok több prominens személye is beszámolt arról, hogy az értelmiségi réteg tekintélyes része kivándorolt az 50-es évek végén és a 60-as évek folyamán Ausztriából, az igen jelentős iparral rendelkező osztrák tartományban ugyanakkor a képzett és képzetlen munkások elhelyezkedésére jó lehetőségek kínálkoztak. Ez magyarázza, hogy a vendégmunkás kör viszonylag jelentős számban van jelen a tartomány városaiban és az agglomerációban. (A Salzburgi Magyar Kör gyűjtőútjaim idejében hivatalban levő elnökszövegének a kérdésemre adott tájékoztatása szerint ott a magyarok körében a magasan kvalifikált értelmiség túlnyomó többségben van.)

Adatközlőim között 93 férfi (52,6 %) és 83 nő (47,2 %) van. Iskolázottság tekintetében nők számbeli fölényben az alacsonyabb képzettségűek (8 osztály vagy annál kevesebb) és az érettségizettek körében találhatók. A szakmunkás végzettségűek és egyetemi diplomával rendelkezők között több a férfi.

	< Ált. isk.	Ált. isk.	Szakmunk.	Érettségi	Egyet., Főisk.	Összesen
Férfi	7 46,7 %	5 22,7 %	36 75,0 %	24 42,1 %	21 61,8 %	93 52,8 %
Nő	8 53,3 %	17 77,3 %	12 25,0 %	33 57,9 %	13 38,2 %	83 47,2 %
Összesen	15 8,5 %	22 12,5 %	48 27,3 %	57 32,4 %	34 19,3 %	176 100,0 %

2. kereszttábla. A nemek és az iskolai végzettség összefüggése

Az adatközlők iskolai végzettsége és a származási ország összefüggése csak részben mutat említésre méltó sajátosságokat. A jugoszláviaiak körében az alacsony iskolázottsági fokot legtöbbjüknek a vendégmunkás státusa magyarázza, másrészt az idősebbek esetében a 8 osztály alatti iskolai végzettségük azzal függ össze, hogy a kibocsátó országban az 50-es évek közepéig a 6 osztályos iskola elvégzése volt kötelező.

	< Ált. Isk.	Ált. isk	Szaktmunk.	Érettségi	Egyet., Főisk.	Összesen
Magyar- ország	10 11,5 %	12 13,8 %	22 25,3 %	18 20,7 %	25 28,7 %	87 49,4 %
Ausztria	1 4,8 %	2 9,5 %	8 38,1 %	9 42,9 %	1 4,8 %	21 11,9 %
Románia		2 4,5 %	13 29,5 %	26 59,1 %	3 6,8 %	44 25,0 %
Jugoszlá- via	4 22,2 %	5 27,8 %	4 22,2 %	3 16,7 %	2 11,1 %	18 10,2 %
Csehszlo- vákia		1 16,7 %	1 16,7 %	1 16,7 %	3 50 %	6 3,4 %
Összesen	15 8,5 %	22 12,5 %	48 27,3 %	57 32,4 %	34 19,3	176 100,0 %

3. keresztábra. Az iskolai végzettség és a származási ország összefüggése

Az újabb menekülthullámok során Ausztriába kerültek körében az eredeti foglalkozásnak, képzésnek megfelelő elhelyezkedés – hacsak nem hiányszakmáról van szó, mint például az ápolónői képzés – általában nem lehetséges. Az ebből fakadó eltolódásokra utal a foglalkozások, illetőleg a két szempont együttesének a figyelembe vétele.

Foglalkozás	Fő	%	Korrigált %	Kumulált %
Szellemi	30	17,0	17,5	17,5
Alkalmazott	18	10,2	10,5	28,0
Szaktmunkás	57	32,4	33,3	61,3
Segédmunkás	22	12,5	12,9	74,2
Inaktív	44	25,0	25,7	100,0
Nem ismert	5	2,8	—	
Összesen	176	100,0	100,0	

19. táblázat. Az adatközlők foglalkozás szerinti megoszlása

	< Ált. isk.	Ált. isk.	Szaktmunk	Érettségi	Egyet., Főisk.	Összesen
Inaktív	8 53,3 %	8 40,0 %	11 23,4 %	12 21,8 %	5 14,7 %	44 25,7 %
Segéd- munkás	4 26,7 %	7 35,0 %	3 6,4 %	7 12,7 %	1 2,9 %	22 12,9 %
Szak- munkás	2 13,3 %	5 25,0 %	29 61,7 %	20 36,4 %	1 2,9 %	57 33,3 %
Alkalma- zott	1 6,7 %	–	4 8,5 %	12 21,8 %	1 2,9 %	18 10,5 %
Szellemi	–	–	–	4 7,3 %	26 76 %	30 17,5 %
Összesen	15 8,8 %	20 11,7 %	47 27,5 %	55 32,2 %	34 19,9 %	171 100,0 %

4. keresztábra. Az adatközlők foglalkozásának és iskolai végzettségének összefüggése (N=171)

A foglalkozás szerinti megoszlás mögött az alábbi életkori adatok húzódnak meg:

	Inaktív	Segéd- munkás	Szak- munkás	Alkal- mazott	Szellemi	Összesen
Fiatall	10 22,7 %	7 31,8 %	26 45,6 %	12 66,7 %	7 23,3 %	62 36,3 %
Középkorú	17 38,6 %	14 63,6 %	26 45,6 %	6 33,3 %	19 63,3 %	82 48,0 %
Idős	17 38,6 %	1 0,6 %	5 8,8 %	–	4 13,3	27 15,8 %
Összesen	44 25,7 %	22 12,9 %	57 33,3 %	18 10,5 %	30 17,5 %	171 100,0 %

5. keresztábra. Az adatközlők életkorának és foglalkozásának összefüggése (N=171)

A felső-ausztriai magyarok nyelvhasználatá

Adatközlőim kiválasztása során kezdetben nem voltam tekintettel arra, hogy a megkérdezettek milyen anyanyelvűnek vallják magukat. Nemcsak azért, mert a gyűjtés első fázisában a magyarok környezetében élő osztrákokat is ki akartam kérdezni, hanem azért is, mert a magyarokkal közösséget vállaló, a nyelvüket elsajátító személyeket sem akartam szem elől téveszteni. A kutatás során azonban kiderült, hogy a csekély számú olyan adatközlő, aki az első generációba tartozik, de magát nem tartja magyar anyanyelvűnek, a feldolgozás során

külön kategóriába nem lenne sorolható. A magukat magyar anyanyelvűnek valló személyek válaszai között azonban értelmezhetetlen adatok forrásai lennének. Ezeket az adatokat a továbbiakban figyelmen kívül hagytam, hiszen a magyar adatközlőktől gyökeresen eltérő, de a nem magyar anyanyelvűek sorában is egymástól alapvetően különböző sorsokról van szó. Megemlékezésükről azonban a sajátos életpályák okán kár lenne lemondani. Közöttük elsőként egy osztrák férfiről kell szót emelni, aki 1956-ban mint városi tisztviselő elkötelezetten segítette a magyar menekülteket. Ő az egyetlen ebben a kategóriában, aki nem tud magyarul. (Magyar felesége természetesen szerepel az adatközlőim között.) Mellette egy az NDK-ból származó, de magyarországi egyetemi diplomával rendelkező férfit kell megemlíteni, aki magyar feleségével és gyermekeivel került Felső-Ausztriába. A statisztikai feldolgozásban nem vettem tekintetbe annak a horvátországi német származású és anyanyelvű asszonynak az adatait sem, aki férjével kizárólag magyarul beszél – ugyanis megítélése szerint férje olyan „borzalmasan” beszél németül, hogy inkább ő maga választja a magyart a család kommunikációs nyelvének. A legnagyobb fejtörést a számomra annak a magyarországi vend anyanyelvű asszonynak a vizsgálat szempontjából való szerepeltetése vagy elhagyása jelentette, akinek ezt a kérdést leszámítva valamennyi nyelvi életrajzi adata beleillett a magyar anyanyelvűek sorába. (A gyűjtés idejére már elhunyt férje erdélyi magyar volt, gyermekeik tudnak magyarul.) Végül az ő adatairól is lemondtam.

A fentiek figyelembe vételével a vizsgált közösséget képviselő minta megoszlása anyanyelv szerint:

Anyanyelv	Fő	%
Magyar	167	94,9
Német	7	4,0
Magyar-német	2	1,1
Összesen	176	100,0

20. táblázat. Az adatközlők anyanyelve

A vizsgált közösség eredetének ismeretében jó okkal lehet feltenni, hogy egy részük már Ausztriába érkezésükkor is többnyelvű volt abban az értelemben, hogy iskolai tanulmányaik során, illetőleg életük alakulása következtében idegen nyelvi ismeretekre tettek szert. Ausztriába érkezésük idejére német nyelvtudásról azonban csak 55 fő adott számot, 103 személy nem tudott németül (18 válasz hiányzik).

A nyelvhasználat tekintetében külön figyelembe kell venni az idegen nyelvvel, mint államnyelvvel kapcsolatba került egyéneket, illetőleg csoportokat: azokat, akik a trianoni határokon kívüli területekről kerültek Ausztriába. Az ő esetükben nem merült fel a „nem-magyar” anyanyelvűség kérdése. A magukat német, illetőleg a magyar-német anyanyelvűnek valló adatközlők valamennyien az ausztriai második generációba tartoznak. Informátoraim egy része gyermekkorban került német nyelvi környezetbe. Őket, valamennyiüket a 2. generációba soroltam. Ez a generációba sorolás nem egyezik meg a szakirodalomban alkalmazott mechanikus besorolással (vö. az Identitástudat c. részt).

Generáció	Fő	%
1.	144	81,8
2.	32	18,2
Összesen	176	100,0

21. táblázat. A felnőtt adatközlők generációk szerinti megoszlása

A felnőtt adatközlők vallomása szerint még a második generációba tartozóknak a túlnyomó többsége (71,9 %) is magyar anyanyelvűnek vallja magát, és a fennmaradó 28,1 % kisebbsik része pedig a két nyelvet egyformán fontosnak ítéli meg a maga számára a nyelvelsajátítás, illetőleg a nyelvtudás szempontjából. A magukat német anyanyelvűnek tartók is tudnak – igaz igen különböző mértékben – magyarul. Az általános probléma, hogy melyik nyelvet tekintjük anyanyelvnek (első nyelv, a legjobban tudott, a legtöbbet használt nyelv) esetenként itt is felmerült (ezekre vö. Romaine 1995: 27; Edwards 1995: 35-6; Skuttnabb-Kangas 1997: 14; idézi Bartha 1999: 152-153). Akadt olyan személy, aki ugyan kisgyermekkorában csak magyarul tudott, életének sajátos alakulása folytán ezt a nyelvet teljesen elfelejtette, és ma már német anyanyelvűnek mondja magát. Az esetek túlnyomó többségében azonban a megkérdezettek az első nyelvüket mondták anyanyelvnek. Legújabbán doktori iskolánk hallgatója, Illés-Molnár Márta, aki a németországi magyarok nyelvhasználati kérdéseivel foglalkozik, a német pedagógiai szakirodalomban elterjedt „Herkunftssprache” magyarított „származási nyelv” változatának a bevezetésével kísérletezik (Illés-Molnár 2009). Úgy látom, hogy ennek a terminusnak a generalizálása („minden anyanyelv származási nyelv, de nem minden származási nyelv anyanyelv”) helyett azokra az esetekre lehetne jogosan használni, amikor a nyelvhasználók (második, harmadik stb. generációként) tudják ugyan felmenőik anyanyelvét, de annak már csak korlátozott mértékben vannak birokában, akiknek

nyelvhasználatát, nyelvismeretét, esetleg nyelvelsajátítási szándékát mint az őseik nyelvéhez való viszonyulást lehet megfogalmazni.

A nyelvismeretet befolyásoló tényező, hogy a vizsgált közösség tagjai milyen országból jöttek Ausztriába. Ez általában megegyezik a származási országgal (vö.1. táblázat), de néhány eltérés is akad. Németországból (részint az NSZK-ból, de többen az NDK-ból) 7 fő jött, egy-egy személy pedig Belgiumban, illetőleg Svédországban volt, mielőtt Ausztriában telepedett meg.

Nyelvtudás	Beszél		Olvas	
	Fő	%	Fő	%
Angol	35	19,9	36	20,5
Francia	12	6,8	13	7,4
Horvát	9	5,1	8	4,5
Német	171	97,2	167	94,9
Olasz	3	1,7	3	1,7
Orosz	9	5,1	10	5,7
Román	36	20,5	36	20,5
Szlovák	5	2,8	4	2,3
Szlovén	3	1,7	2	1,1
Szerb	18	10,2	18	10,2

22. táblázat. Az adatközlők idegennyelv-tudása

Az adatközlők esetenkénti kódválasztását a magukkal hozott nyelvismeret függvényében a beszédssituációk és -partnerek szabták és szabják meg.

Nyelvhasználat %-a	Magyar		Német		Egyéb	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
100	24	13,6	4	2,3		
91–99	12	6,9	1	0,6		
90	30	17	4	2,3		
80–89	22	12,5	5	2,9		
70	12	6,8	6	3,4		
60	8	4,5	4	2,3	1	0,6
50	30	17,0	27	15,3	2	1,1
40	9	5,1	9	5,1	1	0,6
30–39	7	4,0	15	8,6	3	1,7
20–29	4	2,3	24	13,7	2	1,2
10–19	5	2,9	30	17,0		
1–9	1	0,6	10	3,5	2	1,1
0	4	2,3	29	16,5	157	89,2
Nincs adat	8	4,5	8	4,5	8	4,5
Összesen	176	100,0	176	100,0	176	100,0

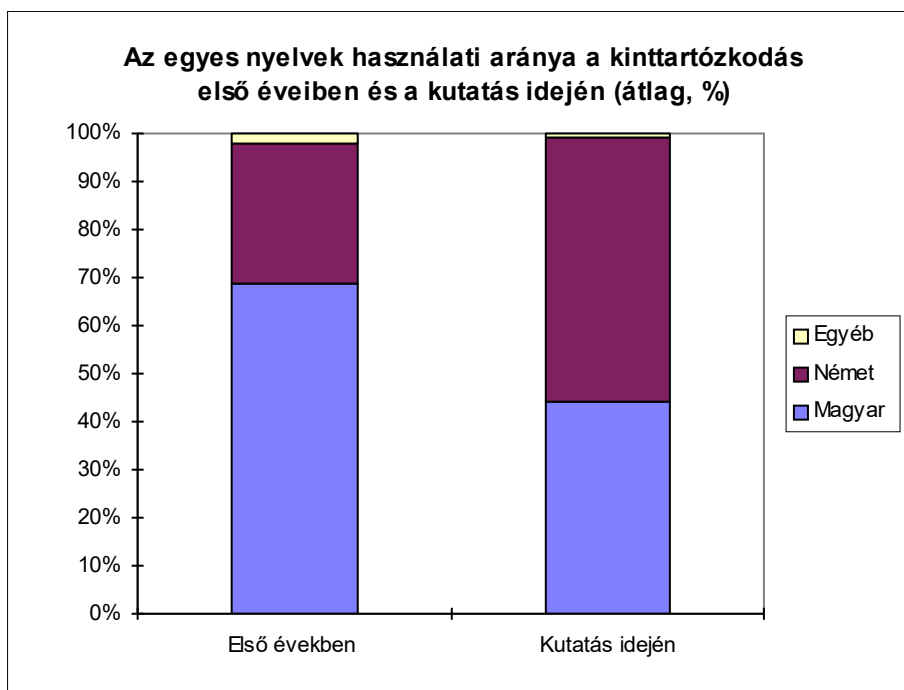
23. táblázat. A használt nyelvek aránya az Ausztriába kerülés utáni első években

Az osztrák társadalomba való beilleszkedés, a német nyelv elsajátításának kiterjedése, a kommunikációs szituációk változása a kódválasztást érzékelhetően befolyásolja.

Nyelvhasználat %-a	Magyar		Német		Egyéb	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
100	6	3,4	3	1,7		
91–99			11	6,2		
90	12	6,8	15	8,5		
80–89	4	2,3	12	6,9		
70–79	8	4,5	18	10,3		
60–69	16	9,1	10	5,7	1	0,6
50	50	28,4	50	28,4		
40	10	5,7	16	9,1		
30–39	19	10,8	10	5,6	1	0,6
20–29	13	7,5	6	3,4	3	1,7
10–19	16	9,1	12	6,8	1	0,6
1–9	12	6,7				
0	3	1,7	6	3,4	163	92,6
Nincs adat	7	4,0	7	4,0	7	4,0
Összesen	176	100,0	176	100,0	176	100,0

24. táblázat. A használt nyelvek aránya a kutatás idején

Az arányok változását az alábbi diagrammal lehet szemléltetni:

1. ábra

A magyar nyelv használatának a százalékos csökkenése előre feltehető volt, sőt talán még jelentősebb visszaszorulását is lehetett volna prognosztizálni. Hogy ez nem következett be, annak az az oka, hogy az életük aktív korszakát lezáró személyek esetében az idegen nyelv használata veszít a jelentőségéből: magyar házastársával kizárólag magyarul beszél, a német nyelv csak a külvilággal való formális érintkezésre korlátozódik. További befolyásoló tényező, hogy a viszonylag rövid ideje német nyelvterületen élők és a több évtizedes múlttal rendelkezők összességének a nyelvhasználatát mutatja az ábra.

Az anyanyelv használatát az egyén életében bekövetkezett másodlagos szocializáció, az iskola nyelve döntő módon befolyásolja. Az adatközlőim nagy része iskoláit végig anyanyelvén, de igen sokan részben vagy egészen idegen nyelven végezte. Az idegen nyelv túlnyomóan a németet jelenti, de esetenként a románt, szerbet, szlovákot és a szlovént is említtették.

Az iskola nyelve	Fő	%
Magyar	103	58,5
Vegyesen	51	29,0
Idegen nyelv	22	12,5
Összesen	176	100,0

25. táblázat. Az iskoláit milyen nyelven végezte?

A továbbiakban az iskolázás egyes szintjeinek a nyelvét vizsgálom. Ebben a tekintetben jellemző, hogy az iskolázás szintjének emelkedésével a magyar nyelv szerepe csökken.

Az iskola nyelve	Fő	%
Magyar	135	76,7
Magyar + más nyelv	15	8,5
Német	22	12,5
Román	3	1,7
Szlovák + német	1	0,6
Összesen	176	100,0

26. táblázat. Az alapfokú iskola nyelve

Az iskola nyelve	Fő	%	Korrigált %
Magyar	31	17,6	54,4
Magyar + más nyelv	2	1,1	3,5
Német	18	10,2	31,6
Román	4	2,3	7,0
Szerb	2	1,1	3,5
Nem járt ilyen iskolába	119	67,6	–
Összesen	176	100,0	100,0

27. táblázat. A szakmunkásképző nyelve

Az iskola nyelve	Fő	%	Korrigált %
Magyar	64	36,4	64,6
Magyar + német	1	0,6	1,0
Magyar + más nyelv	8	4,5	8,1
Német	14	8,0	14,1
Román	7	4,0	7,1
Szerb	3	1,7	3,0
Szlovák	1	0,6	1,0
Szlovén	1	0,6	1,0
Nem jár ilyen iskolába	77	43,8	–
Összesen	176	100,0	100,0

28. táblázat. A középiskola nyelve

Az iskola nyelve	Fő	%	Korrigált %
Magyar	22	12,5	53,7
Magyar + más nyelv	1	0,6	2,4
Német	12	6,8	29,3
Román	5	2,8	12,2
Szlovén	1	0,6	2,4
Nem járt ilyen iskolába	135	76,7	–
Összesen	176	100,0	100,0

29. táblázat Az egyetem nyelve

Az iskolázottság, illetőleg az életrajzi adatokból következő idegennyelv-tudás az ezeken a nyelveken lehetséges nyelvhasználat, azaz a beszéd és az olvasás tudásán keresztül mérhető le. (Az idegennyelv-tudásra vonatkozóan vö. a 22. táblázatot.) Az adatok alapján feltűnő, hogy a vizsgált csoport nem minden tagja beszél németül: 3 fő sem beszélni, sem olvasni nem tud az állam nyelvén, 3 fő megérteti magát, de olvasni nem tud németül (3 személy ide vonatkozó adatai hiányoznak.)

Sajátos összefüggés mutatkozik az iskolában tanult, illetőleg az államnyelvként elsajátított nyelvek ismerete és az adott nyelven beszélni, illetőleg beszélni és olvasni tudás között. Ez az összefüggés még akkor is figyelemre méltó, ha a különbség esetleg csak egy-egy adatközlő nyelvhasználatában mutatkozik meg. A nyelvet inkább beszélők, mint olvasók az idegen nyelvet, mint államnyelvet elsajátítók köréből kerülnek ki, az iskolában tanult nyelvek ismerőinek a nyelvtudásában az olvasás készsége megelőzi a beszélését. (Ez az összefüggés aligha csupán erre a közösségre jellemző.) Az idegennyelv-ismeret teljes hiánya és az adatközlők egy részének alacsony iskolázottsága, az ebből fakadó nyelvi igénytelenség nyilvánvalóan összefügg.

Az adatközlők önértékelése alapján 77 fő magyartudása „igen jó”, „jó”-nak ítélte 56 fő, 35-en „közepes”-re értékelték saját anyanyelvtudásukat, 6 fő „elégséges”-re osztályozta magát, 2 fő pedig „elégtelen”-re minősítette ezt. A nyelvtudás bizonyos szinten az adott nyelven való írni-olvasni tudást is jelenti. Ezt azonban a nyelvelsajátítás módja és az iskola nyelve is befolyásolja.

Magyarul ír	Fő	%
Igen	165	93,8
Nem	11	6,3
Összesen	176	100,0

30. táblázat. Magyarul tud írni

Magyarul olvas	Fő	%
Igen	172	97,7
Nem	4	2,3
Összesen	176	100,0

31. táblázat. Magyarul tud olvasni

Az olvasás tudása lehetőséget ad az ismeretek bővítésének ilyen módjára, illetőleg az anyanyelv gyakorlására. A ténylegesen könyv-, illetőleg újság, folyóirat-olvasók száma ennél kedvezőtlenebb képet mutat: 123 adatközlő szokott magyar nyelvű könyvet olvasni, de közülük mindössze 20 a rendszeres olvasó. A különféle lapok olvasása hasonló képet mutat: 119 fő adott igenlő választ, 55-en viszont nem vesznek a kezükbe lapokat. A megnevezett periodikák között emigráns újságok, magyarországi, erdélyi és jugoszláviai lapok egyaránt megtalálhatók, összesen 55 félélt neveztek meg. A legtöbb olvasója a müncheni katolikus lapnak, az Életünknek volt 49 említéssel. (Ezt az újságot a magyar családok ingyen is megkapják, így az olvasottsága a viszonylag nagy szám ellenére is kedvezőtlen.) 26-an nevezték meg a Bécsi Naplót és a Nők Lapját, a Nemzetőrnek 21 olvasója volt. 10 fölött említették a Magyar Híreket és a Kiskegyedet, 5 és 9 közötti említett lapok a Reform, a Másokért Együtt, az Élet és Tudomány, Családi Tükör, a HVG, Magyar Szó, Interpress Magazin. 3–4 említést kapott a Dunántúli Napló, a Duna, Hét Nap, Zsaru, Magyarok Világlapja, Hadak Útján, Természetgyógyászat és az Ufo Magazin.

A magyar nyelven szerzett ismeretek esetleg közvetve juthatnak el az adatközlőkhöz. Erre vonatkozott az a kérdés, amely a családtagok magyar nyelvhez kötődő olvasási szokásai iránt érdeklődtek.

Családtag olvas	Fő	%	Korrigált %
Igen	105	59,7	66,5
Nem	53	30,1	33,5
Nincs adat	18	10,2	–
Összesen	176	100,0	100,0

32. táblázat. Családtagjai olvasnak-e magyarul lapokat?

A kérdőív érdeklődött a családtagok könyvolvasási szokásai iránt is. Az arra adott feleletek csupán lényegtelen különbséget mutatnak a lapok olvasásához képest.

A magyar nyelvhez kötött művelődés, ismeretszerzés eszköze, de egyúttal a magyar nyelvhez való kötődés kifejezője lehet a magyar nyelvű rádióadások hallgatása, TV műsorok nézése. A megkérdezettek csaknem fele, 87 fő (49,4 %) hallgat magyar nyelvű rádióműsört. A magyar nyelvű rádiózás alapvetően a magyarországi adókhoz kapcsolódik. Erre utal a Kossuth Rádiót illető 24 megnevezés, emellett más magyar adók (Danubius, Petőfi adó), illetőleg ezek valamilyen műsorainak a megemlítése: Kopogtató, Szabó család, Falurádió, Játék és muzsika 10 percben stb. Mindezek ellenére ezeknek a műsoroknak a hallgatása technikai lehetőségek kérdése is. Nem mindenkinek van olyan készüléke, amelyen a magyar adókat venni lehet. A felsorolásokban azonban szerepel a Deutsche Welle magyar adása, az Amerika Hangja és az akkori közelmúltban még működő Szabad Európa Rádió némelyik műsora, mint például a Forgószínpad. Ezek mellett egyes műsортípusok szerepelnek a felsorolásokban, mint a Hírek, időjárásjelentés (29-szer), ismeretterjesztő műsorok, politikai műsorok, magyar nóták, sport, ám vannak, akik a magyar műsorok kizárólagos hallgatására utaltak: „mindent”.

A magyar nyelvű televíziózás kérdése jóval kedvezőtlenebb képet mutat. Bár a felmérés idején már működött a Duna TV, annak a nézettsége minimális, mindössze 14 igenlő választ (8 %) lehetett regisztrálni. A nézettség ilyen alacsony volta azzal a sajnálatos ténnyel volt összefüggésben, hogy Linzben a kutatás idején nem volt szabad egyéni parabola-antennát üzemeltetni (a meglevőket is le kellett szereltetni) városképi okokból. Így csak a családi házban lakó keveseknek – és annak, aki az erkélyén el tudta rejteni az antennát – a számára volt nézhető a műsor. Volt, aki magyarországi útjai alkalmával nézte a Duna TV-t. Egyetlen kisebb település, Marchtrenk kábeltelevíziós programjában ugyanakkor a Duna TV is szerepelt, az itt lakók számára tehát adott volt ez a lehetőség. Az igény meglétére utal, hogy volt, aki a ZDF magyar műsorának a nézéséről számolt be. A 90-es évek vége felé radikális változás szemtanúi lehettünk: a házak ablakában, erkélyeken gombamód szaporodtak a

parabolaantennák. Az elsősorban török vendégmunkások nyomására a tiltó rendelkezések megszűntek, így a magyarok számára is megnyílt a lehetősége a műholdas (magyar nyelvű) televíziózás egyéni megoldására. Ma már széles körben elterjedt a Duna TV nézettsége.

Az anyanyelv elsajátítása után a magyar nyelv használatának első számú színtere lehet a család. A megkérdezettek közül 118 főnek a házastársa magyar, 37-nek más nemzetiségű (osztrák/német, szerb, román stb.). 110 fő szerint családjuk az egymás közötti érintkezésben csak egy nyelvet használ. A házasságok számával ez nem azonos, hiszen az adatközlők között házastársak is vannak.

Nyelv	Fő	%	Korrigált %	Kumulált %
Magyar	95	54,0	86,4	86,4
Német	14	8,0	12,7	99,1
Egyéb	1	0,5	0,9	100,0
Több nyelv; nem él családban	66	37,5	–	–
Összesen	176	100,0	100,0	

33. táblázat. A családi életben kizárólagosan használt nyelv

Az adatközlők egy másik részének a családjában több nyelv használatos. Ezek a nyelvek nem „egyenrangúak”, azaz bizonyos nyelv(ek)et főként, más(oka)t ritkán használnak. A ritkán használatos nyelvek között többnek a felsorolása is lehetséges, ezért az összesítés itt értelmetlen lenne. A két/több nyelvet használó családok és a kétnyelvű családok között azonban célszerű különbséget tenni. Az előbbi esetben az azonos anyanyelvű családok valamilyen okból felváltva használnak különböző nyelveket, az utóbbiak vegyes házasságban élnek, nyelvhasználatukat akár közös megegyezés is szabályozhatja, amelynek a gyermekek szocializációjára is hatása van (Egger 1985). A megegyezés azt is jelentheti, hogy az ilyen család egy nyelvet használ.

Nyelv	Főként használatos	Ritkán használatos
Magyar	38	25
Német	24	34
Egyéb	1	5
Egy nyelv; nem él családban	113	113
Összesen	176	–

34. táblázat. Az adatközlő családjában használatos nyelvek

A két táblázat összehasonlítása azt mutatja, hogy a válaszadók családjainak 62,6 %-a egy nyelvet, 35,7 %a több nyelvet használ. A megkérdezettek közül 3 fő, azaz 1,7 % nem él családban.

A családi nyelvhasználat pontosabb megközelítése az egyes családtagokkal való kommunikáció vizsgálata révén válik lehetővé. A válaszok egy része az adatközlők nyelvi életrajzát egészíti ki, hiszen a szülőkkel adott esetben – életkori okokból – csak a múltban volt lehetséges beszélniük.

Szülőkkel használt nyelv	Fő	%
Magyar	169	96,0
Más nyelv	7	4,0
Összesen	176	100,0

35. táblázat. Szülőkkel használt nyelv

A „más nyelv” természetesen a német; azok a második generációs adatközlők válaszoltak így, akik vegyes házasságból születtek és a német volt a család nyelve. Az adat összhangban van az anyanyelvre vonatkozó kérdésre adott válasszal.

A család nyelvének másik összetevője az adatközlő és házastársa között használatos nyelv. A válaszok hiánya abból fakad, hogy az adatközlők egy része (még) nem házas.

Házastárssal használt nyelv	Fő	%	Korrigált %
Magyar	121	68,8	82,3
Más nyelv	26	14,8	17,7
Nincs válasz	29	16,5	–
Összesen	176	100,0	100,0

36. táblázat. Az adatközlő és házastársa között használatos nyelv

A családban csak és főként magyarul beszélők együttese (133 fő) meghaladja azoknak a számát, akik a házastársukkal magyarul beszélnek. Az eltérés a megkérdezettek családi állapotának különböző voltából fakad.

A családi nyelvhasználat további lényeges összetevője a gyermekeknek átadott nyelv, vagyis annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy az adatközlő a gyermekeivel, unokáival milyen nyelven beszél. Magának a magyar nyelv átadásának a fontosságát 145 fő helyezelte,

és mindössze 10 adott nemleges választ. (21 válasz hiányzik.) Az „igen” válaszok a kérdésre feleletet adók 93,5 %-ától valók. Arra a kérdésre, hogy a megkérdezettnek vannak-e gyerekei, 136 igenlő választ adtak, 23 adatközlőnek nincs gyermeke (17 kérdőíven erre a kérdésre nincs válasz.). A tényleges nyelvhasználatot tekintve 110 fő szokott a gyermekeivel magyarul beszélni (a válaszadók 83,3 %-a), 22 adatközlő nem beszél magyarul a gyermekeivel. Erre a kérdésre 44 fő nem válaszolt.

2006-ban a magyarországi forradalom 50. évfordulóján nagyszabású kiállítást rendeztek a Nordico Városi Múzeumban Erich Lessingnek, a forradalom legendás fotóriporterének a fényképeiből továbbá tárgyi emlékekből. A kiállítás katalógusa (Lessing 2006) túlmutatva a kiállítási katalógusok szokott tartalmán kortársi visszaemlékezéseket, a szemtanúk vallomásait is tartalmazza. Ebben három második generációs hölgy (mindhárman adatközlőim is) ír a gyermekkoráról, és a magyar nyelvhez való viszonyáról. Seiche (Kiss) Erzsébet: „A szüleim igen szigorúan és magyarul neveltek bennünket. ... Nem jártunk magyar iskolába, semmilyen nyelvtanfolyamra vagy valami ilyesmire, és mégis hibátlanul beszéltünk, olvastunk, írtunk. Ezt mind a szüleinknek köszönhattuk, és nagyon hálás vagyok érte”¹; Varjai Katalin: „Otthon magyarul beszéltünk és énekeltünk, házon kívül németül beszéltem. Hamarosan óvodába mentem, de az nem jelentett nehézséget a számomra – ellenkezőleg úgyszólván én lettem a tolmács a szüleim számára, mivel akkoriban ők még nem tudtak jól németül... Gyerekkorunkban a ternbergi gyerektáborban is voltunk, amelyet a linzi magyar plébánia szervezett. Ott sok magyar (menekült)gyerekkel találkoztunk, magyarul tanultunk: népdalokat és sok mindent Magyarország történelméről és kultúrájáról. És persze játszottunk is... Magyar származásomat mindig értéknek tartottam”²; Fábián Melinda: „Két nyelvvel felnőni, ez számomra azt jelenti: két ország kultúrájában otthon lenni, erősíti a történelmi tudatot, és két hazához való kötődést teremt. ... Ha valaki megkérdez, hogy minek érzem magam: inkább osztráknak vagy magyarnak, mindig így válaszolok: ausztriai magyar vagyok,

---

¹ Elisabeth Seiche: Meine Eltern erzogen uns ganz streng und auf ungarisch. ... Wir besuchten keine ungarische Schule, keinen Sprachkurs, nichts in dieser Richtung und trotzdem konnten wir fehlerlos sprechen, lesen, schreiben, usw. Das haben wir alles unseren Eltern zu verdanken und ich bin auch sehr dankbar dafür. (Lessing 2006: 135)

² Katharina Varjai: Zu Hause wurde ungarisch gesprochen und gesungen, außerhalb der Wohnung unterhielt ich mich auf Deutsch. Da ich sehr bald in den Kindergarten gehen durfte (musste), bereitete mir das keine Schwierigkeiten – im Gegenteil, sehr früh schon wurde ich sozusagen die „Dolmetscherin” meiner Eltern, die noch kaum die Sprache beherrschten. ... Als Kinder waren wir auch auf Jungscharlager in Ternberg, das von der ungarischen Pfarre in Linz organisiert wurde. Dort trafen einander viele ungarische (Flüchtlings-)Kinder, es wurde ungarisch „unterrichtet”: wir lernten Volkslieder und viel über Geschichte und Kultur Ungarns. Natürlich wurde auch gespielt. ...Meine ungarische Abstammung habe ich immer als Bereicherung empfunden. (Lessing 2006: 133-134)

egyformán kötődöm Ausztriához is és Magyarországhoz is – de hozzá kell tennem, ha a két ország egymás ellen játszik futballmérkőzést, inkább Magyarországnak drukkolok”³ (ford. Z. E.).

Az anyanyelv átadásának az eredményességét az mutathatja, hogy a családokban felnövő, felnőtt gyermekek a különböző szituációkban milyen nyelvet használnak. A több gyermekes szülők megítélése szerint a második generációt alkotó gyermekeik egymás között használják a magyar nyelvet is.

Testvérek egymással	Fő	%	Korrigált %
Magyarul	48	27,3	51,1
Nem magyarul	46	26,1	48,9
Nincs adat	82	46,6	–
Összesen	176	100,0	100,0

37. táblázat. A magyar nyelv előfordulása a testvérek egymás közötti beszélgetésében

A testvérek egymás közötti beszélgetésében a magyar nyelv használata bár viszonylag jó arányszámot mutat, a tényleges előfordulás ennél kevésbé kedvező. A gyermekek ugyanis amint közösségbe kerülnek – a közösség óvodát, iskolát jelent, ahol kizárólagosan német nyelvű környezetben vannak –, egyre jobban „rászoknak” a németre. Könnyebben fejezik ki magukat így, szókinsük, német nyelvi készségeik rohamosan fejlődnek – szemben az anyanyelvükkel, amely megreked egy bizonyos szinten. Ha azonos óvodába, iskolába járnak, ott az egymás közti beszélgetés is egy idő múltán a környezethez idomul, és ez a továbbiakban az otthoni beszélgetésre is áttérjed. Ettől fogva legfeljebb a szülők jelenlétében, az ő kifejezett elvárásuk alapján beszélnek magyarul egymás között.

A magyar nagyszülőkkel való kapcsolatteremtés nyelve az előzőekkel szemben mindenekelőtt a magyar lehet. Ők (ha még élnek), ritka esetben élnek Ausztriában, ennek következtében többnyire nem is tudnak németül. A velük való kommunikálás lehetősége tehát jelzi az unokák generációjának a magyar nyelvi tudását is. A szülők véleménye szerint a gyerekek és a nagyszülők érintkezésében a magyar nyelv használata a következőképpen alakul:

³ Melinda Fábián: Das Aufwachsen mit beiden Sprachen hat mir die Kulturen beider Länder nahe gebracht, historisches Bewusstsein gefördert und Verbundenheit nicht nur zu einer Heimat geschaffen. ... Wenn mich heute jemand fragt: „Fühlst du dich mehr als Österreicherin oder als Ungarin?“ dann antworte ich immer: „Ich bin österreichische Ungarin, zu gleichen Teilen verbunden mit Österreich und Ungarn – doch ich muss zugeben, wenn sie gegeneinander Fußball spielen, drück ich eher Ungarn die Daumen. (Lessing 2006: 132)

Nagyszülőkkel	Fő	%	Korrigált %
Magyarul	105	59,7	82,7
Nem magyarul	22	12,5	17,3
Nincs adat	49	27,8	–
Összesen	176	100,0	100,0

38. táblázat. A magyar nyelv használata a nagyszülők és unokáik között

A kedvező számadatok mögött a fent említettek alapján viszonylag ritka valóságos nyelvi érintkezés tapasztalható.

A gyermekek és barátaik, kortársaik egymás közötti kommunikációjában meghatározó tényező, hogy az ő baráti körüket elsődlegesen az iskola és a lakóhely szabja meg. Ez a környezet pedig a diaszpóra helyzet következtében túlnyomóan a német nyelvhez kötődik. Ugyancsak a német nyelv helyzetét erősíti, hogy az ismert okból a gyerekek közösségbe kerülésével német nyelvi kompetenciájuk ugrásszerűen és rohamosan fejlődik, míg anyanyelvi ismereteik ettől kezdve stagnálnak. Természetesen adódik ebből a körülményből, hogy a könnyebben mozgósítható nyelvhez folyamodnak az egymás közötti társalgásban. Jellemző erre, hogy azok a gyerekek (mai második generációs adatközlőim), akik Welsben a Szent-István-telepen nőttek fel a 60-as évek elején, elmondásuk szerint egymás között mindig németül beszéltek. A gyerekek közötti magyar nyelvhasználat egyetlen intézményesített kerete a cserkészlet. Ilyen körülmények között ebben az esetben a magyar nyelvnek a német melletti használatáról lehet csak szó, az adatok a gyakoriságra nem adnak támpontot.

Gyermekek és kortársaik	Fő	%	Korrigált %
Magyarul	57	32,4	44,2
Nem magyarul	72	40,9	55,8
Nincs adat	47	26,7	–
Összesen	176	100,0	100,0

39. táblázat. Kortársaikkal magyarul is beszélő gyerekek az adatközlők családjában

A szülők a gyermekeik anyanyelv-tudását is értékelték. A választható válaszok a következők voltak: A) Mindent megértene, és anyanyelvi szinten beszélnek; B) Mindent megértene, de nem tökéletesen beszélnek; C) Nem mindent értene meg, és nem beszélnek tökéletesen a nyelvet. Az alábbiakban az A) válasz az „5” osztályzatot kapta, a B) válasz a „3”, a C) válasz az „1” értékeléssel szerepel. Azokban a családokban, amelyekben több gyermek van, a szülők gyermekeik nyelvtudását gyakran különböző kategóriákba sorolták. A

feldolgozás számára ezeket az értékeléseket átlagolással lehetett megoldani. Ezekből származnak a „4” és a „2” osztályzatok. A magyarul nem tudást jelöli a „0”. Az adatközlők által adott válaszokból az az általános tendencia szűrhető le, hogy a családban nevelkedő több gyerek esetén a legjobb minősítést szüleiktől az elsőszülött kapta, a további gyermekek értékelése ennél gyengébb. Ez a megállapítás szorosan összefügg a gyermekeknek a családban használatos nyelvvel mondottakkal.

Anyanyelv-tudás	Fő	%	Korrigált %	Kumulált %
5	47	26,7	36,2	36,2
4	13	7,4	10,0	46,2
3	41	23,3	31,5	77,7
2	6	3,4	4,6	82,3
1	9	5,1	6,9	89,2
0	14	8,0	10,8	100,0
Nincs adat	46	26,1	–	–
Összesen	176	100,0	100,0	

40. táblázat. Mennyire tudnak a gyermekei magyarul?

A szülők értékelése alapján tehát a magyarul tudó gyermekek több mint 3/4-e közepesen vagy annál jobban tudja anyanyelvét. A magyarul kifogástalanul és a közepesen tudók aránya kiemelkedő, az 1/3-os érték körül mozog mindkettő.

A gyermekek anyanyelvtudását napjainkra a körülmények erősen befolyásolják – mégpedig kedvezőtlen irányban. A szülők elfoglaltsága kevesebb időt, energiát enged a gyermekek első nyelven történő nevelésére. Emellett az iskolai követelmények, miszerint az a gyermek, aki az iskoláskor elérésekor nem tudja kifogástalanul a német nyelvet, csak kisegítő iskolába kerülhet, a szülőket elbizonytalanítja a magyar nyelv átadását illetően. Összehasonlítva az 56-os egykori gyerekek idézett visszaemlékezéseivel két rövid idézet álljon itt egy testvérpárral folytatott beszélgetésből. A két szövegrészlet töredezettségét a gyerekeknek a szokatlan beszédhelyzetből fakadó izgalma fokozta. Ezt a lejegyzésben a szupraszegmentális elemek jelölése nem tudta kellőképpen tükröztetni. A nagyobbik első osztályos, a kisebbik óvodás:

[Mit tanulsz az iskolában?]

„*Én tanulok a | a á a á Betűket', meG a | meg a mmm betűket, meG mék tanujjuk a | a ó-t. MeG mék tanujjuk, má' mektanultuk a ssz, meg még | meg mék sokat tormászunk, | mek mindik kimegyünk, ha szép itő Van, | unt ha | unt ha minDiG | meg még mektanujjuk a | má' mektanultuk a | a néGYeset [...] oDa a rexbuxba írunk valamit hogy mijen sok van benne [...] akkó | unt ha vége van, ak, akko a hod^otBa megyünk. Még a hod^otBa mindiG sokat*

jáccottunk, unt ha eszünk, akko mindik kimegyünk, ha szép iDö van, unt ha nem van szép iDö, akko Bent maradunk. [...] MeG akko' | meg akko mindik a anyu engemt aphólenol."

[Mit csinálsz az óvodában?]

„Cejhnenolok, meG | puppeneGGet jáccók, unt, unt ha eBétunk 'ebédeltünk', akko mongya tante Ingrid ancínununk a ancigenonunk, akko meGYünk a hod^ptBa, unt jáccok [...] Mi jácunk a babákval, meg áncigenulunk a BaBákot..."

A gyermekek baráti körének összetételére, nyelvismeretére utal, hogy a szülő milyen nyelven beszél a gyermekek barátaival. Az adatközlők közül 136 főnek van(nak) gyermeke(i):

Van gyermeke	Fő	%	Korrigált %
Igen	136	77,3	85,5
Nem	23	13,1	14,2
Nincs válasz	17	9,7	-
Összesen	176	100,0	100,0

41. táblázat Vannak gyermekei?

Gyermekek barátaival	Fő	%	Korrigált %
Magyarul	64	36,4	51,2
Németül	117	66,5	92,9
Egyéb nyelven	3	1,7	2,4
Nincs adat	51	29	—

42. táblázat. A szülők nyelvválasztása gyermekeik barátaival

A fenti statisztika egyértelműen azt mutatja, hogy a gyerekek baráti körében a német nyelvűek túlsúlyban vannak, sőt csaknem a felének magyarul tudó barátai nincsenek is.

A felnőtt generáció családon kívüli nyelvhasználata abban a tekintetben nyer különös fontosságot, hogy a magyar megreked-e a családi nyelvhasználat keretein belül, vagy van-e lehetőség, élnék-e a tágabb környezetben is a használatával.

Magyar barátok	Fő	%
Túlnyomórészt	95	54,0
Akadnak	64	36,4
Nincsenek	17	9,7
Összesen	176	100,0

43. táblázat. Baráti körében vannak-e magyarok?

Baráti körben	Fő	%
Magyarul	138	78,4
Németül	109	61,9
Egyéb nyelven	7	4,0
Nincs adat	4	2,3

44. táblázat. A baráti körben használatos nyelvek (N=176)

A két táblázat egybevetése arra enged következtetni, hogy bár az adatközlők túlnyomó többségének vannak magyar barátai, a baráti körben folytatott társalgás nyelve csaknem olyan gyakran a német, mint a magyar. Általában németül beszélnek, ha akár csak egyetlen magyarul nem tudó is jelen van. Bizonyos társaságokban pedig a magyarok is csak németül beszélnek.

A családon kívül a mindennapos érintkezés fontos színtere a lakóhely, a szomszédokkal való kommunikáció.

Szomszédokkal	Fő	%
Magyarul	88	50,0
Németül	166	94,3
Egyéb nyelven	21	11,9
Nincs adat	3	1,7

45. táblázat. Milyen nyelven beszélnek a szomszédokkal (N=176)

Miként a bevezető részben volt róla szó, a 60-as évek elején egyes városokban a menekültek számára lakóházak épültek, és Welsben családi házakból egy kisebb lakónegyed épült fel. Ezekben ma is laknak magyarok, itt tehát van esély arra, hogy honfitársak lakjanak a közelben, akikkel anyanyelvükön is beszélhetnek. A magyarok tekintélyes része azonban valóban szétszórta a városokban és az egyes kisebb településeken, ahol csak idegenajkú, természetesen főként német nyelvű szomszédság él. Mivel évtizedeken át, sőt Ausztria még ma is befogadó ország, a magyarok szomszédságában szerbek, horvátok románok – de igen

gyakran afrikai, távol-keleti származásuk laknak. Ez utóbbiakkal a német, a többiekkel, ha környezeti nyelvként ismerik a szomszéd anyanyelvét, azon folyik a társalgás.

Vannak a nyelvhasználatnak olyan pillanatai, amelyek nem igényelnek valóságos beszédpartnert, amelyekben leginkább nyilvánul meg a vernakuláris nyelv. Az intim nyelvhasználat körébe sorolható az, hogy ki milyen nyelven álmodik, imádkozik (itt említendő a vallásgyakorlás nyelve is) – adott esetben káromkodik.

A vallásfelekezetek valamelyikéhez való tartozást az alábbi táblázat szemlélteti

Vallásfelekezethez tartozás	Fő	%	Korrigált %
Igen	151	85,8	86,3
Nem	24	13,6	13,7
Nincs adat	1	0,6	-
Összesen	176	100,0	100,0

46. táblázat. Tartozik Ön valamelyik vallásfelekezethez?

A vallással kapcsolatos nyelvhasználat első kérdése a magyar nyelvű istentiszteletek látogatása iránt érdeklődött. A vallással kapcsolatban már volt arról szó, hogy protestánsok is látogatják a katolikus istentiszteleteket a magyar nyelv kedvéért. Itt tehát közvetve nemcsak a liturgia magyar nyelvről van szó, hanem a társas kapcsolatokról is, hiszen a misék előtt és után szokás a templom előtt beszélgetni. (Welsben, ahol csak havonta egyszer van magyar mise, ilyenkor még egy közeli vendéglőbe is beülnek az emberek, hogy egy kávé, sör elfogyasztása mellett beszélgessenek.)

Istentiszteletek látogatása	Fő	%	Korrigált %	Kumulált %
Rendszeresen	36	20,5	23,4	23,4
Néha	63	35,8	40,9	64,3
Soha	55	31,3	35,7	100,0
Nincs adat, nem vallásos	22	12,5	–	
Összesen	176	100,0	100,0	

47. táblázat. A magyar nyelvű istentiszteletek látogatása

Az istentiszteleteket csak néha látogatók azok közül kerülnek ki elsősorban, akik – ha egyébként nem is jutnak el a magyar nyelvű istentiszteletekre – évente egyszer részt vesznek a Szent István ünnepségen, amelyet hagyományosan megünnepelnek a felső-ausztriai magyarok a Linz fölött magasodó Pöstlingberg kegytemplomában. Ezt utána a szomszédos vendéglőben

ünnepi megemlékezés követi, amelyen a nyugati magyarság neves képviselőinek a szónoklata mellett korábban a ternbergi gyerektábor résztvevői, megalakulása óta a cserkészek adnak műsort. A másik, évente visszatérő rendszeres program az ausztriai magyarok mariazelli zarándoklata szeptember 3. vasárnapján. A Szent István ünnepség a protestánsokat is vonzza, a mariazelli zarándoklat résztvevői köre inkább a katolikusokra korlátozódik.

Imádkozás nyelve	Fő	%
Magyar	127	72,7
Német	29	16,5
Latin	3	1,7
Egyéb nyelv	1	0,6
Nem imádkozik, nincs adat	33	18,8

48. táblázat. Milyen nyelven szokott imádkozni? (N=176)

Imádkozik (vallásosok közül)	90,7
1 nyelven imádkozik (azok közül, akik imádkoznak)	90,2
Több nyelven imádkozik (azok közül, akik imádkoznak)	9,8
Csak magyarul imádkozik (azok közül, akik imádkoznak)	79,0
Csak németül imádkozik (azok közül, akik imádkoznak)	11,2
Magyarul-németül imádkozik (azok közül, akik imádkoznak)	7,7
Imádkozik, de nem vallásos (az összes fő %-ában)	3,4

49. táblázat. Az imádkozás nyelvének részletezése százalékosan

Az adatokból következik, hogy 17 adat olyan adatközlőtől származik, aki több nyelven is fordul az Istenhez. A vallásosság az identitáshoz szorosan kapcsolódó faktor. Az, hogy magát vallásfelekezethez tartozónak 151 adatközlő mondta, és 143-nak közülük legalábbis az imádság erejéig van kapcsolata Istennel, nem mondható rossz aránynak.

A gyónás természetesen csak a katolikusok esetében releváns megjelenése a vallásosságnak. Az adatközlők közül 54-en magyarul, 21-en németül gyónnak. A 122 római és az 1 görög katolikusnak (123 fő) ez a 61,5 %-a; ebben az arányban lehetetlen föl nem ismerni a nyugati világ e tekintetben igen liberális vallási beállítottságának a hatását.

Gyón a katolikusok közül	61,5
1 nyelven gyón (a gyónók közül)	92,0
2 nyelven gyón (a gyónók közül)	8,0
Magyarul gyón (az 1 nyelven gyónók közül)	72,5
Németül gyón (az 1 nyelven gyónók közül)	27,5

50. táblázat. Gyónás és nyelvválasztás százalékosan

Az is az intim nyelvhasználat kérdése, hogy ki milyen nyelven számol. Ebbe azonban már a másodlagos szocializáció, az iskola döntő módon szól bele. Jól mutatja ezt egy 56-os gyógyszerész foglalkozású adatközlő eseté, aki csak az egyetemet végezte német nyelven. Ő saját bevallása szerint általában magyarul számol, ha például otthon a háztartáshoz kapcsolódik ez a tevékenység, de a gyógyszerértékelésben a foglalkozásához tartozó számításokat németül végzi.

Számolás nyelve	Fő	%
Magyar	147	83,5
Német	61	34,7
Román	4	2,3
Szerb	1	0,6
Horvát	1	0,6
Szlovén	-	-

51. táblázat. Számolás és nyelvek

A bevásárláskor, orvosnál a formális nyelvhasználati helyzetnek megfelelő nyelvi változat választása várható. Mindkét szituáció azonban különböző okokból mégis a megszokottabb, jobban tudott vernakuláris nyelv választását indokolja. A kérdés arra vonatkozott, hogy a két beszédhelyzetben előnyben részesíti-e az adatközlő azt, ahol a magyar nyelvet választhatja.

Felső-Ausztria települései, ahol a magyarok szóróványban élnek, nem biztosítanak azonos feltételeket a nyelvválasztáshoz. Bevásárlásnál nem derül ki az egymásnak ismeretlen „partnereknek”, hogy a németen kívül azonos nyelvet beszélnek-e. Ennek megfelelően településtípustól függetlenül kísérletet sem tesznek a kódváltásra. Orvosválasztásnál azonban más a helyzet. A városokban magyar orvosok is rendelkeznek, a lehetőség tehát fennáll az orvos megválasztásánál a nyelvválasztást is a szempontok közé illeszteni.

M.nyelv fontos	Fő	%	Korrigált %
Igen	21	11,9	12,1
Nem	153	86,9	87,9
Nincs válasz	2	1,1	-
Összesen	176	100,0	100,0

52. táblázat. Orvosválasztásnál fontos, hogy tudjon magyarul

A kezdeti időkben ez a szempont erősebben érvényesült, mint az alábbi statisztika is bizonyítja. A nagyobb különbség elmaradása azzal magyarázható, hogy az igény megléte esetén is a lehetőségek elmaradtak tőle.

M.nyelv fontos	Fő	%	Korrigált %
Igen	59	33,5 %	34,3 %
Nem	113	64,2 %	65,7 %
Nincs válasz	4	2,3 %	-
Összesen	176	100,0 %	100,0 %

53. táblázat. Orvosválasztásnál korábban fontos volt, hogy tudjon magyarul

Adatközlőim tömegéből „találomra” kiválasztott személyek (összesen 30 fő) nyelvválasztását az egyes beszédhelyzetek szerint mutatom be. A harminc adatközlő 16 és 88 év között van; első és második generációbeliek egyaránt vannak köztük. Az egyes nyelvhasználati színterek, illetőleg beszédpartnerek (függőleges sorok) a következők: 1. Iskola, 2. Család, 3. Szülők, 4. Házastárs, 5. Gyerekek, 6. A gyerekek barátai, 7. Isten, 8. Számolás, 9. Barátok, 10. Szomszédok, 11. Olvasás, 12. Rádió, 13. Televízió. Az adatok hiánya a beszédhelyzet irreleváns voltából fakad: pl. nincs házastársa, nem vallásos stb. A nyelvek sorrendje időrendet (az iskola nyelve) vagy gyakoriságot fejez ki (vö. Gal 1991b: 70).

Beszédpartnerek														
A.közlő	Kor	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
W-501	88	M	M	M	M	M	-	ML	M	MN	MN	MN	MN	-
L-006	70	M	MN	M	M	M	N	M	M	M	MN	MN	MN	N
W-510	61	M	M	M	M	M	M	M	M	M	-	M	M	-
L-002	58	MN	NM	M	N	N	N	NM	M	MN	N	NM	N	N
W-511	55	M	MNSz	M	M	M	MNSz	M	M	M	H	M	MN	N
L-014	53	MN	NM	NM	-	-	-	-	M	N	N	NM	N	N
L-004	51	MN	MN	M	NM	M	N	M	M	MN	N	MN	N	NM
W-502	49	M	M	M	M	M	MN	M	M	M	N	NM	NM	N
L-007	47	M	MN	M	M	M	M	N	-	M	M	NM	MN	N
L-005	43	MSzS	M	M	M	M	N	M	MSz	M	MN	MN	N	N
W-503	43	M	M	M	M	M	MN	M	M	M	N	M	MN	N
W-506	42	M	M	M	M	M	MN	M	M	M	MNR	MN	MN	N
L-003	36	M	M	M	M	M	NM	-	N	MN	N	MN	MN	N
W-520	41	NM	MN	NM	NM	NM	N	-	M	-	MN	N	N	N
W-560	38	N	NM	M	N	N	N	-	M	-	MN	N	N	N
W-565	35	N	NM	M	N	N	N	NM	N	N	MN	N	N	N
L-060	34	N	NM	M	-	-	-	N	N	N	MN	N	N	N
W-527	28	MN	NM	M	M	NM	N	NM	MN	N	MN	NM	NM	N
L-043	25	N	M	M	M	M	MN	-	NM	N	MN	NM	NM	NM
L-029	23	N	MN	M	-	-	-	NM	N	MN	N	N	N	N
L-046	21	MN	M	M	-	-	-	M	M	MN	M	M	N	N
W-504	21	MN	MN	M	-	-	-	M	MN	N	N	N	NM	N
L-008	20	N	M	M	-	-	-	N	N	N	MN	N	N	N
W-532	19	MN	MN	M	-	-	-	N	N	N	MN	N	N	N
L-021	16	MN	MN	M	-	-	-	NM	M	NM	N	NM	MN	N
L-073	16	MN	MN	M	-	-	-	NM	MN	NM	NM	NM	N	N
W-545	16	MN	M	M	-	-	-	M	NM	MN	NM	NM	NM	N
L-075	16	N	NM	M	-	-	-	N	N	NA	N	N	N	N
W-522	16	N	NM	NM	-	-	-	N	N	NM	N	NM	N	NM
W-585	16	N	MN	M	-	-	-	N	N	N	N	N	N	N

54. táblázat. Implikációs tábla a nyelvcseré folyamatának bemutatására

A Susan Galtól átvett táblázat alapján egyrészt valóban mutatkozik az életkor csökkenésével és a beszédhelyzetek, beszédpartnerek változásával a magyar nyelv visszaszorulása, az eredmények mégsem azonosak. A Gal által vizsgált közösség zárt (történelmi) egység: az őshonos felső-ori magyar lakosságra szorítkozik. Nem vizsgálja (mert nem is célja) az időközben betelepült magyarok nyelvhasználatát. A migráns közösségekről általában, a vizsgált felső-ausztriai közösségről pedig konkrétan is elmondható, hogy

változásban levő népesség: fennmaradását elsősorban nem a belső szaporulatnak, hanem a megújuló migrációnak lehet tulajdonítani.

A második generációs gyermekek nyelvhasználata

Az eddigiekben ismertetett közösség tagjai gyermekeinek a nyelvhasználatát is vizsgáltam, hiszen a nyelv átörökítésének ők a letéteményesei, rajtuk (is) áll, hogy a magyar nyelvnek ez a szórványa fennmarad-e. Összesen 32 iskolás gyermek kérdőíve alapján és egyéb tapasztalataim szerint reális kép adható a nyelvhasználatukat befolyásoló tényezőkről. A gyermekek számára külön kérdőív készült, ám a kérdések egy része megegyezett, illetőleg összevethető volt a felnőttekével, így a két irányból jövő válaszok végül összehasonlíthatóak.

A 32 iskolás adatközlőből 30 második generációs (1. a generációkról elmondottakat), kettő második-harmadik generációs: az egyik szülő második, a másik első generációs. Nyolcan vegyes házasságból származnak. Életkorukat tekintve 9 és 19 év közöttiek:

Életkor	Fő
19	1
18	2
16	7
15	6
14	5
13	2
12	4
11	1
10	2
9	2
Összesen	32

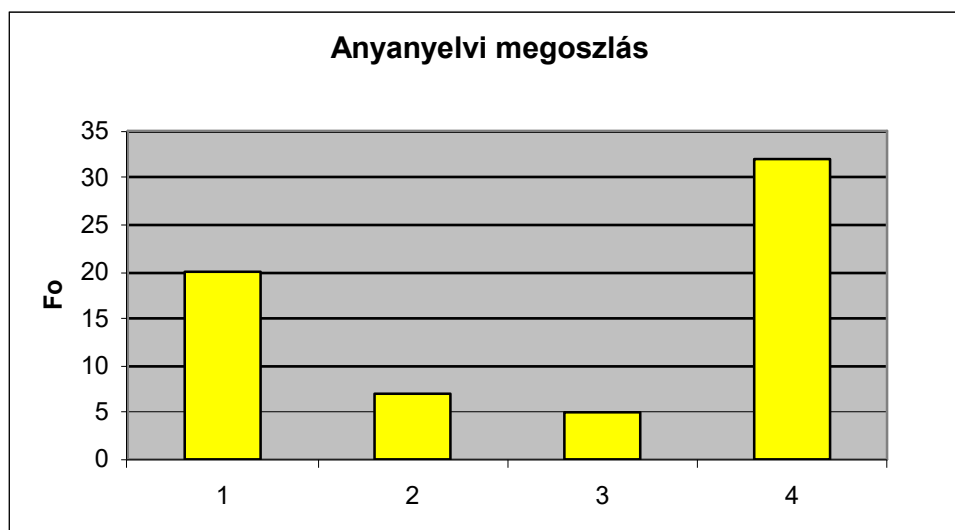
54 táblázat. Az iskolások életkor szerinti összetétele.

Az Ausztriában eltöltött évek száma alapján hasonlóképpen változatos a csoport:

Ausztriában töltött évek	Fő
Születésétől	13
11	1
10	2
9	1
8	2
7	7
6	1
5	1
4	2
3	1
0	1
Összesen	32

55. táblázat. Mióta élsz Ausztriában?

Az adatközlők egy kivételével valamennyien úgy nyilatkoztak, hogy tudnak magyarul. A magyartudásuk azonban különböző szintű akár az önértékelést, akár a konkrét megnyilvánulásokat tekintjük. Anyanyelvüknek 20-an a magyart, 5-en a magyart és a németet, 7-en a németet tartják.

1. Magyar, 2. Német, 3. Magyar és német, 4. Összesen

2. ábra.

Magyar nyelvtudásukat a következőképpen minősítették:

Anyanyelvtudás	Fő	%	Korrigált %
Nagyon jól (5)	2	6,3	6,5
Jól (4)	7	21,9	22,6
Közepesen (3)	11	34,4	35,4
Gyengén (2)	6	18,8	19,4
Igen gyengén, egyáltalán nem	5	15,6	16,1
Nincs válasz (0)	1	3,1	-
Összesen	32	100	100,0

56. táblázat. Anyanyelvtudás önértékelés alapján

Lássuk, hogyan viszonyulnak ehhez a tényleges nyelvhasználatról szóló adatok! Ezt a „Tudsz magyarul olvasni?”, „Tudsz magyarul írni?” kérdésekre adott válaszokkal, illetőleg a kérdőív kitöltési nyelvével lehet szembeesíteni.

Tud olvasni			Szokott olvasni		Tud írni	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
Igen	26	81,3	19	59,4	18	56,2
Nem	5	15,6	12	37,5	12	37,5
Nincs vál.	1	3,1	1	3,1	2	6,3
Összesen	32	100,0	32	100,0	32	100,0

57. táblázat. Írni, olvasni tudás

A kérdőív kitöltésének nyelve	Fő	%
Magyar	11	34,3
Német	14	43,8
Más töltötte ki	7	21,9
Összesen	32	100,0

58. táblázat. Írás a gyakorlatban

A magyarul írni-olvasni tudás és szokás sincs összhangban a valódi gyakorlattal. A „más töltötte ki” megjegyzés arra vonatkozik, hogy a kérdéses kérdőíveket valamelyik szülő töltötte ki, de olykor – változtatva az általánosabb gyakorlattal – én kérdeztem és töltöttem ki.

A „más töltötte ki” és a „nem tud magyarul írni” tehát személyenként nem feltétlenül fedik egymást.

A magyar nyelv használatának elsődleges formája a szóbeliség. Lehetséges szinterei a családi körben, barátokkal és a szülők ismerőseivel való kommunikációban valósulhatnak meg. A családi körben használt magyar szó szórványhelyzetben a leginkább kézenfekvő. Az egyetlen magyarul nem tudó adatközlőt leszámítva mindenkinél legalább az egyik szülővel kapcsolatban megemlítik. A szülők mellett a nagyszülők és a testvérek is szerepelnek 15 esetben. A valóságos helyzet természetesen nem ennyire szép. Az egyik adatközlő meg is jegyezte a testvérrel való magyar beszéddel kapcsolatban, hogy „nem mindig”. A résztvevői megfigyelés tapasztalata alapján elmondható, hogy az iskoláskorral elsősorban a testvérek közötti kommunikációban, de az eredményes közlések érdekében a szülőkkel is egyre gyakoribbá válik a kódváltás, amely a váltás időtartamának a növekedésével is együtt jár. Érdeemes összevetni a szülők véleményét gyermekeik egymás közti beszélgetéseinek nyelvéről (l. 37. táblázat.)

Barátaikkal 15-en beszélnek magyarul (olyan megjegyzésekkel, hogy „ritkán”, „néha”, illetőleg „Magyarországon”. Egyetlen adatközlő van, aki csak magyarul beszél a barátaival – ez azonban nehezen képzelhető el valós adatnak. Van azonban egy kör, ahol a fiatalok csak magyarul beszélnek: ez a cserkészlet. 5 adatközlő a kutatás idején, 1 pedig korábban volt cserkész. – Négyen a német mellett az angolt jelölték meg mint a barátokkal használt nyelvet. Ők nem beszélnek magyarul a barátaikkal.

A szülők ismerőseivel 10-en magyarul, 20-an magyarul és németül, ketten csak németül beszélnek.

Az anyanyelv életben tartásának, használatának fontos eszköze kisebbségi helyzetben, szórványban a vallás gyakorlása. A felmérésben részt vevő gyerekek közül csak három nem vallásos. Közülük magyar nyelvű szentmisén, istentiszteleten csak 1 vesz részt rendszeresen, 13 néha, a többiek soha. A vallásgyakorlás egyéb alkalmai az imádkozás és katolikusoknál a szentgyónás. 6-an imádkoznak magyarul, 13-an magyarul és németül, 9-en csak németül. Egy egyébként vallását gyakorló gyerek nem imádkozik, illetőleg nincsen válasz erre a kérdésre. Gyónni 1 szokott magyarul, 9-en magyarul és németül, 14-en csak németül, 8-an nem gyónnak.

A magyar identitás elemei iránti érdeklődést négy kérdés volt hivatva vizsgálni: érdeklődik-e a magyar nyelv, illetőleg a magyar történelem iránt, és szeretné-e magyar nyelvtudását fejleszteni. Végül pedig, hogy jó-e, ha valaki tud magyarul.

Értékelés	Érdekl. mny.		Tanulná-e (mny.)		Jó tudni? (mny)		Érdekl. m.tört.	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Igen	25	78,1	22	68,8	29	90,6	21	65,6
Nem	5	15,6	6	18,7	2	6,3	7	21,9
Nincs válasz	2	6,3	4	12,5	1	3,1	4	12,5
Összesen	32	100,0	32	100,0	32	100,0	32	100,0

59. táblázat. A magyarsághoz való viszony elemei

Az igenlő válaszok mindegyik kérdésre túlnyomóak. A csekélyszámú adat nem jogosít fel messzemenő következtetésekre, mégis feltűnik, hogy a magyar nyelv iránti magas érdeklődés és a magyar nyelvtudás igen nagyra értékelése mellett a magyar nyelv tanulása iránti igény jelentősen elmarad. Ennél is alacsonyabb arányt mutat a magyar történelem iránti érdeklődés, amiben talán korunk általános jellegzetessége is szerepet játszik.

Nyelvi változatok, változások

Az emigrációs nyelvhasználatra, pontosabban az emigránsok nyelvére az új környezet és annak nyelve az első pillanattól fogva hat. Ez a megjegyzés abban a tekintetben meglepő lehet, hogy az adatközlők egy része arról számolt be, hogy az Ausztriába érkezése idején egyáltalán nem tudott németül, és az első években kizárólagosan magyarul beszélt. A nyelv változása azonban már az első perctől kezdve megindult. Erre vonatkozóan érdemes az Ausztriában élő orosz emigránsok nyelvével foglalkozó Heinrich Pfandl idézni: „Der Emigrant spricht zunächst genau so russisch, wie er es bisher getan hat. Er behält seine Phonetik, seinen Wortschatz, seine Phraseologie, ja sogar seine Witze bei. Was ändert sich also? Ich behaupte... alles. Denn all das passiert vor einem neuen Hintergrund: der akustische Fonds in der L1 ist verschwunden und ist durch einen neuen in der L2 ersetzt worden, die Denotate sämtlicher Realia, die der Emigrant nach wie vor mit den ihm vertrauten Lexemen bezeichnet, sind ihm nicht mehr vertraut, sodaß eine Kluft zwischen den Begriffen und den Dingen entsteht: seine Zeitung („gazeta“) hatte bisher 6–8 Seiten und schwarz-weiße Photos, jetzt hat sie womöglich 60–80 Seiten und weist sogar einige Farbphotos auf: sein Wort für „Dorf“, nämlich „derevnja“, bezeichnete bisher ein russisches Kolchosendorf mit Ziehbrunnen und Schotterstraßen, jetzt plötzlich sieht er im Dorf Asphaltstraßen, Kanalisation, Spielautomaten und Faxgeräte. Die Beziehung zwischen Lautbild und Graphemen erfährt eine Neubewertung, schließlich sieht der Emigrant in der Regel vorwiegend fremdsprachige optische Reize.”⁴ (Pfandl 1995: 24). Magyar–osztrák viszonylatban a jelzett különbségek nem feltétlenül jelentkeztek mindig és ilyen mértékben. Ennek az oka egyrészt, hogy Ausztria és Magyarország évszázados közös történelme rengeteg kulturális rokonságot eredményezett. Nem különbözött az írás, már ami a grafémákat illeti, és

---

⁴ Az emigráns kezdetben ugyanúgy beszél oroszul, mint addig. Megőrzi nyelve hangtanát, szókincsét, sőt még a vicceket is. Akkor mi is változik? Úgy vélem, minden. Ugyanis mindez egy teljesen új háttérrel történik. Az L₁ akusztikai alapjai eltűntek, helyükre az L₂-é kerültek, mindazok a tárgyak, amelyeket eddig a megszokott lexémákkal jelölt, szokatlanná váltak, ezáltal a fogalmak és a dogok között szakadék keletkezett. Megszokott újságja („gazeta“) terjedelme mindeddig 6-8 oldalra rúgott és legfeljebb fekete-fehér képek voltak benne, most akár 60-80 oldal terjedelmű is lehet, és akár színes képek is lehetnek benne; ’falú’ jelentésű szava (gyerevnja) mindeddig egy orosz kolhozfalut jelölt nyomóskúttal és földúttal, helyére egyszerre olyan falú lépett, ahol az utak aszfaltozottak, a szennyvizet csatornák vezetik el, játékautomaták és faxberendezések találhatók. Ezek után

azonos a vallás. A másik ok: a magyar emigrációk egyes korszakaiban (akár az 1945 körüli, akár az 1956-os emigrációra gondolunk) a gazdasági különbség korántsem volt olyan nagy, mint amivel az orosz (de akár a 80-as években az erdélyi) menekültek találkoztak. Az idegen hatás sokszerűsége tehát a különböző magyar emigrációs hullámok résztvevőit eltérő mértékben érhatték.

A távolabbi nyugat-európai és a más kontinenseken található befogadó országokban lényegesen nagyobb gazdasági és kulturális különbségek fogadták a mindenkori magyar bevándorlókat. Ezek a különbségek indokolhatják az esetlegesen felmerülő jelentősebb nyelvi változásokat, amelyekre a 4. sz. melléklet írója utalt.

A német interferencia következményei

A felső-ausztriai magyarok nyelvét vizsgálva a nyelvi rendszer minden területén találkozhatunk a kétnyelvűség különböző fokozatainak a számlájára írható nyelvi módosulásokkal, a magyar standardtól, illetőleg a nyelvjárásoktól való eltérésekkel. Az eltérések mértéke és jellege beszélőnként igen különböző. Érvényes ez a megállapítás az első és a második generáció tagjaira egyaránt. Az egyes beszélők nyelvállapotát összehasonlítva a nyelvmegőrzéstől a nyelvvesztésig, sőt a nyelvcsereig minden fokozat megtalálható. Olyan nyelvi változást azonban, amely az egész közösségre egységesen jellemző lenne, nem lehet találni.

Hangtan

A hangtani megfigyelések több különböző jellegű vizsgálat anyagából tevődnek össze. Azokat a valószínűsíthető változókat vettem célba a vizsgálatok során, amelyek az interferencia következtében a magyar standardtól való várható elmozdulások révén keletkeztek. Ezek a változások a nyelv zeneiségét érintik: a mondatdallamot, a ritmust, és a beszédhangok minőségi sajátosságait.

Az eldöntendő kérdések dallamát a szakirodalomból ismert barkochba játék kapcsán gyűjtöttem össze. Az egyéb megfigyelések az interjúk szövegére alapozódnak.

---

vonakodik az ilyen településeket a „gyerevnya” szóval megnevezni. A hangokról alkotott képe és a grafémák átértékelődnek: végül az emigránst mindenütt idegennyevű optikai ingerek érik (ford. ZE.).

Tapasztalataim szerint kizárólag a hangképzést érintő változások az *l*, *r* hangokban jelentkeznek. Ez a sajátosság azonban nem kizárólagos: nem jelentkezik minden beszélőnél, és nem érinti a hang valamennyi előfodulását. Elsősorban a német tulajdonnevekben (*SzálcpupG*) hallható. Az *l* módosulása zárt szótagban, mindenekelőtt az *-lt* (*вопл*, *váпто*) hangkapcsolatban jelentkezik. A két nyelv fonémaoppozícióinak különböző realizációja a mássalhangzók körében a zöngés : zöngétlen viszonyt érinti. A fonémarendszer eltérései az időtartam tekintetében is megmutatkoznak mind a magánhangzók, mind a mássalhangzók körében. A beszélőknek a változás iránti érzékenységét hangpercepciós vizsgálattal kutattam (l. 6. sz. melléklet), azt pedig, hogy az így tapasztaltak a beszéd folyamatában a hangképzésre hatással vannak-e, a más céllal végzett kérdőíves gyűjtés, a szövegfelvételek révén és a résztvevői megfigyelés során ellenőriztem.

A kérdő mondatok dallama

A német mondatok dallama több tekintetben is eltér a magyarétól. A németben általában négy magassági fokot szokás elkülöníteni, a mondat dallama ezeknek megfelelően hullámszerűen a mondat jellegének és tartalmának megfelelően. A mondatot lezáró alacsony hangfékvés esetleg csak az utolsó szótagban következik be. A kérdő mondat hanglejtése emelkedő, és ez nemcsak az eldöntendő, hanem a kiegészítendő kérdésekre is érvényes lehet. A magyarban a hanglejtés vizsgálatakor három magassági pontot szokás felvenni, de a magyar mondat lejtése általában, az emphatikus mondatoktól eltekintve ereszkedő. Ettől egyetlen fajta, az eldöntendő kérdő mondatoké tér el. Ez a dallam sematikusán a következőképpen ábrázolható:

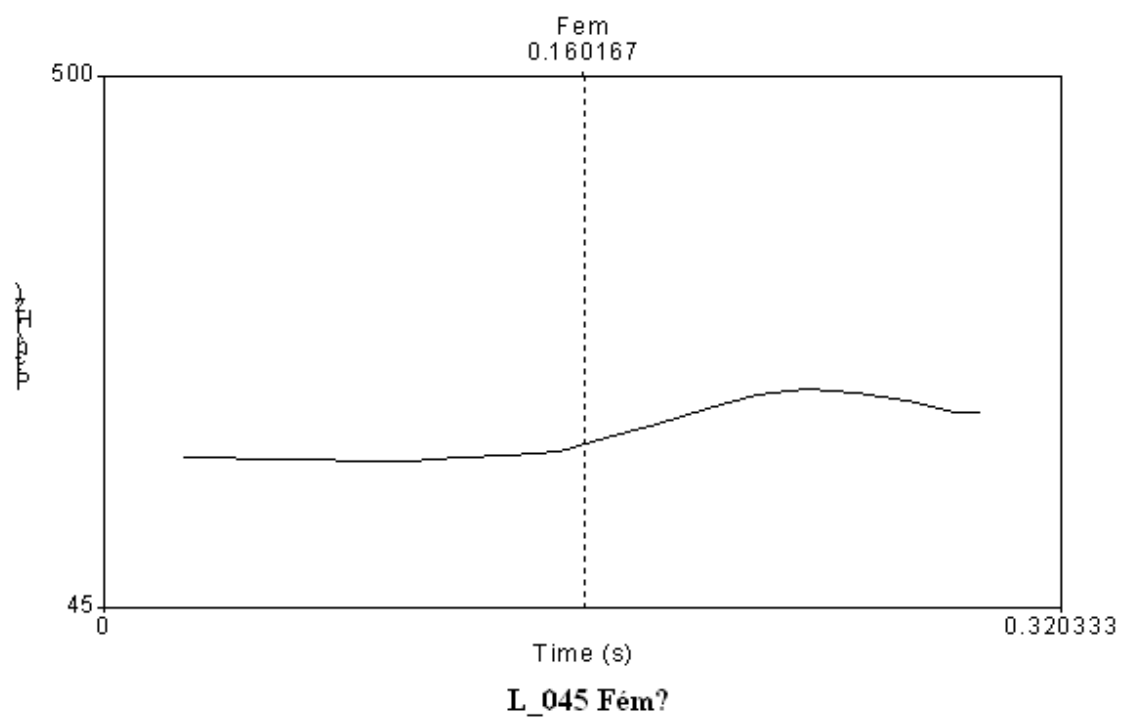
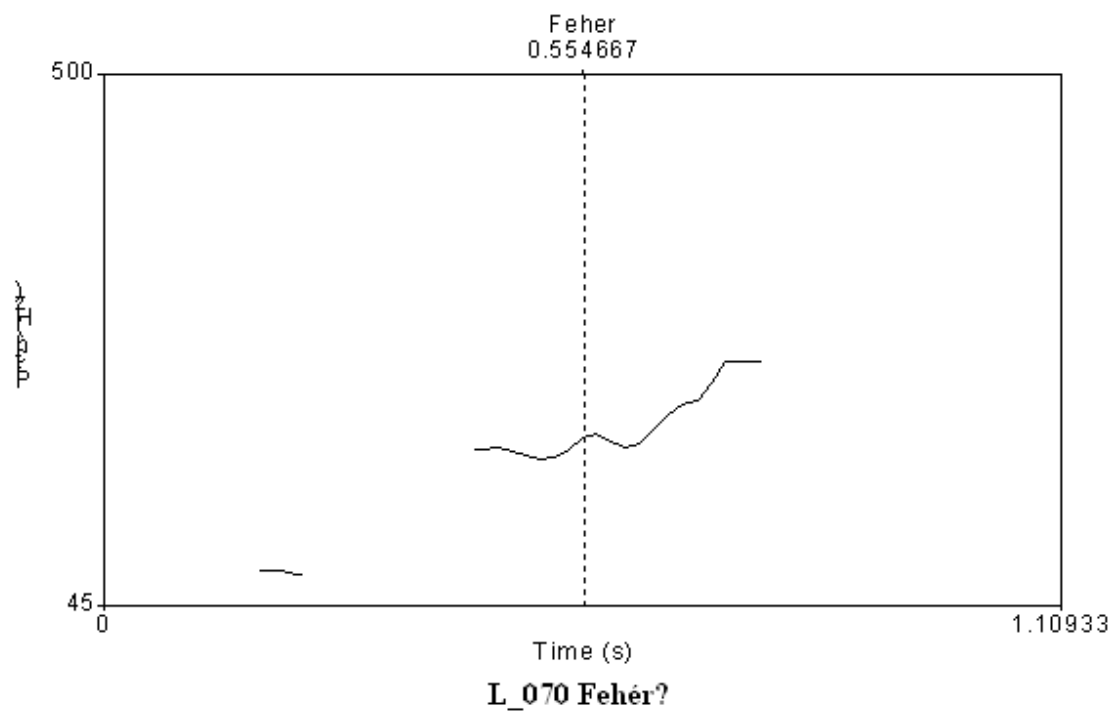

Az egy, illetőleg két szótagú eldöntendő kérdéseké szökö:

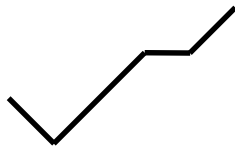
(Gálffy 1971: 58)

Adatközlőim közül harminctól a barkochbajáték segítségével összesen 201 eldöntendő kérdést sikerült gyűjtenem. Ezek közül 112-nek a dallama felel meg a magyarban szokásosnak (55,7 %). A 112 mondat közül 52 egy, illetőleg két szótagos volt.

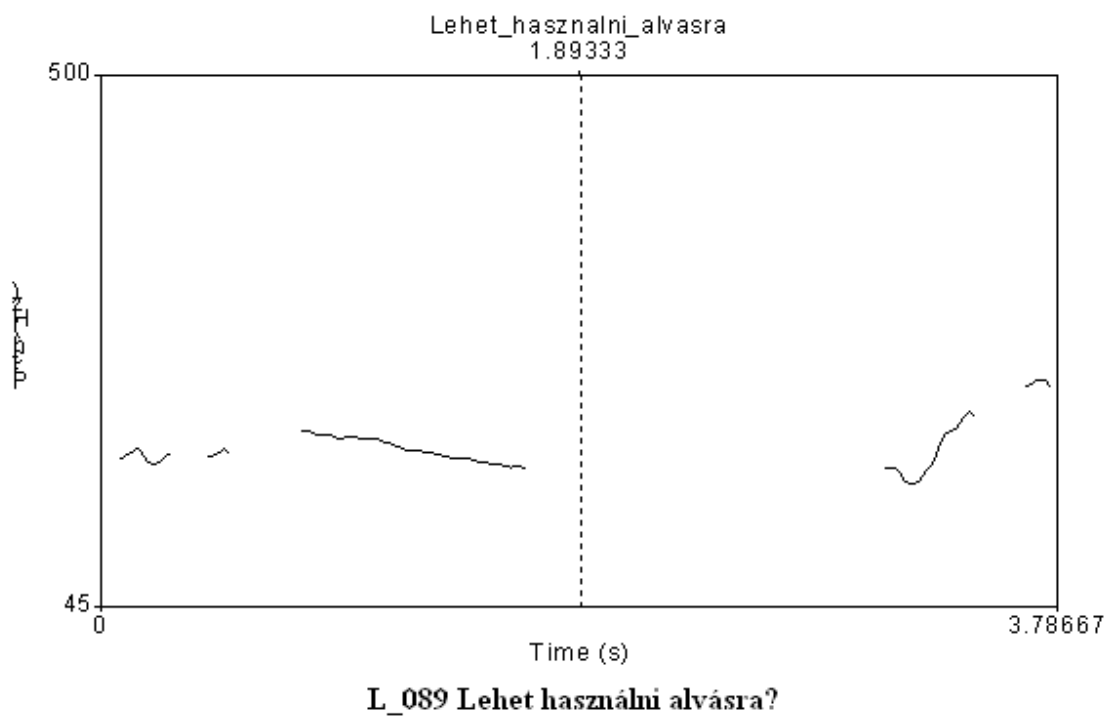
3. és 4. ábra. Az eldöntendő kérdés standardnak megfelelő hanglejtése

A német nyelv hasonló típusú mondatai emelkedő hanglejtésűek:

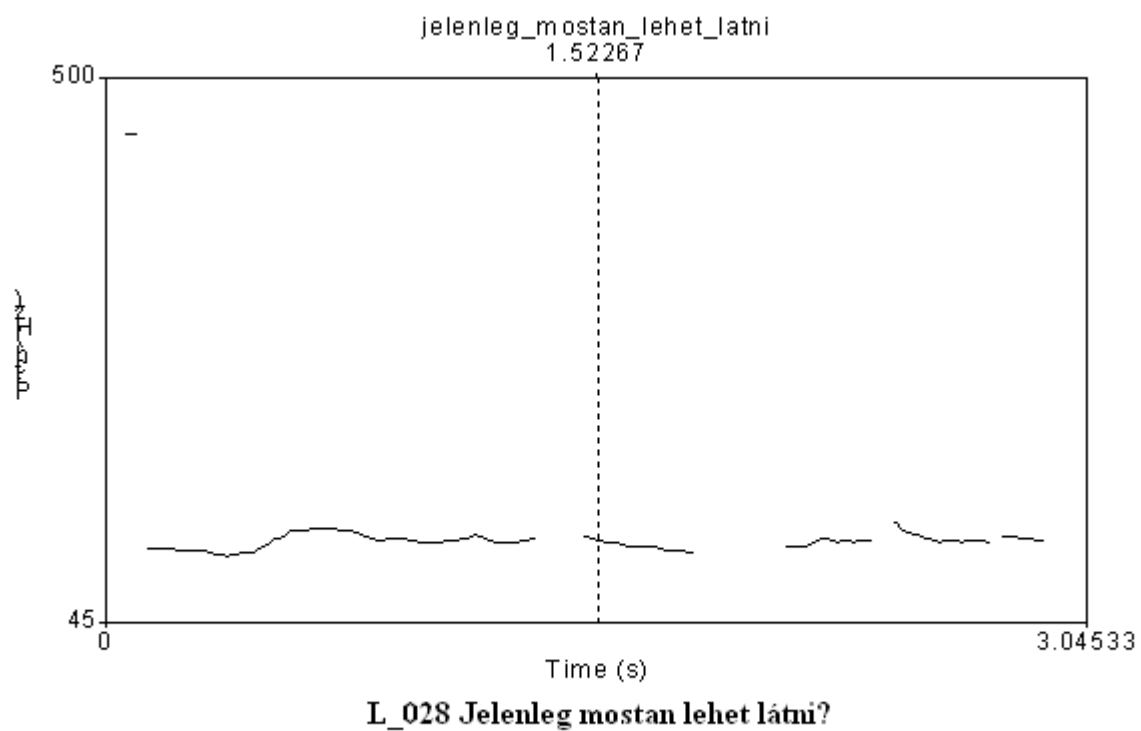
Kennst du dieses Buch?

A magyarban szokásostól eltérő mondatdallam 23 esetben ennek a hatását tükrözi (11,4 %).

5. ábra. A németnek megfelelő mondatdallam eldöntendő kérdésben

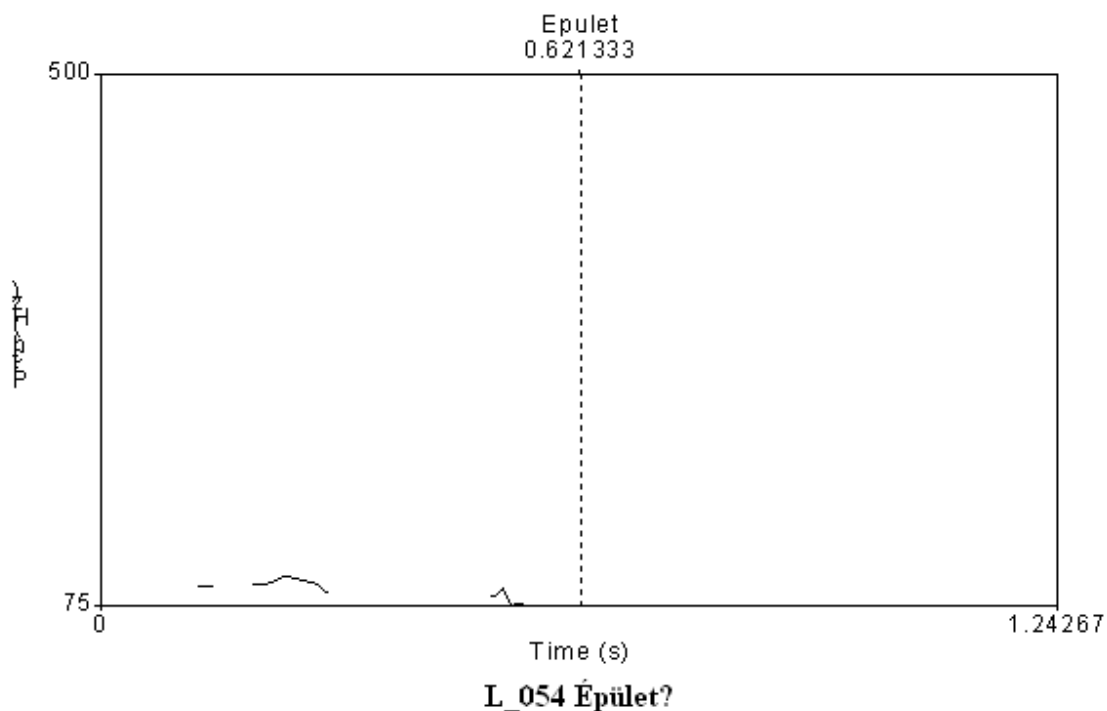
Feltűnően sok, 89 mondat (44,3 %) lebegő dallamú.

6. ábra. Lebegő mondatdallam eldöntendő kérdésben

A mondatok egy igen kis része, összesen három, ereszkedő jellegű: olyan, mintha kijelentő mondatot mondana az adatközlő kérdés helyett.

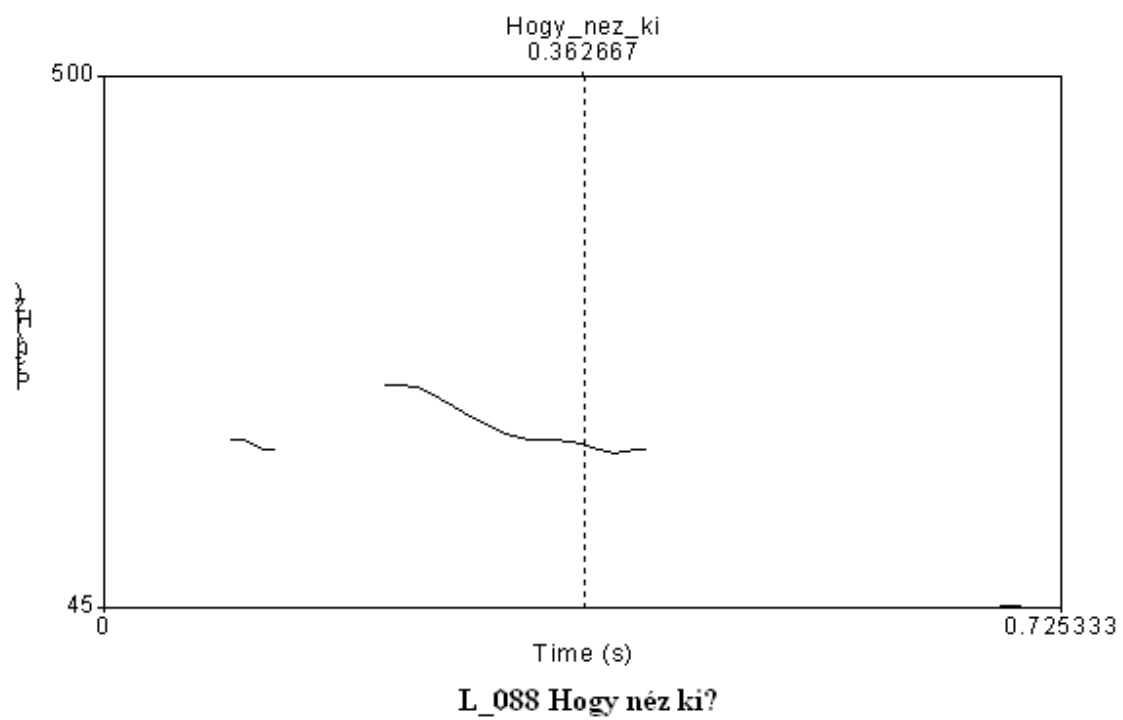
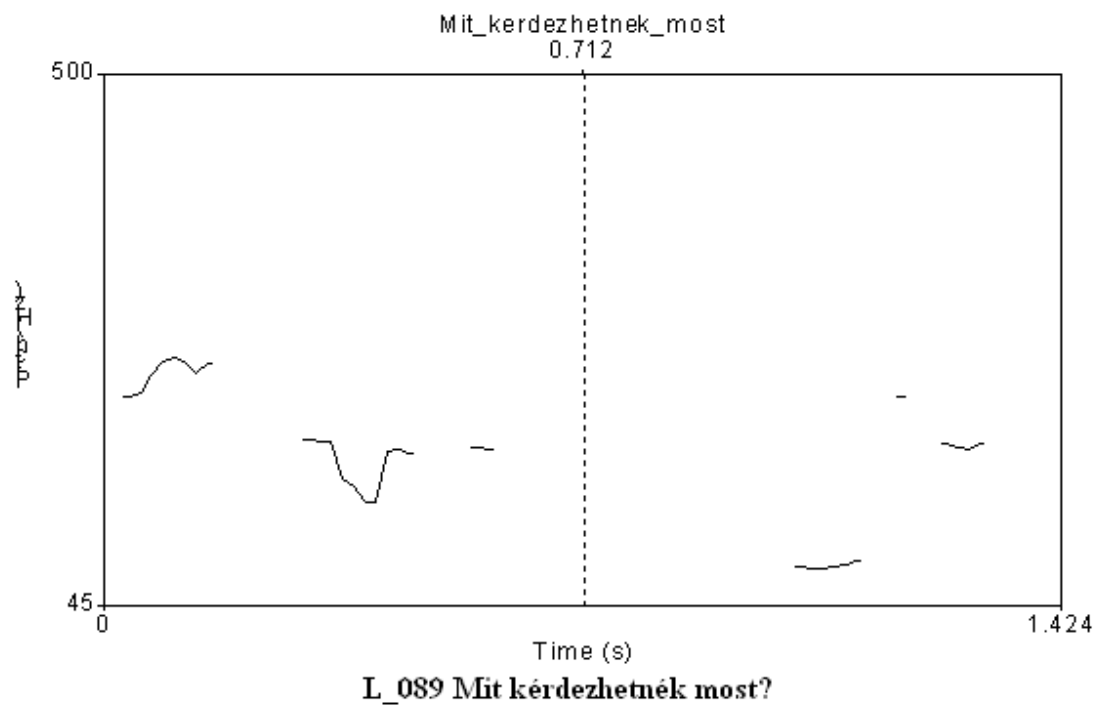

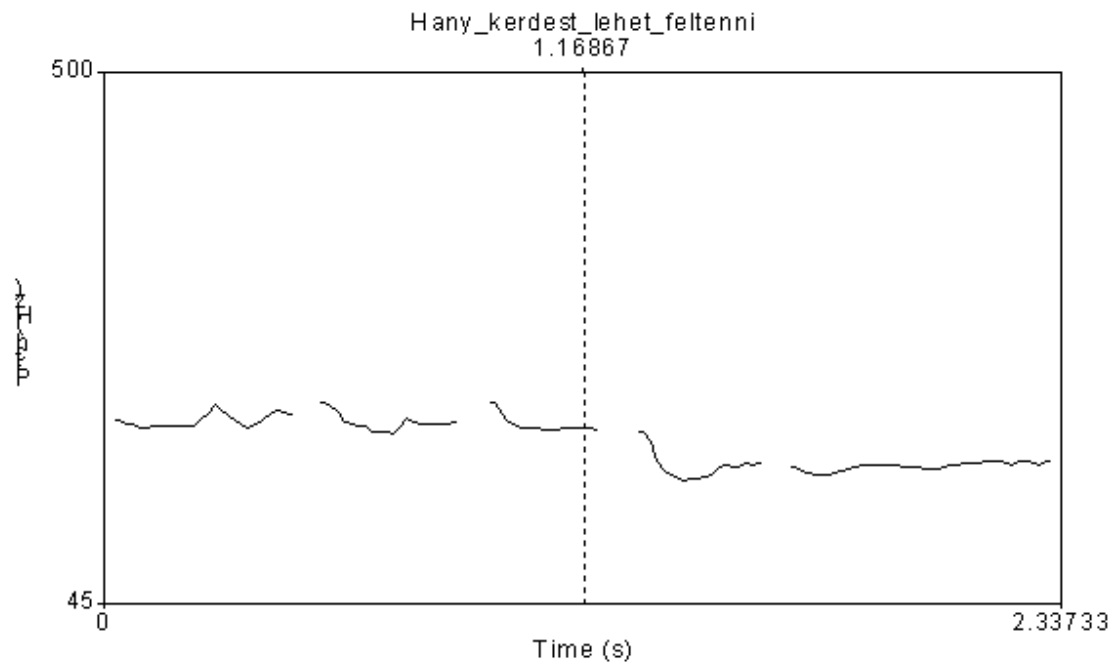

7. ábra. Ereszkedő mondatdallam eldöntendő kérdésben

Adatközlőim sorában egy személy nyelvi változatáról lehet elmondani, hogy beszédében az interferenciának semmi nyoma nem található. Ő az eldöntendő kérdések dallamát vizsgáló barkochba játékra nem vállalkozott. A vizsgálatban részt vevő 23 adatközlő közül csaknem mindenkinél jelentkezett a magyar kérdésdallamtól eltérő változat, de nincsen egyetlen olyan sem, aki a magyar kérdésdallamot ne használta volna.

A kiegészítendő kérdés dallamára vonatkozóan külön vizsgálatot nem végeztem, de – tévedésből – ilyen kérdések is elhangzottak adatközlőim részéről a barkochbával kapcsolatban. Ennek a mondattípusnak a mondanivalótól, a közlő szándékától függő gazdag hanglejtés-variációiból több is előfordult:

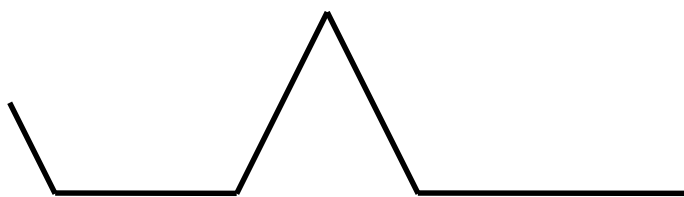

L_070 Hány kérdést lehet feltenni?

8-10. ábra. Kiegészítendő kérdő mondatok dallama

A német kiegészítendő kérdések dallama sem veszi igénybe szükségképpen mind a négy magassági szintet, de a magyartól különbözik:

Wie lan - ge fährst du den Wa - gen?

(A német mondatok és dallamuk forrása: Schmidt 1973: 286–7.)

Hangpercepció vizsgálatok

Az ide vonatkozó vizsgálatok a magyar és a német fonéma-rendszerben, illetőleg annak realizációs szintjében történő eltérések következtében esetlegesen fellépő hatás feltárására irányultak. Ennek megfelelően a kiválasztott szópárok, amelyeknek az azonosságát, illetőleg különbözőségét kellett felismerni az adatközlőknek, a mássalhangzók körében a zöngés : zöngétlen szembenállást, a magánhangzók és a magánhangzók körében a hosszú : rövid oppozíciót, a magánhangzók körében pedig a labiális : illabiális viszonyt, valamint a zárt *ë* és a nyílt *e* felismerését példázták.

A vizsgálatokat a nyelvi anyag gyűjtése során végeztem. Az adatközlők kétszer tíz szópárt hallgattak végig magnetofonszalagról, és az volt a feladatuk, hogy eldöntsék: az egyes szópárok két tagja azonos-e vagy különböző. A kérdőívnek ezt a részét 44 személytől kérdeztem ki, így összesen 880 adat áll rendelkezésemre. Ezek egy része a hangok időtartamára vonatkozik, és ilyen módon a nyelv zeneiségének témakörét érinti, más részük a hangképzéssel van összefüggésben.

Ritmikai kérdések. – A magyar beszéd ritmusát a hosszú és rövid hangok váltakozása adja meg. Az időtartamnak mind a magánhangzók, mind a mássalhangzók esetében jelentésmegkülönböztető szerepe van. A némettel kapcsolatban ez csak a magánhangzókra vonatkoztatva igaz.

A hangok időtartamának vizsgálatakor a kérdések egy részében arra voltam kíváncsi, hogy a hangok hosszúságát oppozíciós párjukkal egybevetve felismerik-e az adatközlők. Négy hosszú : rövid mássalhangzó-oppozíció felismerése meglehetősen nagy, 22,5 hibaszázalékkal történt meg. A szópárok között ebben a feladattípusban az oppozíció hiánya nem szerepelt. A magánhangzók időtartamát vizsgáló példák között egy olyan szópár volt, amelyben a két tag azonos volt, két pár valóságos oppozíciót képviselt. Az eredmény az előzőnél jobb, a hibás megoldások 17,42 %-ot tettek ki. Miután itt azonos és különböző szópárok is voltak, lehetőség nyílt arra, hogy a két csoport eredményét össze lehessen hasonlítani. Azonos szavak esetén csupán 11,36 % volt a hiba, a tényleges különbség felismerése úgy látszik már nehezebb volt. A megoldásban 20,45 % volt hibás, azaz a mássalhangzókéhoz meglehetősen közeli értéket mutat.

A szókinctani kérdések során adott válaszokban különösen a szóvégi középső nyelvvállású hosszú magánhangzók rövid, vagy legalábbis rövidebb ejtésére volt szép számmal példa: *háloszoba* (L-088, L-089, L-101) ~ *hálòszoba* (L-025, L-070), *fürdòszoba* (L-088, L-089) ~ *fürdòszoba* (L-025, L-122, L-130), *disznoól* (L-054), *disznosajt* (L-089), *bejáro ajtó* (L-043)

stb. Más helyzetű magánhangzókval kapcsolatban is előfordul a rövidülés: *kompot* (L-020, L-028, L-051, L-089) *lėkvár* (L-101), *fėlėsėg, fėrj* (L-025), *tėpėrtyű* (L-085, L-088). A hosszú mássalhangzók rövidebb ejtése ugyancsak adatolható: *szalońa* (L-004, L-009, L-114, L-117), *őćs* (L-004, L-025, L-035, L-037, L-083, L-085), *bátya* (L-085), *rántońa* (L-004) stb.

A hangpercepciós vizsgálatoknak és a szókincstani kérdésekre adott válaszok időtartamra vonatkozó adataiból kirajzolódik azoknak a köre, akiknek a nyelvhasználata ebben a tekintetben a magyar standardtól leginkább elütő, idegen interferenciára utaló sajátosságokat mutat. Öt adatközlő van, akiknek a nyelvét a rövidebb hangok különösen jellemzik, Közöttük ketten a második generációhoz tartoznak (L-043, L-101), egy 56-os magyar, aki vegyes házasságban él, és a gyermekei sem tudnak magyarul (L-051) és két erdélyi: anya és leánya (L-088, L-089). (E két adatközlő esetében a jelenség háttérében anyanyelvjárási jelenség, végső soron pedig román interferencia húzódik meg, vő. Márton 1975, Szabó 1975, Vőő 1975; l. még később az Esettanulmányok között.)

Az elemzés során nem vettem figyelembe a rövidülésnek azokat az eseteit, amikor a magyar nyelvterület nyugati részéről származó adatközlők kiejtésében a standard nyelvváltozat felső nyelvválású hosszú magánhangzói helyén a megfelelő rövid hangot ejtik.

A zőngės : zőngėtlen szembenállás – Ennek a mássalhangzó-szembenállásnak a felismerése meglepően jó eredményről tanúskodik. A teljes anyag hibaszázaléka mindössze 10,6 %. Az időtartam-vizsgálattal ellentétben itt az azonos szavak felismerése jelentette a nagyobb gondot. Ebben szerepet játszik az a tény, hogy a szópárok között két homoníma (*ėg : ėg, sebės : sebės*) is véletlenül helyet kapott. A vizsgálatban részt vevőket azonban élıszóban és a meghallgatott felvételen is figyelmeztettem, hogy kizárólag a hangsorokat figyeljék. Mindkét szópárnál egy-egy adatközlő, miután különbözőnek ítélte az azonos hangsort, jelezte, hogy „a két szó mást jelent”. Egy harmadik adatközlő azonosnak ítélte a két *sebės* szóalakot, majd megjegyezte, hogy a jelentésük eltér egymástól. Az összes azonos szópárt illető tévesztésből csupán egy esik a *lop : lop* hangsorra, a többi a két vitatható szóalakra, mégpedig 10 a *sebės : sebės*, 13 az *ėg : ėg* párosra. Egy adatközlő mindkettőt különbözőnek tartotta.

A szópárok azonosságának a felismerésében 18,2 % volt hibás választás, a különböző hangsoroknál azonban csupán 6,8 %-ban tévedtek.

A különböző szópárok körében a szókezdő zőngės : zőngėtlen szembenállást 4 adatközlő 6 szópárban ismerte félre, szó végén 6 adatközlő 12 tévedését lehet megfigyelni. Egy adatközlő mind a szókezdő, mind a szóvégi zőngės : zőngėtlen szembenállással kapcsolatban 2–2 alkalommal tévedett. Az adatközlő (20 éves nő) a felmérés idején 6 éve élt Ausztriában 7 évig

Kolozsvárott magyar iskolába járt, szüleivel, testvérével magyarul beszél, tehát nyelvi életrajzi adatai alapján nem magyarázható a gyenge eredménye – amely a teljes hangpercepció vizsgálatra vonatkozóan igaz (l. még az Esetanulmányok között).

A hangpercepció vizsgálatban jelentkező tévedéseknek feltevésem szerint a kiejtésben is következménye kell, hogy legyen. Az adatközlők egy részénél a hangészlelés tévedését és az ezzel párhuzamosan jelentkező hangképzési sajátosságot az anyanyelvi változat indukálta. Imre Samu megállapítása szerint (1971: 293–4) a szóvégi zöngétlenülés ugyan a nyelvterület csaknem egészén ismert, de jelentős halmozódása a Dunántúl nyugati részére, különösen Zala, Vas, Somogy, Veszprém és Baranya megye területére jellemző. Erdélyben és a jugoszláviai pontokon szerinte ismét gyakoribb változat a zöngétlen média. Így magyarázható nyugat-dunántúli, bácskai, erdélyi adatközlőimtől hallott *huG* (L-101, L-128) ~ *hüG* (L-131) ~ *húG* (L-099) ~ *húk* (L-088), egy hetési asszonytól feljegyzett *háZ* (L-084) szóalak. Ugyancsak a nyugat-dunántúli nyelvjárási alak fennmaradása a kapuvári születésű adatközlőmtől használt *lëGvár* (L-002) forma.

Adatközlőim egy része budapesti, családi körülményeik és iskolázottságuk révén is a standardot sajátították el vernakuláris nyelvként. Az általunk használt *húk* (L-114) ~ *húG* (L-025) adatot, még ha az előzőekkel azonos hangzású is, inkább német hatásként tudom értékelni. A szóvégi (és a megfelelő hangkörnyezetben jelentkező szóbelseji) zöngétlenüléssel ellentétben a jelenségnek szókezdő vagy magánhangzók közötti helyzetben való feltűnése egyértelműen német interferencia következménye: *BaB*, *Bål*, *Bakfīs* ‘sedülő lány, bakfis’ *vonalpusz* ‘Linienbus’, *pusz* ‘busz’ – illetőleg *leGény*.

Hehezet. – A zöngétlenüléssel kapcsolatban kell szólni a hehezetes mássalhangzók kérdéséről. A németben a zöngés és zöngétlen zárhangok fonológiai különbsége a hehezet nélküli : hehezetes mássalhangzók formájában realizálódik. Adatközlőim közül három fiatal második generációs személynek a szókinccstani kérdőívre adott magyar válaszaiban tűnt fel ez a variáns: *k’elk’áposzta* (L-037), *k’émény* (L-089), *k’ompòt*, *k’émény*, *k’onyhá* (L-127).

Labialitás. – A bajor-osztrák nyelvjárásokban a palatális labiálisok kiejtése illabiális irányba tolódik el. Hogy ez a jelenség a magyar nyelvi tudatra hatással van-e, egy azonos és két különböző szópár észlelésén vizsgáltam. A tévesztések aránya az egész kérdéskört illetően nem kedvezőtlen, a rossz válaszok 8,33 %-ot tesznek ki. Meglepő módon azonban a kétirányú közelítés gyökeresen eltérő eredményre vezetett. Az azonos szavakat 20,45 %-ban különbözőnek ítélték, a különböző hangsorokat viszont csak 2,27 %-ban találták azonosnak.

Az *ë* : *e* viszony megléte vagy hiánya. – A hangpercepciós vizsgálat egy kérdéskört illetően nem a német interferencia hatását kutatta, hanem arra irányult, hogy a magyar fonémaállománynak ez a sajnálatos szürkülése hogyan tükröződik a hazai beszélőközösségből kiszakadtak nyelvében. A vizsgálatban természetesen olyan adatközlők is részt vettek, akiknek az anyanyelvi regionális változatában sem volt meg a kétféle *e* fonéma, így ők eleve kevés eséllyel indultak abban a tekintetben, hogy a kiejtés különbözőségét észleljék. Másrészt az *ë* és *e* fonémák között a beszédükben különbséget tevő beszélők körében is akad olyan, aki nem észleli a különbséget (nagy valószínűséggel azért, mert az íráskép elfedi a nyelvi valóságot). A felmérés eredménye pontosan tükrözi ennek a fonémaoppozíciónak a nyelvi helyzetét. Az összes vizsgált tétel közül egyedül itt volt magasabb az elhangzott hangsort tévesen megítélők aránya: 52,27 %.

A feltevésnek megfelelően a zárt *ë* és a nyílt *e* különbségét felismerő személyek túlnyomó többségének anyanyelvi változatából ismerős a fonémakülönbség. Mindössze három budapesti születésű adatközlő hallotta meg a kiejtésbeli különbséget annak ellenére, hogy saját nyelvhasználatukban csak egyféle *e* fonéma használatos.

A kétféle fonéma között különbséget tevők egy személy kivételével az első generációhoz tartoznak. Az egyetlen második generációs egy 15 éves gimnazista lány. Számára a szülői ház, a szülők nyugat-dunántúli nyelvi változata közvetítette az *e* fonémák közötti különbségtételt. A kérdés másik oldala viszont arra utal, hogy olyan személyek sem ismerték fel az *e* fonémák közötti különbséget, akiknek ez anyanyelvjárási repertoárjukhoz hozzá tartozik, sőt saját beszédprodukciójuknak is jellegzetesen sajátja.

Morfológia

A két nyelv morfológiai jellegzetességei gyökeresen eltérnek egymástól, így interferenciára nemigen kerülhet sor. Legfeljebb a szókincset is érintő gyermeknyelvi szóalakkeveredés sorolható ide (is): *gealuttam*, *certapos*.

Mondattan

A német nyelv interferenciájának esetei a mondat szerkesztés számos területén jelentkeznek. Ilyen a személyes névmási alanynak a magyarban szükségtelen, olykor halmozott kitételét: L-

025: „én láttam hétvégeken ... ő Altmünsterbe van ... ő tanul ott ... ő egy szállodába tanul”. Előfordul a *sok* számnév után a többes számnak a magyartól idegen használata: L-085: „Mi is elég *sok* *gyerek*ek vótunk”, *sok problémáim*.

Sajátos eset a mondatkeveredés. Ezzel az eldöntendő kérdés dallamát kutató barkochbajáték kapcsán találkoztam, amikor az adatközlő németül kezdte el a kérdést, majd magyarul folytatta: L-025: *iszt dasz ety szeméj?* Természetesen ez a mondat dallamára is hatással volt.

Szókincs

Magyar–német viszonylatban a szókincs változása a beszéd szintjén jelentkezik: ez azt jelenti, hogy a következőkben bemutatandó nyelvi elemek típusok képviselői. Egyikük sem állandó rendszertani eleme a beszélőközösség nyelvhasználatának, magyar szókincsének, de kiegészítésként ezek vagy más elemek bármikor jelentkezhettek a magyarul megfogalmazott mondatokban. Ez azt jelenti, hogy egy (felső-)ausztriai szótár összeállítását nehéz lenne elvégezni, illetőleg nagyon kevés lexémát tartalmazna. Előfordulnak kizárólagosan használt német szavak is. Az ENSZ neve híradásokban csak német betűszóként fordul elő, az 56-osok életében pedig ebben a formában különösen is fontos volt az ENSZ által finanszírozott, a menekültek számára épített házak révén, ezért csak *UNO* formában használatos. Az osztrák intézménynevek ugyancsak németül használatosak: *Bundeskanzleramt*, *Landeshauptmann*, *Landesregierung* stb.

Alkalmi szókölcsonzések például: *hejzung*, *tepih*, *zsaluzí*, *szulcër*, *hobiraum*, *fűszgengër*, *cëllëri*, *firkántə* tulajdonképpen ’kerített ház’, itt a paraszti ház udvarát mutató kép kapcsán hangzott el, *fërlöbung* ’eljegyzés’ stb. Ezeknek a szavaknak egy részét passzív megfigyelés során jegyeztem fel, más részük a szövegfelvételek kapcsán, illetőleg a kérdőívre adott válaszok során hangzott el. Ugyancsak 1-2 adatközlőtől, leginkább a rokonságnevek körében fordultak elő német elemek: *óma*, *ópa* (nemcsak a nagyszülők, hanem a dédszülők megnevezésére is), *taufpáte* ’koma’, *svígəʃfátə*, *svígərmuter* ’após, anyós’, *sváger*, *fërlöbung stafírun*g, *blúmenmédxen* – illetőleg szó szerinti fordításban is: *virágoslányok* ’koszorúslány’.

Az efféle szavakat hosszan lehetne sorolni; a típus jelentkezésének gyakorisága beszélőként változó. Tematikailag – az irányított beszélgetések tanúsága alapján – az idegen nyelvi környezethez kiemelten tartozó szavak a munkával kapcsolatos szövegrészekben halmozódnak. Jellegzetes, gyakran, sokaknál előforduló elem közöttük a *firma*. Az egyénenként eltérő munkahely, feladatkör a szócsoporthoz alaposan felszaporítja:

káritáshájm, hófgimnázium, liza 'Linzer International School', *indusztriánlâge, baustëllë, unterlifërantën, kvalifikáció, mágisztër, teksztferarbejtung, k'emí stb.* Ebbe a kategóriába nemcsak főnevek, hanem bármilyen szófajú szó tartozhat: „nehezen viseltem el *zélis*”, „nëm nagyon *aufvëndig*”. A lényegesen ritkább igei kölcsönzések az ige vonzatának az átvételét is jelentik: *arra fërcihtolok*.

A vizsgált közösségben a magyar nyelv használatára túlnyomórészt informális helyzetben van lehetőség. A „mindig magyarul beszélünk” itt is hangoztatott elve megengedi, hogy a beszélő alkalmanként német szavakat keverjen a beszédébe, ez nem okoz megértési nehézséget. A gyűjtés során, mivel a legtöbb adatközlőnél ismerősként voltam jelen, a gyűjtési helyzet nem jelentett feltétlen feszélyező körülményt: a megszokott beszédformától való eltérési „kényszer”: L-025: „felnőttovábképző intézedbe oktatok, ijen rehabilitációs eseteket ... számítógépes vonalon. Tehát az egész májkroszoft öö *produktokat*, tehát *teksztferarbejtung*, *vindóus*, ezek a dolgok” (44 éves nő, első generációs); L-114: „nem mehettem el napközis tanárnőnek sem, mer túl sok a *kvalifikációm*. Tehát hotyha, ha má egyetemem végeszté, akko *mágiszter* vagy...” (46 éves nő, első generációs); L-030: „azelőtt itt közel volt a *firmám*” (51 éves nő, első generációs). Máskor valamilyen nyelvi vagy nyelven kívüli kísérő jelenséggel jelölik, hogy az adott kifejezést nem tudják magyarul mondni: L-002: „...és utána pedig, amit magyarul nem tudnák elmondani ...ö... nem tudom a neve, a nevét, *indusztriánlágénbau* – hogy ez magyarul micsoda, aszt nem tudom... akkor különösen, mikor *baustellén* voltunk. Most ez a jó „magyar” szó megin... azok a | *di unterlifërantën* [nevetés]” (65 éves férfi, első generációs).

A ritkán előforduló formális beszédhelyzetben már nincs helye a kódváltásnak. A formális beszédhelyzet a szentmisék, istentiszteletek és a kultúregyesületi előadások alkalmaira korlátozódik. A megfigyelt jelenségek az utóbbiakhoz kötődnek. Kétféle magatartást tapasztaltam meg résztvevői megfigyeléssel. Az egyik esetben az előadó (mindennapjaiban teljesen német nyelvi közegben él, a magyar nyelvet ritkán használja) kódváltással élt: a közönség soraiban azonnal kiigazító közbeszólások szakították meg. A másik esetben az előadó megszakította az előadást, és a közönséget kérte fel a helyes magyar szó megtalálására.

A következő típus a részleges kölcsönzés. Legtöbb példáját a gyűjtés során alkalmazott képeken látottak elsorolása kapcsán hallottam: *fërnzéterem, virágrupp, vonalpusz* 'Linienbus', illetőleg mindennapos beszélgetés közben is előfordul: *këltëhullám* 'hideghullám' (< *Kältewelle*). Előfordulása az előbbinél lényegesen ritkább. Egyes esetei részleges fordítással keletkezettek, de az alakkeveredés sajátos megnyilvánulásairól is szó lehet, miként a

gyermeknyelvből megfigyelt *certapos*, *gealuttam*. Ritkán a szó teljes fordítása, azaz tükörfordítás is lehetséges: *bejövetel* 'Einkommen', *szakkiképzés* 'Fachausbildung'. Ennek a fordítottjával is találkoztam. A nyelvhasználati kérdőívvel folytatott gyűjtés során kérdeztem valakitől, hogy főiskolára járt-e. A válasz „igen” volt. Csak később derült ki, hogy a magyar szót magában németre visszafordítva „Hauptschule”, azaz polgári iskola értelemben adta meg a választ.

Kisebbségi helyzetben, amikor az anyanyelvhasználat az államnyelvhez képest visszaszorul a nyelvhasználók mindennapjaiban, előfordul, hogy az anyanyelvi megnevezésre törekedve, elsőnyelvi elemekből álló, de annak a szokásaival nem egyező alakulatok jönnek létre. Ilyen nyelvi forma, összetett szó helyett szerkezet létrehozása a trianoni határokon kívülrekedt magyarok nyelvében ugyanúgy megtalálható, mint a migráns beszélőkében. Ez a típus adatközlőimre nem jellemző, mégis előfordul. A nyelvi stratégia ezt a megoldást viszonylag ritkábban választja: jellegzetesen olyankor találkoztam a kérdéses nyelvi megoldással, amikor képeken látható dolgokat kellett megnevezniük: *virágos doboz* 'virágláda', *baromfis ól*.

A magyar szó ismeretének a hiánya adott esetben hiányként mutatkozik. Ilyen szituáció a természetes beszéd folyamatban szókölcsonzással, kódváltással megoldódik. A formális nyelvi helyzet kapcsán említett esetei nem gyakoriak. A kutatás során kétféle alkalommal találkoztam a nyelvi hiánnyal. Egyrészt az irányított beszélgetés során akkor, amikor az adatközlő mindenképpen a valamikori nyelvi repertoárjában előforduló szót akarta kimondani, de az nem jutott az eszébe. Ilyenkor a hezitálás, a kutató segítségül hívása (akár nyelven kívüli eszközökkel) kínákozott megoldásul. Másik esetével a MNyA. kérdőíve alapján összeállított kérdéseim nyomán gyakran találkoztam. A hiány itt is abból fakad, hogy ebben a gyűjtési szituációban adatközlőim mindenképpen magyar szóval akartak válaszolni.⁵

Kérdéseim első csoportját olyan fogalmak megnevezései alkották, amelyek a szó szoros értelmében a „konyhanyelvhez” tartoznak. Az ebben a körben jelentkező hiány okát informátoraim a következő megjegyzésekkel magyarázták: „ismerem, de nem szeretem” / „nem főzöm” / „nem használom”. Hasonló indokok természetesen anyanyelvi környezetben is elhangozhatnának, ott azonban az emlegetett okok valószínűleg nem hoznának létre lexikális hiányt. Az idegen nyelvi környezet azonban a felejtést segíti. Ilyen megokolások valamelyikével került a megnevezetlen fogalmak körébe a *forgácsfánk* 16-szor, a *derelye* 14-

---

⁵ Ezzel teljesen egybecsengő jelenséggel találkoztam Felsőpulyán az ÚMNyA. gyűjtése során. Itteni adatközlőim saját nyelvjárásuk német eredetű szavait is kerülni igyekeztek, mivel úgy érezték, hogy az „nem magyar szó”.

szer, az *angyalbögyörő* és a *karalábé* 9–9 adatközlőnél, a *disznósajt* 7 és a *zeller* 6 alkalommal.

Hatások a magyar nyelv oldaláról

Az anyaországban hátrahagyott nyelvhez való viszonyt ismét a párhuzamként adódó orosz emigránsok példája felől közelíthetjük. „Dazu kommt die Abgeschnittenheit von der aktuellen Sprach- und Kulturdynamik des Mutterlandes, an dessen neuen Sprachentwicklungen der Emigrant nur noch via Medien und seltenen Kontakten mit Mitgliedern dieser Sprachgemeinschaft teil hat. Während im Mutterland Wörter und Phraseologismen verschwinden, neue entstehen, Wendungen umgedeutet werden, neue Witze Verbreitung finden, geflügelte Worte in Vergessenheit geraten oder aber nur noch in variiert Form, zumeist scherzhaft, verwendet werden, konserviert der Emigrant den von ihm mitgebrachten Sprachzustand und füllt ihn mit Elementen auf, deren motivation in der L2/K2 liegen ... Zunehmender Kontakt mit Sprechern aus dem Mutterland bewirkt allenfalls eine Ablehnung der neuen sprachlichen Entwicklung, die der Emigrant oft als Verunstaltung der Muttersprache, Mangel an Sprachkultur usw. abqualifiziert”⁶ – állapítja meg Pfandl (1995: 25). Ezzel a vélekedéssel a felső-ausztriai magyarok körében csak régebben, a 60-as években találkoztam. Ebben bizonyára szerepet játszik a 90-es években már gyakoribbá váló magyarországi látogatások, az anyaországi nyelvhasználattal való megújult kapcsolat. A 80-as években a Nyugat-Németországban, Marlbán székhelyet találó Philharmonia Hungarica tagjai körében, ahol egy zárt közösség a hazai nyelvhasználattól elszakítva élte meg saját belső nyelvi fejlődését, és tartotta azt egyedüli értékörző nyelvi változatnak, még erősen élt a magyarországi nyelvhasználatot elutasító megatartás.

Az emigráció anyanyelvi kapcsolatait tehát egyrészt a közvetlen környezet azonos nyelvű tagjaira terjednek ki, illetőleg a média esetében legtöbbször az emigráns rádióadások

---

⁶ [Az idegen nyelvi hatásokhoz] járul a szülőföld eleven nyelvi és kulturális pezsgésétől való elszakadás, az új nyelvi fejleményekkel az emigráns csupán a média révén, illetőleg a beszélőközösség tagjaival való ritka találkozások alkalmával szembesül. Mialatt az óhazában szavak és kifejezések tűnnek el, újak keletkeznek, s fordulatok új értelmet kapnak, új viccek terjednek, szólások feledésbe merülnek vagy éppen módosult formában, többször tréfásan alkalmazzák őket, az emigráns őrzi a magával hozott nyelvállapotot, és olyan elemekkel egészíti ki, amelyeknek a motivációja az L₂/K₂-ben gyökerezik... A szülőföld beszélőivel való kapcsolat végül az új nyelvi változások elutasítására talál, az emigráns az anyanyelv romlásának, a nyelvi kultúra hiányosságaként értékeli ezeket a jelenségeket (ford. ZE.).

hallgatásáról lehetett szó. Ezt a megállapítást egyfelől Pfandl megfigyelései (1995: 27) másfelől saját, az 1956-os magyar emigrációval kapcsolatos, a 60-as évekre vonatkozó észrevételeim is igazolják. Arról van szó ugyanis, hogy a magyar emigrációnak ez a hulláma olyan nyelvhasználók esetében is német nyelvi interferenciára utaló elemeket produkált, amikor a beszélőnek legfeljebb minimális német nyelvtudása volt, és életformája következtében alig szorult az idegen nyelv használatára. Ezt a tényt aligha lehet mással magyarázni, mint részint a hátrahagyott nyelvi norma (politikai okokból történő) elvetésével, részint az azonos nézeteket valló emigráns rádióadók (Amerika Hangja, BBC), de mindenképp előtt a (nyelvileg a német interferenciát közvetítő) Szabad Európa Rádió nyelvhasználatához való alkalmazkodással. Ez a nyelvi változat egyébként is közel állt a helyben talált, a korábbi magyar emigrációs hullám képviselői által használt a nyelvhez.

A szókincs terén jelentkező sajátosságok

A szókincs változásának egyik lehetséges előidézője a nyelvi kontaktushelyzet. Kontaktushelyzet lehet egy nyelv különböző változatai (nyelvjárás és nyelvjárás, nyelvjárás és standard nyelvi változat) vagy különböző nyelvek között. Sajátos és kevésbé vizsgált esetet hozhat létre egy migráns népcsoportnak a diaszpórában való élete. Ilyenkor nemcsak a már viszonylag jól ismert, a különböző nyelvek közötti kölcsönhatás következhet be, hanem eddig alig, illetőleg magyar viszonylatban még nem vizsgált belső nyelvi folyamatokkal is számolni lehet. Ez a kérdéskör a nemzetközi szakirodalomban is a kevésbé kutatott témák közé tartozik, vö. mégis Caroline Smits *On the persistence of dialect features in Iowa Dutch* (Smits 2002) és Pieter van Reenen *On the Dialectal provenance of Iowa Dutch* című előadását a SIDG. 2. kongresszusán Amszterdamban 1997 nyarán.

A felső-ausztriai magyarok nyelvhasználatának a vizsgálata során terelődött a figyelmem arra a kérdésre, hogy a magyar nyelvterület egészét képviselő közösség belső nyelvi folyamatai a nyelvi változások okrendszerének vajon milyen vetületeit tárhatják elénk.

Miután több mint 200 személyt kikérdeztem életének mindazon mozzanatairól, amelyek nyelvhasználatának, nyelvválasztásainak hátterében állnak, kirajzolódott előttem a Felső-Ausztriában élő magyar csoport nyelvi életrajza, valamint a magyar nyelvhez való viszonya, nyelvi attitűdje. Ezen ismeretek jegyében döntöttem úgy, hogy vizsgálódásaim egyik csomópontja az lesz, hogy kiderítsem: miféle nyelvi változások következtek be beszédükben, amelyeket nem a környezeti német nyelv indukált. Anyaggyűjtésem egy része, a kérdőíves szókinccsgyűjtés zöme és a modulokból építkező szövegfelvételek – kiegészítve a résztvevői

megfigyeléssel szerzett adatokkal – lehetővé tesznek a nyelvi rendszer csaknem minden területére vonatkozó megállapításokat. A rendszer legmozgékonyabb része, a szókincs lehet a legalkalmasabb a főbb tendenciák rövid bemutatására.

A szókincsre vonatkozó kérdéseimet a Magyar Nyelvjárások Atlaszának kérdőívéből merítettem. Összesen 64 kérdést tettem fel a következő témakörökből: zöldség és gyümölcsnevek (Nyatl. Kérdőív I, 36., 46., 379., 380., 381., 382., 383., 390., 391., 395., 401., 402., 405., 441., 442., 466.), ételnevek – részint a disznóöléshez kapcsolódva –, rokonságnevek, lakodalom (Nyatl. Kérdőív II, 127., 128., 132., 133., 144., 145., 147., 148., 149., 151., 152., 158., 217., 218., 219., 220., 221., 222., 223., 232., 233., 234., 235., 236., 237., 238., 239., 240., 242., 243., 244., 245., 246., 247., 248., 249., 250., 252., 253., 254., 256., 258., 259., 260., 261., 262., 263., 264., 265.). 45 adatközlőnek tettem fel ezeket a kérdéseket. Ők a nyelvterület úgyszólván egészét képviselik, első és második generációs magyarok, az utóbbi csoportban néhány iskolás diák is szerepel.

Az adatközlők nyelvhasználatát döntően befolyásoló tényezők: az anyanyelvjárásuk (második generációsoknak a szülőké), iskolázottságuk, az a nyelv, amelyen tanulmányaikat folytatták, nemük, magyar nyelvtudásuk, és hogy hányadik generációba tartoznak.

A főbb nyelvjárási változatok és az azokat képviselő adatközlőim megoszlása:

Nyelvterület	Létszám	%
Nyugati	15	33,33
Középső	11	24,44
Budapest	8	17,78
Erdély	11	24,48
Összesen	45	99,99

60. táblázat. Az adatközlők nyelvjárási hovatartozása

A nyelvterület nyugati részéhez tartozónak tekintettem a dunántúliakon kívül a Szlovéniából származó adatközlőimet is. A középső terület felosztásomban a Dunától keletre a Királyhágóig terjed. Mivel a felső-ausztriai magyarok között viszonylag kevesen valók a nyelvterület északi részéről, így őket is, és a nyelvjárási tekintetben egyébként is ide vonható vajdasági magyarokat ugyancsak ide soroltam. Kivételt a székely származású személyekkel tettem, akiket az általuk használt nyelvi változat alapján célszerűbbnek látszott az erdélyiek közé sorolni. A budapesti adatközlők közé tartoznak felosztásomban azok is, akik a város

agglomerációjából kerültek ki. Második generációs adatközlőimet a szüleik, vagy ha ők nem azonos nyelvi típust képviselnek, akkor az édesanya nyelvi változata alapján soroltam be.

Az adatközlők iskolai végzettségét az alábbi táblázat mutatja:

Iskolatípus	Létszám	%
7 osztály vagy kevesebb	1	2,22
8 osztály	7	15,56
8 osztály és szakmunkásképző	4	8,89
Középiskola	15	33,33
Középiskola és szakmunkásképző	3	6,67
Egyetem	15	33,33
Összesen	45	100,00

61. táblázat. Az adatközlők iskolai végzettsége

Az általános iskolai tanulmányokat végzetek közül csak 1 személy folytatta tanulmányait németül, a többiek magyarul. Az általános iskolára épülő szakmunkásiskolát a 4 személy 4 különböző nyelven: magyarul, németül, szerbül, illetőleg románul végezte. – Középiskolai tanulmányainak befejezéséig csak magyarul 8 fő, csak németül 2 fő jutott, 4 személy vegyesen, közülük magyarul és németül 3 fő, magyarul és románul 1 fő tanult. – A középiskolai tanulmányok után szakmunkás-bizonyítványt szerzettek tanulmányi nyelve 2 fő esetében a magyar és a román, 1 főnél a magyar és a német szerepelt. – Az egyetemi diplomáig 7 fő jutott el úgy, hogy csak magyar nyelven tanult, 2 személy (a kutatás idején még egyetemisták) csak német nyelvű iskolákat látogatott, 3 fő csak az egyetemen tanult német nyelven, 2 fő az egyetemen románul tanult, 1 fő pedig magyar és szlovén nyelvű alap és középfokú tanulmányok után az egyetemet magyarul végezte.

Az adatközlőket jellemző szociolingvisztikai változók vegyes képe annak a szükségszerűségét vetíti előre, hogy a migrációval létrejött diaszpórák nyelvi folyamatainak értékeléséhez a mikro- és makroelemzések összekapcsolása, a nyelvjárási sajátosságok és az esetenkénti többnyelvűség következményeinek a figyelembe vétele nem kerülhető meg.

Adatközlőimet arra kértem, hogy ítéljék meg saját magyar nyelvi tudásukat, és osztályozzák azt 1-től (nagyon jól beszél magyarul) 5-ig (nagyon gyöngye a magyar nyelvtudása) terjedő érdemjegyekkel. 1-est 17 személy, 2-est 15 személy, 3-ast 8 személy (1 fő 3/4-et), 2–2 fő pedig 4-est, illetőleg 5-öst adott magának; a 3/4, 4-es és 5-ös osztályzat „birtokosai” a 2. generáció képviselői. A 2. generációba tartozók egyébként 1-esre nem értékelték a magyar tudásukat, 2-est, 3-ast azonban adtak maguknak. Az önértékelés annyiban

reális, hogy utal arra: a 2. generáció magyartudása elmarad a szüleikétől. Az 1-es és a 2-es osztályzat között azonban többnyire nem a nyelvtudás tényleges különbsége húzódik meg, hanem az adatközlők viselkedésbeli eltérése tükröződik bennük. Az 1-es körülbelül annyit jelent: őrzöm az anyanyelvemet, ismerem a szabályait, és fontosnak tartom a nyelvtudást mint a magyarságom kifejezőjét. A 2-es osztályzat azt fejezi ki: már nem tudok úgy magyarul, mint mielőtt Ausztriába kerültem, a beszédembe óhatatlanul német szavak keverednek. (A tényleges nyelvi produktum a két csoport tagjai között csekély különbséget mutat.) A kérdőívre adott válaszok során azonban nyelvkeveredésre utaló példák alig fordulnak elő, ha magyarul nem jutott eszükbe a válasz, akkor németül csak a legritkább esetben mondták a megfelelőt, de akkor is jelezték, hogy ez nem magyarul van. Direkt rákérdezés esetén, amikor a lehetséges megfelelőket felsoroltam, megmondták, hogy melyiket ismerik (ha valóban ismerték valamelyiket), de ilyenkor állandóan visszatérő kérdésük volt: „Melyik a helyes?”, „Hogyan van ez helyesen magyarul?”

Minden részletre kiterjedően három olyan kérdésre adott válaszok elemzése következik, amelyek előre tudható módon jelentős nyelvjárási különbségeket tükröznek.

Szavanként, illetőleg szócsoportonként a következő eredmények születtek:

A [burgonya] a Dunántúlon *krumpli*, a tájegység déli részén *kolompér*, az Ormánságban pedig az irodalmi nyelvivé vált *burgonya* néven ismert. A nyelvterület északi-északkeleti részén *kompér*, *krumpér*, *kolompér*, Erdélyben *pityóka* a neve. A növény megnevezésére a nyugati nyelvterületről származó adatközlőim közül 11 csak a *krumpli*-t válaszolta, ketten egyenértékűként használják a *krumpli* és a *burgonya* szavakat, 2 fő a *krumpli* fővariáns mellett a *burgonya* szót is említette.

A nyelvterület középső részét képviselők közül 4 fő csak a *krumpli* szót használja, 6 fő a *krumpli* fővariáns mellett még *burgonya*-ként is ismeri a növényt. Egyetlen adatközlőm volt csak, aki kizárólag *burgonya*-ként említette, hozzátéve, hogy így van „írásbelileg”.

A budapestiek közül csak *krumpli* a neve 2 adatközlőnél, a *krumpli* fővariáns mellett használatos a *burgonya* is 3 adatközlő nyelvhasználatában, közülük 1 fő erdélyi származású feleségével beszélve a *pityóka* szót alkalmazza. A *burgonya* és a *krumpli* egyenrangú 3 adatközlőnél. Erdélyi származású adatközlőim közül a *krumpli* 2 fő szóhasználatában kizárólagos, 3 személynél fővariáns a *burgonya* szóval szemben, 1 fő pedig a gyakran használt *pityóka* mellett említette. Az erdélyiek közül 4 fő három variánst említett: 2 adatközlőnél a fővariáns a *pityóka*, de mellette a *krumpli* és a *burgonya*, illetőleg egyikőjük szerint ez utóbbi csak mint *hasábburgonya* fordul elő a szóhasználatukban. A másik 2 személy fővariánsként a

krumpli-t nevezte meg, mellette a *burgonya* és a *pityóka* szerepel más-más kiegészítő megjegyzéssel. Egyik bukovinai székely adatközlő (a Vajdaságból) azt tette hozzá, hogy „őregapám mondta *pityókának*”, egy erdélyi székely a *pityóka* és a *burgonya* szavakat ugyancsak egyenértékűnek, de a *krumpli*-hoz viszonyítva általa ritkábban használtaknak ítélte hozzátéve, hogy a felesége, aki szintén erdélyi (ő nem volt adatközlő), csak *krumpli*-t mond.

Az [eperfa] a nyelvterületnek a Dunától nyugatra eső részén *szederfa*, a Dunántúl délkeleti részén és a Dunától keletre *eperfa*, Erdély egyes részein *faeper*, *faieper* néven is ismert. Az *eperfa* és a *faeper* esetleges szemantikai különbségére (vö. Gálffy–Márton 1987: 137; RMNyjA. 346.; MNyA. 113., ÚMTsz.) adataimból nem lehet következtetni. – Megnevezésére a nyelvterület nyugati részéről származó adatközlőim közül 6 fő a *szedërfa* (*szedërfa*) lexémát használja, 2 személy közülük az *eperfa* szót is ismeri, egyikőjük ezt irodalmi nyelvi változatnak minősítette. 2 adatközlő segítségével, direkt rákérdezésre adta a *szedërfa* választ. 1 adatközlő a *szedërfa* és az *epërfa* megnevezést egyenértékűnek ítélte. 1 fő számára az *epërfa* a fővariáns, de a *szedërfa* alakot is ismeri. Az 5 második generációs és a Szlovéniából származó 2 első generációs adatközlő számára a *fa* és megnevezései ismeretlenek voltak. (Ez utóbbiak esetében ez a nyelvjárás sajátosságával, illetőleg a fának azon a területen való hiányával függ össze.)

A nyelvterület középső részét képviselő adatközlőim közül 8 fő az *epërfa* (*eperfa*) megnevezést említette, 1 fő közülük csak direkt rákérdezésre. Ő a második generációhoz tartozik. 3 személytől nincsen rá adatom, egyikőjük csak a román nevét (*dúdë*) ismeri.

Budapesti adatközlőim közül 7 fő csak az *eperfa* (*epërfa*) szót ismeri, 1 személy, aki az iskoláit részint a Dunántúlon, részint az Alföldön végezte, ennek megfelelően a *szedërfa* dunántúli és az *epërfa* alföldi használatát említette.

Erdélyi adatközlőim közül 6 fő az *epërfa*, 2 a *faji epër* (*faepër*) elnevezést ismeri, 3 adatközlő (2 közülük a második generációból való) nem tudott válaszolni a kérdésre.

A [disznósajt] a Dunántúl északnyugati részén *prëshurka*, délnyugati részén *prëzbors*, a többi részén *svártli* néven ismert. A *svártli* elnevezés áthúzódik az Alföld déli részére is, ettől északra a *disznósajt*, *sajt* elnevezése járja. Erdélyben *gömbec*, illetőleg *disznófőcsajt* a neve. – A nyelvterület nyugati részéről való 2 fő a kibocsátó nyelvjárásnak megfelelően a *prëshurka* szóval válaszolt (az egyik csak direkt rákérdezésre), 2 fő pedig a *prëzbors* szót ismeri (egyikőjük – talán a nyelvterület középső részéről való férje nyelvi hatására – mellette a *disznusajt* alakot is említette – sajátos vegyülékeként a szóföldrajzi és a hangtani jelenségeknek). 1 adatközlő főalakként a kontaminációsnak látszó *prëssajt* mellett említette a

disznósajt szót. A *disznósajt*-tal együtt 1 adatközlőnél a *sajt* jelentkezik, 1 fő maga a *disznósajt*-ot használja, direkt rákérdezésemre a *préshurka* lexémát mint „otthon használt” szót jellemezte. 3 fő nyelvhasználatában csak a *disznósajt* él, egy közülük azonban csak direkt rákérdezésre válaszolta. 5 adatközlőm számára ismeretlen volt az étel (1 kivételével valamennyien a második generáció képviselői).

A nyelvterület középső részéről való adatközlőim közül 3 fő a *disznósajt* szót említette (egy csak direkt rákérdezésre), 1 fő mellette a *sajt* lexémát is megadta. 3 személy a *svártli* ~ *svargli* szót használja, 1 (a Partiumból való) adatközlőtől a *disznófőcsajt* szót hallottam (ebben szerepe lehet erdélyi születésű feleségének is), 2 iskolás korú adatközlőm pedig nem ismeri ezt az ételt.

Mind a 8 budapesti adatközlőm a *disznósajt* szót használja, de 2 fő közülük csak direkt rákérdezésre tudott válaszolni, 1 fő a *sajt* lexémával egyenértékűként említette, 1 másik személy ritkábban *svartli*-nak nevezi.

Erdélyi adatközlőim közül 3 fő a *gömböc* ~ *gömbéc* szót, 5 fő a *disznófőcsajt*-ot használta (közülük 1 második generációs csak segítséggel, ám számára a választ az nehezítette meg, hogy ismeretei szerint a tölteléket nem a gyomorba, ahogyan a kérdés szólt, hanem a hólyagba teszik), 1 iskolás korú adatközlőm válasza szerint „valamijen *sajtféleség*”, a Vajdaságból való 2 székely nyelvhasználatában *sajt* ~ *bőrsajt* az étel neve. Ez az „otthonról hozott” változattal azonos (vö. Penavin–Matijevics 1978: 96).

A három fogalomnak az adatközlőim által használt megnevezései a magyar nyelvi változatok körében eltérő helyet foglalnak el. Feltűnő, hogy a *burgonya* esetében az irodalmi nyelvi szót az adatközlők túlnyomó többsége ismeri (bizonyára azok is, akik mint általuk nem használt szót nem említették), a mindennapi életben azonban a köznyelvi értékű *krumpli*-ként nevezik meg. Ez tulajdonképpen megegyezik a magyarországi nyelvhasználattal. A nyelvjárási *kolompér*, *kompér*, *krumpér* alakok egyáltalán nem kerültek elő szemben az erdélyi nyelvjárásokban élő *pityóká*-val, amelyik olykor még a nem erdélyi származású családtagok nyelvhasználatában is polgárjogot nyert. Feltűnő azonban az is, hogy erdélyi adatközlőim közül a *krumpli* kizárólagosan vagy fővariánsként 5 nő és csak egyetlen férfi nyelvhasználatában jelentkezik.

Az *eperfa* ~ *szederfa* adatai arra mutatnak, hogy az irodalmi nyelvi változat hatása erőteljes. Az adathiányokból viszont az látszik, hogy a mindennapi életben nem jelentkező vagy lényegtelen dolgok megnevezése a második generáció számára szükségtelen, körükben ez a szó kihalásához vezet.

A *disznósajt* és további megnevezései sorában a köznyelvi alak terjedése ellenére is a nyelvjárási tarkaság jellemző. Az adatok hiánya arra hívja fel a figyelmet, hogy az ételnevek ismerete annak a függvénye, hogy az adott étel a család tagjai körében mennyire kedvelt. A nyelvi közösségben bent élő beszélők számára ez még nem jelentené a megnevezés ismeretének hiányát, a diaszpórában azonban a szónak az elfelejtéséhez vezet.

Az elemzett három címszó nem enged meg messzemenő következtetéseket a nyelvi változásokat befolyásoló tényezők szerepét illetően, de néhány tovább vizsgálendő összefüggést érdemes felvillantani. Mindenekelőtt szembeszökő a köznyelvi alakok (az alább következő táblázatokban St-vel jelölve) terjedése minden nyelvjáróterület képviselői körében. A nyelvjárási alakokhoz (D) való ragaszkodás nagyobb mértékben az erdélyi származású, illetőleg a férfi adatközlők körében tapasztalható. Ennek a megállapításnak a háttérében egyrészt az erdélyi nyelvjárások általánosan tapasztalható magasabb presztízst láthatjuk, másrészt azt a szociolingvisztikában ismert megállapítást, hogy a férfiak hagyományörzőbbek a nőknél. Ez a megállapítás gyökeresen különbözik a korábbi, dialektológiából ismert tételtől, mely szerint a nők hagyományörzőbbek. A két megállapítás mögött a 20. század második felében bekövetkezett radikális társadalmi változás húzódik meg, amit a nők munkábaállása, a hagyományos háztartási munkából való kilépése jelentett.

A bemutatott tendenciákat összegző táblázatokban némi egyszerűsítéssel egy-egy adatközlőtől csak a főalakként említett változatot lehet megtalálni. Kivételt csak ott tettem, ahol a standard és a nyelvjárási alak használatát informátorom egyenértékűnek mondta. Ezek DSt-vel vannak jelölve, és esetenként a D és az St számaadataihoz is hozzászámítottam őket. Az egyes elnevezések jelentkezése adatközlőim nyelvhasználatában előfeltevésem szerint a már említett okokra vezethető vissza. Közülük a nem és a nyelvjárás szerepét mutatom be táblázatban: az abszolút számokban megadott létszámadatokat függőleges és vízszintes irányban is százalékolva; az utóbbinál a negatív adatokat, azaz az adathiányt nem vettem figyelembe.

	Burgonya		Eperfa		Disznósajt	
	fő	%	fő	%	fő	%
<i>Adathiány</i>	0	0,00%	13	28,89%	7	15,56%
<i>D</i>	4	8,89%	8	17,78%	19	42,22%
<i>St</i>	41	91,11%	22	48,89%	16	35,56%
<i>DSt</i>	0	0,00%	2	4,44%	3	6,67%
<i>Összesen</i>	45	100,00%	45	100,00%	45	100,00%

62. táblázat. A lexématípusok %-os megoszlása

Nem	Adathiány		Burgonya				% (adathiány nélkül)		Összesen
	fő	%	D		St		D %	St %	
Férfi	0	0,00%	4	100,00%	15	36,59%	21,05%	78,95%	100,00%
Nő	0	0,00%	0	0,00%	26	63,41%	0,00%	100,00%	100,00%
Összesen	0	0,00%	4	100,00%	41	100,00%	8,89%	91,11%	100,00%
			Disznósajt						
	fő	%	D		St		D %	St %	
Férfi	4	57,14%	11	50,00%	5	26,32%	68,75%	31,25%	100,00%
Nő	3	42,86%	11	50,00%	14	73,68%	44,00%	56,00%	100,00%
Összesen	7	100,00%	22	100,00%	19	100,00%	53,66%	46,34%	100,00%

63. táblázat. A lexématípusok és nemek összefüggése

Nyelvjárás	Adathiány		Burgonya				% (adathiány nélkül)		Összesen
	fő	%	D		St		D %	St %	
Nyugati	0	0,00%	1	25,00%	14	34,15%	6,67%	93,33%	100,00%
Középső	0	0,00%	0	0,00%	11	26,83%	0,00%	100,00%	100,00%
Erdélyi	0	0,00%	3	75,00%	8	19,51%	27,27%	72,73%	100,00%
Budapesti	0	0,00%	0	0,00%	8	19,51%	0,00%	100,00%	100,00%
Összesen	0	0,00%	4	100,00%	41	100,00%	8,89%	91,11%	100,00%
			Disznósajt						
	fő	%	D		St		D %	St %	
Nyugati	5	71,43%	6	27,27%	5	26,32%	54,55%	45,45%	100,00%
Középső	2	28,57%	5	22,73%	5	26,32%	50,00%	50,00%	100,00%
Erdélyi	0	0,00%	10	45,45%	1	5,26%	90,91%	9,09%	100,00%
Budapesti	0	0,00%	1	4,55%	8	42,11%	11,11%	88,89%	100,00%
Összesen	7	100,00%	22	100,00%	19	100,00%	53,66%	46,34%	100,00%

64. táblázat. A lexématípusok és nyelvjárások összefüggése

A mindennapos használatban előforduló zöldségek közül a petrezselyem és a sárgarépa megnevezéseit érdemes megemlíteni. A petrezselyem esetében a népies, illetőleg konyhanyelvinek minősített *gyökér* (olykor nem csak a petrezselyemgyökérre, hanem a zöldjével együtt is) és *fehértérpa* mellett (összesen 14 adat) a nyelvjárási *petris* a nyugati: szlovéniai magyar adatközlőktől, a *zöldség* (*zöldséggyökere*, *zöldségzöldje*) a középső: vajdasági adatközlőktől (a kettő együtt 9 adattal) fordul elő. A vajdasági adatok külön magyarázatra szorulnak, ugyanis a székely telepekről származó adatközlőimtől, akiket ebben a vizsgálatban – nyelvileg – az erdélyiek közé soroltam, a saját településük nyelvjárása alapján a *petrezsejém zőgye* ~ *peterezsejémlapi* ~ *lapi* neveket vártam (vö. Penavin–Matijevics 1978:

194). A helyette választott *zöccség* szó, amely megegyezik a többi vajdasági (óbecsei, újvidéki) adatközlő szóhasználatával, meglehet a nyelvjárási kontaktushatáson túl még a Vajdaságban kialakult regionális köznyelviségre való törekvésüket is példázhatja. A jelenség háttérében feltehetően az évszázadok óta zöldségtermesztésből és piacozásból élő kupuszinaiak nyelvi hatására (Zelliger 1977: 4-6; Silling 1992) lehet gondolni. A többi adat (összesen 33 – az egész növényre, valamint a gyökerére és zöldjére külön-külön mondott adatokkal) egy adathiány mellett a köznyelvi változattal egyezik meg.

Nem hagyható azonban figyelmen kívül a beszélőknek a magukkal hozott (vernakuláris) nyelvi változata sem. Nyelvjárási háttérük az identitásuknak elválaszthatatlan része, ehhez önkéntelenül, máskor tudva és akarva ragaszkodnak. Nyelvtudásuknak ez a rétege került elő azokban a helyzetekben, amikor a kérdőívemre adandó válaszok során egyeseknél adathiányt kellett regisztrálnom. A kapott válaszok olyan összefüggésre is figyelmeztetnek, hogy a sok adathiány gyakran az adott fogalom megnevezéseinek, a valódi tájszavaknak a gazdagságával jár együtt. Az *angyalbögyörő*-t 9 adatközlő nem ismerte ugyan, de a többiek 10 különböző néven nevezték meg: *nudli*, *pöcsmácsik*, *krumplinudli*, *bögyörő*, *angyalbögyörő*, *billemácsik*, *bucinúdli*, *snufnúdli*, *sufnudli*, *krumplisnúdli*. A *forgácsfánk* 16 adathiányával szemben 11 tájszó, illetőleg alakváltozat áll a válaszokban: *csörögefánk*, *csöröge* ~ *csērēge* ~ *csörege* ~ *csörge*, *csērēpfánk*, *szalagosfánk*, *cserefánk*, *herőce*, *forgácsfánk*, *csörgefánk*. Hasonlóképpen sok tájszó hangzott el a *disznósajt* neveként: *disznósajt*, *disznófősjajt*, *prēzbors*, *préssajt*, *sajt*, *svártli*, *svárgli*, *bőrsajt*, *gömbec* ~ *gömböc*.

A magyar rokonságnevek gazdagsága, sőt a legújabb korig megnyilvánuló változása, változatossága (Lőrinczi 1980) – olykor bizonytalansága – csapódik le a gyűjtött anyagból. A nagyszülők megszólításának sokfélesége a nagyszülő : unoka viszony sokszor meghitt voltával lehet összefüggésben. A leggyakoribb *nagymama*, *nagyanya*, *natypapa*, *nagyapa* mellett a *mama*, *mami*, *nagyi*, *nanyó*, *anyó*, *nanyi*, *annyó*, *szüle*, illetőleg *natytata*, *tata*, *papi*, *papa apó*, *papó*, *öregapám* is előkerült (a már említett *óma*, *ópa* mellett). A házastársak szüleinek egymáshoz való rokoni viszonyának megnevezése körül mutatkozott a legnagyobb bizonytalanság. Mindkét fogalomra 17-17 adathiány mellett az *ipam* ~ *napam* azzal a magyarázattal is, hogy „nem tudom, melyik kire vonatkozik” 5-5 adatközlőnél fordult elő. A fennmaradó 23 adatközlőtől 24-24 választ kaptam, amelyek 6-6 lexémán osztoznak. Gyakorisági sorrendben így következnek: *apatárs*, *nászom*, *nászuram*, *sógor*, *nászapa*, *koma* – *anyatárs*, *nászasszonyom*, *sógorasszony*, *nászné*, *nászanya*. A gyerek keresztszüleinek megnevezése hasonló bizonytalanságot mutat: 19-19 adathiány mellett (a saját nyelvjárás

szokásainak megfelelően) 6-6 adatközlő a nevükön szólítja őket, mellettük a *koma* szerepel túlnyomó többségben, bár az egyik második generációs adatközlő szerint a nagyszülei falujában „mindenki koma”. A keresztanya a gyermek szülei számára *komaasszony*, *kománé*, *koma*, *komámasszony*. 1-1 adat szerint *keresztpapa*, *keresztmama*, illetőleg egyszer az említett *taufpáte* is előfordult.

Az egységesülő tendencia ebben a jelentéskörben a megszületett gyermek neme alapján történő megjelölésében tapasztalható. Az ÚMTsz. gazdag anyaga alapján a nyelvterület jelentős részén a fiúgyermek 2-4 éves koráig *gyer(m)ek*. Adatközlőim közül mindössze öten válaszoltak így, a válaszok túlnyomó többségében *fijú*, *kisfijú* szerepelt.

Esettanulmányok

Első megközelítésben a magyar német interferencia vizsgálatával kapcsolatban merült fel, hogy a német elemek jelentkezésének megítélésében el kell különíteni azokat az egyedi elemeket, amelyek – tekintettel a magyar nyelvjárások egy részét történetük során fokozottabban ért német nyelvi hatás következtében – az egyes adatközlők kibocsátó nyelvi változatából származnak. Ilyen jelenségek elsősorban a szókincs terén jelentkeznek jellegzetesen a nyelvterület nyugati részéről származó adatközlők nyelvében, mint például az igenlő *ja* módosítószó. Az elemzés egy további fázisában olyan nyelvi jelenségek kerültek elő, amelyek egyértelműen német interferenciára látszottak utalni, ugyanakkor némely adatközlő nyelvi életrajza alapján ennek a lehetősége valószínűtlennek tűnt. Nevezetesen a hosszú mással- és magánhangzók rövid ejtése, és ezeknek a hangoknak a hangpercepciós vizsgálatok során tapasztalt korábban már ismerttetett felismerési zavara más irányba terelte a kutatást. Az egyik adatközlőtől nyert nyelvi adatok igen meggondolkodtatóak voltak, mivel a nyelvi életrajzával nem látszottak összhangban lenni. A vizsgálat szempontjából kiemelt L-089-es sorszámot viselő fiatal nő a nyelvhasználatra vonatkozó kérdőívet 1994-ben töltötte ki, a nyelvi anyaggyűjtést vele 1996-ban végeztem. Az adatközlő 1994-ben 18 éves volt, 1990-től él Ausztriában, 7 évig Kolozsváron magyar nyelvű iskolába járt. Szüleivel, testvérével, nagypapjával magyarul beszél. Magyarul ír leveleket, olvasni mindent, így regényeket is szokott magyarul. Az adatközlő cserkész, ez is segíti abban, hogy barátaival főleg magyarul

beszél. Szülei barátaival is magyarul szól. Református vallású, néha részt vesz magyar nyelvű istentiszteleteken, imádkozni magyarul szokott. Többnyire magyarul, ritkán németül számol.

Magyar anyanyelvén kívül az általa megadott sorrend szerint németül, angolul és románul tud. Anyanyelvtudását saját maga jónak (4-esre) értékelte az 5 fokozatú skálán. A magyar nyelvtudás szokásosan említett hasznos voltán (minél több nyelven tud az ember, annál jobb) kívül egészen egyéni módon is fogalmazott: „valakivel magyarul beszélni kellemes”.

Az adatközlő az előzőekben már említett hangpercepciós vizsgálat során összesítve 57,1 %-os, ezen belül az azonos szópárok felismerésében 20 %-os, a különböző szópároknál 73 %-os tévesztéssel oldotta meg a feladatot. Az egyes fonológiai oppozíciók tekintetében a tévesztései a következő arányokat mutatják: zöngés : zöngétlen viszonyban azonos szópárok esetében 33,3 %, különböző szópárok esetében 66,7 %, a mássalhangzók időtartamára vonatkozó szópárokból 100 %, a magánhangzók időtartamát firtató, valamint a labiális : illabiális viszonyra vonatkozó, a feladat szerint különböző szópárok esetében 50–50 % volt a tévesztése. Az *ë* : *e* viszonyban az azonos szópárt helyesen, a különböző szópárt hibásan állapította meg. Az azonos hangsor felismerése tehát kevesebb gondot okozott az adatközlőnek: helyesen ítélte meg a magánhangzók időtartamával kapcsolatban is az azonos szópárt. Az aktív hangképzés során a zöngés : zöngétlen viszony megjelenítésében a szókinctani kérdőívre adott válaszokban egy esetben a zöngés hang helyett zöngétlen media fordul elő szókezdő helyzetben: *Bál*, zöngés zárhang helyett pedig hehezetes változatát képezte: *k^cémény*. A szókinctani kérdőív tanúsága szerint gyakori a hosszú magánhangzók rövidülése (az általános jellemzők tárgyalása során idézett példák elsősorban tőle származnak): *disznosajt*, *kompot*, *háloszoba*, *fürdöszoba*.

A négy adat önmagában ismét nem mondható nagy számnak, de a többi adatközlőtől összehasonlításként rendelkezésre álló adatok alapján figyelemre méltó. Hasonló mennyiség csupán egy második generációs egyetemista lány, egy első generációs, a magyar nyelvet viszonylag ritkán használó asszony és az érdeklődésünk középpontjába került adatközlő édesanyja kérdőíves anyagában fordul elő. Az a tény, hogy egy olyan családon belül tapasztalható a jelenségnek a figyelmet felkeltő jelentkezése, amelyik viszonylag rövid ideje tartózkodik német nyelvterületen, és kezdetben egyáltalán nem tudott németül, mindenképpen meggondolkodtató. Vajon elképzelhető-e rövid idő alatt (az édesanya esetében kevésbé intenzív német nyelvhasználatot is figyelembe véve) ilyen erős interferencia?

Az időtartam fonematikus szerepe a magyar nyelvterülettel érintkező több indoeurópai nyelvből is hiányzik. Tekintetbe kellett venni, hogy a kisebbségi, olykor szórvány helyzetből

emigrációba érkező többnyelvű adatközlőket már szülőföldjükön érte, érhetett olyan erős idegen nyelvi hatás, ami a németéhez hasonló következményekhez vezetett. A mezőségi nyelvjárásban általános sajátosság a hosszú magánhangzók helyett a rövid párjuk ejtése, amely még esetenként az *á, é* változására is kiterjed. Ezt a jelenséget mint a standardtól eltérő nyelvhelyességi hibát is lehet tekinteni, de végső fokon nyelvjárási jelenségről van szó: ezt a sajátosságot az iskolai oktatásban nem veszik figyelembe, még a magyartanárok sem javítják ki a tanulók beszédében (Szabó 1975: 147-149; Vöö 1975: 149-152). Ilyen módon például a kérdéses szempontból a vizsgálat középpontjába került kolozsvári család nyelvhasználata valóban a város határain túl, az egész Mezőség magyar nyelvjárására gyakorolt román nyelvi hatás következményére hívja fel a figyelmet.

A magyar nyelv oldaláról jelentkező másik hatás a nyelvjárás identitáskifejező szerepével, illetőleg ennek lehetőségével függ össze. A nyelvjáráshoz, illetőleg a standardhoz kapcsolódó nyelvi attitűd azzal is összefüggésben van, hogy a beszélő nyelvi önmeghatározását a nyelvjárás vagy a standard fejezi-e ki jobban. Identitás és nyelvhasználat összefüggését egy Muraszombatban született, az egyik hetési faluból való (pontos kibocsátó közege a felmérés során nem derült ki) adatközlőm példáján mutatom be. Informátorom az adatfelvétel idején 31 éves volt. Egyetemi végzettséggel rendelkezik. Iskoláit alapfokon magyar és szlovén nyelven, középiskoláit szlovénul, felsőfokú tanulmányait az egyik magyarországi egyetemen magyarul végezte, magyar-német szakon. Ő tehát már csak iskolai végzettsége alapján sem mondható ösztönös beszélőnek. Ismeri a magyar nyelvi változatokat és azok használati körét. Szakdologzatát anyanyelvjárásából írta. Saját identitását anyanyelvjárása fejezi ki. Magyar anyanyelvén kívül beszél és olvas németül, szlovénul és szerb-horvát nyelven. 1989 óta él Ausztriában: a férje második generációs magyar, akinek a szülei ugyancsak a Mura-vidékről valók, de az ő otthoni nyelvhasználatuk a magyar standardhoz igazodott, Burg Kastl-i gimnáziumi tanulmányai során pedig úgyszintén ezt a nyelvváltozatot használta. A felesége ösztönzésére alakítja újabban beszédét a nyelvjárási norma irányába. A szókinccstani kérdőív kikérdezése során felvett beszélgetés két részlete jól illusztrálja ilyen irányú magatartását. Az egyiket a férj (L-083) válaszai során, a másikat az asszonnyal (L-084) folytatott beszélgetéskor rögzítettem.

L-083: *Ez a cukorborso. Nëm. Ez a bab itten.*

Gy: Ezt babnak szokták mondani?

L-084: *Mindënt borsunak mondunk.*

L-083: *Ez, ez szlovén, rám tanította a borsot. De mi othon mindig babnak montuk nálunk.*

Gy: Itthon egymás közt minek mondják?

L-083: *Rászoktatott, mert...*

L-084: *Mëktanulta, mert én nyelvjárásba beszïëlek, és akkor... én tudom a magyar nevét is min^dének, csak én mindig nyelvjárásba beszïëlek, és hát mindënt, át, áttanulnak. ... Mindën borsu. Mer van spárgaborsu, az a zöldbab, mëg van a cukorborsu, az lehet a zöldborsu, és a bab, az meg a borsu, az mëg a sima borsu.*

Gy: Milyen zöldségeket tesz a húslevesbe?

L-084: *Hát petrëzsëjmet, sárgarépát, abból a lektöbbet, mëk, mëk ha zëllërt, de nagyon töbet nëm, mi... hagymät, hagymät szoktunk hozzá mëk tenni, de egëzbe, ës utána kivësszük.*

Gy: És a petrezselymet mindig így mondja?

L-084: *Nëm, én othon petrizsnek mo...*

Gy: És itt?

L-084: *It përszë hogy, akkor is petrizsnek: iën a családon bellü mindig nyelvjárásban bessziëlek.*

Az irányított beszélgetés során felvett szövegre jellemző, hogy a kirívóan nyelvjárásias jelenségek hiányoznak belőle, ugyanakkor több, a magyar standardtól eltérő nyelvi jelenségről is tanúskodik. Mind a magánhangzókat, mind a mássalhangzókat érinti a rövidülési tendencia. A felső nyelvállású magánhangzók rövid ejtése az anyanyelvjárás sajátosságaira tekint vissza: *melegitëm, készíteni*. A standard változat középső nyelvállású hosszú magánhangzóinak megfelelő, a nyelvjárásra jellemző diftongusok helyén rövid magánhangzót ejt: *attol, különbözö, délelöd dolgozik, szoval*. Előfordul azonban a hosszú magánhangzó is: *dógot, étkës, tőlem*. A mássalhangzók körében a standard hosszú hangja helyett a megfelelő rövid, esetleg a félhosszú változat fordul elő többször. *inkáb, sëmit*.

Ezek a sajátosságok és a család körében felvett szövegek egy részének a sajátosságaitól is eltérnek. A különbség hátterében a beszélő tudatos nyelvváltozat-választását lehet keresni, az aktuálisan előforduló nyelvi jelenségek viszont gyakran a nyelvjárás és standard „határán levő” nyelvi elemek, amelyek végső soron egyik változat normájának sem felelnek meg. Az igen erős rövidülési tendencia több okra vezethető vissza. A diftongusok esetében a kettőshangzó egyik elemének elnémulása hazai nyelvjárásaink köznyelviesülésével kapcsolatban is megfigyelhető. A mássalhangzók rövid ejtését részint interferencia: mind a német, mind az adatközlő nyelvi életrajza ismeretében a szlovén nyelv hatásának is tulajdoníthatjuk. Mellettük azonban a beszélő gyors, hadaró beszéde is szerepet játszik ebben

a jelenségben. A hadarás pedig – amennyiben régebben is jellemzője volt a beszélőnek – magyarországi egyetemi évei alatt a hazai nyelvhasználattól további erősítést kaphatott.

A dialektushoz való ragaszkodás nyelvi szándéka tehát tudatos nyelvhasználat esetén is megvalósul – esetleg úgy, hogy a tényleges beszédproduktum a standard és a nyelvjárás köztes mezejében (olykor egyikben sem élő formák használatával) foglal helyet.

A külső körülmények változása az anyanyelv eltérő változatainak a kontaktusát is elősegíti számos esetben, amint ezt a belső migrációk során létrejött nyelvjárásszigetek nyelvi sajátosságai jól mutatják. Az emigrációk kutatása ebben a tekintetben is a nyelvi, nyelvhasználati folyamatok alakulásába enged bepillantani.

Egy család nyelvhasználatán keresztül a családban használatos nyelvjárás, illetőleg nyelvjárások kölcsönhatása figyelhető meg. A család első generációs tagjai jugoszláviai vendégmunkásként kerültek Linzbe. Az asszony (L-028) a Mura-vidékről, Radamosról 1965-ben indult későbbi lakóhelyére. A férfi (L-027) szülőföldjét, Óbecsét 1967-ben hagyta el. Linzben találkoztak össze, majd házasságot kötöttek és két gyermekük született.

A férfi általános iskolai tanulmányait magyarul, a szakmunkásképzőt szerb nyelven végezte. Feleségének csak általános iskolai végzettsége van, magyar tannyelvű iskolába járt. Mindketten több nyelvűek: A férfi a magyaron kívül beszél és olvas németül és szerbül, az asszony németül ugyancsak beszél és olvas, szlovénul azonban csak beszélni tud. Magyar nyelvtudását az L-027-es adatközlő „nagyon jó”-nak, az L-028-as „jó”-nak minősítette. Mindkét gyermekük beszél magyarul, nyelvtudásukat egybehangzóan úgy értékelték, hogy „mindent megértenek, de nem beszélnek tökéletesen”.

Az óbecsei születésű férfi 37 évesen hagyta el szülőföldjét. Mai nyelvvállapotára sok, a standardtól eltérő sajátosság jellemző. A nyelvvállapotára vonatkozó megállapítások jelentős részét az irányított beszélgetés során készült hangfelvételre alapozom.

A szövegfelvétel akusztikai elemzése azt mutatja, hogy a beszéd dallama a magyar standarddal megegyezik. Nem tapasztalható benne a Penavin Olga megállapítása szerinti, a „Vajdaság egyes helységeiben a spontán élőnyelvi megnyilatkozásokban eső-emelkedő, ún. »szöközáras« hanglejtés ... a kijelentő, közlő mondatokban” (1986: 43). Az eldöntendő kérdő mondatok dallamát vizsgáló tesztet sajnos sem az L-027-es adatközlővel, sem többi családtagjával nem sikerült elkészítenem. A hangpercepció vizsgálat eredményei szerint az adatközlő igen jól ismerte fel az azonos, illetőleg a különböző szópárokat. Két tévesztése volt: mindkét esetben olyan mássalhangzó-időtartamot érintő kérdéssel kapcsolatban (*ál : áll, var : varr*), amelyik a kibocsátó vajdasági regionális nyelvváltozatnak a standardtól való eltérésén

alapul (Penavin 1986: 39). Az adatközlő nyelvhasználatát jellemző sajátosságok: megkülönbözteti az *e* és az *ē* fonémát: *házměstēr, ugyē, ēggy, nēgyven* stb. Nyelvi változatában gyenge *ō*-zés figyelhető meg: *köllött, köröšťű* ‘keresztül’, *stimmōljōnek* [!]. Az intervokalikus helyzetű mássalhangzók gyakran megnyúlnak: *tellik, legidőssebb, okossabbak, nállam*. A szótagzáró *l* kiesése és ezzel együtt a megelőző magánhangzó nyúlása általános: *dógozok, kő* ‘kell’, *arró, gondóni, mēgódani* stb. Tapasztható gyenge mértékben az *l*-ezés: *helēn, ny* helyett *n*: *karácsont* stb. Az igeragozásban az ikes ragozás hiányát (*dógozok, jáccok*), az *-ít* képzős igék kijelentő és felszólító módjának az *állapíjja mēg* típusú alakokban való egybeesését lehet tapasztalni. A határozott névelő *az* változatának a *z* eleme rendszeresen a következő szó elejéhez tapad: *a zelső vilákháború, a zembēregbű, a záru, a zajtón*. A személyes névmások többes számát a *-k* többes jellel képezi: *mink*, az egyes szám harmadik személyű birtokos személyjel a tovább toldalékolás során *i*-ző formájú: *hétvégin*. A ható ige helyett a *bír* ige használata rendszeres: *nēm birják ēvēnni*. A standardtól eltérő megoldással él a birtoklást kifejező mondat szerkesztésben az alany toldaléktalan formája használatával: *őnekik vót százötven hót föld*; az *-ē* kérdőszócska nem megfelelő szórendi helyén való alkalmazásával: *nēm-e fáj*. Az adatközlő nyelvéllapotának ezeket a sajátosságait Penavin Olga kevés kivételtől eltekintve a bácskai, sőt általánosabban véve a vajdasági regionális nyelvhasználat sajátos elemeiként tartja számon (Penavin 1986: 31–55).

A szókincs vizsgálat során kettős magatartást lehet megfigyelni. A válaszok között rendre a nyelvjáráshoz közel álló regionális köznyelvi szavak (*büszke* ‘egres’, *herőce* ‘csőröge’) mellett a magyar standard elemei is megjelennek, pl. *disznósajt* a Vajdaságban elterjedt *varsli* ~ *svartli* ~ *svargli* helyett. Máskor „írásbelileg” magyarázattal választ: ebbe a körbe utalja (tévesen) a *tőtőkáposzta* mellett másodikként említett – a Vajdaságban egyébként általános használatú – *szárma* lexémát, illetőleg választja egyértelműen a *burgonya* szót. (A vajdasági adatok értékelésére vö. Penavin 1986: 57–58.)

Az L-028-as adatközlő a hangpercepció vizsgálatokat férjénél valamivel gyengébben, de elfogadható hibaaránytal oldotta meg. (16 jó megoldással szemben 4 tévesztés áll, olykor több példával képviselt jelenségből 1 hibás megoldás). A vele készült interjú folyamán beszéd dallama nem mutat idegen interferenciára.

Az adatközlő beszéde erősen nyelvjárásias. A felső nyelvéllású hosszú magánhangzók helyett a megfelelő rövid hang fordul elő: *tiz, utyhogy, vesziték* ‘veszíték’ stb. A középső nyelvéllású hosszú magánhangzó-fonémák nyitódó diftongusban realizálódnak: *besziēt, fűőzis*, legtöbbször azonban ezek helyén is felső nyelvéllású rövid magánhangzó fordul elő,

illetőleg a kétféle megoldás ingadozik: *kevis, szabadidü, szülük, kijsüöB, lehetősiég*. A mássalhangzók körében az *l*-ezés (*ollan, amellik, csinyállá, faluhelën*), az explozív *gy*-zés, *ty*-zés (*aptya*) tapasztalható, a *v* hasonul, illetőleg hasonít (*huzsviëtkor, ötfenniëgy, jelentfe*) stb.

Az adatközlő nyelvi változatában a kibocsátó nyelvjárás néhány alaktani jelensége is megőrződött. Ilyen a főnévi igenév képzőjének *-nyi* alakja (*söpörnyi, összeszënnyi, lëtörünyi*; a szövegfelvételen a veláris *-nya* változat nem fordul elő). Az *ikes* ragozást nem használja. A *-val/-vel* rag az általa beszélt nyelvváltozatban nem illeszkedik.

Ezek a jelenségek a kibocsátó hetési nyelvjárásra általában jellemzőek (Penavin 1966: 6–8.) Előfordul azonban olyan sajátosság is a vizsgált nyelvi anyagban, amelyet a hetési nyelvjárás „általában” indokolhatna, mégis magyarázatra szorul. A szövegben ugyanis szép számmal fordulnak elő *ö-ző* adatok (*odaérőG, mëhetők, gyerökök*), holott éppen a kibocsátó Radamos nyelvjárásában ez a jelenség nem tipikus (Penavin 1966: 6, Gönczi 1948).

A szókincstani kérdésekre adott válaszok részint az anyanyelvjárási változatok választását mutatják: *petris, kövesztët szalonna, prëzbörs* stb., részint a férj nyelvváltozatához való igazodásról szólnak. Így pl. a kukorica neveként megemlíti, hogy „*tengörinek* is mongyák” (a kérdőíves gyűjtés során köznyelvies válaszokra törekvő férj is megemlíti a *tengëri*-t második változatként), az *abált szalonna* neveként pedig a *füöt szalonna* megnevezéshez magyarázatként hozzáfűzte: családi szóhasználatban fordul elő a férj után, aki viszont jelentésbeli különbséget említett a *főt szaloña* és az *abát szalona* között. (A férj a családban betöltött szerepét, amely a hozzá való igazodásnak – végső fokon a nyelv szintjén is – az alapja, a következőképpen fogalmazta meg: „*Hát itt a zasszoñ neveli a családöt, de hát én vagyok a fő, amit én mondok, annak úgy kő lënni. ... Én mindig aszt a izët, ə, tartottam szëm elött, ugyë, nállunk is, családba, hogy ëgy, ëgynek kő, hogy fő lëgyën. Nëm lehet, mindëнки gazda a házba, ugyë? Mer ahol töb gazda van, ot nagy baj lehet. Ugyë ëgynek köll, hogy aki aki ə, viszi az egész ügyet, és annak kő, hogy mëkhá^u jon a többi, mer ha több gazda van, ot nagy baj lehet, ugyë, ot lehet veszekedés is, gyilkosság is, mëg mindën, mëg félreértés, de ahol ëgy vezeti az ügyet, és a többi mëkhajol elött, no mongyuk rá, jön ojan surlódás, vagy valami, de aszt ugyë mëk kő beszéni.*”

A házaspár két egyetemista korú gyermeke közül a fiatalabbtól (L-030) volt lehetőségem nyelvi anyagot gyűjteni. Ő kisgyermek korában sok időt töltött édesanyja társaságában. Az anya erről így beszélt: *Hát a a fiam mikor mëkszületëtt, akkor ötⁱ és fëlⁱ évig ithom marattam, mer | ^üövele | a szája miatt, | hogy | de hát az a orvos hibájábu lëtt, hogy ott aszt elvákta, a*

száját, ^aasztá akko aptya aszt monta, hogy maraggyak ithon, hoGY m'égis jobb, ha ⁱén lészök, mind egy idegön, utyhogy ^üővele ělig sokad bajmaluttunk elüsször, de azér hát hálo Isten ělig ^jó sikerüt. ... Hát jáccodgattunk is, mēk hát tanidgattok. Kisseb korigon mesigettünk, kiēsüb má jobban a tēlēviziju lētt, akko inkább aszt niēsztik.

Az adatközlő magyar nyelvváltozatára vonatkozóan (bár a tőle gyűjtött nyelvi anyag mennyiségre és minőségre nézve sem kifogástalan) megállapítható, hogy elsődlegesen az édesanyjától elsajátított hetési nyelvjárás sajátosságai jellemzőek rá. Ez leginkább a hangtani jellegzetességeken keresztül mutatkozik meg (*l*-ezés, nyitódó diftongusok, a felső nyelvvállású hosszú magánhangzók hiánya stb.), de a nyelvjárástípus alaktani jellemzői is hallhatók (a *mēn*- igető használata kijelentő mód jelen időben: *mēnēk*; a főnévi igenév *-nyi* képzője). Az apa nyelvi hatása inkább a szó és kifejezőkészlet terén mutatkozik meg. Ide lehet sorolni a *futbalozik* ige *fofbalozik* alakját, amelyet Penavin (1986: 38) a vajdasági regionális nyelvi változat jellemzői között sorolt fel (ez a változat többször is előfordul az apával készült felvételen), és a *bír* ige ‘-hat/-het’ jelentésben való használatát.)

Az adatközlő nyelvi sajátosságait egy rövid szövegrészleten mutatom be.

[Milyenek szoktak lenni a karácsonyok?] *Mijēnēk? Hat, világos, nēm | nēm világos, hanēm | Jā ... ělig szijēpēk szoktak lēnnyi a kará... ha én is szoktam ányi, aszt ... a fāt* [Ki díszíti a fát?] *Hát legutubb én csinátam tesvérömmē, azelütt apám szokta, mēg anyám. Akko miēg kicsinyek vótunk. Akkoriba miēg ā | ajtu elütt szoktunk várnyi, mé nēm szabadott bemēnnyi. Ha, ha be birtunk niznyi akkor igēn, de lektöpször be szokták csuknyi a | a zajtut.*

A család első generációs tagjaitól felvett szövegekből a német nyelvnek mindenek előtt a lexikális hatása mutatható ki. Ez azzal van összefüggésben, hogy mindketten a magyar nyelvet használták a gyűjtés idején is túlnyomórészt (a férfi kb. 60, az asszony 80 %-ban). Egyetemista fiúk esetében a lexikonban, illetőleg a magyar lexikális hiányban, továbbá a kifejezési képesség bizonytalanságát leplező nehezen érthetővé torzult, elharapott szövegrészletek formájában nyilvánul meg.

A két, lényegét tekintve azonos nyelvjárási alapú beszélő (az L-028-as és az L-084-es) nyelvváltozat-használatának különbségei nyelvi szocializációjukból fakadnak. Nyelvi tudatosságuk különböző, nem azonos a rendelkezésükre álló (magyar) nyelvi repertoár, ami választási lehetőségeiket, de a kettősnyelvűségből, valamint a két, illetőleg többnyelvűségből fakadó interferenciát is befolyásolja.

Összegzés

A kutatás kezdetén feltett elvárásaim részben igazolódtak, néhány esetben azonban módosításra szorulnak. Célszerű ezek mentén áttekinteni még egyszer az elmondottakat. Az a feltevés, hogy az iskolázottság befolyásolja a magyar nyelvtudást és a nyelvhasználatot szoros összefüggésben az iskola nyelvével beigazolódtott. Megmutatkozott ez abban, hogy a magasabb iskolai végzettségűek, ha ismereteiket magyar nyelven szerezték, anyanyelvük szélesebb körű használatára képesek. Ez tükröződik az olvasási szokásaikban is. Az átlagosan magasabban kvalifikált bécsi (vö. Gereben 1996, 1998) és salzburgi magyar közösséggel való összehasonlítás igazolja ezt a megállapítást. Az anyanyelven végzett iskolának a tudatformáló szerepét mutatja, hogy a migrációk generációs kérdéseinek megoldásában is támpontul szolgál.

Az, hogy valaki milyen nevet, neveket választ gyermeke számára, általában is komoly, olykor hetekig tartó töprengés eredménye. A sokféle szempont idegenben különösen is kiegészül azzal a gondolattal, hogy a névadó mit akar mondani ezzel a környezetnek, és milyen utat akar a gyermeke számára kijelölni. Előzetes feltevése az volt, hogy a magyar nevek sokkal jobban fognak dominálni, „harmadik országra” utaló nevekkal viszont egyáltalán nem számoltam. A névadás generációs változása és az identitástudat, a magyarsághoz tartozás, vagy annak az elvetése mindenképpen tükröződik a névválasztásban. A magyar azonosságtudat csökkenését mutatja, hogy a második generáció már nem választ a magyar nevek közül gyermekének.

Meglepő volt, hogy a német névadás adta lehetőség, a *Mária* név férfi névként való választása három első generációs szülő névválasztásában jelentkezik, a német szokáshoz hasonlóan nem első névként. A három *Mária* nevet kapott fiúgyermek közül egynek a második, egynek a harmadik, egynek az ötödik neve lett. (Ő az egyetlen, akinek öt keresztnéve van!)

Sajátos vallási különbség mutatkozik abban, hogy a protestáns névadás az első generáció körében jobban ragaszkodik a magyar nevekhez mint a katolikus. A második generáció protestáns névadását viszont az anyakönyvek kevésbé tükrözik. A jelek arra mutatnak, hogy

ők feltehetően már nem kötődnek ahhoz a templomhoz, közösséghez, ahol az anyanyelvű keresztelés és anyakönyvvezetés lehetősége adott.

A magyar nyelv visszaszorulása fokozatosan megy végbe. A külső viszonyokat tekintve generációs hullámonként eltérő hatások érvényesülnek az osztrák bevándorlási politika változásainak következtében. Ennek a családokat is érintő megnyilvánulása, hogy az 56-osokkal kapcsolatban szép számmal akadtak olyan vegyes házasságok, amelyekben az osztrák házaspár többé-kevésbé megtanult magyarul, a gyerekek kétnyelvű nevelése elfogadott volt. A 90-es években a magyar egynyelvű családokban egyre gyakrabban merült fel annak a gondolata, hogy a gyermeküket német nyelven szocializálják. – A családon belül érvényesül az általánosan megfigyelhető gyakorlat, hogy az első gyermek magyar nyelvtudása a legjobb, a másodiké, harmadiké elmarad tőle.

A kétnyelvűség körülményei között a nyelvcsere lehetőségével számolni kell. A nyelvcsere a közösség szintjén több generáción keresztül folyamatosan történik meg, az egyes személyek az L1 → L2 kontinuum mentén helyezkednek el. Az egy személy életében végbement teljes nyelvcsere ritkaságnak számít.

Az autochton kisebbségek Gaál Károly által felvázolt nyelvcseremodelljei (Gaál 1981, 1985, 1988) egyénekre vonatkoztatva mutatják be a nyelvváltás útját beszédhelyzetek és beszédpartnerek tükrében. Az általa vizsgált személyeken keresztül közösségük nyelvi sorsa is leképeződik. A migráns közösségek egy-egy hulláma mint egység ehhez hasonló utat mutathat. A rátelepülő újabb hullámok azonban ezt a változási folyamatot némileg elfedik. Így valósulhat meg a bécsi, grazi folyamatos magyar jelenlét évszázadokon keresztül, amihez hasonlót Linzben is lehet prognosztizálni. Autochton közösség fennmaradása ezen az úton azonban elképzelhetetlen: a migráció sem nyelvben (azaz nyelvjárásában) sem ebből fakadó kultúrájában nem azonos.

A felső-ausztriai magyar nyelvhasználat jellegzetességei magukon viselik a német nyelv hatását. Ezt a tárgyalt jelenségeken túl két esettel lehet illusztrálni.

Résztevői megfigyeléssel tapasztaltam a következő esetet egy rokoni összejövetel során, ahol magyarországi, amerikai és ausztriai magyarok voltak együtt. A társalgás nyelve magyar volt, mégpedig annak informális, családon belül megszokott változata, hiszen a rokoni szálak alapján ez volt természetes. Az Amerikában élő nem tudott németül, az Ausztriában élő pedig angolul. Mindkét migráns magyar a maga beszélőközösségének informális nyelvét beszélte a megszokott kódváltásokkal. Hamarosan kiderült, hogy a magyarországiak tolmácsolása nélkül

megakad a társalgás. A megértésnek egyértelműen szókinszbeli akadályai voltak. Az eset a kódváltásos magyar nyelvhasználat korlátolt teljesítőképességét példázza.

Az esetből egyértelműen következhetné, hogy az amerikai magyarhoz hasonlóan (Vázsonyi 1995) egy ausztriai magyar szótárt is össze lehetne állítani. Ennek azonban tapasztalataim ellentmondanak: nagyon csekély számú elemet tartalmazna egy olyan lexikon, amelyet „(felső-)ausztriai magyar szótár”-ként lehetne kiadni. Ebbéli meggyőződésemet azok a magyar apák is alátámasztották, akiknek a házában linzi gyűjtéseim idején laktam, és akik közül többen is hosszú éveket töltöttek Amerikában, és ilyenmódon alaposan megismerték az ottani magyarságot és a nyelvhasználatukat is.

A magyar standard, illetőleg a nyelvjárási elemek választásában a tájszóhasználat alapján megállapítható, hogy szembeszökő a köznyelvi alakok terjedése minden nyelvjárásterület képviselői körében. A nyelvjárási alakokhoz való ragaszkodás nagyobb mértékben az erdélyi származású, illetőleg a férfi adatközlők körében tapasztalható.

Felfedezhető az előbbieken részletesen elemzett eseten kívül is az a tendencia, amely a különböző magyar nyelvi változatok kiegyenlítését, a nyelvi egységesülést célozza akár a családon, akár a baráti, ismeretségi körön belüli nyelvváltozat-választásban. Ezekről adatközlőim megjegyzéseiből lehet értesülni. Egy budapesti születésű adatközlőm erdélyi származású feleségével beszélve a burgonyát *pityókának* mondja. Egy másik erdélyi asszony viszont ugyanezt a fogalmat a vele azonos nyelvi változatot beszélő családjával ellentétben „itt már”, azaz Ausztriában *krumplinak* nevezi. Vagyis kialakul egy családi és egy másoknak szóló – mégis informális nyelvi változat, amely a nyelvi kiegyenlítődés felé mutat. Ennek a változásnak a beszélőközösség tagjainak egymástól különböző vernakuláris háttere, és az egymás közötti megértés/megértetés szándéka a mozgatója. Azok többsége, akik a húslevesbe *murkot* tesznek, hozzáteszik, hogy ez Magyarországon *sárgarépa*. Van olyan erdélyi adatközlőm, aki a *krumpli* ~ *pityóka* megfelelések közül a szerint válogat, hogy a beszélgetőpartner számára melyik kifejezés az ismerős. Az idézett megjegyzések a kérdőívek adatainak az értékelésével megegyező eredményt mutatnak: az egymás nyelvhasználatára való odafigyelést, az ezt tekintetbe vevő nyelvi viselkedést példázza. Ebben a tekintetben közelít a formális nyelvváltozathoz, de ezt a közelítést a lényegét tekintve nem a választékosság igénye, hanem a megértés/megértetés nyelvi szándéka irányítja.

A nyelvcsere folyamatát bemutató implikációs tábla nem mutat tiszta képet. Nem azért, mert a kutatásom során nem egyszer hallott megállapítás, hogy „minden emigráció kihálásra van ítélve” veszített volna az igazságából. Ha az egyes emigrációs hullámokat tekintjük

generációkként, akkor elmondhatjuk, hogy a 45-ösök generációja mára biológiai okokból kihalt. Leszármazottaik körében még vannak, akik beszélnek magyarul. Adatközlőim között az unokák nemzedékével már nem találkoztam. Hasonlók mondhatók el az 56-osokról is. A soraikban megjelenő harmadik generációból lehet említeni magyarul is tudó gyerekeket, de ez már csak igen töredezett nyelvtudás, amelynek tudatos beavatkozás nélkül alig van teljesítőképesége.

A nemzedékváltásnak más útjait lehet tapasztalni. Néhány éve történt meg a nemzedékváltás a kultúregyesületben, ahol a stafétabotot nem a 45-ösök, 56-osok leszármazottai vették át, hanem a 80-as évek erdélyi menekültjei. Köztük nem egy több generációs család is van. Nem csoda hát, ha a néptáncsoportjuk vezetője egy alkalommal azt mondta, hogy már a harmadik generáció is jelen van a csoportban. Ez a család szempontjából igaz megállapítás migrációs szemmel nem állja meg a helyét (l. a generációkról szóló részt). Ugyanakkor azt láttatják az események, hogy – különösen a megváltozott körülmények között – a felső-ausztriai magyar jelenlétnek lesz folytatása, mégpedig hasonló módon, mint a bécsi és gráci évszázados múltra visszatekintő, folyamatosan regisztrálható magyar népességnek. Ez a folyamatosság azonban nem ugyanaz, mint az Őrvidék autochton népességéé, amelynek folytonosságát nem pótolja a betelepülő magyarok újabb és újabb csoportja.

Irodalom

- [Szerk.] 2004. Felsőpulyai „Kufstein VIII” Tanácskozás. In *Bécsi Napló* 25 (5): 2.
- Achermann, Alberto – Künzli, Jörg [2008?] Schlussbericht zum Umgang mit den neuen Sprachminderheiten.
http://www.snf.ch/SiteCollectionDocuments/medienmitteilungen/mm_090217.pdf
- Bagossy László (főszerk.) 1992–1998. *Encyclopaedia Hungarica. I–IV*. Hungarian Ethnic Lexicon Foundation, Calgary (EncHung.)
- Balogh Vince – Lauringer Tamás 2000. Linz magyar szemmel. In: *Bécsi Napló* XXI/2. sz..
- Bartha Csilla 1993. Nyelvhasználat és generációk összefüggése a detroiti magyarban. In: *Hungarológia* 3: 40–51.
- Bartha Csilla 1995a. A nyelvvesztés néhány rendszerbeli szimptomája amerikai magyarok nyelvhasználatában. In: Laczkó Krisztina (szerk.): *Emlékkönyv Szathmári István hetvenedik születésnapjára*. ELTE, Budapest, 34–45.
- Bartha Csilla 1995b. Egy amerikai magyar közösség nyelvhasználatának szociolingvisztikai megközelítései. Kandidátusi értekezés. Kézirat.
- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Baumgartner, Gerhard: Die Burgenländischen Sprachminderheiten 1945-1999.
http://www.erinnern.at/e_bibliothek/seminarbibliotheken-zentrale-seminare/abbild-und-reflexion/381_Baumgartner_Die%20Burgenlandischen%20Sprachminderheiten%201945-1999.pdf
- Birken-Silverman, Gabriele 1997. The Role of Dialects in Language Planning. Codification and Standardization: The Case of Corsican. In *Dialectologia et Geolinguistica* 5: 31-48.
- Borbándi Gyula 1989². *A magyar emigráció életrajza 1945–1985*. 1–2. Európa Kiadó, Budapest
- Csepeli György 1997. *Szociálpszichológia*. Osiris, Budapest.
- Cserján Károly 1995. Identitás és közösségi kpcsolatok az ausztriai magyarok körében. In: Gecsényi Lajos (szerk.): *Szóránymagyarság – szervezettsége és kapcsolatrendszere. Tanácskozás Innsbruckban 1994. Szeptember 24–25*. Wien/Bécs.
- Cserján Károly 2001. Az ausztriai magyarok identitásának összetétele. In: Benyák Mária (szerk.): „Mit ér az ember, ha magyar?” *A magyarságtudat történelmi összetevői*. „Kufstein VI.” Tanácskozás Felsőpulyán 2000. szeptember 9–10-én. Az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége, Wien/Bécs, 2001. 183–202.
- de- 2004. Megalakult az új magyar népcsoporttanács. In *Bécsi Napló* 25 (4): 2.
- Deák, Ernő 1997., 2006. *Ungarische Mittelschulen in Österreich nach 1956*. Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich, Wien.

Deák, Ernő 2000. Die Wiener Ungarn in Geschichte und Gegenwart. In: Jahn-Brandenstein, Maria (red.): *Beheimatet in Österreich. 1980–2000. Zwanzig Jahre Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich. Vorgeschichte, Tätigkeit, Mitgliedsvereine*. Modalitas, Wien.

Deák Ernő 2004. „Mir wölle Bleiwe wat mir sin” – azok akariunk maradni, akaik vagyunk. In: Benyák Mária (szerk.): *Az Európai Unió és az etnikai kisebbségek. Diagnózis és prognózis.*”Kufstein VII.” Tanácskozás Felsőpulyán 2003. szeptember 6-7-én. Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége/Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich, Wien/Bécs, 9-17.

di Luzio, Aldo 1991: On some (socio)linguistic properties of Italian foreign workers' children in contact with German. In Kees de Boot, Willem Fase (ed.) *Migrant Languages in Western Europe. International Journal of the Sociology of Language* 90: 131–157

Edwards, John 1995. *Multilingualism*. Harmondsworth, Penguin

Egger, Kurt 1985. Zweisprachige Familien in Südtirol: Sprachgebrauch und Spracherziehung. AZB Verlag, Bruneck, Innsbruck.

Eichinger, Ludwig M. - Plewnia, Albrecht – Riehl, Claudia Maria (Red.) 2008: *Handbuch der deutschen Sprachminderheiten in Mittel- und Osteuropa*, Narr, Tübingen.

Erb Maria 2000. Kétnyelvűség és diglosszia a magyarországi németeknél. In: Manherz, Karl (Hg.): *Gedenktagung zu Ehren von Claus Jürgen Hutterer*. wiki.eotvos.elte.hu/wiki/images/7/75/MoNemetek.doc

Euromosaic 2000. *Gefährdete Vielfalt - Kleine Sprachen ohne Zukunft. Über die Lage der Sprachminderheiten in der EU*. Ein Überblick der GfbV-Südtirol. Bozen. <http://www.gfbv.it/3dossier/vielfalt-dt.html> (utolsó frissítés 2004. 03.02.)

Fishman, Joshua A. 1966. *Hungarian Language Maintenance in the United States*. Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series, Volume 62, Bloomington.

Gaál, Károly 1981. Monographische Erzählforschung und kleinregionale Kultur. In Bockhorn, Olaf – Gaál, Károly – Zucker, Irene (Hrsg.) *Minderheiten- und Regionalkultur. Vorträge des 4. Internationalen Symposiums „Ethnographia Pannonica” in Bernstein 1978*. Veröffentlichungen der Ethnographia Pannonica Austriaca Band I. Wien, 15-35.

Gaál Károly 1985. *Kire marad a kisködmön? Adatok a burgenlandi uradalmi béresek elbeszélő kultúrájához. / Wer erbt das Jankerl. Über die Kommunikationskultur der Gutshofknechte im Burgenland*. Szombathely.

Gaál Károly 1988. *Aranymadár. A burgenlandi magyar faluk elbeszélőkultúrája*. Szombathely.

Gal, Susan 1987. *Codeswitching and consciousness in the European periphery*. In: *American Ethnologist* 14: 637–653.

Gal, Susan 1991. Kódváltás és öntudat az európai periférián. In *Kontra* 1991. 123-157.

Gal, Susan 1991b. Mi a nyelvcsere, és hogyan történik? In *Regio* 1991/1:66-76.

Gálffy Mózes 1971. Hangtan. In Balogh Dezső – Gálffy Mózes – J. Nagy Mária: *A mai magyar nyelv kézikönyve*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest

Gálffy Mózes – Márton Gyula 1987. *Székely nyelvföldrajzi szótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Gálffy Mózes – Murádin László (összeáll.) 1975. *Anyanyelvünk művelése*. Kritérion Könyvkiadó, Bukarest.

Gereben Ferenc 1996. Nyelvhasználati szokások kisebbségi helyzetben. (Egy határon túli magyarok körében végzett kérdőíves felmérés alapján) In: Csernicskó István, Váradi Tamás (szerk.): *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat*. A 8. Élőnyelvi konferencia előadásai. Budapest.

Gereben Ferenc 1998. Anyanyelv és identitástudat kapcsolata a magyarpárú kétnyelvűség helyzetében. In: Lanstyák István, Szabó Mihály Gizella (szerk.): *Nyelvi érintkezések a Kárpát-medencében /Jazykové kontakty v Karpatskej kotline*. Dialógus Könyvek /Edícia Dialógus, Pozsony / Bratislava.

Gereben Ferenc 1999. *Identitás, kultúra, kisebbség*. Osiris – MTA Kisebbségkutató Műhely, [Budapest].

Gereben Ferenc 2000. Az identitástudat és a vallásosság kapcsolata. In Gereben Ferenc – Tomka Miklós 2000. *Vallásosság és nemzettudat. Vizsgálódások Erdélyben*. Kerkai Jenő Egyházzociológiai Intézet, Budapest

Gergely János 1988. Újabb megfigyelések a franciaországi magyarok beszédének hangsúlyáról és ritmusáról. In Kiss Jenő – Szűts László (szerk.) *A magyar nyelv rétegződése*. Akadémiai Kiadó, Budapest

Gergely, Jean 1968. *Déformations subies par le hongrois parlé sous l'influence de l'usage permanent de la langue française*, Paris. [Kézirat]

Gesellschaft für bedrohte Völker 2003. *Österreich: Minderheiten für Reform. Im Zuge der österreichischen Verfassungsreform fordern die Sprachminderheiten eine stärkere Berücksichtigung*. Bozen, Wien <http://www.gfbv.it/3dossier/eu-min/oe-konvent.html> (utolsó aktualizálás 2003. 11. 13.)

Giddens, Anthoní 1997 (1989). *Szociológia*. Osiris, Budapest.

Golubeva-Monatkina, Natalia 2003. Lexical Peculiarities in the Russian Speech of Descendants of Russian Emigrants in France. In *Dialectologia et Geolinguistica* 11: 39-63.

Gönczi Ferenc 1948. *Göcsej népköltészete*. Zalai Tudományos Gyűjtemény I. Zalai Táj- és Népkutató Munkaközösség, Zalaegerszeg.

H. L. 2002. 2001. évi népszámlálás: Ausztriában magyarok az élen. In *Bécsi Napló* 23 (6): 1, 3.

Hegedűs János 1995. Iskolamodell szórványban. In: Gecsényi Lajos (szerk.): *Szórványmagyarság – szervezettsége és kapcsolatrendszere. Tanácskozás Innsbruckban 1994. Szeptember 24–25*. Wien/Bécs, 49-54.

Helbling, Marc 2004. *Sprachminderheiten im Kanton Freiburg*. Schriftenreihe der Deutschfreiburgischen Arbeitsgemeinschaft, Band 21.

Hetényi Varga Károly 1992. *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I*. Lámpás Kiadó, Abaliget.

Hinderling, Robert – Eichinger Ludwig M. (szerk.) 1996. *Handbuch der mitteleuropäischen Sprachminderheiten* Gunter Narr Verlag, Tübingen.

Hlavač, Elisabeth 2004. Az Eurpai Unió bővítése és a kisebbségek. In Benyák Mária (szerk.): *Az Európai Unió és az etnikai kisebbségek. Diagnózis és prognózis.*”Kufstein VII.”

Tanácskozás Felsőpulyán 2003. szeptember 6-7-én. Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége/Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich, Wien/Bécs, 217-219.

Illés-Molnár Márta 2009. Minden anyanyelv származási nyelv, de nem minden származási nyelv anyanyelv. Gondolatok a németországi magyarság (anya)nyelv-pedagógiájához. In *Anyanyelvpedagógia* 3: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=191>

Imre Samu 1971. *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Jaspaert, Koen – Kroon, Sjaak 1991. Social determinants of language shift by Italians in the Netherlands and Flanders. In Kees de Boot, Willem Fase (ed.) *Migrant Languages in Western Europe. International Journal of the Sociology of Language* 90: 77-96.

Katus László 1979. A népesedés és a társadalmi szerkezet változásai. In: Kovács Endre (főszerk.): *Magyarország története 1848–1890. II.* Akadémiai K., Budapest, 1119–1163.

Kelemen László 2004. Az ausztriai magyar népcsoport múltja, jelen és jövője. In Benyák Mária (szerk.): *Az Európai Unió és az etnikai kisebbségek. Diagnózis és prognózis.* Kufstein VII.” Tanácskozás Felsőpulyán 2003. szeptember 6-7-én. Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége/Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich, Wien/Bécs, 197-206.

Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Kiss Mihály 1990. Linz mai szemmel. In: *Bécsi Napló* XI/6. sz.

Kontra Miklós 1990. *Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból*. Linguistica Series A. Studia et Dissertationes, 5. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest.

Kontra Miklós szerk. 1991. *Tanulmányok a határainkon túli kétnyelvűségről*. Magyarságtudományi Intézet, Budapest.

Labov, William 1988: „A nyelvi változás és változatok”. *Szociológiai Figyelő* 4: 22–48.

Lessing, Erich 2006. Budapest – die ungarische Revolution. Neue Heimat Linz und Oberösterreich. Magistrat der Landeshauptstadt Linz, Linz

Lőrinczi Réka 1980. *A magyar rokonsági elnevezések rendszerének változásai*. Kritérion Könyvkiadó, Bukarest.

Márton Gyula 1975. A magyar nyelv román eredetű elemei. In: Gálffy Mózes, Murádin László (összeáll.) *Anyanyelvünk művelése*. Kritérion Könyvkiadó, Bukarest. 52–57.

Máthé Attila 2006. 50 év 1956-2006. Emlékezünk. <http://www.linzhb.de/ungarn/2006-3.pdf>

Mattheier, Klaus J. 1987. Alter, Generation. In Ammon, U. – Dittmar, N. – Mattheier, K.J (Ed. Hrsg.): *Sociolinguistics / Soziolinguistik. An International Handbook of the Science of Language and Society / Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft*. Volume / Halbband I. Walter de Gruyter, Berlin, York.

Muñoz, Marie-Claude 1991. La langue 'précieuse' mais précaire. In Kees de Boot – Willem Fase (ed.) *Migrant Languages in Western Europe. International Journal of the Sociology of Language* 90: 57-76

Nelde, P. H. – Vandenmehren, S. – Wölck, W. 1991. *Interkulturelle Mehrsprachigkeit. Eine kontaktlinguistische Umfrage in Fünfkirchen*. Dümmler, Bonn.

Oral History. Balogh Ádám, Balogh Vince, Kerny Géza, Simonffy Erika, Simonffy Ferenc emlékezése.

Pan, Christoph 2003. Modellértékű-e a dél-tiroli autonómia. In *Bécsi Napló* 24 (5): 3, 4.

Pan, Christoph 2004. Déltirol-autonómia – sikermmodell? In Benyák Mária (szerk.): *Az Európai Unió és az etnikai kisebbségek. Diagnózis és prognózis. "Kufstein VII." Tanácskozás Felsőpulyán 2003. szeptember 6-7-én.* Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége/Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich, Wien/Bécs, 45-52.

Penavin Olga – Matijevics Lajos 1978. *A jugoszláviai székelylepek nyelvatasza.* Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék.

Penavin Olga 1966. *A jugoszláviai Muravidék magyar tájnyelvi atlasza.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 116. szám. Budapest.

Penavin Olga 1986. *Nyelvjárás és köznyelv. A nyelvjárás hatása a köznyelvre.* Nyelvművelő füzetek. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

Péter Katalin 1995. *Papok és nemesek, Magyar művelődéstörténetitanulmányok a reformációval kezdődő másfél évszázadból.* Ráday gyűjtemény, Budapest.

Pfaff, Carol W. 1991. Turkish in contact with German Language maintenance and loss among immigrant children in Berlin (West). In Kees de Boot, Willem Fase (ed.) *Migrant Languages in Western Europe. International Journal of the Sociology of Language* 90: 97-129.

Pfandl, Heinrich 1995. Einige Überlegungen zur postemigrativen Erstsprachenentwicklung von Emigranten mit Russisch als dominanter Sprache. In: *Mitteilungen für Lehrer slaw. Fremdsprachen* 69. 18–28.

Romain, Suzanne 1995. Bilingualism. 2. kiad. Blackwell, Oxford (Language in Society 13.)

Rosenberg, Peter 2002. *Sprachminderheiten in West- und Osteuropa. Ein Strukturvergleich.*

<http://www.kuwi.euv-frankfurt-o.de/de/lehrstuhl/sw/sw1/mitarbeiter/rosenberg/sprmin.pdf>

Schmidt, Wilhelm 1973. *Grundfragen der deutschen Grammatik. Eine Einführung in die funktionale Sprachlehre.* Volk und Wissen Volkseigener Verlag, Berlin.

Schreiner, Patrick 2006. *Staat und Sprache in Europa Nationalstaatliche Einsprachigkeit und die Mehrsprachenpolitik der Europäischen Union.* Frankfurter Forschungen zur Kultur- und Sprachwissenschaft Band 11.

Silling István 1992. *Kupuszinai tájszótár.* Jugoszláviai Művelődési Társaság, Újvidék.

Skutnabb-Kangas, Tove 1997. *Nyelv, oktatás, kisebbségek.* Teleki László Alapítvány Könyvtára, Budapest (Kisebbségi adattár VIII.)

Smits, Caroline 2002. On the persistence of dialect features in Iowa Dutch. In Berns, Jan - van Marle, Jaap ed.: *Present-day Dialectology. Problems and Findings.* Trends in Linguistics. Studies and Monographs 137. Mouton de Gruyter

Smuk András 1995. Magyarok Ausztriában – ausztriai magyarok. In: Gecsényi Lajos (szerk.): *Szóránymagyarság – szervezettsége és kapcsolatrendszere. Tanácskozás Innsbruckban 1994. Szeptember 24–25.* Wien/Bécs, 63-76.

Szabó A. Ferenc 2004. Európai Unió, migráció, magyarság. In Benyák Mária (szerk.): Az Európai Unió és az etnikai kisebbségek. Diagnózis és prognózis."Kufstein VII." Tanácskozás Felsőpulyán 2003. szeptember 6-7-én. Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége/Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich, Wien/Bécs, 169-177.

Szabó Vilmos 2004. Határon túli magyarok kérdése a magyar kormány kisebbségpolitikájában. In Benyák Mária (szerk.): Az Európai Unió és az etnikai kisebbségek. Diagnózis és prognózis."Kufstein VII." Tanácskozás Felsőpulyán 2003. szeptember 6-7-én. Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége/Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich, Wien/Bécs, 179-185.

Szabó Zoltán 1975. Hosszú hangok – rövid hangok. In: Gálffy Mózes, Murádin László (összeáll.) *Anyanyelvünk művelése*. Kritérion Könyvkiadó, Bukarest. 147–149.

Szépfolusi István 1992². *Lássátok, halljátok egymást!* Magvető Könyvkiadó, Budapest.

Szépfolusi István: Magyarul beszélők a mai Ausztriában. In: Kontra Miklós (szerk.): *Tanulmányok a határainkon túli kétnyelvűségről*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 73–121.

Szoták Szilvia 2004. A burgenlandi magyarság nyelvi jogai. In P. Lakatos Ilona, T. Károlyi Margit (szerk.) *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Tátrai Infanger, Nóra 2003. *Der Sprachgebrauch der Ungarn in der Schweiz. Methoden zur Untersuchung der Mehrsprachigkeit*. Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main, Berlin, Bern Bruxelles. New York, Oxford, Wien.

Vázsonyi Endre 1995. *Túl a Kecegárdán. Calumet-vidéki amerikai magyar szótár*. Teleki László Alapítvány, Budapest

Veiter, Theodor 1971. Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich, Mit einer Ethnosoziologischen Grundlegung und einem Anhang (Materialien). In *The American Journal of International Law*, Vol. 65, No. 4

Vöö István 1975. Nyelvjárásiasság a magánhangzók ejtésében. In: Gálffy Mózes, Murádin László (összeáll.) 149–152.

Zelliger Erzsébet 1977. *A kupuszinai nyelvjárárás igeragozási rendszere*. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 147.

Zelliger Erzsébet 1996/1997. Generációk az emigrációban. In: Bánki Judit (szerk.): *Emlékkönyv B. Lőrinczy Éva hetvenedik születésnapjára*. Linguistica Series A. Studia et dissertationes 21. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 94–98.

Zelliger, Erzsébet 1997. Schulung, Sprachkenntnisse, Sprachgebrauch in einer Emigrantengemeinschaft. In *Dialektologia et Geolinguistica* 5: 99-107.

Zelliger, Erzsébet 2003. Sprache und Sprachgebrauch in der ungarischen Diaspora Oberösterreichs. In *Dialektologia et Geolinguistica* 11: 73-87.

Név- és tárgymutató

1956-os forradalom 8-9, 29, 40-41
56-os menekültek 17-18
alkalmi szókölcsönzés 94
anyanyelv 53-54, 60-65, 77
anyanyelvtudás 60, 65-69, 78 , 100-101
Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetsége 10, 13, 29
autonómia 11-12
Balogh Vince 28, 30
Batsányi János 7
bécsi magyarok 6
beszédrítmus 90-91
bevándorló kisebbség 12, 15, 16-17
burgenlandi magyarok 6
családi nyelvhasználat 63-67
családnevek 7, 17, 46-47
családnév-változtatás 46-47
cserkészlet 28, 30, 67, 79
Dél-Tirol 11-12, 13
dualizmus 7
ě : e viszony 93
egyenlő elbánás elve 12-13
egyesületekhez tartozás 28-30
Életünk 29, 43
emigráció 7-8
erdélyi menekültek 8, 18
etnikai kisebbségek 15
Európai Unió 10-11, 13, 14, 16, 34
Faludi Ferenc 7
Felső-ausztriai Magyarok Kultúregyesülete 29, 40
foglalkozás 52-53
generációk 35-37, 55
genfi egyezmény 9
grazi magyarok 6

hehezet 92
idegennyelv-használat 57-58
idegennyelv-ismeret 56
identitástudat 22
identitástudat motívumai 34-38, 79-80, 109
időtartam 90-91
interferencia 82-83, 85-91, 92, 93-96, 108
iskola nyelve 58-60, 100
iskolák 25-27
iskolázottság 50-53, 58-60
Kálmán Imre 7
keresztnévadás 115
keresztnevek 42
keresztnévtípusok 44-45
Kerny Géza 43
kettős identitás 10
kisebbségi politika 16
kódváltás 79, 93-94
kontaktusnyelv 20
labialitás 92
Lehár Ferenc 7
Mácsady István 8, 26, 27, 28
Magyar Harcosok Bajtársi Szövetsége 14
Magyar Iskola 30
magyar köznyelvűség 12
Magyar Köztársaság 13
Magyar Népköztársaság 10, 13
magyar nyelvjárások 20, 23, 99, 101-107
Magyar Otthon 28, 29
Magyar Reálgimnázium 26
Magyarok Világszövetsége 14, 29
menekültek jogállása 9-10, 16
népcsoportok 12, 13-14
népcsoporttörvény 10
névadás 22
névgyakoriség 45-46
nyelv teljesítőképessége 116, 118

nyelvi egységesülés 106, 117
nyelvi hiány 96
nyelvi kontaktusok 16, 97-98
nyelvi politika 16
nyelvjárási sajátosság 91, 92, 98-99
nyelvjárás-keveredés 111-114
olvasmányok 61-62
orosz kivándorlók 17, 81, 97
osztrák államszerződés 8, 9, 14
örvidéki magyarok 6, 75
őshonos kisebbség (autochton kisebbség) 6, 12, 15, 16, 116
őshonos magyarok 9, 75
rádiózás 62
részleges kölcsönszó 95-96
rokonságnevek 106-107
Saint-Germain-i békeszerződés 10
standard 101-107
származási nyelv 55
származási ország 24, 56
Szent István telep 8
Szent László Bajtársi Közösség 28
szlovéniai magyarok 8, 18
szókölcsonzés 94-95
tájszavak 101-107
televíziózás 62
ternbergi tábor 5, 27, 30, 65
Umgangssprache 12, 14, 21
ünnepek 40-41
vajdasági magyarok 8, 18, 99
vallás 30-33, 71-73, 79, 115
vegyes házasságok 14
vendégmunkások 8, 16, 17, 52
Viribus unitis ipariskola 27
Volksgruppengesetz 10
zöngétlenülés 92

Mellékletek

1. sz. melléklet

XIX. századi magyar migráció nyomai

a) „... Da die Familie meines Mannes bereits Mitte des vorigen Jahrhunderts nach Innsbruck gezogen ist, besteht – nach so langer Zeit – bei den Nachkommen keinerlei Verbindung mehr mit der ungarischen Kultur und Sprache.” –írja Gertraud Sarlay (1994).

b) „Ich bin kein in Österreich lebender Ungar. Mein Großvater war gebürtiger Ungar und emigrierte zu Beginn des Jahrhunderts nach Österreich. Schon mein Vater lernte niemals Ungarisch; auch von meiner Generation spricht leider niemand Ungarisch.

Ich schätze Ihr Volk und Ihr Land und reise auch gelegentlich nach Ungarn.” – áll Horst Szabo [!] levelében (1995).

c) „Ich kann weder ungarisch, noch weiß ich irgend etwas über Ungarn. Nur eines weiß ich, daß mein Großvater aus Ungarn abstammen soll. Es tut mir leid, daß ich nichts anderes sagen kann.” Kermendi Josef (1995).

2. sz. melléklet

A magyarokkal kapcsolatba hozhatók köre

a) „Mein Vater, Karl Kiraly, geboren 1913 in Hannersdorf/Burgenland, besuchte die österreichische und ungarische Schule und beherrschte die ungarische Sprache in Wort und Schrift bis zu seinem Tode 1963. Meine Mutter ist gebürtige Wienerin und wie sie daraus ersehen können, handelt es sich um meine Familie nicht um eine Emigranten-Familie!

In den letzten Kriegsjahren übersiedelten meine Eltern nach Ober-Österreich, zuerst Linz, dann Pettenbach und zum Schluß nach Wels (seit 1953).

Nachdem meine Mutter der ungarischen Sprache nicht mächtig war, ergaben sich oft Verständigungs-Schwierigkeiten mit meinen aus der Österr./ungar. Monarchie stammenden Großeltern, die sich dann später in Hannersdorf-Burgenland niedergelassen hatten.

Mein Bruder und ich wurden auch nur in deutscher Sprache unterrichtet und es gab auch keine Kommunikation oder auch nur erlernen in ungarisch. Ich selbst beherrsche [!] heute vielleicht 5 Wörter in ungarisch, diese habe ich auch nur aus diversen Kurzbesuchen in Ungarn erlernt.

Demnach gibt es auch kein Weitergeben dieser ungarischen Sprache an unsere Kinder und ich betone nochmals, daß wir keine Emigranten-Familie, wie z. B. nach der Oktober-Revolution 1956, sind. Wir hatten auch niemals Kontakt mit hier in Wels ansässigen Exil-Ungarn und somit auch kein Kultur-Erlebnis.”

b) „Ihr Brief hat meine Mutter erreicht, da mein Vater inzwischen gestorben ist. Meine Mutter, die das 90. Lebensjahr gerade vollendet hat, ist wie mein Vater Donauschwäbin und gebraucht als solche nicht die ungarische Sprache, zumal auch keine Ungarn in der Nähe wohnen.

Mein Vater, der in seiner Jugend noch ungarische Schulen in der Batschka bis zum Umbruch 1918 besuchte, war der ungarischen Sprache als Kaufmann einigermaßen mächtig.

Nach dem Kriege und der Flucht nach Österreich hatte er einen ungarischen Bekannten in Linz, der meines Wissens ebenfalls verstorben ist, mit dem er gelegentlich ungarisch sprach.

Aus diesem Kontakt ergab sich dann auch, daß er eine ungarische Zeitung abonnierte.”

c) „Ich bin Volksdeutscher und stamme aus Rumänien. Auch beherrsche ich nicht die ungarische Sprache” (Victor Demeter)

d) „Ich ... teile Ihnen mit, daß ich Ihnen ... leider nicht behilflich sein kann, da ich der ungarischen Sprache nicht mächtig bin. Ich stamme aus dem ehemaligen Jugoslawien und habe deutschsprachige Ahnen. Wie diese zu dem ungarische Namen gekommen sind, kann ich nicht genau feststellen, da meine Eltern und andere nahe Angehörige schon verstorben sind.” (Franz Farkasch)

e) „Um ein Bild von mir zu bekommen, möchte ich einige Lebensdaten wiedergeben. Mein Vater, Ferenc Meszaros, war Ungar und stammte aus Senta, Bacska, Jugoslawien. Er ist im Ersten Weltkrieg gefallen, als ich 6 Monate „alt” war. So habe ich ihn gar nicht gekannt. Die Mutter war Deutsche, auch bereits verstorben, hat uns als Deutsche erzogen. Ich hatte noch zwei Schwestern, eine ist auch schon tot. Die Nagymama in Bacska Topola habe ich nur einmal, als ich 13 Jahre war, gesehen. Matyasbacs war Schneider und ist in Topola gestorben. Die Cousine Juliska starb in Varaždin, Inci in Topola, und die jüngste Cousine Rozsi lebt in Budapest, ist verheirate[t] und hat zwei Kinder. Die Verbindung hat es vor dem letzten Krieg

schon gegeben, ist aber auch unterbunden. Wenn wir uns verständigen wollten, sprache[n] wir serbokroatisch, weil wir ja in Jugoslawien lebten. Ich wurde in India geboren und verbrachte bis zur Flucht mein Leben im Heimatort.

Zuhause wurde nur Deutsch gesprochen. Ungarisch konnten wir nicht, und soweit mir noch in Erinnerung ist, hat meine Mutter mit dem Vater auch Deutsch gesprochen. Die letzte Postkarte aus dem Krieg hat mir die Mutter einmal gezeigt, und da stand die Anrede darauf „Liebe Ros!“. Im Heimatort wurde auch nur Deutsch gesprochen oder Serbisch, denn der Ort hat zwei Drittel Voldkdeutsche und ein Drittel Serben. Ungarische Familien gab es nur ganz wenige. Nach dem Ersten Weltkrieg sind einige ungarische Familien nach Ungarn gezogen.

Es tut mir leid, Ihnen nicht mehr dienen zu können. Ich fühle mich als Donauschwabe, und Sie sehen auch, daß mein Name eingedeutscht geschrieben ist, also nicht Meszaros.” – írja G. Mesarosch.

3. sz. melléklet

Akik már nem tudnak magyarul

a) „...Meine Muttersprache ich [ɔ: ist] zwar im Grund ungarisch, doch bin ich immer in deutsche Schulen gegangen, sowohl in Preßburg (Pozsony) woher ich stamme, wie auch später nach 1945 in Linz. Da mein Vater deutscher Nationalität war, wurde zuhause auch 95 % deutsch gesprochen, außer mit meiner ungarischen Großmutter.

Meine Konversation in Ungarisch beschränkt sich auf die Besuche meiner Verwandten aus Ungarn. Auch lese ich kaum ungarisch.” (Eva Török)

b) „...Ihren gesch. Brief v. 31. VIII. 95 habe ich erhalten und möchte Ihnen mitteilen dass meine ung. Sprachkenntnisse minimal sind. In meinen Kinderjahren (bin 78 J. alt) habe etwas von meiner Ladanyi Oma gelernt und besuche zu Ihren Andenken öfters hier in Wels die ung. Messe. (Karl E. Zimmer)

c) „Ich lebe seit Weihnachten 1944 in Österreich. Habe die österreichische Staatsbürgerschaft spreche seit 50 Jahren ausschließlich Deutsch. Habe keine Familie...” (Elisabeth Pogany [!])

d) „...in gewisser Hinsicht fühle ich mich geschmeichelt, daß ich Ihrem Linzer Adressverteiler für emigrierte Ungarn aufscheine. Ich muß Ihnen jedoch leider die Mitteilung machen, daß ich als Sohn (geschiedener) ungarischer Eltern deutschsprachig (nicht zweisprachig) in Linz aufwuchs. Abgesehen von einer elementaren Basis im intuitiven Umgang mit Ungarisch bin ich dieser Sprache leider weder in Wort oder Schrift mächtig.” (Kosa – a kézírásban *Kósa* – Attila)

e) „Bezugnehmend auf Ihren Brief vom 31. 8. 95 möchte ich Ihnen mitteilen, daß ich 1961 in Österreich geboren wurde. Ich bin (leider) der ungarischen Sprache nicht mächtig und habe auch keinen Kontakt zu in Österreich lebenden (Exil-)ungarn. (Dr. M. Csanády)

f) „...weder ich noch ein anderes Mitglied meiner Familie ungarisch sprechen.” (Apáthy)

g) „Ich bedauere Ihnen mitteilen zu müssen, daß ich aus persönlichen und familiären Gründen für Ihr Anliegen nicht zu Verfügung stehe. Meine Familie ist österreichisch, zu Hause wird nur deutsch gesprochen. Ich kenne auch keine Ungarn in unseren Gegend. (Dr. Arató)

h) „... Én már majd 60 éve ittélek Linzben és sajnos 86. évemet töltöm be az idén és ágyban fekvő beteg vagyok. Feleségem és 3 gyermekünk semmit se beszélnek magyarul, ők már ittzülettek Linzben. Neharagudjon, hogy irásom már elég rossz, dehát 60 év sok idő és az öregkor se engedi meg, hogy szépen géppel írjam meg a választ. Kérem nevegye rossznéven, hogy én a fennt említett okok miatt nemállhatok rendelkezésére.” (Simon)

4. sz. melléklet

Vélekedés a magyar nyelvhasználatról

„... levelére válaszolva közlöm, hogy a véleményem szerint – mivel Linz a magyar határtól nem egészen 300 km-re van – nincs különbség az itteni és a soproni, pesti vagy a szegedi magyar beszéd között. Az itt élő magyarok egy jelentéktelen kis része 1945 után jött Magyarországról Linzbe. Egy elváltozást a beszédben meg akarva is nehéz találni. Biztos más a helyzet ezzel a témával kapcsolatban a Magyarországtól nagyobb távolságra élő magyaroknál mint pl. Svédországban, Norvégiában, Angliában, Portugáliában, Amerikában, Ausztráliában vagy Dél-Afrikában.”

5. sz. melléklet

Az emigráció kulturális hatása

„Mein mann Ernő Prassler ist vor 8 Jahren verstorben. Wir waren 35 Jahre verheiratet, kinderlos. Mein mann hat sich in meiner fremdenfeindlichen Heimat nie eingelebt, er wurde hier gedemütigt und hat immer unter Heimweh gelitten. Erwar ein glühender Ungar, stolz und unbeugsam. Leider habe ich wegen beruflicher Überlastung nie seine schöne, schwere Muttersprache gelernt, aber mit grosser Bewunderung ungarische Autoren in Übersetzungen gelesen: Tibor Deri Sütő András Kós Károly, Németh László, Magda Szabó usw.”

Dokumentumok

Melléklet az Életünk 1988. októberi számához.

Az október 23-ika úgy maradt meg a tanunemzedék emlékezetében, de a tárgyilagos történetiszemléletben is, mint milliók szívének összedobbanása. Ez a nap ünnepé emelkedett. De az ünnep örömeinek csak akkor van érőadó ereje, ha a hatása tovább él a hétköznapiakban is. Hiszen a hétköznapiak adják meg az élet tónusát. Akkor ünnep az ünnep, ha a szeretet életstílusa követi ebben az értelemben, ahogy a Szentírás tanít a szeretetről, nem úgy, mint ahogyan szinte protokoll előírás szerint nagyon is gyakran használják, de minden átélés nélkül. Létezik-e ilyen? Igen. Ott él azokban a lelkekben és csoportokban, amelyek nem tartják utópiának, hanem élők a szeretetét. Kevesen vannak? Talán nem túlsokan. De az evangéliumi hasznalattal a só is kevés, a kovász is kicsi, mégis megvan a hatása.

+ + + + +

Vissza kell még tekintünk az idei Szent István-zarándoklatunkra, mert az Isten kegyelméből olyan szép és felemelő volt. Itt is megköszönöm Mag. Molnár Ottó párizsi lelkészünk tartalmas és hiteles történelmi adatokkal alátámasztott ünnepi szentbeszédét a nagy királyról. Mély benyomást keltett hűveinkben. Ugyancsak köszönet illeti cserkészjeinket. A zarándokuton, a szentíráson valamint az ünnepségen tevékenyen vettek részt. Szint, élénkséget és főként lelkiiséget visznek minden rendezvényünkbe.

+ + + + +

November 1-én, Mindenszentek ünnepén délután tartjuk a menekültek emlékművének megkoszorúzását a St. Martini temetőben. 3-órakor gyülekezzünk a temető főkapuja előtt. Erre a Kedves Honfitársainkat a multban is elhozta mindig a kegyelet az elköltözött magyarok iránt. Az idén se maradjunk el innen.

+ + + + +

Weitersfeldenben aug. 11-én eskettem Pásztor Zsoltot és Ferencz Zsófiát. Ugyanott kereszteltem lányukat Julia Máriát. Az esketést is meghatódok, ha látja, hogy szavai milyen érintik a jegyesek lelkét, ezért reméli, hogy Isten kegyelmével egész életükre döntő befolyást gyakorol. Ennél az esküvőnél láthattam ennek a jelét, nemcsak a menyasszony könnyei által, hanem világány meghatottságán is. Az ő szeme is elhomályosodott.

Aug. 12-én megkereszteltem Rechbergben Róbertet, Tóth Imre és Mária Mártát. Ugyanot és ugyanazon a napon megkereszteltem még Imrét, Váradi Imre és Faragó Szilvia fiát. - Szept. 2-án Pad Kreuzenben megkereszteltem Melindát, Gröb Márton és Molnár Monika lányát.

Szept. 10-én a Szent Ferenc plébániatemplomban esküdtek egymásnak örök hűséget Jankó Ágota és Obermüller Ferenc. Szinte már ismétlésként hat, hogy ezeken a lapokon fiatalok mély vallásosságáról teszünk említést. De hála legyen az Urnak, hogy ezt gyakran tehetem, mint ebben az esetben is. A templomban ezt ki is emeltem, de azt is, hogy a szülőknek ebben milyen nagy részük volt.

Elhunyt Reiter József dr. (St. Georgen i.A. Stelzhamerstr. 23.). A menekült betegek kórházában a mélyen vallásos lelkületű orvos sok olyan honfitársunkon segített, aki a menekülthelyzettel járó nehézségeken kívül még a betegség keresztjét is hordozta. A magyar szentmisétet harmoniumjátékával tette ünnepélyessé. A jótettek gazdag kincsével lépett át az örökkévalóságba.

Elhunyt még Háhn Irén honfitársnánk (Wechellierweg 1.) hatvennyolc éves korában.

Inhalt: Nationalfeiertag. - Rückblick auf die Stephanswallfahrt. - Kranzniederlegung. - Trauung des Pásztor Zsolt und der Ferencz Zsófia und Taufe der Pásztor Julia Mária. - Taufe des Tóth Róbert, des Váradi Imre und der Gröb Melinda. - Trauung des Obermüller Ferenc und der Jankó Ágota. - Tod des Dr. Reiter József und der Háhn Irén.

Dr. Kerny Géza

A-4020 Linz, Senefelderstr. 6, Tel: 0732/42586

Ungarischer Seelsorgedienst der Evangelisch Reformierten Kirche HB. in Oberösterreich
 Az Ausztriai Református Egyház Magyar Lelkigondozó Szolgálat Felsőausztriában
 A-4060 Leonding, Haidfeldstrasse 6

Tel. & fax: 0732 / 38 08 03

www.linzhb.de

Magyar SZÓ

Összeállítja: Mátthé Attila gondnok, A-4060 Leonding, Holzheimerstraße 65.
 Telefon & fax: 0732 / 77 56 01 >< Mobil: 0678/482 3535 >< E-Mail: matthia@gmx.at

2007/3

2007. május 20

Kuratórium választás, 2. oldal; A Tábla, 4. oldal; Istentiszt. Rend, mosolyogjunk, 5. oldal; Ami történt, 5. oldal.

A Szentlélek eljövetele.

A bibliai jelenet 12. századi ábrázoláson.

"És mikor a pünkösd napja eljött, mindnyájan egy akaratból együtt valának. És lőn nagy hirtelenséggel az égből mintegy sebesen zúgó szélnek zendülése, és eltelé az egész ház, ahol ülnek vala. És megjelentek előttük kettős tüzes nyelvek, és üle mindenikre azok közül. És megtelének mindnyájan Szent Lélekkel, és kezdének szólni más nyelveken, amint a Lélek adta nekik szólniuk." (Csel 2:1-4)

Kedves Testvérek

Pünkösti ünnepi istentiszteletünket május 27-én vasárnap $\frac{1}{2}$ 11-kor tartjuk templomunkban.

Ez alkalommal az Úr asztalát is megterítjük.

Igét hirdet Nagy Károly tiszteletes úr.

Kérjük kedves mindnyájukat, hogy aki csak teheti, jöjjön közénk pünkösd vasárnapján. Nagyon örülnénk, ha a választók listáján felsoroltak eljönnének és élnének választójogukkal, ezzel is erősítve Szolgálatunk munkáját Felsőausztriában.

Mit üneplünk Pünkösdkor?

Pünkösd a húsvétot követő ötvenedik nap, mozgó ünnep, neve a görög pentekosztész 'ötvenedik' szóból ered. Eredetileg a zsidó nép ünnepe, előbb a befejezett aratást, később pedig a Sínai-hegyi törvényhozást (ekkor kapta Mózes Istentől a törvényeket kőtáblákra) ünnepelték a Pészah szombatját követő ötvenedik napon Sabouthkor. A keresztény egyházi ünnep története a következő: Krisztus mennybemenetele után, az ötvenedik napon az apostolok összegyűltek, majd hatalmas zúgás, szélvihar támadt, s a szentlélek lángnyelvek alakjában leszált a tanítványokra.

Ekkor Péter prédikálni kezdett, beszédére sokan figyeltek, követték, megalakultak az első keresztény gyülekezetek. Pünkösd tehát az egyház születésnapja is.

ÉN IS JÖVÖK.....!

Szentmisék! Programok! Időpontok!

2007 –JÚLIUS

1. Linz, Guter Hirte, Évk. 13. Vas. Szentmise: 11.00 h.
8. Wels, Évk. 14. Vas. Szentmise: 10.00 h. Utána társalgás.
15. Linz, Guter Hirte, Évk. 15. vas. Szentmise: 11.00 h. Utána társalgás!

2007-AUGUSZTUS

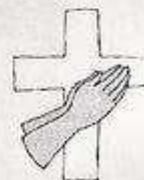
**MINDEN KEDVES HÍVEMNEK KIVÁNOK JÓ SZABADSÁGOT!
SZÉP NYARAT! JÓ PIHENÉST!**

2007 – SZEPTEMBER

2. Linz, Guter Hirte, Évk. 22. Vas. Szentmise: 11.00 h.
9. A FELSŐAUSZTRIAI MAGYAROK PÖSLINGBERGI ZARÁNDOKLATA,
SZENT ISTVÁN KIRÁLY
Szentmise: 11.30 h. Utána agapé a Lelkipásztori Központ Magyar Otthonában.
Sok szeretettel meghívom magyar testvéreimet és minden Egyesületet erre a szép
Ünnepre!
15. Magyar Lelkipásztori Központ: 14.00 Hétfégi Iskola
16.00 Cserkész
16. Linz, Guter Hirte, Évk. 24. Vas. Szentmise: 11.00 h. Utána társalgás!
30. Linz, ÚJ DÓM, A NÉPEK VASÁRNAPJA: Szentmise: 10.00 h. Utána kultúrműsor
A „Havasi Gyopár” Ének- és Táncsoport szereplésével. Táncigazgató: Márton Árpád.
Részt vesz a Cserkészcsapat, a Hétfégi Iskola és a Kultúregyesület.
Képviseljük nemzetünket a keresztény testvériség nagy ünnepén!

2007 –OKTÓBER

6. Lélekben emlékezzünk az aradi tízenhárom vértanúra!
6-7. AZ AUSZTRIAI MAGYAROK MÁRIAZELLI ZARÁNDOKLATA
Ünnepi szentmise: okt. 7. 12.00 h.
Utazunk el minél többen a kegyhelyre és kérjük a Szűzanya közbenjárását
Magyar közösségünk és családjaink egységéért!
Részt vesz a Cserkészcsapat és a Kultúregyesület is!
13. Kultúregyesület: Megemlékezés az 1956-os szabadságharcról. Magyar Lelkipásztori
Központ: 15.30 h.
13. Magyar Lelkipásztori Központ: 14.00 Hétfégi Iskola
16.00 Cserkész
14. Wels, évk. 28. Vas. Szentmise: 10.00 h. Utána társalgás!
20. Szüreti bál a trauni Volksheimban /Neubauerstr. 11/ Teremnyitás: 18.00 h.
21. Linz, Guter Hirte, Évk. 29. Vas. Szentmise: 11.00 h. utána társalgás!

A felső-ausztriai katolikus magyarok programajánlója 2007.

Die ÁRPÁD ungarische Pfadfindergruppe, Linz
feiert ihr

30-jähriges Gründungsjubiläum,
zudem wir Sie/Euch herzlich einladen
möchten.

Zu diesem Anlass können wir auch den Patron
unserer Gruppe,
Msgr. Valentiny Géza willkommenheissen.

Die Feier beginnt am Samstag, den

1. Dezember 2001,
um 14 Uhr
in der Kirche der Pfarre Guter Hirte
(Linz, Am Steinbühel 31).

Aus diesem Anlass werden wir auch gleich
dem Hl. Nikolaus gedenken und eine
Nikolausfeier gemeinsam mit unserem
Seelsorger, Mag. Szabo Ernő und der
ungarischen Schule Linz veranstalten.

Wir freuen uns auf Euer kommen.

A 80. sz. Linz-i Árpád cserkészcsapat,

30-éves
megalapításának évfordulója

megünneplésére, szeretettel meghív
Benneteket kedves hozzátartozóitokkal
együtt. Velünk ünnepel Msgr. Valentiny
Géza-bá, csapatunk Patrónusa is.

Az ünnepség

2001 december 1-én
(szombaton) d.u. 14 órakor
kezdődik a Guter Hirte templomban
(Linz, Am Steinbühel 31).

Ez alkalommal Mikulás-i
(Szt. Miklós püspökről) megemlékezést is
tartunk Lekipásztorunkkal, Ernő-Atyá-
val és a Linz-i Magyar iskola-val együtt.

Szeretettel várunk Mindnyájaitokat.

A 80. Sz. Árpád cserkészcsapat meghívója

Kulturverein der Ungarischen Sprachgruppe in Oberösterreich
Felsőausztriai Magyarok Kultúregyesülete, 4040 Linz, Petrinumstr.12 Haus 7; ZVR-Zahl: 520691483 (bejegyzési iktatószám)

**A Felsőausztriai Magyarok Kultúregyesülete
szeretettel meghívja Önt és kedves családját,**

évi közgyűlésére és az azt követő „Nyugat” irodalmi emlékestre

**2009 febr. 28-án szombaton, du. 16:00 órai kezdettel
Hely: Magyar Lelkészség Otthona, 4040 Linz, Petrinumstr. 12/7**

Napirendi pontok:

- 16:10 – 16:20 A megjelentek üdvözlése, a napirend ismertetése és megszavazása
- 16:15 – 17:00 Elnöki beszámoló, videóvetítéssel egybekötve (Szatmári Sándor, Tökés Enikő)
- 17:00 – 17:10 Beszámoló a Hétvégi Magyar Iskoláról (Kovács Enikő, Sebestyén Margit)
- 17:10 – 17:13 Pénztári jelentés (Márton Irén)
- 17:13 – 17:15 Pénztárellenőr jelentése (Máthé Erzsébet)
- 17:15 – 17:17 Vezetőség felmentése
- 17:17 – 17:20 A 2009-es évi tervek rövid ismertetése (magyar hétvége, Tamás Gábor koncert, színház)
- 17:20 – 17:30 Hozzászólások, javaslatok

Szünet (szeretetvendégség) 18:00 óráig

18:00 – 19:00 A XX. század legjelentősebb folyóirata, a Nyugat nemrég ünnepelte 100 éves évfordulóját, s ebből az alkalomból Bálint Kriszta és Tökés Enikő irodalmi emlékműsort állítottak össze. Szó lesz irodalmunk neves költőiről, íróiról mint pl. Ady Endre, Babits Mihály, Juhász Gyula, Kaffka Margit, Kosztolányi Dezső, Móricz Zsigmond, Tamási Áron, Tóth Árpád, hogy csak párat említsünk. A neves újsággal kapcsolatos tudnivalókról, irodalmi művekről, szerkesztőségi gondolatokról hallhatnak majd egy érdekes műsort. A zárószó után az évi tervekkel kapcsolatos ötletek, javaslatok megbeszélése.

NYUGAT

Mindenkit szeretettel várunk!

*Szívveljes üdvözléssel,
Tökés Enikő (elnök)*

FIGYELEM: a meghívóval együtt kiküldött csekkek (éves tagsági díj egyéneknek 15 €, házaspároknak 25 €.) az alábbi kontószámra utalhatók át; amelyet előre is hálásan köszönünk. Kérjük a nevüket a csekkekre ráírni, másképp nem tudjuk azonosítani, hogy kitől érkezett a pénzüsség. Önkéntes adományokat szívesen fogadunk, ezért külön köszönettel tartozunk. A tagdíj a közgyűlésen személyesen is kifizethető, tagsági kártyát helyben állítunk ki ill. az átutalóknak postán küldünk el.

Bankkonto: 32100074502, Sparkasse Oberösterreich, BLZ: 20320

A Felső-ausztriai Magyarok Kultúregyesületének meghívója

7. számú melléklet

A nyelvhasználati kérdőívek

I. kérdőív /Felnőtt/

1. Ön hol született? /Ország, település/ . . . . .
2. Milyen állampolgár Ön? . . . . .
3. Mióta él Ausztriában? . . . . .
4. Hol lakott Ön ezt megelőzően? . . . . .
5. Beszélt Ön ott is magyarul? Igen -- Nem
6. Az iskoláit milyen nyelven végezte?
  - általános /alapfokú/ . . . . .
  - szakiskola /szakmunkásképző/ . . . . .
  - középiskola /gimnázium, liceum stb./ . . . . .
  - főiskola, egyetem . . . . .
7. Tud magyarul írni? Igen -- Nem
8. Tud magyarul olvasni? Igen -- Nem
9. Melyik nyelvet vallja anyanyelvének? . . . . .
10. Anyanyelvén kívül tud-e más nyelve/ke/n? Igen -- Nem
  - Ha igen: Mely nyelve/ke/n tud olvasni? . . . . .
  - beszélni? . . . . .
11. Mennyire tud magyarul? Ha osztályozni kellene a magyartudását, hányast adna magának? /Nagyon jó: 1, Nagyon gyenge: 5/; . . . . .
12. Milyen nyelven /nyelveken/ szokott Ön beszélni szűkebb családi körben?
  - Néha: . . . . . Főleg: . . . . .
13. A szüleivel magyarul beszél? Igen -- Nem
14. A felesége/férje magyar? Igen -- Nem
  - Ha nem magyar anyanyelvű, megtanult magyarul -- ért -- nem tud
15. Magyarul beszélnek egymással? Igen -- Nem
  - Ha igen: mindig -- alkalmanként; Mikor? . . . . .
16. Vannak gyermekei? Igen -- Nem
17. Ők tudnak magyarul? Igen -- Nem
18. Milyen mértékben tudnak magyarul?
  - a/ Mindent megértenek, és anyanyelvi szinten beszélnek
  - b/ Mindent megértenek, de nem tökéletesen beszélnek
  - c/ Nem mindent értenek meg és nem beszélnek tökéletesen a nyelvet
19. Ön magyarul beszél a gyerekeivel? Igen -- Nem
20. A gyerekei egymással beszélnek magyarul? Igen -- Nem
21. A gyerekei a kortársaikkal beszélnek magyarul? Igen -- Nem
22. Ön milyen nyelven beszél a gyermekei barátjaival? . . . . .

23. A gyerekei a nagyszüleikkel magyarul beszélnek? Igen -- Nem
24. Tartozik Ön valamelyik vallásfelekezethez? Igen -- Nem
Ha igen: Melyikhez? . . . . .
Jár Ön magyar nyelvű istentiszteletre?
Igen, rendszeresen
Igen, alkalmilag
Igen, néha
Soha
25. Milyen nyelven szokott imádkozni? . . . . .
26. Milyen nyelven szokott győnni? . . . . .
27. Bevásárlásnál, orvosválasztásnál szempont-e, hogy tudnak-e ott magyarul? Igen -- Nem
korábban befolyasolta-e ez a választását? Igen -- Nem
28. Milyen nyelven szokott számolni? . . . . .
29. Baráti körében vannak-e magyarok? Nincsenek
Igen, akadnak
Igen, túlnyomórészt
30. Baráti összejöveteleken milyen nyelven beszélnek? . . . . .
. . . . .
31. A szomszédokkal milyen nyelven beszélnek? . . . . .
. . . . .
32. Tagja-e, rendszeres látogatója-e valamilyen magyar egyesületnek? Igen -- Nem
Ha igen: Melyeknek? . . . . .
. . . . .
33. Szokott-e magyar nyelvű lapokat olvasni? Igen -- Nem
Ha igen: Melyeket? . . . . .
. . . . .
34. Szokott-e magyar nyelvű könyvet olvasni? Igen -- Nem
Ha igen: rendszeresen /havonta 1/
időnként /negyedévenként 1/
ritkán /évenként 1/
35. Az elmúlt évben kb. hány könyvet olvasott el? . . . . .
Ebből mennyi volt magyar nyelvű? . . . . .
36. Vannak-e önnek saját könyvei? Igen -- Nem
Ha igen: Mennyi? /1 fm = 40--60 db/ . . . . .
Ebből mennyi a magyar nyelvű? . . . . .
37. Hogyan jut magyar nyelvű könyvhöz? Vásárlás
Kölcsönzés: ismerőstől
könyvtárból
38. A családtagjai közül van-e, aki szokott magyarul olvasni a/ lapokat: Igen -- Nem; b/ könyveket: Igen -- Nem

39. Szokott magyar nyelvű rádióműsort hallgatni? Igen -- Nem
Milyen rádióműsor érdekli leginkább? . . . . .
40. Szokta Ön a Duna TV-t nézni? Igen -- Nem
41. Milyen gyakran szokott Ön Magyarországra/szülőföldjére látogatni? . . . . .
42. Vannak ott rokonai? Igen -- Nem
43. Amikor Ausztriába érkezett, tudott németül? Igen -- Nem
44. Az első években kb milyen arányban használta a két nyelvet?
Magyar ... : Német ...
45. Most hogyan alakul ez az arány? Magyar ... : Német ...
46. Hasznát veszi-e Ausztriában a magyar nyelvtudásának? Igen -- Nem
47. Fontosnak tartja, hogy a gyerekei, unokái is tudjanak magyarul? Igen -- Nem
Miért? . . . . .
48. Mit jelent az Ön számára magyarnak lenni? . . . . .
49. Hogyan értékeli a tapasztalatai alapján a magyarok kapcsolatait az osztrákokkal
szlovákokkal
csehekkel
szerbekkel
horvátokkal
szlovénokkal
románokkal
/Nagyon jó: 1; -- Nagyon rossz: 5/

Személyi adatok: Nem:

Kor:

Isk. végzettség:

Foglalkozás:

Lakáscím:

K. I. /Erwachsene/

1. Wo sind Sie geboren? /Land, Ort/ . . . . .
2. Ihre Staatsangehörigkeit: . . . . .
3. Seit wann leben Sie in Österreich? . . . . .
4. Wo haben Sie vorher gewohnt? . . . . .
5. wurde dort auch ungarisch gesprochen? Ja -- Nein
6. In welcher Sprache haben Sie in der Schule gelernt?
 Volksschule/Grundschule . . . . .
 Fachschule/Berufsschule . . . . .
 Mittelschule /AHS,BHS/ . . . . .
 Hochschule, Akademie, Universität . . . . .
7. Können Sie ungarisch schreiben? Ja -- Nein
8. Können Sie ungarisch lesen? Ja -- Nein
9. Welche Sprache halten Sie für Ihre Muttersprache? . . . . .
10. Können Sie /eine/ andere Sprache/n/ außer Ihrer Mutter-
 sprache? Ja -- Nein
 wenn ja: welche? . . . . .
11. Wie gut können Sie ungarisch? was für eine Note würden Sie
 Ihr selbst geben, wenn Ihre Sprachkenntnisse klassifiziert
 werden sollten? /Sehr gut: 1, schlecht: 5/ . . . . .
12. Welche Sprache/n/ gebrauchen Sie im engen Familienkreis?
 Manchmal: . . . . . hauptsächlich: . . . . .
13. Sprechen Sie ungarisch mit Ihren Eltern? Ja -- Nein
14. Ist Ihr Mann/Ihre Frau ein Ungar/eine Ungarin? Ja -- Nein
 Ist er/sie nicht ungarischer Muttersprache: hat gelernt --
 versteht -- kann nicht
15. Sprechen Sie ungarisch miteinander? Ja -- Nein
 Wenn ja: immer -- gelegentlich: wann? . . . . .
16. Haben Sie Kinder? Ja -- Nein
17. Können die ungarisch? Ja -- Nein
18. Wie gut?
 a/ gut in verstehen und Ausdruck
 b/ gut in verstehen, manchmal Ausdrucksschwierigkeiten
 c/ beschränkt in verstehen und Ausdruck
19. Sprechen Sie ungarisch mit Ihren Kindern? Ja -- Nein
20. Sprechen Ihre Kinder ungarisch miteinander? Ja -- Nein
21. Sprechen Ihre Kinder ungarisch mit ihren Altersgenossen? Ja -- Nein
22. Welche Sprache gebrauchen Sie mit den Freunden Ihrer Kinder?
 . . . . .

23. Sprechen Ihre Kinder ungarisch mit den Großeltern? Ja -- Nein
24. Gehören Sie zur irgendwelchen Konfession? Ja -- Nein
wenn ja: Zu welcher? . . . . .
wohnen Sie den ungarischen Gottesdiensten bei?
Ja, regelmäßig
Ja, gelegentlich
Ja, manchmal
Nie
25. Welche Sprache gebrauchen Sie beim Beten? . . . . .
26. Welche Sprache gebrauchen Sie bei der Beichte? . . . . .
27. Werden Sie beim Wählen eines Hausarztes oder eines Ladens
dadurch beeinflusst, ob Sie dort ungarisch sprechen können?
Ja -- Nein
wurden Sie früher dadurch beeinflusst? Ja -- Nein
28. Welche Sprache gebrauchen Sie zum Rechnen? . . . . .
29. Gibt es Ungarn im Ihren Freundeskreis? keine
Ja, einige
Ja, überwiegend
30. Welche Sprache gebrauchen Sie in einer Gesellschaft? . . .
. . . . .
31. Welche Sprache gebrauchen Sie im Gespräch mit den Nachbarn?
. . . . .
32. Sind Sie Mitglied von ungarischen Vereinigungen? Ja -- Nein
wenn ja: von welchen? . . . . .
. . . . .
33. Lesen Sie ungarische Zeitungen? Ja -- Nein
wenn ja: welche? . . . . .
. . . . .
34. Lesen Sie ungarische Bücher? Ja -- Nein
wenn ja: regelmäßig /1 pro Monat/
zeitweise /1 pro Vierteljahr/
selten /1 pro Jahr/
35. Wieviel Bücher haben Sie im vergangenen Jahr gelesen? . . .
wieviel ungarische waren dabei? . . . . .
36. Haben Sie eigene Bücher? Ja -- Nein
wenn ja: wieviel? /1 im = 40--60 St./ . . . . .
37. Wie kommen Sie zu ungarischen Büchern? durch Kaufen
durch Leihe von Freunden
od. aus einer Bibliothek
38. Lesen Ihre Familienmitglieder ungarisch? Ja -- Nein
wenn ja: a/ Zeitungen: Ja -- Nein, b/ Bücher: Ja -- Nein

39. Hören Sie manchmal ungarische Sendungen im Rundfunk? Ja -- Nein
Was hören Sie gerne? . . . . .
40. Pflegen Sie das Programm des ungarischen Fernsehen Duna TV
anzuschauen? Ja -- Nein
41. Wie oft besuchen Sie Ungarn/Ihr Mutterland? . . . . .
. . . . .
42. Haben Sie dort Verwandte? Ja -- Nein
43. Konnten Sie deutsch, als Sie in Österreich angekommen sind?
Ja -- Nein
44. Im welchen Verhältnis haben Sie am Anfang das Ungarisch
bzw. das Deutsch gebraucht? Ungarisch ... : Deutsch ...
45. Wie ist das Verhältnis jetzt? Ungarisch ... : Deutsch ...
46. Benützen Sie Ihre Ungarischkenntnisse in Österreich? Ja -- Nein
47. Halten Sie es für wichtig, daß auch Ihre Kinder und Enkel-
kinder Ungarisch können? Ja -- Nein
Wenn nicht: Warum? . . . . .
. . . . .
48. Was bedeutet für Sie, Ungar zu sein? . . . . .
. . . . .
49. Wie beurteilen Sie die Beziehungen der Ungarn zu den
Österreichern
Slowaken
Tschechen
Serben
Kroaten
Slowenen
Rumänen
Klassifizieren Sie es mit den Noten von 1 /sehr gut/ bis
5 /sehr schlecht/:

Persönliche Daten: Geschlecht:
Alter:
Schulung:
Beruf:
Adresse:

II. kérdőív /középiskolások/

1. Hol születted? . . . . .
2. Hol születtek a szüleid? . . . . .
3. Mióta élsz Ausztriában? . . . . .
4. Tudsz magyarul? Igen -- Nem
5. Tanultál magyar nyelvű iskolában? Igen -- Nem
Ha igen: Mennyi ideig? . . . . .
6. Tudsz magyarul olvasni? Igen -- Nem
7. Szoktál magyarul olvasni? Igen -- Nem
Ha igen: Mit? . . . . .
. . . . .
8. Vannak-e magyar nyelvű könyveid? Igen -- Nem
Ha igen: Mennyi? . . . . .
9. Tudsz magyarul írni? Igen -- Nem
Ha igen: Mit szoktál magyarul írni? . . . . .
10. Melyik nyelvet tartod anyanyelvednek? . . . . .
11. Milyen más nyelve/ke/t tudsz még? . . . . .
12. Mennyire tudsz magyarul? Ha osztályozni kellene a magyar-
tudásodat, hányast adnál magadnak? /Nagyon jó: 1; nagyon
gyenge: 5/ . . . . .
13. Szoktál-e a családod tagjaival magyarul beszélni? Igen -- Nem
Ha igen: Kivel?
Édesapáddal/édesanyáddal/nagyapáddal/nagyanyáddal/testvéreiddel
14. Tudnak a barátaid magyarul?
15. Velük milyen nyelven szoktál beszélni?
Néha: . . . . . Főleg: . . . . .
16. Milyen nyelven szoktál beszélni a szüleid barátaival/ismerő-
seivel? . . . . .
17. Érdeklődsz a magyar nyelv iránt? Igen -- Nem
18. Szívesen tanulnál magyarul, illetőleg szeretnéd a tudásodat
javítani? Igen -- Nem
19. Érdeklődsz a magyar történelem iránt? Igen -- Nem
20. Hol hallottál ilyen kérdésekről? . . . . .
21. Hallottál olyan iskoláról Ausztriában, ahol magyarul is ta-
nítanak? Igen -- Nem
22. Szívesen járnál ilyen iskolába? Igen -- Nem
23. Szerinted jó az, ha tud valaki magyarul? Igen -- Nem
Miért? . . . . .

24. Szoktál-e magyar nyelvű istentiszteletekre járni?

Igen, rendszeresen

Igen, néha

Soha

25. Milyen nyelven szoktál imádkozni? . . . . .

26. Milyen nyelven szoktál gyónni? . . . . .

27. Milyen nyelven szoktál számolni? . . . . .

28. Tagja vagy-e valamilyen magyar egyesületnek, szövetségnek?

Igen -- Nem

Ha igen: Melyeknek? . . . . .

. . . . .

29. Szoktál-e magyar nyelvű rádióműsort hallgatni? Igen -- Nem

30. Szoktad-e a Duna TV műsorát nézni? Igen -- Nem

személyi adatok: Nem:

Kor:

Milyen iskolába jársz?

Cím:

K. II. /Mittelschüler/

1. Wo bist Du geboren? . . . . .
2. Wo sind Deine Eltern geboren? . . . . .
3. Seit wann lebst Du in Österreich? . . . . .
4. Kannst Du Ungarisch? Ja -- Nein
5. Hast Du in einer ungarischen Schule gelernt? Ja -- Nein
Wenn ja: wie lange? . . . . .
6. Kannst Du Ungarisch lesen? Ja -- Nein
7. Pflegst Du Ungarisch zu lesen? Ja -- Nein
Wenn ja: Was? . . . . .
. . . . .
8. Hast Du ungarische Bücher? Ja -- Nein
Wenn ja: wieviel? . . . . .
9. Kannst Du Ungarisch schreiben? Ja -- Nein
Wenn ja: wozu brauchst Du das? . . . . .
10. Welche Sprache hältst Du für Deine Muttersprache? . . . . .
11. Welche andere/n/ Sprache/n/ kannst Du noch? . . . . .
. . . . .
12. Wie gut kannst Du Ungarisch? Was für eine Note würdest Du
Dir selbst geben, wenn Deine Sprachkenntnisse klassifiziert
werden sollten? /Sehr gut: 1, sehr gebrechlich: 5/ . . . . .
13. Sprichst Du Ungarisch in der Familie? Ja -- Nein
Wenn ja: Mit wem?
Vater/Mutter/Großvater/Großmutter/Geschwistern
14. Können Deine Freunde /Freundinnen Ungarisch? Ja -- Nein
15. Welche Sprache sprichst Du mit ihnen?
Manchmal: . . . . . Hauptsächlich: . . . . .
16. Welche Sprache sprichst Du mit den Freunden/Bekannten Deiner
Eltern? . . . . .
17. Interessiert Dich die ungarische Sprache? Ja -- Nein
18. Hättest Du Interesse, sie zu lernen bzw. Deine Kenntnis zu
verbessern?
19. Interessiert Dich die ungarische Geschichte? Ja -- Nein
20. Wo hast Du über solche Fragen gehört? . . . . .
21. Hast Du über Schulen gehört, in denen in Österreich auch
Ungarisch unterrichtet wird? Ja -- Nein
22. Würdest Du gerne in eine solche Schule zu gehen? Ja -- Nein
23. Hat es Deiner Meinung nach einen Sinn, Ungarisch zu können?
Ja -- Nein, warum? . . . . .

- 2 -

24. Wohnst du den ungarischen Gottesdiensten bei?

Ja, regelmäßig

Ja, selten

Nie

25. In welcher Sprache betest du? . . . . .

26. In welcher Sprache beichtest du? . . . . .

27. Welche Sprache gebrauchst du zum Rechnen? . . . . .

28. Bist du Mitglied von ungarischen Vereinigungen? Ja -- Nein

Wenn ja: von welchen? . . . . .

29. Hörst du manchmal ungarische Sendungen im Rundfunk? Ja -- Nein

30. Pflegst du das Programm des ungarischen Fernsehens Duna TV
anzuschauen? Ja -- Nein

Persönliche Daten: Geschlecht:

Alter:

In was für eine Schule gehst du?

Adresse:

8. sz. melléklet

A hangpercepció vizsgálatát célzó kérdőív

1. <u>tél</u> : <u>dél</u>	5. <u>vét</u> : <u>véd</u>
2. <u>géz</u> : <u>géz</u>	7. <u>bőr</u> : <u>bőr</u>
3. <u>lop</u> : <u>lop</u>	8. <u>ál</u> : <u>áll</u>
4. <u>seb</u> : <u>zseb</u>	9. <u>sebés</u> : <u>sebés</u>
5. <u>nevetünk</u> : <u>nevetünk</u>	10. <u>kör</u> : <u>kör</u>
11. <u>rág</u> : <u>rág</u>	16. <u>lop</u> : <u>lob</u>
12. <u>túr</u> : <u>túr</u>	17. <u>var</u> : <u>varr</u>
13. <u>méntek</u> : <u>méntek</u>	18. <u>bűg</u> : <u>bűg</u>
14. <u>zúg</u> : <u>zúg</u>	19. <u>réz</u> : <u>rész</u>
15. <u>ég</u> : <u>ég</u>	20. <u>vigyézz</u> : <u>vigyéz</u>

9. sz. melléklet

Szókinccstani kérdőívek

1. <u>burgonya</u> /Mi a neve annak a kapás- növénynek, aminek a föld alatti gumó- ját esszük szinte minden nap?/ R	6. <u>karalásbé</u> R
2. <u>kukorica</u> /Mi a neve annak a kapás- növénynek, amelynek a termésével leg- inkább szoktak disznót hizlalni?/ R	7. <u>hagyma</u> R
3. <u>petrezselyem</u> /Mi ennek a kerti nö- vénynek a neve? Húslevesbe szokták tenni./ R	8. <u>kelkáposzta</u> R
4. <u>surgarópa</u> R	9. <u>bab</u> R
5. <u>zeller</u> R	
10. <u>eper</u> R	15. <u>málna</u> R
11. <u>ribizli</u> R	
12. <u>szederfa</u> /Milyen fa az, amely- nek a levelével selyemhernyókat szok- tak etetni?/ R	
13. <u>egres</u> R	
14. <u>földiszeder</u> R	

27 - abált szalonna	(Mi a főbűt szalonna neve?)	147 - befőtt	(Mi a léte cukor lében ellött gyümölcs neve?)
28 - töpörtü	(Mi az, ami a kistáskát szalonából a lére ki- gyomlódása után megmarad?)	148 - lekvár	(Hogyan mondják a péppé főbűt gyümölcsöt, amelyet lére is elhasználnak?)
32 - díszítésajt	(Mi a neve a bőr és egyéb vagdálékkal túl- töltött díszítőeszköznek?)	149 - derelye	(Ha a bőrtágra lekvárcsomókat tesznek, s ha egyik felét a másodikra hajlítják, tarkánta formájú kerekkel elvagdálják, kifőrik, egészen fűtő kapnak?)
33 - kocsonya	(Ha a főzéső főbűt, fűkét megfőrik és az megfőzött, mi a neve?)	151 - fánk	(Mi a fő névben állt keltészet, háhagyó- keddi étel?)
144 - rántotta	(Hogyan mondják a zabon sült kóhárt tojást?)	152 - csőrőge, forgácsfánk	(Mi a fő névben sült keltészet, háhagyó- keddi étel?)
145 - töltöttkáposzta	(Ha a neve a káposztafőbűt, ha káposztá- ból főbűt, kóhárt darált, és káposztával keverve főbűt van benne?)	158 - agyalbogyóró	(Hogyan mondják a sódort krampliszőbűt?)
217 - fiú	(Ha a főbűt megfőzik, az vagy ... vagy ...)	221 - dédapa!	(Hogyan szólják meg a kigyereket a nagyap- uk apját?)
218 - leány		222 - keresztanya!	(Hogyan szólják a gyereket az, aki kereszt- anya?)
219 - mostohaanya	(Ha az apa második nőbűt, az új feleség már az első házasságából származott gyerekek- nek?)	223 - keresztapa!	(Hogyan szólják a gyereket a kereszt- apát?)
220 - nagymama!	(Hogyan szólják meg a kigyereket az apjának vagy anyjának az anyját?)	224 - koma!	(Hogyan szólják a kóhárt a gyereket kereszt- apát?)
221 - nagypapa!	(Hogyan szólják meg a kigyereket az apjának vagy anyjának az apját?)	225 - komaasszony!	(Hogyan szólják a kóhárt a gyereket kereszt- apát?)
222 - dédanya!	(Hogyan szólják meg a kigyereket a nagyap- uk anyját?)	226 - húgom	(Hogyan mondják a fiatalabb leánytestvért?)

37 - néné	(Hogyan mondják az idősebb fiútestvért?)	44 - legény	(Hogyan mondják a 20-25 éves fiatal férfiról?)
38 - öcsém	(Hogyan mondják a fiatalabb fiútestvért?)	45 - eladó lány	(Hogyan mondják a férjhezmenő lányt?)
39 - bátyám	(Hogyan mondják az idősebb fiútestvért?)	46 - hű, tiszte	(Mi a házasság másik neve?)
40 - unokatestvér	(Milyen rokonság a nagybácsi vagy a nagynéni gyermeke?)	47 - közfogló	(Hogyan hívják azt, aki a házban a legény gyűjtést csinálja?)
41 - serdülő fiú	(Hogyan mondják a 14-15 éves fiút?)	48 - vőlegény	(Mi az a legény, aki már gyűjtést vállalt?)
42 - serdülő lány	(Hogyan mondják a 12-15 éves lányt?)	49 - menyasszony	(Mi az a lány, aki már gyűjtést vállalt?)
50 - lakodalom	(Mi az esküvő más néven, tiszte a neve?)	50 - apatárs	(Hogyan nevezik a menyecské apja vejének?)
51 - vőfély	(Ki az, aki a násznépet lakodalomba hívja?)	51 - anyatárs	(Hogyan nevezik a menyecské apja vejének anyját?)
52 - koszorústeány	(Ki a menyasszony felgyűjtője, akik a templomba kísérik?)	52 - felesége	(Hogyan hívják a férfi házastársát?)
53 - násznép	(Hogyan mondják a lakodalom résztvevőit?)	53 - néni	(Hogyan nevezik az anyós házastársát?)
54 - hozomány	(Hogyan mondják azt a pénzt, amit a lány hoz a házba?)	54 - sógorom	(Hogyan mondják a nővére férjére?)
55 - apósom	(Hogyan mondják a házastárs apját?)	55 - sógornőm	(Hogyan mondják a bátyja feleségét?)
56 - anyósom	(Hogyan mondják a házastárs anyját?)		

10. sz melléklet

A képek alapján várható szókinsz

1. <u>major</u> ság	6. <u>szemér</u> /szemérek/
2. <u>istálló</u>	7. <u>tehén</u> /tehenek/
3. <u>csőr</u>	8. <u>létra</u> /Mi az, amin felmászunk a padlásra vagy a cséplőgépre?/
4. <u>széna</u>	9. <u>borjú</u>
5. <u>lő</u>	
10. <u>disznó</u>	15. <u>kutya</u>
11. <u>disznóól</u> /Mi az, ahol a disznót tartják?/	16. <u>kerítés</u>
12. <u>kakas</u>	17. <u>/baromfi/udvar</u>
13. <u>juh</u>	18. <u>/lakó/ház</u>
14. <u>bárány</u> /Mi a birka szopós kicsinye?/	

19. tyúk/ok/

24. madárijesztő

20. gyümölcsös

21. liba /libák/ /Mi kel ki a lúd-
tojásból?/

22. kecske

23. traktor

1. /ház/tető

6. hálószoba

2. kémény

7. fürdőszoba

3. padlás

8. konyha

4. ablak

9. zsalugáter

5. toilette

10. ablaküveg

15. ablakpárkány

11. nappali/szoba/

16. virógláda

12. lépcső

17. kert

13. garázs

18. pince

14. ablakkeret

19. /ház/kapu

1. gyalogos/ok/

6. szállítóautó

2. gyerekkocsi

7. távolsági busz

3. útjelzőtábla

8. vezető

4. térkép

9. motorkerékpár

5. teherautó

10. ablaküveg

15. ablakpárkány

11. nappali/szoba/

16. virógláda

12. lépcső

17. kert

13. garázs

18. pince

14. ablakkeret

19. /ház/kapu

1. gyalogos/ok/

6. szállítóautó

2. gyerekkocsi

7. távolsági busz

3. útjelzőtábla

8. vezető

4. térkép

9. motorkerékpár

5. teherautó

10. kerékpár

15. menetjegy

11. autó

16. busz

12. moped

17. buszmegálló

13. autópálya

18. metróállomás

14. utaz

19. taxi/k/

20. viteldíj

21. útépítés

22. /forgalmi/ dugó

Adattár: Keresztnevek

Név	Há nya dik	Ge ner áci ó	Névörö klés	Névtíp us	Sz.ország	Sz.házass	Vallás	Templom	Sz.év	Nem
Adalbert	1	1	2	3	1	1	1 St		54	1
Adam	2	1	1	2	2	2	1 HJ		48	1
Ádám	1	1	3	1	0	1	1 FSs		91	1
Ádám	1	1	3	1	0	1	1 FSs		87	1
Adél	1	1	3	1	8	1	1 A		91	2
Adolf	1	1	3	4	1	6	1 Q		58	1
Adolf	1	1	3	4	1	1	1 HJ		42	1
Adrian	2	1	3	2	6	1	2 R		58	1
Agathe	1	1	3	3	1	1	1 GH		67	2
Agnes	1	1	3	2	1	1	5 R		59	2
Ákos	1	1	1	1	6	2	1 GH		60	1
Ákos	2	1	3	1	6	2	1 St		68	1
Ákos	1	0	3	1	0	1	2 R		71	1
Aladár	2	1	3	1	1	6	1 Q		49	1
Albert	1	1	3	2	6	2	1 GH		63	1
Albert	1	0	3	2	0	4	5 R		96	1
Albine	1	1	1	5	7	6	1 HJ		43	2
Alexander	2	1	3	3	6	2	1 Q		66	1
Alexander	1	1	3	3	2	4	1 Q		74	1
Alexander	1	1	3	3	6	1	1 GH		60	1
Alexander	2	1	1	3	6	2	1 GH		60	1
Alexander	2	2	1	3	5	2	1 GH		75	1
Alexander	2	2	1	3	5	2	1 GH		75	1
Alexander	1	1	3	3	1	1	1 GH		95	1
Alexander	1	1	3	3	6	2	1 A		95	1
Alexander	2	1	1	3	1	1	1 St		54	1
Alexander	1	2	3	3	5	2	1 St		77	1
Alexander	1	0	3	3	5	0	1 St		89	1
Alexandra	1	2	3	2	5	2	1 Q		77	2
Alexandra	1	1	3	2	1	1	1 A		88	2
Alexandra	1	1	3	2	6	2	1 A		71	2
Alexandra	1	0	3	2	0	0	5 R		84	2
Alfred	1	1	3	4	1	1	1 Q		62	1
Alfred	1	1	3	4	6	2	1 GH		61	1
Alfred	1	1	3	4	1	6	1 GH		67	1
Alma	3	1	2	2	1	1	1 A		88	2
Alois	2	2	2	3	5	2	1 Q		67	1
Anamarija	2	1	3	5	2	6	1 St		76	2
Anasztázia	1	1	3	2	6	1	2 R		60	2
András	2	1	1	3	1	6	1 HJ		47	1
András	1	1	3	1	1	1	1 St		57	1
András	1	1	3	1	1	1	5 R		59	1

András	2	1	1	1	6	5	5 R	68	1
Andrea	1	1	3	2	6	2	1 GH	68	2
Andrea	1	1	3	2	1	1	1 GH	84	2
Andrea	1	1	3	2	4	1	1 A	93	2
Andrea	1	1	3	2	6	4	1 A	68	2
Andrea	1	1	3	2	6	2	1 St	61	2
Andrea	1	1	3	2	1	1	5 R	57	2
Andrea	2	1	3	2	6	2	5 R	63	2
Andrea	1	0	6	2	0	1	5 R	81	2
Andreas	2	1	3	3	1	1	1 GH	69	1
Andreas	1	1	1	3	2	1	1 GH	77	1
Andreas	1	2	3	3	5	2	1 GH	79	1
Andreas	1	1	3	4	6	2	1 A	97	1
Andreas	1	1	3	3	2	1	1 A	74	1
Andreas	1	1	3	3	6	2	1 A	71	1
Andreas	2	1	3	3	6	2	1 A	70	1
Andreas	1	2	3	4	5	2	1 St	72	1
Andreas	1	2	3	3	5	2	1 St	73	1
Angelika	1	1	3	2	1	1	1 GH	86	2
Angelika	1	1	3	5	2	1	1 A	69	2
Angelika	1	1	3	3	2	2	1 St	75	2
Angyalka	1	1	3	1	2	6	1 A	75	2
Anita	1	2	3	2	5	2	1 GH	57	2
Anna	2	1	1	2	1	1	1 Q	50	2
Anna	1	1	3	2	6	4	1 Q	65	2
Anna	1	1	2	2	2	1	1 GH	51	2
Anna	1	1	3	2	6	2	1 GH	51	2
Anna	2	1	3	2	6	2	1 GH	62	2
Anna	1	1	3	2	1	1	1 GH	82	2
Anna	1	1	1	2	1	1	1 HJ	43	2
Anna	1	1	3	2	2	4	1 HJ	47	2
Anna	1	1	2	2	2	1	1 A	73	2
Anna	1	1	3	2	1	1	1 St	56	2
Anna	1	1	3	2	1	6	1 St	60	2
Anna	3	1	1	2	1	1	5 R	57	2
Anna	1	1	1	2	1	1	2 R	58	2
Anna	2	2	3	2	5	2	5 R	88	2
Anna	1	1	3	2	1	1	1 Q	43	2
Annamarie	1	1	3	3	6	2	1 GH	65	2
Anne	1	1	2	5	6	5	5 R	64	2
Annemarie	1	1	3	3	2	1	1 HJ	52	2
Anton	1	1	3	3	1	1	1 Q	48	1
Anton	2	1	3	3	1	1	1 Q	49	1
Anton	2	1	3	3	6	2	1 Q	66	1
Anton	2	1	3	3	6	2	1 GH	55	1
Anton	2	2	3	3	5	6	1 HJ	56	1
Anton	2	1	2	3	6	2	1 St	69	1
Antonio	2	2	3	4	4	3	4 A	92	1
Anuschka	1	1	1	2	6	2	1 GH	69	2
Arnold	1	1	3	4	4	3	1 A	92	1

Arnold	1	1	3	4	4	1	5 A	92	1
Arthis	1	1	3	5	6	2	1 Q	66	1
Astrid	1	1	3	4	1	1	1 St	67	2
Attila	2	1	3	1	6	2	1 GH	65	1
Attila	1	1	3	1	6	2	1 HJ	60	1
Attila	1	1	1	1	4	1	1 A	94	1
Attila	1	1	1	1	8	1	1 A	94	1
Attila	1	1	1	1	1	1	1 A	88	1
Attila	1	1	3	1	2	1	1 A	78	1
Attila	2	1	3	1	1	1	1 A	73	1
Attila	1	1	3	1	1	1	1 St	83	1
Attila	3	1	3	1	6	2	2 R	56	1
Attila	1	1	3	1	1	1	5 R	57	1
Attila	1	1	3	1	1	1	2 R	57	1
Attila	1	1	1	1	6	1	2 R	58	1
Attila	1	1	3	1	6	2	5 R	59	1
Attila	1	1	3	1	1	6	2 R	60	1
Attila	1	0	3	1	0	1	2 R	95	1
Attila	1	1	3	1	0	1	1 FSs	79	1
Attila	2	1	1	1	0	1	1 FSs	87	1
Attila	1	1	1	1	0	1	1 É	85	1
Aurelia	2	1	3	4	6	2	1 GH	69	2
Axel	2	1	3	4	1	1	1 A	87	1
Axel	1	2	3	4	6	2	1 St	73	1
Barbara	2	1	3	3	4	1	1 HJ	41	2
Barbara	2	1	2	2	6	2	1 A	52	2
Barbara	1	1	3	2	6	4	1 St	63	2
Barbara	3	1	2	1	1	1	2 R	58	2
Beate	1	1	3	3	1	1	1 A	78	2
Beate	1	2	3	3	5	2	1 St	74	2
Beatrix	1	1	3	2	2	2	1 A	84	2
Beatrix	1	1	3	2	1	1	5 R	59	2
Béla	2	1	3	1	1	1	1 Q	49	1
Béla	1	1	3	1	1	6	1 Q	61	1
Béla	1	1	1	1	1	1	1 GH	50	1
Béla	1	1	2	1	6	2	1 GH	63	1
Béla	2	1	2	1	1	1	2 R	57	1
Béla	1	1	3	1	1	1	2 R	57	1
Benjamin	2	2	3	2	5	6	1 St	90	1
Berhard	1	1	3	4	6	2	1 Q	66	1
Berhard	2	1	3	3	1	1	1 GH	81	1
Bernadette	2	2	3	3	5	6	1 HJ	64	2
Bettina	1	1	3	2	6	2	1 A	74	2
Bianka	1	1	3	5	4	1	1 GH	91	2
Boglárka	2	1	3	1	0	1	1 FSs	89	2
Brigitta	2	1	3	2	1	1	1 GH	59	2
Brigitta	2	0	3	2	0	1	1 FSs	89	2
Brigitte	1	1	3	3	6	2	1 Q	60	2
Brigitte	2	1	3	3	1	6	1 Q	68	2
Brigitte	1	1	3	3	1	1	1 GH	62	2

Brigitte	1	2	3	4	5	2	1 HJ	50	2
Brigitte	1	1	3	4	2	1	1 A	76	2
Brigitte	1	1	3	3	0	1	5 R	59	2
Brigitte	1	1	3	3	1	6	2 R	59	2
Brigitte	1	1	3	3	1	6	2 R	60	2
Caezilia	2	1	3	2	1	1	1 GH	67	2
Carina	2	2	3	5	5	2	1 St	87	2
Chiara	1	1	3	5	6	5	1 St	93	2
Chistina	1	2	3	3	5	2	1 St	87	2
Chloe	1	1	3	5	0	1	1 FSs	89	2
Christian	1	2	3	3	5	2	1 Q	66	1
Christian	1	1	3	3	6	2	1 Q	68	1
Christian	1	2	1	3	5	2	1 Q	69	1
Christian	1	1	3	3	4	1	1 GH	88	1
Christian	1	1	3	3	4	3	5 A	95	1
Christian	1	1	3	2	1	1	1 A	85	1
Christian	1	1	1	2	6	2	1 A	84	1
Christian	1	2	3	3	6	2	1 St	72	1
Christian	2	1	3	3	1	1	1 St	83	1
Christian	1	0	3	3	0	1	5 R	84	1
Christiane	1	2	3	4	5	2	1 St	90	2
Christina	1	1	3	3	6	2	1 St	78	2
Christina	1	2	3	2	5	2	1 St	91	2
Christina	1	2	3	2	5	2	1 St	92	2
Christina	1	1	3	2	1	1	2 R	58	2
Christine	2	1	3	3	6	2	1 Q	46	2
Christine	1	2	3	3	5	1	1 GH	57	2
Christine	1	1	3	3	6	2	1 GH	64	2
Christine	2	1	3	3	6	2	1 GH	87	2
Christine	2	2	2	3	5	2	1 GH	93	2
Christine	2	1	3	3	1	1	1 A	78	2
Christoph	1	2	3	3	5	2	1 A	77	1
Christoph	1	2	3	3	5	2	1 St	86	1
Christopher	1	1	3	5	1	1	1 A	86	1
Claire	2	1	3	5	6	5	5 R	64	2
Claudia	1	1	3	4	6	2	1 GH	80	2
Claudia	2	1	3	5	6	2	1 A	71	2
Claudia	1	1	3	5	6	2	1 St	66	2
Claudia	1	1	3	5	2	2	1 St	68	2
Claudia	1	1	3	5	0	0	2 R	55	2
Constanze	1	1	3	4	6	2	1 GH	64	2
Constanze	1	0	3	4	0	0	5 R	81	2
Csaba	3	1	2	1	1	1	5 R	59	1
Csaba	3	1	3	1	6	2	5 R	59	1
Csilla	2	1	1	1	1	1	1 HJ	46	2
Csilla	1	1	3	1	6	1	1 HJ	58	2
Csilla	1	1	3	1	1	1	2 R	60	2
Dan	1	1	1	5	4	3	1 A	92	1
Dániel	2	1	3	1	1	1	1 A	88	1
Dániel	1	1	3	1	6	1	1 A	86	1

Dániel	1	1	3	1	0	1	1 FSs	88	1
Daniela	1	1	3	4	1	6	1 Q	68	2
Daniela	1	2	3	4	5	2	1 Q	74	2
Daniela	1	2	3	5	5	1	1 St	81	2
Daniela	1	1	3	4	1	6	1 St	85	2
Daniela	1	2	3	4	5	2	1 St	87	2
Danijela	1	2	3	5	2	6	1 A	72	2
David	1	1	3	2	6	1	1 A	90	1
David	1	1	3	2	0	1	1 FSs	87	1
Dávid	1	1	3	1	0	1	1 FSs	88	1
Denis	1	1	1	3	2	4	1 St	94	1
Desiderius	2	1	3	3	1	1	1 HJ	60	1
Dezső	3	1	3	1	1	6	2 R	60	1
Dezső	2	1	1	1	0	1	1 FSs	79	1
Diana	1	1	3	5	1	6	1 St	85	2
Dieter	1	1	3	4	0	2	5 R	77	1
Dominic	1	2	3	5	5	2	1 A	95	1
Dominic	1	1	3	5	6	2	1 St	98	1
Dominik	1	0	3	5	0	1	2 R	97	1
Doris	1	1	3	5	2	6	1 St	82	2
Dragan	1	1	3	5	2	4	1 A	73	1
Dragana	1	1	3	5	2	4	1 St	75	2
Dunja	1	2	3	5	5	2	1 Q	67	2
Dunja	1	1	3	5	5	2	1 St	77	2
Edit	2	1	1	2	1	1	1 A	88	2
Edith	1	1	3	2	1	1	2 R	64	2
Eduard	1	1	3	4	6	2	1 HJ	57	1
Edward	1	1	3	5	4	1	1 A	91	1
Edward	1	1	3	5	0	1	1 FSs	88	1
Eleonora	1	1	1	2	6	2	1 Q	46	2
Eleonora	2	1	3	2	1	6	1 Q	49	2
Elfriede	1	2	3	4	5	2	1 GH	59	2
Elfriede	2	1	1	4	6	2	1 GH	64	2
Elisabeth	1	1	3	3	1	6	1 Q	60	2
Elisabeth	1	1	3	3	6	2	1 Q	65	2
Elisabeth	1	2	3	3	6	4	1 Q	76	2
Elisabeth	1	1	3	3	1	1	1 GH	50	2
Elisabeth	1	1	3	3	6	2	1 GH	63	2
Elisabeth	2	1	3	3	2	1	1 GH	65	2
Elisabeth	1	1	3	3	1	6	1 GH	67	2
Elisabeth	2	1	3	3	6	5	1 HJ	50	2
Elisabeth	2	1	3	3	6	2	1 HJ	50	2
Elisabeth	2	1	3	2	6	1	1 HJ	61	2
Elisabeth	1	1	3	3	1	1	1 St	53	2
Elisabeth	1	1	3	3	1	1	1 St	54	2
Elisabeth	2	1	3	3	6	1	1 St	54	2
Elisabeth	2	1	3	3	6	2	1 St	61	2
Elisabeth	2	1	3	3	6	4	1 St	63	2
Elisabeth	1	1	3	3	1	1	1 St	72	2
Elisabeth	2	2	1	3	5	2	1 St	80	2

Elisabeth	1	2	3	3	5	2	1 St	88	2
Elisabeth	2	2	3	3	5	2	1 St	90	2
Elisabeth	2	1	3	3	6	5	1 St	93	2
Elisabeth	1	1	1	3	1	6	2 R	57	2
Elisabeth	2	1	3	3	6	2	5 R	59	2
Elisabeth	2	0	3	3	0	0	5 R	81	2
Elizabeta	2	1	3	5	2	6	1 St	75	2
Ella	1	1	3	2	6	2	1 HJ	45	2
Elvira	1	2	3	2	2	4	1 St	73	2
Elvira	1	1	3	2	6	4	1 Q	46	2
Emanuel	1	1	3	5	2	6	1 St	88	1
Emilia	1	1	3	2	1	1	2 R	60	2
Emmerich	1	1	2	3	1	1	1 St	60	1
Emőke	1	1	3	1	1	1	1 A	85	2
Erich	2	1	3	3	1	1	1 Q	62	1
Erich	1	2	3	3	5	2	1 GH	60	1
Erich	1	1	3	3	1	6	2 R	57	1
Erika	1	1	3	2	1	1	1 Q	44	2
Erika	1	1	3	2	6	2	1 Q	61	2
Erika	1	1	3	2	6	2	1 GH	64	2
Erika	1	1	3	3	6	1	1 HJ	61	2
Erika	1	1	3	2	6	1	1 St	47	2
Erika	1	1	3	2	1	1	5 R	57	2
Erika	2	1	3	2	1	6	2 R	57	2
Erika	1	0	3	2	0	1	2 R	74	2
Erika	1	1	3	2	1	1	1 Q	43	2
Erna	1	1	3	2	1	1	1 HJ	45	2
Ernestine	1	1	1	3	6	2	1 GH	56	2
Ernesto	1	1	1	5	0	1	1 FSs	85	1
Ernst	1	1	1	3	6	2	1 GH	55	1
Ernst	2	1	2	3	6	2	1 GH	56	1
Ernst	1	1	3	3	4	2	1 HJ	55	1
Ervin	2	1	3	2	6	4	1 Q	49	1
Ervin	1	1	3	2	2	1	1 GH	77	1
Erwin	1	2	3	2	5	2	1 GH	62	1
Erwin	1	1	3	2	4	2	1 HJ	48	1
Erzsébet	2	1	2	1	1	6	1 GH	67	1
Erzsébet	2	1	2	1	1	1	2 R	56	2
Erzsébet	1	1	1	1	6	1	2 R	58	2
Erzsébet	1	1	1	1	1	1	2 R	58	2
Erzsébet	1	1	3	1	1	1	1 É	76	2
Esther	1	1	3	3	6	2	1 GH	66	2
Esther	3	1	3	2	6	5	5 R	64	2
Eva	2	1	3	2	6	2	1 Q	65	2
Eva	1	2	3	2	5	6	1 Q	76	2
Eva	2	1	1	2	6	2	1 GH	66	2
Eva	2	1	3	2	6	1	1 HJ	44	2
Eva	1	1	2	2	1	6	1 HJ	49	2
Eva	2	1	3	2	1	1	5 R	59	2
Éva	1	1	3	1	1	1	1 HJ	60	2

Éva	1	1	3	1	1	6	2 R	59	2
Éva	2	0	1	1	0	1	5 R	81	2
Éva	1	1	3	1	0	1	1 FSs	86	2
Evelin	2	1	3	2	1	6	1 HJ	49	2
Ewald	1	2	1	4	5	2	1 St	76	1
Fabian	2	1	3	2	4	3	4 A	97	1
Fabijan	1	0	0	5	0	0	1 FSs	76	1
Fahri	2	1	3	5	6	2	1 Q	65	1
Ferenc	2	1	1	1	6	2	1 Q	69	1
Ferenc	3	1	2	1	1	6	1 HJ	47	1
Ferenc	2	1	3	1	6	1	1 HJ	51	1
Ferenc	2	1	1	1	6	2	1 A	95	1
Ferenc	1	1	1	1	1	1	2 R	58	1
Ferenc	1	1	1	1	1	1	2 R	59	1
Ferenc	1	1	3	1	0	1	1 FSs	91	1
Florian	1	2	3	2	5	2	1 St	85	1
Floris	1	1	1	1	1	1	1 A	87	1
Fraenk	1	1	3	4	1	6	1 Q	47	1
Franz	2	1	1	3	1	1	1 GH	97	1
Franz	2	1	3	3	6	1	1 HJ	46	1
Franz	2	1	1	3	1	1	1 HJ	46	1
Franz	1	1	1	3	4	1	1 HJ	46	1
Franz	1	1	1	3	6	2	1 St	59	1
Franz	1	1	2	3	6	2	1 St	64	1
Friedrich	2	1	3	4	1	6	1 Q	48	1
Friedrich	1	1	3	4	1	1	1 Q	58	1
Gábor	1	1	1	1	1	1	1 GH	63	1
Gábor	1	1	1	1	6	2	1 GH	66	1
Gábor	2	1	1	1	1	1	1 GH	95	1
Gábor	1	1	3	1	6	5	5 R	68	1
Gábor	1	1	3	1	6	2	1 GH	64	1
Gabriela	1	1	3	2	1	1	1 GH	59	2
Gabriela	1	1	3	3	6	2	1 GH	66	2
Gabriele	1	1	3	3	6	2	1 Q	50	2
Gabriele	1	1	3	3	6	2	1 Q	66	2
Gabriele	1	1	3	3	6	2	1 GH	66	2
Gabriele	1	1	3	3	6	2	1 St	61	2
Gabriella	1	1	3	1	4	1	1 GH	87	2
Gabriella	2	1	2	1	1	1	1 A	85	2
Gabriella	1	1	3	1	1	1	2 R	58	2
Gáspár	2	1	3	1	6	2	1 GH	63	1
Georg	1	2	3	3	5	2	1 GH	93	1
Georg	1	1	3	3	1	1	1 St	53	1
Georg	1	1	3	3	6	2	1 St	61	1
Georg	1	1	1	3	6	2	1 St	70	1
Georg	2	1	2	3	1	6	3 R	61	1
Georgina	1	1	3	2	1	1	1 A	84	2
Gerd	2	2	3	4	5	2	1 St	77	1
Gerlinde	1	1	3	4	6	2	1 HJ	50	2
Gerlinde	1	1	3	4	6	2	2 R	57	2

Gert	3	2	3	4	5	2	1 St	96	1
Gertrud	2	1	1	4	6	2	1 Q	47	2
Gertrud	1	1	3	4	7	4	1 HJ	43	2
Gertrude	1	1	3	4	6	2	1 HJ	42	2
Géza	1	1	3	1	1	1	1 St	63	1
Géza	1	1	3	1	6	2	2 R	56	1
Géza	1	1	1	1	1	1	5 R	59	1
Gilbert	1	2	3	4	6	6	1 St	71	1
Gisela	1	1	3	3	6	4	1 Q	47	2
Gisela	1	1	3	3	6	2	1 Q	47	2
Gisela	1	1	3	3	6	2	3 R	55	2
Gisella	2	1	1	3	6	2	1 St	61	2
Gisella	2	1	1	3	1	1	1 St	62	2
Gizella	2	1	2	1	1	1	2 R	59	2
Gregorius	2	1	2	3	6	1	1 GH	50	1
Gregory	1	1	3	5	1	1	1 A	84	1
Grete	2	1	2	3	1	1	5 R	57	2
Gudrun	1	2	3	4	5	2	1 GH	82	2
Gunhilde	1	1	3	4	2	1	1 St	77	2
Gustav	2	1	2	3	6	1	1 Q	48	1
Gustav	2	1	3	2	1	1	2 R	60	1
Gusztáv	2	1	1	1	1	1	1 GH	78	1
Günter	3	1	3	4	6	2	1 Q	50	1
Günther	1	2	3	4	5	2	1 GH	56	1
Günther	4	1	3	4	1	6	1 HJ	47	1
Günther	2	2	3	4	5	2	1 A	84	1
Gyöngyi	1	1	3	1	1	6	2 R	57	2
Gyöngyvér	1	1	3	1	6	1	1 HJ	48	2
György	1	1	3	1	1	1	1 Q	49	1
György	1	1	1	1	2	4	1 GH	79	1
Gyula	1	1	2	1	1	6	1 HJ	47	1
Gyula	1	1	1	1	1	1	5 R	58	1
Hannelore	1	1	3	4	6	1	1 HJ	44	2
Hans	2	1	3	3	3	6	1 A	51	1
Harald	1	1	3	5	6	2	1 HJ	60	1
Hedwig	1	1	3	4	4	1	1 HJ	46	2
Hedwig	1	1	3	4	1	1	5 R	59	2
Helena	2	1	3	2	1	1	1 GH	50	2
Helena	2	1	3	3	0	1	1 FSs	86	2
Helene	1	1	3	3	2	6	1 Q	66	2
Helene	1	1	3	3	1	1	1 GH	57	2
Helene	1	1	1	3	6	1	1 HJ	48	2
Helene	1	1	3	3	6	1	1 St	53	2
Helga	1	1	3	2	6	2	1 Q	70	2
Helmut	1	2	3	4	5	2	1 Q	48	1
Helmut	1	1	3	4	6	2	1 GH	56	1
Helmut	1	1	3	4	1	1	1 A	82	1
Helmut	1	2	3	4	6	2	1 St	75	1
Henrich	1	1	2	4	1	6	1 Q	48	1
Hermann	1	2	2	4	5	6	1 Q	64	1

Hermine	2	1	2	3	1	1	1 HJ	60	2
Hermine	1	1	3	3	6	2	1 St	74	2
Hilda	1	1	2	2	1	6	1 GH	58	2
Hildegard	1	1	3	4	4	1	1 HJ	41	2
Horst	1	1	3	4	6	2	1 HJ	43	1
Hubert	2	1	3	4	4	1	1 HJ	43	1
Hunor	2	1	3	1	4	1	1 A	94	1
Ibolya	1	1	1	1	1	1	1 GH	58	2
Ibolya	1	1	3	1	1	1	1 GH	59	2
Ida	1	1	3	1	1	1	2 R	60	2
Ildikó	1	1	3	1	1	1	1 GH	57	2
Ildikó	2	1	3	1	6	2	1 GH	63	2
Ildikó	1	1	3	1	1	6	1 HJ	52	2
Ildikó	3	0	3	0	0	0	5 R	81	2
Ilona	2	1	1	1	1	1	1 GH	57	2
Ilona	2	2	3	1	5	2	1 A	96	2
Ilona	3	1	1	1	1	1	5 R	57	2
Ilona	2	1	3	1	6	1	5 R	58	2
Imre	2	1	1	1	1	1	1 Q	50	1
Imre	1	1	1	1	1	1	1 HJ	60	1
Imre	1	1	3	1	5	6	1 St	68	1
Imre	1	1	2	1	1	1	2 R	58	1
Imre	1	1	1	1	0	1	1 FSs	87	1
Ina	1	2	3	5	5	2	1 A	93	2
Ingeborg	1	1	3	4	6	2	1 GH	56	2
Ingeborg	2	2	3	4	6	2	1 St	58	2
Ingrid	1	1	3	4	6	2	1 Q	64	2
Ingrid	1	2	3	4	6	2	1 GH	52	2
Ingrid	1	2	3	4	5	2	1 HJ	52	2
Irén	1	1	1	1	1	1	5 R	58	2
Irene	1	1	3	3	1	6	1 GH	67	1
Irene	1	1	3	3	1	1	1 St	62	2
Irene	1	1	1	3	1	1	2 R	56	2
Iris	1	2	3	3	5	6	1 Q	75	2
Iris	2	2	3	3	5	2	1 Q	77	2
Isabell	1	2	3	5	6	2	1 St	75	2
Isabella	1	1	3	5	4	1	1 A	89	2
Isabella	1	1	3	5	6	2	1 St	87	1
Istvan	1	1	3	1	1	1	1 GH	60	1
István	3	1	3	1	1	1	1 Q	49	1
István	1	1	3	1	2	1	1 GH	72	1
István	2	1	1	1	4	1	1 GH	88	1
István	2	1	2	1	1	1	5 R	57	1
István	1	1	1	1	1	6	2 R	57	1
István	1	1	1	1	1	1	2 R	57	1
István	2	1	3	1	6	2	5 R	59	1
István	2	1	2	1	1	1	2 R	58	1
István	1	1	1	1	1	1	2 R	60	1
István	4	1	3	1	6	5	5 R	68	1
István	2	1	3	1	0	1	1 FSs	88	1

Ivan	1	1	3	5	2	4	1 St	92	1
Ivonne	1	1	3	5	6	5	1 GH	74	2
Jahn	1	1	3	4	6	2	1 GH	55	1
Jakob	1	1	3	3	6	1	1 HJ	48	1
James	2	1	3	5	1	6	1 Q	47	1
Jan	1	2	1	4	4	3	4 A	92	1
Janine	1	0	3	5	0	0	5 R	91	2
János	1	1	1	1	1	1	1 Q	50	1
János	1	1	1	1	6	2	1 Q	50	1
János	1	1	3	1	1	1	1 GH	60	1
János	2	1	3	1	1	6	2 R	60	1
Jennifer	1	2	3	5	5	2	1 GH	87	2
Jenny	1	1	3	5	6	1	1 A	93	2
Jenny	1	0	3	5	0	1	2 R	84	2
Jenő	1	1	1	1	0	1	1 FSs	87	1
Jeromos	1	1	1	1	3	1	1 St	56	1
Jimmy	2	1	3	5	0	1	1 É	84	1
Johann	1	1	1	3	2	2	1 Q	49	1
Johann	1	1	3	3	6	2	1 GH	52	1
Johann	2	1	3	3	6	2	1 GH	61	1
Johann	2	1	1	3	6	2	1 GH	63	1
Johann	2	1	1	3	1	1	1 GH	85	1
Johann	1	1	3	3	6	1	1 HJ	43	1
Johann	1	1	3	3	1	1	1 HJ	43	1
Johann	1	1	1	3	1	1	1 HJ	46	1
Johann	1	1	3	3	1	6	1 HJ	50	1
Johann	3	1	3	3	1	1	1 HJ	60	1
Johann	1	1	1	3	1	1	1 St	52	1
Johann	1	1	1	3	6	2	1 St	58	1
Johann	1	1	3	3	1	1	1 St	59	1
Johann	2	1	3	3	1	1	1 St	60	1
Johann	2	2	3	3	6	5	1 St	90	1
Johann	2	2	3	3	5	2	1 St	96	1
Johann	2	1	1	3	0	2	5 R	74	1
Johanna	2	2	2	3	5	2	1 Q	67	2
Johanna	1	1	2	2	1	6	1 HJ	50	2
Johannes	2	2	2	3	5	2	1 Q	66	1
Johannes	1	1	1	3	1	1	1 HJ	49	1
John	2	1	1	5	0	1	1 FSs	88	1
John	2	1	3	5	0	1	1 É	85	1
Jolán	2	1	2	1	6	1	1 HJ	48	2
Jolanda	3	1	3	5	6	2	1 GH	69	2
Josef	1	1	1	3	1	1	1 Q	49	1
Josef	2	1	3	3	1	1	1 Q	49	1
Josef	1	1	3	3	1	6	1 Q	53	1
Josef	2	1	2	3	6	2	1 GH	52	1
Josef	1	1	3	3	6	2	1 GH	59	1
Josef	1	1	3	3	1	6	1 GH	65	1
Josef	1	1	3	3	1	1	1 GH	81	1
Josef	1	2	1	3	5	2	1 GH	92	1

Josef	1	1	3	3	6	1	1 GH	93	1
Josef	2	1	1	3	1	1	1 HJ	43	1
Josef	1	1	3	3	2	2	1 HJ	48	1
Josef	1	1	3	3	1	1	1 HJ	49	1
Josef	2	1	1	3	1	1	1 HJ	65	1
Josef	2	1	3	3	6	2	1 A	84	1
Josef	1	1	1	3	6	2	1 St	57	1
Josef	2	1	3	3	1	1	1 St	59	1
Josef	1	1	1	3	1	1	1 St	60	1
Josef	1	1	1	3	6	2	2 R	64	1
Josefine	1	1	3	4	6	4	1 GH	65	2
József	2	1	3	1	2	1	1 A	78	1
József	3	1	1	1	6	5	5 R	68	1
József	2	1	1	1	0	1	1 FSs	88	1
József	1	1	1	1	0	1	1 FSs	88	1
Judit	1	1	1	1	1	1	1 St	83	2
Judit	1	1	3	1	1	1	2 R	57	2
Judith	1	1	3	2	4	2	1 A	86	2
Judith	2	1	3	2	1	1	1 St	57	2
Judith	2	1	3	2	1	1	2 R	63	2
Judith	1	0	1	2	0	1	2 R	92	2
Julia	1	1	3	2	6	1	1 GH	75	2
Julia	1	1	1	5	2	1	1 St	83	2
Julia	1	2	3	2	5	2	5 R	88	2
Juliane	2	1	1	5	7	6	1 HJ	43	2
Julianna	3	1	3	3	6	1	1 HJ	48	2
Julianna	2	1	1	1	6	1	1 HJ	58	2
Julianna	1	1	3	1	1	1	2 R	59	2
Julius	1	1	1	3	1	1	1 GH	69	1
Julius	2	1	3	3	4	6	1 St	61	1
Julius	2	1	2	3	1	1	5 R	59	1
Jutta	2	1	3	4	1	6	2 R	60	2
Jürgen	1	2	3	4	5	2	1 GH	81	1
Jürgen	1	2	3	4	5	2	1 St	84	1
Kálmán	1	1	1	1	2	1	1 GH	67	1
Karin	1	2	3	5	5	2	1 Q	72	2
Karin	1	2	3	5	5	2	1 GH	64	2
Karin	1	0	3	5	0	1	2 R	84	2
Karina	2	2	3	4	5	2	1 St	94	2
Karl	1	1	3	3	1	1	1 HJ	42	1
Karl	3	1	1	3	6	2	1 HJ	60	1
Karl	1	1	3	3	4	1	1 St	54	1
Karl	1	1	3	3	1	1	1 St	60	1
Karl	1	1	3	3	1	1	2 R	55	1
Karl	2	1	3	3	4	6	2 R	59	1
Karl	1	1	3	3	1	6	3 R	61	1
Karl	2	1	1	3	8	0	3 R	64	1
Karoline	3	2	3	3	5	2	1 HJ	50	2
Károly	1	1	1	1	1	1	1 GH	64	1
Károly	1	1	3	1	6	1	1 St	65	1

Károly	1	1	1	1	1	1	5 R	61	1
Katalin	1	1	3	1	1	1	1 Q	50	2
Katalin	1	1	3	1	1	1	1 St	61	2
Katalin	2	1	3	1	1	1	2 R	57	2
Katalin	2	1	2	1	1	1	5 R	58	2
Katalin	2	1	1	1	1	1	1 É	75	2
Katalin	1	1	3	1	2	1	1 É	86	2
Katharina	1	1	3	3	1	6	1 Q	49	2
Katharina	1	1	2	3	6	2	1 Q	64	2
Katharina	1	1	3	3	6	0	1 GH	53	2
Katharina	2	1	1	3	1	1	1 GH	57	2
Katharina	1	1	3	3	1	1	1 HJ	46	2
Kázmér	1	1	3	1	6	1	2 R	57	1
Kinga	1	1	3	1	4	1	5 R	88	2
Klara	1	0	0	2	2	0	1 FSs	84	2
Klára	1	1	3	1	2	1	1 GH	71	2
Klára	1	1	1	1	6	1	5 R	58	2
Klára	1	1	3	1	1	1	2 R	59	2
Klaudia	2	1	3	2	1	1	1 St	83	2
Klaus	1	1	3	4	6	2	1 GH	64	1
Klaus	1	1	3	3	8	0	3 R	64	1
Kornel	1	1	3	2	1	1	1 GH	65	1
Kornel	2	1	3	2	6	2	1 GH	95	1
Kornel	1	1	1	2	1	1	1 HJ	60	1
Kristian	1	1	3	1	4	1	1 A	92	1
Kristina	1	1	3	2	2	4	1 Q	76	2
Krisztián	2	1	3	1	0	1	1 É	85	1
Krisztián	1	1	3	1	0	1	1 É	86	1
Krisztina	2	1	3	1	4	1	1 GH	94	2
Krisztina	1	1	3	1	1	1	1 A	85	2
Krisztina	1	1	3	1	2	1	1 St	76	2
Ladislau	2	1	3	3	6	1	1 HJ	47	1
Ladislau	1	1	3	3	1	1	1 HJ	47	1
Ladislau	2	1	1	3	1	1	1 A	81	1
Ladislau	1	1	2	3	1	1	1 St	54	1
Lajos	2	1	2	1	1	1	1 GH	60	1
Lajos	1	1	3	1	6	1	5 R	58	1
László	1	1	3	1	1	1	1 Q	49	1
László	1	1	1	1	1	1	1 Q	50	1
László	2	1	3	1	1	1	1 GH	50	1
László	2	1	3	1	3	1	1 St	56	1
László	1	1	1	1	1	1	2 R	57	1
László	1	1	1	1	1	1	5 R	57	1
László	1	1	3	1	1	1	2 R	57	1
László	2	1	1	1	1	1	5 R	58	1
László	1	1	3	1	1	1	2 R	59	1
László	1	1	1	1	1	1	2 R	58	1
László	1	1	3	1	1	1	5 R	60	1
László	2	0	1	1	0	1	2 R	92	1
Leopoldine	3	2	3	4	5	6	1 Q	76	2

Levente	2	1	1	1	4	1	1 GH	94	1
Lia	2	1	2	2	1	1	2 R	60	2
Lidija	1	1	3	5	6	4	5 St	83	2
Lilla	1	1	3	1	1	1	1 É	83	2
Lilyan	1	1	3	5	1	1	2 R	63	2
Lisa	1	2	3	4	5	2	1 GH	93	2
Lisa	1	2	3	4	5	2	1 GH	95	2
Lorenz	1	1	1	4	6	2	1 HJ	44	1
Ludwig	1	1	1	3	6	1	1 Q	48	1
Ludwig	2	2	1	3	5	2	1 Q	69	1
Ludwig	2	1	3	3	1	1	1 HJ	47	1
Lukas	2	1	3	3	6	2	1 St	84	1
Magdalena	1	1	1	3	6	2	1 Q	62	2
Magdalena	2	1	3	3	1	1	1 GH	57	2
Magdalena	3	1	1	3	1	1	1 HJ	46	2
Magdalena	1	1	3	3	6	2	1 A	52	2
Magdalena	1	1	3	2	6	2	5 R	59	2
Magdalena1	1	1	3	3	1	6	1 GH	83	2
Magdolna	2	1	1	1	1	1	1 Q	49	2
Manfred	1	2	3	4	5	2	1 GH	57	1
Manfred	3	1	3	4	6	4	5 GH	92	1
Manfred	1	1	3	4	2	2	1 St	60	1
Manuel	1	2	3	4	5	2	1 St	87	1
Manuel	1	2	3	4	5	2	1 St	90	1
Manuela	2	1	3	4	6	4	1 Q	65	2
Manuela	1	2	3	4	5	6	1 Q	71	2
Manuela	1	2	3	4	5	6	1 HJ	64	2
Manuela	1	1	3	4	6	2	1 HJ	65	2
Manuela	1	1	3	4	6	2	1 St	65	2
Marcel	1	2	3	5	5	6	1 St	90	1
Marcella	1	1	3	2	0	1	1 É	84	2
Marco	1	2	3	5	5	2	1 Q	70	1
Margarét	2	1	1	1	1	1	2 R	57	2
Margarét	2	1	1	1	6	1	2 R	60	2
Margareta	1	1	3	2	2	1	1 Q	67	2
Margarete	1	1	1	3	1	6	1 GH	55	2
Margarete	2	1	3	3	1	1	1 St	67	2
Margaretha	2	1	3	3	6	2	1 GH	64	2
Margaretha	2	1	2	3	6	2	1 St	58	2
Margarethe	2	1	2	3	6	2	1 GH	56	2
Margit	1	1	1	1	6	5	1 Q	49	2
Margit	1	1	1	1	1	6	1 Q	49	2
Margit	2	1	3	1	1	1	1 Q	64	2
Margit	2	1	3	1	1	1	1 St	61	2
Margit	2	1	3	1	6	1	2 R	58	2
Margit	2	1	3	1	1	1	1 É	83	2
Maria	1	1	3	2	2	0	1 Q	51	2
Maria	2	1	3	2	6	2	1 Q	64	2
Maria	2	1	1	2	6	2	1 Q	66	2
Maria	1	1	3	2	1	6	1 Q	69	2

Maria	2	2	3	2	5	2	1 Q	72	2
Maria	2	2	3	2	5	6	1 Q	76	2
Maria	2	1	3	2	1	1	1 GH	50	2
Maria	1	1	3	2	1	1	1 GH	50	2
Maria	1	1	3	2	1	1	1 GH	52	2
Maria	1	1	3	2	1	1	1 GH	57	2
Maria	2	1	3	2	1	1	1 GH	58	2
Maria	2	2	3	2	5	2	1 GH	59	2
Maria	2	1	3	4	6	2	1 GH	64	1
Maria	1	1	1	2	1	6	1 GH	64	2
Maria	2	1	1	2	6	2	1 GH	64	2
Maria	2	1	3	2	6	2	1 GH	68	2
Maria	2	1	1	2	6	2	1 GH	70	2
Maria	2	1	3	2	6	1	1 GH	75	2
Maria	3	1	3	4	1	1	1 HJ	47	1
Maria	5	1	3	4	1	6	1 HJ	47	1
Maria	2	1	3	2	6	4	1 HJ	47	2
Maria	2	1	2	2	6	1	1 HJ	48	2
Maria	1	1	1	2	1	6	1 HJ	49	2
Maria	2	2	2	2	5	2	1 HJ	50	2
Maria	2	1	3	2	1	6	1 HJ	50	2
Maria	1	1	3	2	2	2	1 HJ	51	2
Maria	2	2	2	2	5	2	1 HJ	52	2
Maria	2	2	2	2	5	2	1 A	91	2
Maria	2	1	3	2	4	1	1 A	89	2
Maria	2	1	3	2	2	6	1 A	75	2
Maria	2	1	3	2	6	4	1 A	68	2
Maria	2	1	2	2	1	1	1 St	54	2
Maria	2	1	3	2	6	1	1 St	47	2
Maria	2	2	3	2	5	2	1 St	88	2
Maria	1	1	1	2	1	1	5 R	59	2
Mária	1	1	3	1	1	1	1 Q	50	2
Mária	2	1	3	1	1	1	1 GH	82	2
Mária	2	1	3	1	1	1	2 R	58	2
Marianna	1	1	3	1	6	1	1 GH	58	2
Marianna	1	1	1	1	1	1	1 A	87	2
Marianna	1	1	1	1	6	1	2 R	60	2
Marianne	2	1	3	2	1	6	1 Q	69	2
Marie	4	1	1	5	6	5	5 R	64	2
Marija	1	0	0	5	0	0	1 FSs	75	2
Marika	1	1	1	1	6	1	1 GH	74	2
Marina	2	1	3	2	1	6	1 Q	49	2
Mario	1	2	3	5	5	6	1 St	96	1
Markus	1	2	3	3	5	2	1 Q	75	1
Markus	1	2	3	3	5	2	1 GH	66	1
Markus	1	2	3	3	5	2	1 GH	75	1
Markus	1	2	3	3	5	2	1 St	75	1
Martha	2	1	3	2	6	2	1 Q	70	2
Martha	2	1	3	2	1	1	2 R	58	2
Martin	1	1	3	3	6	1	1 GH	58	1

Martin	1	2	3	3	5	2	1 GH	75	1
Martin	1	2	3	3	5	2	1 St	71	1
Martin	1	1	3	3	0	2	5 R	74	1
Martin	1	1	3	3	0	1	1 FSs	88	1
Martina	1	1	3	2	6	2	1 GH	70	2
Martina	1	1	3	2	6	2	1 GH	74	2
Martina	1	1	3	2	6	2	1 GH	90	2
Martina	1	1	3	2	6	2	1 St	84	2
Márton	2	1	1	1	4	1	1 GH	97	1
Mathias	1	2	3	3	6	2	1 A	87	1
Mathias	2	2	3	3	5	2	1 St	86	1
Mathias	1	2	3	3	5	2	1 St	96	1
Mato	1	1	1	5	2	4	1 St	69	1
Mátyás	2	1	1	1	1	1	1 A	82	1
Maximilian	1	1	3	4	1	1	1 GH	97	1
Melánia	1	0	3	1	0	1	2 R	97	2
Melanie	1	2	3	4	5	6	1 Q	76	2
Melanie	1	1	3	4	6	2	1 GH	93	2
Melanie	1	2	3	4	5	2	1 St	85	2
Melinda	1	1	2	1	6	1	1 St	54	2
Melinda	2	1	3	1	6	1	2 R	60	2
Melinda	1	1	3	1	0	1	1 FSs	88	2
Mercedes	3	1	1	2	6	2	5 R	63	2
Michael	2	1	3	3	1	1	1 Q	48	1
Michael	1	2	3	3	5	2	1 GH	90	1
Michael	1	2	3	3	5	2	1 GH	90	1
Michael	2	1	2	3	1	1	1 HJ	46	1
Michael	3	1	2	3	1	1	1 HJ	46	1
Michael	2	1	3	3	6	2	1 HJ	60	1
Michael	1	1	3	3	2	1	1 A	78	1
Michael	1	2	3	3	5	6	1 A	77	1
Michael	1	1	3	3	6	2	1 St	70	1
Michael	1	2	3	3	5	6	1 St	75	1
Michael	1	2	3	3	5	2	1 St	84	1
Michaela	1	2	3	4	5	2	1 St	95	2
Mihály	1	1	3	1	1	1	1 GH	78	1
Mihály	1	1	3	1	1	6	2 R	60	1
Miki	1	1	1	1	4	3	4 A	97	1
Miklós	2	1	2	1	6	2	1 St	65	1
Miklós	1	1	3	1	0	1	1 FSs	87	1
Miklós	2	1	1	1	0	1	1 FSs	88	1
Monika	1	2	1	2	6	2	1 Q	71	2
Monika	1	1	3	2	2	1	1 GH	75	2
Monika	1	1	3	2	3	1	1 GH	87	2
Monika	1	1	3	2	6	2	1 St	58	2
Monika	1	1	3	2	2	1	1 St	79	2
Monika	1	1	3	2	6	2	2 R	60	2
Mónika	1	1	3	1	2	1	1 FSs	88	2
Nadja	1	2	3	5	5	2	1 St	80	2
Natasa	1	0	3	5	0	2	1 FSs	88	2

Natascha	2	1	3	6	6	2	1 Q	76	2
Natascha	1	2	3	5	5	2	1 A	91	2
Natascha	1	2	3	5	5	2	1 St	94	2
Natascha	1	0	3	5	0	0	5 R	87	2
Nicole	1	2	3	5	5	6	1 St	77	2
Nikolaus	2	1	3	3	7	1	1 HJ	45	1
Nikolaus	1	1	3	3	6	1	1 HJ	46	1
Nikolaus	1	1	1	3	6	2	1 St	57	1
Nikolett	2	1	3	5	4	1	1 GH	91	2
Nimrod	1	2	3	5	0	1	2 R	94	1
Noemi	1	2	3	2	6	5	1 A	92	2
Noémi	1	1	3	1	4	1	1 GH	94	2
Noémi	1	0	3	1	0	1	2 R	96	2
Nora	1	1	3	2	4	3	5 A	93	2
Norbert	1	1	3	4	4	1	1 A	94	1
Norbert	1	1	3	4	4	6	2 R	59	1
Oliver	2	2	3	2	5	2	1 GH	66	1
Otto	1	1	1	2	1	1	1 Q	49	1
Ödön	1	1	3	1	6	4	1 Q	49	1
Ödön	1	1	3	1	0	1	1 FSs	86	1
Pascal	1	2	3	5	5	1	1 St	85	1
Patricia	1	1	3	5	4	1	1 GH	91	2
Patricia	1	2	3	5	6	2	1 A	94	2
Patricia	1	1	3	5	1	1	1 A	89	2
Patrick	1	1	3	5	4	1	1 GH	95	1
Patrick	1	1	3	5	4	1	1 A	92	1
Patrik	2	2	3	5	5	2	1 A	82	1
Patrik	1	1	3	5	0	1	1 É	85	1
Paul	1	1	3	3	1	6	1 Q	49	1
Paul	2	2	3	3	5	2	1 GH	81	1
Paul	1	1	1	3	4	2	1 A	81	1
Paul	1	2	3	3	5	2	1 St	78	1
Paul	1	1	2	3	6	4	1 St	79	1
Paul	1	1	3	3	0	2	5 R	56	1
Paula	1	1	3	2	1	6	1 Q	49	2
Peter	1	1	3	2	1	6	1 Q	49	1
Peter	1	1	3	2	1	6	1 Q	49	1
Peter	1	1	3	2	6	2	1 GH	56	1
Peter	1	1	3	2	6	2	1 GH	56	1
Peter	2	1	3	2	6	2	1 GH	63	1
Peter	1	1	3	2	6	2	1 GH	63	1
Peter	1	1	1	2	1	1	1 GH	73	1
Peter	2	1	3	2	6	4	5 GH	92	1
Peter	1	1	3	2	6	1	1 HJ	47	1
Peter	2	1	1	2	6	2	1 HJ	60	1
Peter	2	2	1	2	5	2	1 A	95	1
Peter	1	1	3	2	2	2	1 St	57	1
Peter	1	1	1	2	6	2	1 St	69	1
Peter	2	1	2	2	6	2	1 St	70	1
Peter	1	1	3	2	6	2	1 St	84	1

Péter	2	1	3	1	1	1	1 Q	50	1
Péter	1	1	3	1	6	2	1 Q	50	1
Péter	1	1	3	1	1	1	1 GH	81	1
Péter	1	1	1	1	1	1	1 GH	93	1
Péter	2	1	3	1	1	1	1 HJ	49	1
Péter	1	1	2	1	4	1	1 A	87	1
Péter	2	0	3	1	0	1	2 R	71	1
Péter	1	0	3	1	0	1	2 R	92	1
Péter	1	1	3	1	0	1	1 FSs	89	1
Pia	1	2	3	5	5	2	1 St	90	2
Pirmin	1	2	3	5	6	5	1 St	90	1
Piroschka	1	1	3	2	1	1	1 Q	64	2
Rafael	1	1	3	2	6	2	1 St	86	1
Raimund	2	2	3	2	5	2	1 Q	70	1
Raina	1	1	3	5	6	2	5 R	63	2
Ralf	1	2	3	4	5	2	1 Q	67	1
Regina	1	2	3	2	5	2	1 GH	59	2
Regina	1	2	3	4	5	2	1 GH	66	2
Regina	3	1	3	4	1	1	1 A	78	2
Reinhard	1	1	3	4	6	0	1 A	51	1
Reinhardt	1	1	3	4	2	2	1 HJ	47	1
Réka	1	1	3	1	1	1	1 Q	49	2
Renate	1	2	3	3	5	2	1 GH	56	2
Renate	1	1	3	3	6	2	1 HJ	56	2
Renatus	3	2	2	5	5	2	1 GH	75	1
René	1	1	3	5	6	5	1 GH	74	2
René	3	1	3	5	1	1	1 A	81	1
Richard	2	1	2	2	6	2	1 Q	66	1
Richard	1	1	3	2	1	1	1 HJ	43	1
Richard	1	2	3	2	5	2	1 A	84	1
Rita	2	1	3	2	1	6	1 Q	60	2
Rita	2	1	3	2	6	2	1 GH	90	2
Rita	1	2	3	2	5	2	1 St	86	2
Robert	2	1	3	2	6	2	1 Q	68	1
Robert	1	1	3	2	6	2	1 GH	95	1
Robert	1	2	3	2	5	6	1 HJ	56	1
Robert	2	1	3	2	6	1	1 St	65	1
Robert	1	1	3	2	2	4	1 St	75	1
Robert	1	0	3	2	0	1	2 R	95	1
Róbert	1	1	3	1	0	1	1 É	85	1
Roland	1	1	3	2	6	2	1 Q	69	1
Roland	1	1	3	2	1	1	1 Q	70	1
Roland	1	2	3	5	5	2	1 GH	60	1
Roland	1	1	3	2	1	1	1 GH	85	1
Roland	1	1	3	2	4	3	5 GH	91	1
Roland	1	1	3	2	4	1	1 GH	94	1
Roland	1	1	3	2	4	1	1 HJ	43	1
Roland	1	1	3	2	4	1	1 St	93	1
Roland	1	1	3	2	0	1	1 É	84	1
Roland	1	1	3	2	0	1	1 É	87	1

Roman	1	2	3	5	5	2	1 GH	75	1
Roman	1	1	3	5	6	2	1 St	71	1
Romana	1	2	3	5	5	2	1 Q	72	2
Romeo	1	1	3	5	4	3	5 GH	91	1
Rosa	3	2	3	4	5	2	1 A	96	2
Rosa	1	2	2	2	6	2	1 St	58	2
Rosalia	2	1	2	2	1	6	2 R	57	2
Rosina	2	2	3	3	5	1	1 GH	57	2
Rosina	1	1	3	5	2	1	1 GH	65	2
Róza	2	1	3	1	1	1	5 R	57	2
Rozika	2	1	3	1	1	1	1 Q	43	2
Rózsa	1	0	3	1	0	1	2 R	73	2
Rudolf	1	1	3	2	2	1	1 GH	81	1
Rudolf	2	1	2	2	6	2	1 St	61	1
Sabine	1	2	3	4	5	2	1 GH	75	2
Sabine	2	2	2	4	6	2	1 A	94	2
Sabine	2	2	2	4	5	2	1 A	88	2
Sabine	1	2	3	4	5	2	1 St	76	2
Sabine	1	0	3	4	0	0	2 R	73	2
Sándor	1	1	1	1	1	1	2 R	57	1
Sándor	1	1	3	1	6	1	5 R	57	1
Sándor	2	1	3	1	1	1	5 R	59	1
Sandra	1	1	3	4	6	2	1 GH	74	2
Sandra	1	1	3	4	6	2	1 GH	91	2
Sandra	1	1	3	4	4	6	1 GH	89	2
Sandra	1	2	3	5	0	4	1 St	71	2
Sandra	1	2	3	4	5	2	1 St	77	2
Sandra	1	1	3	4	6	4	5 St	80	2
Sandra	1	2	3	4	5	1	1 St	89	2
Sandra	1	2	3	4	5	2	1 St	90	2
Sarah	1	1	3	5	6	2	1 St	96	2
Sarolta	1	1	3	1	1	1	5 R	57	2
Sebastian	1	1	3	3	6	4	5 GH	92	1
Sebastian	1	1	3	3	1	1	1 A	89	1
Sebestyén	1	1	3	1	0	1	1 FSs	89	1
Sida	1	1	3	5	2	1	1 Q	67	2
Siegfried	1	1	3	4	2	2	1 St	65	1
Siegmund	1	1	3	3	6	2	1 GH	65	1
Silvia	1	1	3	2	6	2	1 GH	58	2
Silvia	1	1	3	2	6	2	1 GH	62	2
Silvia	1	1	3	2	1	6	1 GH	68	2
Silvia	1	2	3	2	0	0	5 R	66	2
Simon	1	2	3	2	5	2	1 St	88	1
Slavko	1	0	0	5	2	0	1 FSs	86	1
Snjezana	1	1	3	5	2	6	1 St	76	2
Sonja	1	1	3	5	6	2	1 GH	68	2
Stefan	1	1	1	3	6	1	1 GH	50	1
Stefan	1	1	3	3	6	1	1 GH	66	1
Stefan	2	1	3	3	1	1	1 GH	73	1
Stefan	1	1	1	3	7	1	1 HJ	45	1

Stefan	1	2	3	3	5	2	1 A	82	1
Stefan	1	1	3	3	2	1	1 A	73	1
Stefan	2	1	1	3	6	0	1 A	51	1
Stefan	1	1	3	3	1	1	1 St	53	1
Stefan	2	1	2	3	1	1	1 St	60	1
Stefan	2	1	3	3	1	1	1 St	63	1
Stefan	2	1	3	3	5	6	1 St	68	1
Stefan	2	2	3	3	5	2	1 St	71	1
Stefan	2	0	3	3	0	1	5 R	84	1
Stefanie	1	1	3	4	6	2	1 GH	87	2
Stefanie	1	1	3	4	6	2	1 GH	93	2
Stefanie	1	2	3	3	5	2	1 A	88	2
Stefanie	2	1	1	3	1	1	1 A	85	2
Stefanie	1	1	3	4	1	6	1 St	44	2
Stefanie	1	2	3	3	5	2	1 St	88	2
Stefanie	2	0	3	4	0	0	5 R	84	2
Stephan	1	1	3	3	1	1	1 Q	49	1
Stephanie	1	0	3	3	0	1	1 FSs	89	2
Steven	1	1	3	5	4	6	1 A	94	1
Susanna	2	1	3	3	6	4	1 GH	65	2
Susanna	2	1	3	3	0	0	2 R	55	2
Susanne	1	1	1	3	6	2	1 St	61	2
Susanne	1	1	1	3	6	4	5 St	85	2
Sylvia	1	1	3	2	0	1	1 FSs	88	2
Szilárd	3	1	1	1	6	2	1 St	61	1
Szilárd	1	1	1	1	6	2	1 St	65	1
Szilvia	1	1	3	1	1	1	2 R	58	2
Tamara	1	1	3	4	6	2	1 Q	76	2
Tamara	2	1	3	4	6	2	1 GH	74	2
Tamás	1	1	6	1	0	1	1 FSs	88	1
Theres	2	2	3	4	5	2	1 St	85	2
Therese	2	1	3	3	6	2	1 GH	64	2
Therese	2	1	1	3	6	2	1 St	66	2
Theresia	1	1	3	3	6	5	1 Q	48	2
Theresia	2	2	3	3	5	6	1 Q	71	2
Theresia	1	1	1	3	6	5	1 HJ	50	2
Theresia	2	1	2	3	1	6	1 HJ	52	2
Thomas	2	1	3	3	1	6	1 Q	61	1
Thomas	2	1	3	3	6	2	1 Q	65	1
Thomas	2	1	3	3	1	1	1 Q	70	1
Thomas	1	1	3	3	6	1	1 GH	66	1
Thomas	1	1	3	3	6	2	1 GH	69	1
Thomas	1	1	3	3	6	2	1 GH	75	1
Thomas	1	1	3	3	1	1	1 HJ	46	1
Thomas	1	1	3	3	1	1	1 A	73	1
Thomas	1	1	3	3	6	2	1 A	70	1
Thomas	1	1	3	3	6	2	1 St	61	1
Thomas	1	1	3	3	6	5	1 St	70	1
Thomas	1	2	3	3	6	2	1 St	71	1
Thomas	2	1	3	3	0	1	1 FSs	88	1

Tibor	2	1	1	1	1	1	1 HJ	60	1
Tibor	1	1	3	1	1	1	1 HJ	65	1
Tibor	3	2	3	1	5	2	1 A	95	1
Tibor	1	1	1	1	1	1	1 St	57	1
Tibor	4	1	1	1	6	2	2 R	56	1
Tibor	2	1	3	1	0	1	1 FSs	88	1
Timea	1	1	3	1	1	1	1 É	75	2
Timea	1	1	3	1	0	1	1 É	87	2
Tisztán	1	1	3	1	4	1	1 GH	97	1
Tobiás	1	0	3	2	0	1	2 R	95	1
Tünde	2	1	3	1	1	1	2 R	58	2
Ulrike	1	1	3	4	6	2	1 GH	64	2
Uwe	1	1	3	4	6	2	1 Q	65	1
Valentin	1	1	3	4	1	1	2 R	60	1
Valeria	2	1	2	2	6	2	1 GH	51	2
Verena	1	2	3	2	5	2	1 A	96	2
Veronika	3	1	3	2	6	1	1 GH	75	2
Victor	2	1	3	5	1	1	1 A	84	1
Victoria	2	2	2	5	6	5	1 A	92	2
Viktor	1	1	3	2	1	1	1 Q	49	1
Viktor	2	1	1	2	1	1	1 Q	49	1
Viktor	2	1	1	2	6	2	1 GH	75	1
Viktor	2	2	1	2	6	2	1 A	87	1
Viktor	1	1	3	2	2	1	1 St	86	1
Viktoria	1	1	3	2	2	2	1 A	55	1
Viola	1	1	3	2	1	1	2 R	58	2
Violetta	1	1	3	5	6	4	1 HJ	47	2
Walter	1	1	3	4	6	4	1 Q	48	1
Walter	2	1	3	4	1	1	1 Q	49	1
Walter	2	1	3	4	6	2	1 HJ	43	1
Walter	1	1	3	4	4	6	1 St	61	1
Walter	2	2	1	3	5	2	1 St	72	1
Waltraud	2	1	3	4	1	6	1 GH	83	2
Wenzeslaus	1	1	3	4	1	6	1 HJ	43	1
Werner	1	1	3	4	6	4	1 GH	50	1
Werner	2	1	3	3	6	2	1 A	97	1
Werner	2	2	2	4	5	2	1 St	76	1
Wilhelm	1	1	1	3	6	2	1 A	43	1
William	1	1	3	5	1	6	1 Q	48	1
William	2	1	3	5	1	6	1 HJ	50	1
William	1	1	3	5	0	1	1 FSs	88	1
Wladimir	1	1	3	5	3	6	1 A	51	1
Wolfgang	1	1	3	4	6	2	1 Q	65	1
Wolfgang	1	1	3	4	6	2	1 Q	66	1
Wolfgang	1	1	3	4	1	1	1 A	81	1
Wolfgang	1	1	3	4	2	2	1 St	62	1
Yvonne	2	1	3	5	0	1	5 R	59	2
Zeljko	1	1	3	5	2	6	1 A	73	1
Zoltán	1	1	3	1	6	1	1 HJ	51	1
Zoltán	1	1	3	1	6	2	1 St	68	1

Zoltán	2	2	2	1	6	2	1 St	71	1
Zoltán	2	1	3	1	6	2	2 R	56	1
Zoltán	1	1	3	1	1	1	5 R	59	1
Zsigmond	1	1	1	1	4	1	1 É	84	1
Zsolt	2	1	3	1	6	2	1 Q	50	1
Zsolt	2	1	3	1	1	1	1 A	89	1
Zsolt	2	1	3	1	1	1	1 St	60	1
Zsombor	1	1	1	1	0	1	1 É	85	1
Zsuzsanna	2	1	1	1	8	1	1 A	91	2
Zsuzsanna	1	1	3	1	1	1	1 St	57	2
Zsuzsanna	1	1	3	1	1	6	2 R	57	2
Zsuzsánna	1	1	3	1	1	1	2 R	57	2

Fényképek

Mácsady István plébános (szemben) a welsi menekülttáborban

A magyar reál gimnázium épülete, Kammer am Attersee

Tanítási óra a welsi Viribus unitis ipariskolában

A tanműhelyben. Wels, Viribus unitis ipariskola

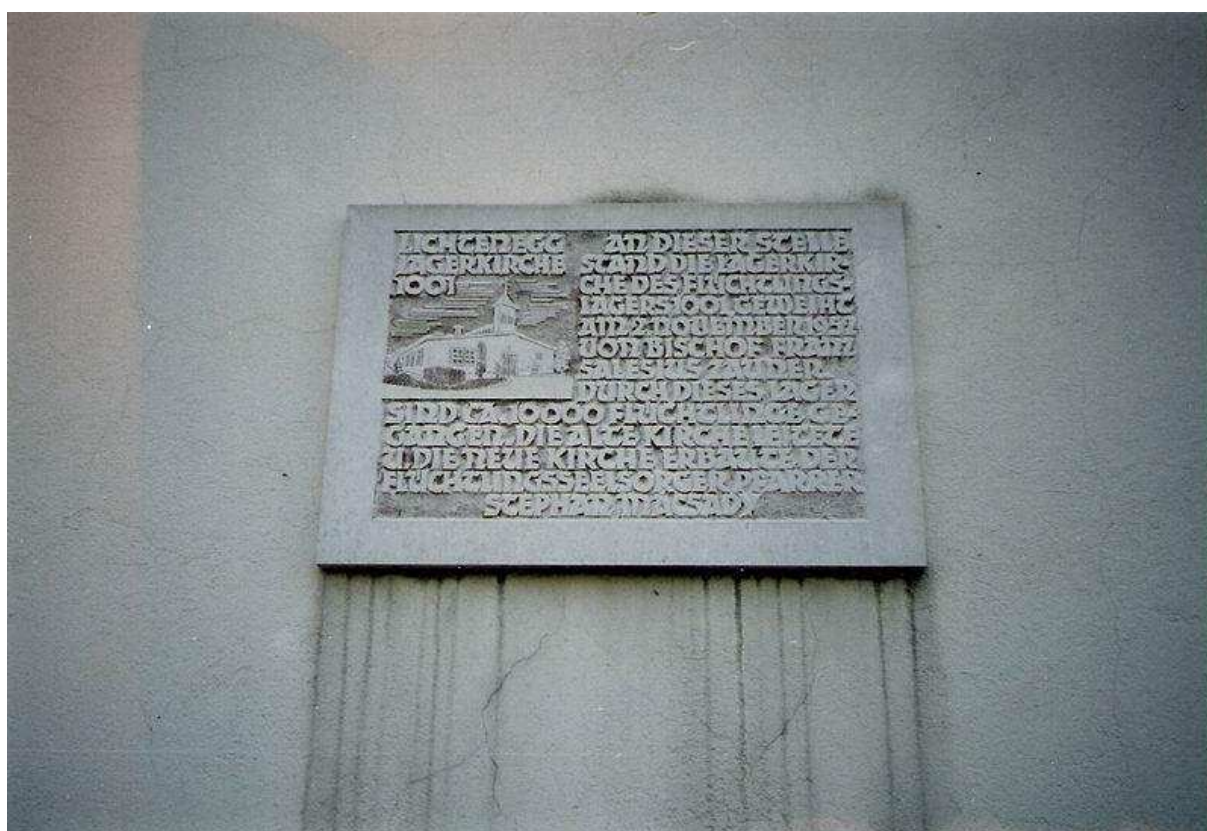

A tanárok egy csoportja, Középen Balogh Ádám igazgató. Wels, Viribus unitis ipariskola

Szülői látogatási nap a ternbergi gyermektáborban

A lágertemplom emléktáblája Welsben

A welsi Szent István-telep

A Szent István tiszteletére felszentelt sátoertős templom (Zeltkirche). Wels, 1969.

...és harminc évvel később

A templomépítő Mácsady István emléktáblája Welsben

Linz, Senefelder Str. 6. A Magyar Otthon egykori épülete

Az 56-os magyarok háláját kifejező emléktábla (Forrás: Magyar Szó 2007/5)

Az emléktábla leleplezése, dr. Josef Pühringer tartományfőnök köszöntő beszéde és a tábla Soós Mihály református lelkész és Szabó Ernő plébános által történt megáldása, illetőleg felszentelése 2008. október. Linz, Landhaus, árkádos udvar (Forrás Magyar Szó 2008/3)

Linz, Landstraße 28.

